BÜTÜN ESERLERİ

CENGİZ DAĞCI

GENÇ TEMUÇİN

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

Cengiz Dağcı

GENÇ TEMUÇİN

-Tarihî Roman-

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 25
EDEBÎ ESERLER: 268

1. Baskı: 1969
3. BASIM

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
16267

ISBN 978-975-437-528-2

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
Ankara irtibat bürosu:
Yüksel Caddesi: 33/5 Kızılay - Ankara
Tel: (0312) 431 96 49
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: GNG Tanıtım
Dizgi - Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Plato Basım
Baskı: Yaylacık Matbaası (0212)6125860
Maltepe mah. Litros yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-Zeytinburnu
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul-Ekim 2011

GİRİŞ

Eski Moğol takviminde o yıl Gah yılı, yani 1155'inci yıl idi. 1221'de Papa Honorius III'ün Hristiyan devletlerinin kıraliarını Müslümanlara karşı Haçlı Seferlere çağırışından önce, doğuda Moğolistan adında, veya bazı tarihçilerin rivayetlerine göre, altıncı ve dokuzuncu yüzyıllar arasında, Hatang'lardan önce Çinistanda hükümdarlık etmiş Tang sülâlesi devresinde Mong-ku-li adıyla bir yurd, böyle bir adla anılan bir ırk mevcut olduğundan Batı'nın haberi yoktu. Üstelik, güneyde büyük Çin İmparatorluğundan, üstünde birbirinin yanında altı at koşturulabilinen, kalın bir duvarla ayrılı bu Moğol diyarı topraklarında yaşıyan halk öz varlığını, gücünü ve kabiliyetini kendisi de iyice bilmiyordu. Ama eski bir ulusun eski bir halkıydı; en az Çinistan kadar eskiydi ve bütün tarihi boyunca Çin iline düşmandı.

Bu Çin duvarının kuzeyinde bulunan Moğolların topraklarında binlerce yıllardan beri yaşıyagelen halk, nasıl bir adla anılırsa anılsın, aynı ırk ve aynı dil grubuna mensup bir halktı. Hikâyemizde anlatmak istediğimiz olaylar devresinde Moğol, Ongut, Tatar, Nayman, Oyrat, Merkit

ve başkaları ayrı kabileler halinde yaşarlarken, türlü sebeplerden, çoğu zaman iktisat ve geçim yüzünden, birbirleriyle çarpışıyorlardı. Bu sebepten, güneyde ölçüsüz bir sömürme, kendi halkını boyunduruk altında tutan zengin, refah içinde bir ömür süren Çinliler için bu kabileler önemli bir tehlike teşkil etmiyorlardı. Fakat, yukarda sözünü ettiğimiz Gah yılı, yani bizim takvimimizce 1155'inci yıldan tam elli yıl sonra, bu kabilelerin önünde büyük Çin İmparatorluğu boyun eğmekle kalmıyor, batı ve batıyla birlikte bütün insanlık dünyası da yüzlerce yıl için hayata bakışını, hayat tarzını ve medeniyetini, bir sıra milletler ise hatta öz dil ve ahlâklarını değiştirmek zorunda kalıyorlar.

O yıl, o Gah yılı, hanlar hanı, hakan Cengiz Han'ın doğduğu yıldı.

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİLGİDEN SONRA BABA VE İKİ OĞUL

Üç atlı yamaçtaki kurşunî renkte kayaların arasından çıktılar. Güneş batı ufkuna inmek üzereydi. Hava sıcak ve sıkıcıydı. Bozkır derin bir sessizlik içinde, Burhan dağının uğultusunu dinliyordu. Tepeler arasında, ötelerde bayırların yalçın yamaçlarında at iskeletleri, insan kemikleri yatıyordu.

Evet, bozkır sessizdi, konuşmuyordu. Fakat göğün altında nice yıllar yaşamıştı, ne çok şeyler biliyordu! Şimdi de, batmak üzere olan akşam güneşinin altında yamaçlardaki insan ve hayvan kemiklerinin ışıltılı akisleriyle üç atlıyı kendine çağırır gibiydi.

Kayaların arasından çıkmış üç atlının birisi Kargun Batır'dı. Kargun Batır'dan az arkadaki oğulları Birge'yle Kaltugay'dı. Kargun'un oğulları uzunca boyluydular, yüzleri karışık bozkırın rengi gibi esmerdi. İkisi de silâhsızdı. Sırtlarında bol ve kara renkte, dizkapaklarına dek inen giysileri üstünden bellerine bağlı, demir düğme-

lerle süslü kemerlerinde boş kınlar asılıydı. Başlarında kurşunî renkte, kenarları yukarıya doğru kıvrık, tepeleri uzun ve sivri Nayman kalpakları vardı. Genç, çocuk yüzlü Kaltugay tedirgin görünüyordu. Arada göz ucuyla Birge'nin yüzüne bakıyordu. Ama ses soluk çıkmıyordu. Temuçin Üge'nin çadırlarına ulaşmaları için en az üç gün üç gece gerekiyordu. Bunu Birge de Kaltugay da biliyorlardı, ama, bu uzun ve yorucu yoldan çok, ilerde atının üstünde canlı bir heykel gibi oturan Kargun Batır'a bakıyor, onun ne düşündüğünü anlamak istiyorlardı.

Atlarının sırtında oturmuş, sessizce, uzun uzun bozkıra baktılar. Sonra, üçü de omuzlarında ağır bir yük taşıyormuşlar gibi, kafaları göğüslerine eğik, atlarını kuzeydoğuya sürdüler.

Bozkır kararıyordu. Bozkır, bildiğini Kargun Batır'dan ve oğullarından gizliyormuş gibi, sessizliğine devam ediyordu. Sessizlik gittikçe daha derin, daha tılsımlı oluyordu. Ve üçü, sessizliğin birer parçasıymış gibi, sabaha dek konuşmadılar. Tan yeri kızarırken solda yalçın bayırlar göründü, az sonra bayırların ötesinde Darhan dağı meydana çıktı; sonra da güneş doğdu. Kargun Batır atını durdurdu, öne doğru eğildi, ellerini atın boynu üstünde kavşadı ve derin düşüncelere daldı. Birge'yle Kaltugay arada bir birbirlerinin yüzlerine bakıyor, bakışlarını hemen Kargun Batır'ın arık omuzlarına doğrultuyorlardı.

Kaltugay'ın yüzü öncesinden daha kaygılıydı. Gözlerini Birge'nin yüzüne çevirdiği zaman, dişlerini sıkıyor, içindeki azabı dışarıya vurmamaya çalışıyordu.

İlerlediler. Güneşin sıcağı gittikçe artıyordu. Kaltugay'ın bindiği at arada kendiliğinden duruyordu. Atı durunca az ilerde ilerleyen babasına bakıyordu. Bazan atın sırtından iniyor, eğere bağlı ayran buklağını çözüyor, buklağı iki avucu arasında tutarak Kargun Batır'a doğru kısa adımlarıyla, fakat koşarcasına gidiyor, ayran buklağını ba-

basına doğru uzatıyordu. Ama Kargun Batır bakmıyordu oğluna, tanımıyordu sanki oğlunu. Kaltugay sessizce, kuru, susuzluktan çatlak çatlak olmuş dudaklarını ısıra ısıra geri dönüp atına biniyordu.

Kargun Batır bakmıyordu oğullarına. Onun gözlerinde ve kalbinde ne Birge vardı ne Kaltugay! Kalbi başka bir yerdeydi. Gözleri ileriye bakıyordu. Ne vardı ilerde? Ne görüyordu Kargun Batır ilerde? Dağlar! Dağların korkunç, kara uçurumları! Ya daha ötelerde? Dağların ötesinde? Tatar otlaklarını mı görüyordu Kargun Batır? Çulun ve Buyur göllerinin kıyılarında Tatar çadırlarını mı görüyordu? Çadırların önünde yanan ateşlerin çevresinde Altay'dan Karakıtay'dan gelmiş şamanların ilahilerini mi dinliyordu? Tatar savaşçılarını öven Nayman yırlarını mı dinliyordu, Kargun Batır? Birkaç ay önce, bir karaburçak bulutu gibi, boranda Takla Makan'ın kum kasırgası gibi, Gök Moğolların çadırları üstünden geçen kart Temuçin Üge mi gelip duruyordu onun gözleri önüne? Evet, iki ay önceydi bu! İki ay önce kimdi ateşten bir kurt gibi tümenin başında uçan kart Temuçin Üge'ye karşı koyacak? Kimdi onunla savaşabilecek? Kaplan savaşçılarının başında Moğolların üzerine sağnak halinde ok yağmuru yağdırırken Temuçin Üge'ye karşı koyacak kimdi?

Şimdi yok! Temuçin Üge yok! Var ise de, o, eski kurt Temuçin Üge değil artık. Güçlü, kükrediği zaman Burhan dağının yeşil yamaçlarını, Burhan dağının kara uçurumlarını titreten, bakışıyla düşmanı yere seren, düşmanların beline basıp atına binen eski kurt Temuçin Üge değil o! Onun gücü ve gururu binlerce Gök Moğol çadırının önünde, onbinlerce Moğol boğazından çıkan:

«- Yaşa Yulun Eke'miz!.. Bizim Bulut Ana'mız!» sesleri ve çığlıkları, Yulun Eke'nin kocası Yesügey Bahadır'ın elleri üstünde kaldırdığı, Yulun Eke'nin yeni doğurduğu oğlunun önünde kırıldı. Yok oldu! Temuçin Üge yok

artık! Temuçin Üge eski kurt, ateşten kurt değil artık! O artık atsız kılıçsız... Yalnız kendisi. Onon'un ve Kerulen'in kıyılarında balık tutan, ormanlarda savaşçı erleri için ok kesen, yavrularına yaban sarımsak koparan Moğol hatunları gibi, yanıbaşında kendi gölgesi ile kaldı, yalnız. Şamanlar anmıyorlar onu. Nayman ve Merkit ulusunda, Altay'da onun adı unutuldu.

Kargun Batır çatılı kaşları altından bindiği atın kulaklarına bakıyordu. Güneşin sıcağı gittikçe artıyordu. Karşıki dağa yaklaştıkça hava daha sıkıntılı oluyordu. Kaltugay atından inip babasına doğru yürüdü, elinde tuttuğu ayran buklağını babasına uzattı, ama Kargun Batır almadı. Kaltugay geri döndü. Atının yanında durmuştu ki, Birge atından atlayıp Kaltugay'ın önünde dikildi. Önce uzun uzun Kaltugay'a baktı, sonra başını Kalgun Batır'dan yana attı:

- Ne diyor? diye sordu Birge.

Sorusuna cevap vermeyince, genç Kaltugay'ın elindeki buklağı kendi eline aldı, tekrar Kaltugay'a uzattı ve emredici bir sesle:

- İç! dedi.
- Ben mi? diye sordu Kaltugay.
- Evet. Sen. İç!
- Ya sen?

Birge, Kaltugay'ın bu sorusuna omuz silkmekle yetindi. Sonra kalın kemeri arasından küçük bir bıçak çıkardı, döndü, atın karnı altına sokuldu, eliyle hayvanın kan damarını arayıp buldu, bıçağıyla kan damarını kesti ve kuru dudaklarını damardan kanın fışkırdığı yere yapıştırdı.

Birge büyük bir iştahla damardan fışkıran kanı içiyor, Kaltugay'sa, gülen gözleriyle Birge'ye bakıyordu. Birge, iştahını giderdikten sonra, başını hayvanın karnı altından çıkardı. Gülen, ışıl ışıl gözleriyle Kaltugay'a bakarken,

yumruğunun tersiyle dudaklarından sakalına sızan kanları sildi. Sonra yavaş ve dostça bir sesle konuştu:

- İç, Kaltugay.

Kaltugay içti.

İki kardeş atlarına atladılar. İlerde, Kargun Batır'ın atı bir süre durdu, sonra soldaki sarı otlarla örtülü tepeye doğru yengil bir koşuyla koştu. Kaltugay'la Birge, Kargun Batır'ı takib ettiler. Tepeye varmadan Kargun Batır'ın atı az daha yavaşladı ve Kaltugay şaşılı gözlerini Birge'nin yüzüne dikti.

- Neden o tepeye gidiyoruz?

- O tepenin gerisinde yol vardı eski zamanda, diye cevap verdi Birge.

- Ne yolu?

- Nayman otlaklarına... Daha ötelere, Çin'e Kara-Kıtay'a giden yol.

- Neden vardı, diyorsun? Şimdi yok mu?

Birge omuz silkti. Sonra sordu:

- Yol nerde olur?

Şimdi Kaltugay şaşılı gözlerini Birge'nin yüzünde gezdiriyordu. Birge'nin sorusunu anlamamıştı:

- Nerede olur? diye sordu.

- Tümenin geçtiği yerde, ya da Orda'nın hayvanları geçtiği yerlerde olur yol.

- O tepenin ötesinden tümen mi geçti?

- Yok, Kaltugay; ne tümen geçti, ne de hayvan sürüleri.

- Yaa?

- Altay şamanları, Hatang Han'ın adamları Nayman ve Uygur uluslarına kervan sürerlerdi; onlara tuz, ipek, yiyecek götürürlerdi eskiden. Şamanlar da ilah Ötegey yırlarını söylemeğe giderlerdi Nayman ulusuna.

- Şimdi tuz, ipek götürmüyorlar mı Hatang Hanları, Naymanlara?

- Yok, götürmüyorlar.

- Neden?

- Temuçin Üge'nin Ak Tatar savaşçılarından korkuyorlar da ondan. Nayman'ların kendileri ise öz otlaklarından çıkıp buralara gelmezler. Çünkü Naymanlar savaşçı değillerdir. Oho, sen görmedin Naymanları, bilmiyorsun. Ama ben bilirim. Temuçin Üge'nin savaşçıları Taycuut'larla dost oldukları zamanlarda biz atlarımızı Nayman otlaklarına da sürmüştük. Biz onlarla savaşmak istiyorduk, ama onlar bizi eğlenceye çağırıyorlardı kendi çadırlarına. Gök Moğollara benzemez onlar; Taycuut'lara da, Tatar'lara da benzemezler. Hem çok gülünç olurlar Naymanlar. Onların çadırları da giysileri de başkadır. Çadırları renklidir. Ayaklarına güzel ayakkabı giyerler. Başlarına keteden kalpak, sırtlarına ipek urba giyerler. Savaşmak istemezler. Üstelik gelen yabancıları güler yüzle karşılarlar. Kadınlarının çadırlarını yabancılara verirler. Şamanları da konuklar şerefine koşular yaparlar, yırlar söylerler. İşte öyle... Sen henüz gençsin. Büyüyünce, belki büyümeden önce Ak Tatarlar kendilerine bir Bahadır bulurlar da atlarımızı Nayman otlaklarına süreriz. Ee? Nasıl? Sürer misin atını benimle birlikte?

Şimdi Kaltugay'ın yüzünden deminki şaşkınlığı silinmişti. Birge, Naymanlardan bahsettikçe Kaltugay'ın yüzü asık ve somurtkan oluyordu. Kargun Batır karşıki tepeye doğru hep aynı yavaşlıkla ilerliyordu.

- Nayman çadırında uyudum bir gece, dedi Birge. Az sustu, sonra devam etti - Bizim çadırlar gibi deriyle döşeli değil onların çadırları. Halı döşerler çadırlarına. Hatunları, kızları da ipek giysiler giyerler, Çin hatunları gibi...

Kaltugay Birge'nin lâfını kesti:

- Çinlileri severler mi?

- Herkesi sever onlar. Savaşçı değiller dedim ya!

- Öyleyse niçin yaşıyorlar? Niçin Temuçin Üge, ya da Yesügey Bahadır tümenlerini onlara karşı sürmüyor, otlaklarını almıyorlar.

- Onlarla savaşmanın gereği yok. İsteneni savaşsız da veriyorlar. Moğollar onların çadırlarına sırf eğlenti için giderler. Böyle bir eğlencede şamanlar Ak Şabek'in çevresine birikip yırlar söylerler.

- Ak Şabek mi?

- Yaa. Çagan Sara da derler ona. Ama gerçek bir Şabek değil, keteden. Birbirinin yanında duran beş at kadar büyüktür. Kafası renkli, kulakları kamıştan. Keteden yapılmış bu Çagan Sara denen Ak Şabek'in içerisine Naymanlar girerler, ayaklarına ağaç ayaklıklar takıp Şabek'i sırtlarında taşırlar.

- Niye?

- Ben de bilmiyorum niye. Şamanların dediklerine göre Çagan Sara ruhanî bir şabektir. Çok eski zamanda, daha Naymanlar gelmeden önce, bu otlaklara gelip yerleşmiş...

- Niçin gelmiş?

- Çagan Sara, yani Ak Şabek, bir gün Naymanların bu otlaklara gelip hayvanlarını otlatacaklarını biliyormuş. Naymanların savaşçı olmadıklarını da bildiğinden ötürü onların ömürlerini hoş ve eğlenceli yapmak istemiş...

Birge fazla konuşmadı. Kaltugay'da düşünceli bir tavır vardı. Arada Birge'nin yüzüne kaşları altından bakıyordu, ama Çagan Sara'dan ve Naymanlardan başka şeyler düşündüğü yüzünde okunuyordu. Birge, Kaltugay'a bakmaksızın sordu:

- Ee, nasıl? Gitmek ister misin benimle Nayman çadırlarına?

- Yok! dedi Kaltugay kesin bir sesle. Ve hemen ilâve etti:

- Savaşı sevmeyen bir ulusa niye gidecek mişim?
- Eğlenti için. Kara-Kımız içmeğe.

Kaltugay, boş ver Kara-Kımız'a der gibi, elini salladı.

- Ya Merkit'ler savaşçı mı? Yoksa onlar da Naymanlar gibi, Çagan Sara mı taşırlar sırtlarında?

Kaltugay'ın bu sorusunu Birge uzun bir sessizlikle karşıladı. Birge'den ses soluk çıkmayınca Kaltugay tekrar sordu:

- Merkitler... savaşçılar mı?

Birge atın dizginlerini çekti, at durdu, eğerde doğrularak Kaltugay'dan yana döndü, gözlerini onun yüzüne dikti:

- Ben sana soruyorum: Tatar'lar savaşçılar mı?
- Savaşçılar.
- Ya Gök-Moğollar?
- Savaşçı!...
- Ya Udut'lar?
- Udutları bilmem.
- Bilmezsin elbet. Çünkü Udut da Merkit demektir. Merkitler, Tatarlardan ve Uygurlardan sayılırlar.
- Uygur'u da duymadım.
- Duymadın, çünkü Uygur ulusu Nayman otlaklarından daha ötelerde, güneşin battığı yerde yaşarlar. Ben kendim onlarla savaşmadım ama, şamanların söylediklerine göre, yaman savaşçılar. Onları başka bir adla da anarlar. Türki'dir sanırım o ad. Yurdlarının adı ise Büyük Türkia'dır galiba. Bir çeşit tatlı böğürtlenden «şarap» denilen içki yaparlarmış. O şarabı içen, Kara-Kımız içen bir adam gibi, hemen sarhoş olurmuş. Naymanlar, Oyratlar, Tatarlar gibi çadırlarda değil de sıvalı yapılar içerisinde yaşarlarmış. Ve tümü Gök-Tengri'ye değil, bir kısmı İsa, bir kısmı da Muhammed adlı çok eski zamanlarda yaşamış savaşçılara taparmışlar. Ama Merkit'ler Gök-Ten-

gri'ye ve ilah Ötegey'e taparlar. Gök-Moğollar, Tatarlar, Naymanlar gibi...

Sustu. Az sustuktan sonra başını Kaltugay'dan yana çevirdi. Şimdi onun yüzü sert ve ciddiydi. Fakat, nedense, birşeyden korkarmışçasına, fısıltılı bir sesle konuştu:

- Yesügey ancak iki yıl önce tüm Moğol çadırlarına önder oldu. İki yıl önce, anladın mı? Daha önce Buyur gölünün kıyılarında yaşayan Tatarlar, Moğolların otlaklarında hayvanlarını otlatıyor, atlarını onların topraklarına sürüyorlardı. Savaşta da Tatara karşı koyacak yoktu Moğollar arasında.

Birge'nin bu ani açıklamasından Kaltugay korkmuş gibiydi. Gözleri Birge'nin yüzünde, bir süre sessiz kaldı; sonra, suçlu bir adam tavrıyla başını göğsüne eğdi, gözlerini yumdu, yavaş bir sesle konuştu.

- Udutlardan bahsediyordun, Tatarlardan değil, dedi.

- Gene Udutlardan bahsediyorum, diye kesti Birge ve sözüne devam ederek:

- Buyur Tatarları yenilgiye uğrayınca Yesügey'e karşı koyabilecek kabile kalmamıştı bu dolaylarda. Moğollar hayvanlarını yazlık otlaklara korkusuz sürebiliyorlardı. Kimdi onlara karşı koyacak? Hiç kimse! Bir gün Yesügey Bahadır Onon nehrinin kıyısınca atını koştururken Çılaydı Eke adlı birine rastladı. Bu Eke Çılaydı Yesügey Bahadır'ın Orda'sından değildi. Moğol ulusundan olmadığını da anlamakta gecikmedi Yesügey. Çılaydı Eke Udut'lardan idi. Çılaydı Eke'nin Yulun adlı genç ve güzel karısıyla kendi ulusuna döndüğünü anlayınca Yesügey Bahadır, hemen çadırlarına gidip kardeşlerini çağırdı ve kardeşleriyle birlikte Çılaydı'nın izlerine koyuldu. Çılaydı'nın karısı yük arabası üstünde oturuyordu, Çılaydı da az önde, hayvanları sürüyordu. Yulun hatun Moğol savaşçılarının arabaya yaklaştıklarını görünce, Çılaydı'ya doğru seslendi:

- Çılaydı! Çılaydı!... Kaç! Kaç! Onlar hasım! Kaç!..

Çılaydı bindiği atı arkadaki arabaya çevirmeğe vakit kalmadan Yesügey Bahadır'la kardeşleri atlarını dolu dizgin sürdüler. Yulun Eke ayağa atılarak korkunç bir sesle haykırdı:

- Kaç, Çılaydı!.. Kaaaç!. Kurtulursan kendine bir hatun bul!. Ben gibi bir hatun bul kendine.! Ama beni de unutma ömrünün sonuna dek!...

Yulun Eke'nin sesi öylesine çılgın, öylesine korkunç idi ki, hem Çılaydı hem de Yesügey Bahadır ve kardeşleri atlarını durdurup şaşılı gözleriyle hatuna baktılar. Yulun ise gene:

- Kaç, Çılaydı! diye uluyunca,Çılaydı Eke atını Onon nehrinin kıyısınca koyuverdi. Yesügey Bahadır da, kardeşleriyle, onun ardından... Ama Çılaydı kendilerinden hayli uzaklaşmış bulunuyordu. Aradılar. Bulamadılar. Geri, Yulun Eke'ye döndüklerinde, hatunu, ağlayıp saçlarını yolar bir halde buldular. Yesügey hatunu yakaladı. Ama hatunun, feryadlarıyla bu kez Onon'un suları kabardı, dalgalandı, köpürdü; Onon nehrinin kıyılarındaki, vadilerdeki tüm ağaçlar titrediler. O zaman Yesügey Bahadır Yulun Eke'yi kolları arasına alarak arabadan indirdi, ve:

- Yulun Eke, dedi. Senin kocan Çılaydı Eke dağların ötesinde artık!

Yesügey Bahadır'ın küçük kardeşi de:

- Evet, Yulun Eke, dedi. Çılaydı nice silsileler aştı, nice suları, ırmakları atladı; senin sesini duymaz artık. Duyarsa da niter? Bize karşı kimdir karşı koyacak? Çılaydı değil Merkit ulusunda yaşayan tüm Udut'lar gelseler bile Yesügey Bahadır'a karşı koyamazlar. Hem Yesügey Bahadır Çılaydı'dan daha iyi değil mi senin için? dedi.

Yulun Eke yavaş yavaş yatıştı. Moğol savaşçıları hatunu arabadan alıp çadırlarına götürdüler.

Birge bitirdi konuşmasını. Genç Kaltugay iki gün önce Moğol çadırlarında gördükleri, Yesügey'in hatununun yeni doğurduğu oğlunu yenilmiş, perişan Temuçin Üge'nin yüzüne doğru kaldırdığını gözleri önüne getirince, fazla soru sormadı. Birge'nin, Kaltugay'a birşeyler daha anlatmak istediği yüzünden belli oluyordu, ama kulaklarına karşıki tepenin gerisinden kalkıp havada uçuşan kuşların sesleri çalınınca, konuşmadı. Kargun Batır görünürde yoktu. Kaltugay sorumlu bakışlarıyla Birge'ye baktı; sonra atını tepeye doğru sürdü.

Kargun Batır tepenin ötesindeki eski yolda duruyordu. Yola uzun bir zamandan beri insan veya hayvan ayağı basmadığı besbelliydi. Yolun sırtını seyrek, birbirinden uzak, kuru ot fırçaları, otların arasında yaban tavşanlarının deştikleri oyuklar örtmüştü. Şurada burada at iskeletleri, hayvanların kuru kemikleri yanında tolgalar, paslı demir kılıçlar, fakir savaşçıların silahları olan, uçlarına hayvan çeneleri bağlı uzun değnekler yatıyordu. Kargun Batır'ın kuru, buruşuk yüzü, topraktan yuğrulmuş gibi, ifadesizdi. Eğerde sessizce oturuyor, doğuda renksiz sislere bürünmüş dağlara bakıyordu. Birge ile Kaltugay az arkadaydılar ve Kargun Batır'a bakıyorlardı; ama yüzünü göremedikleri gibi, burdan ne yöne gideceğini; Buyur'a mı, batıda barış içinde yaşayan Naymanlara doğru mu ilerliyeceğini bilmiyorlardı.

Derken Birge atını üzengileyip Kargun Batır'a yaklaştı. Fakat Kargun Batır oğluna bakmadı; yengil bir koşuyla atını kuzeye sürdü. Birge, Kaltugay'ın yanına döndü. Şimdi onun gözleri ışıl ışıldı. Kaltugay eski Nayman yoluna uzun uzun baktı, sonra şaşılı gözlerini Birge'nin yüzüne dikti, ve sordu:

- Nereye gidiyoruz? Tatar çadırlarına mı?
- Yok, Kaltugay, dedi Birge, hâlâ gülerek.
- Yaa?

- Ne Tatar, ne de Nayman çadırlarına! Merkitlere gidiyoruz! Udutlara! Savaş isterim, demiştin demincek...

Bir an sustu. Yüzü ciddiyetini takındı, sesi toklaştı, ve artık Kaltugay'a bakmaksızın, konuştu.

- Savaşacaksın! Çılaydı Eke, Yulun Eke'yi Yesügey Bahadır'a öylesine kolay bağışlamaz!

Bakıştılar, sonra ikisi birden atlarını hayli yol almış bulunan Kargun Batır'a doğru sürdüler.

MERKİTLER ARASINDA

GECE idi. Kargun Batır iki gündür Merkit çadırlarına doğru yol alıyordu. Eski Nayman yolundan çıkalı yalnız bir kez dinlenmiş, Orhon nehrinin kıyısında atlarını sulamışlardı. Şimdi, Merkit otlaklarına yaklaşmalarına rağmen, görünürde hayvan sürüsü, çobanlar yoktu. Geceleri yalnız kurtlar, çakallar uzun uzun uluyorlardı. Bu hayvanların sesleri Gök Moğollar hareket ederlerken öncü grupların arkadan gelen tümene verdikleri haberlere öylesine benziyorlardı ki, ihtiyar Kargun bile aradabir durup, karanlık ormanların derinliklerinden çıkan bu sesleri dinliyordu. Fakat, kendisi de eski ve savaşçı bir kurt olduğu için, insan seslerini hayvan seslerinden ayırd etmekte gecikmiyordu.

Yaz olmasına rağmen, geceleri toprağı donduracak kadar, hava soğuk oluyordu buralarda. Tan yeri kızarmadan önce bozkıra dağ yamaçlarına süt beyazı ağır ve kalın bir sis tabakası çöküyordu.

Üç savaşçı, sislerin içinde birbirlerini kaybetmemeleri için, yan yana ilerliyorlardı. Az sonra güneş doğdu ve ötedeki yamaçların sırtından esen yel sisleri dağıttı. Etraf derin bir sessizlik içindeydi. Güneşin sıcağı gittikçe artıyordu. Havaya dağ çiçeklerinin bir insan boyunu aşan, otların kokuları siniyordu.

Bütün gün Orhon nehrinin kıyısınca kuzeye doğru yol aldılar. Akşama yakın bir zamanda karşıki sislerin içinden çıkmış bir grup savaşçı göründü. Savaşçılar küme halinde, nehirle soldaki tepenin arasında durmuşlardı. Kargun Batır durdu, uzun uzun savaşçılara baktı. Atını savaşçılara doğru sürmüştü ki, savaşçılar birden üç küçük kümeye bölündüler. Batmak üzere olan akşam güneşinin zayıf ışınları savaşçıların tolgalarında, ellerinde tuttukları ve uçlarına at kuyruğu kıllarından yapılmış püsküller bağlı kargılarında titreşiyorlardı. Ufak olmalarına rağmen bindikleri atların, Türkmen atları gibi, ayakları kalın, yeleleri uzundu. Savaşçıların önünde uzun boylu, sırtındaki kara kaftanı sarı Çin çiçekleriyle süslü, biri duruyordu. Elinde tuttuğu kargının ak püskülü, sağ omuzu üstüne tünemiş kartal, Çin çiçekleriyle süslü elbisesi, adamın önemli bir savaşçı ve önder olduğunu gösteriyordu.

Kargun Batır, ondan az arkada Birge ve Kaltugay, savaşçıların bir üç yüz adım kadar uzaklarında durdular. Kartallı savaşçı, üçünden başka kimseleri daha bekliyormuş gibi, uzun uzun onların başları üstünden baktı; sonra, gözüne fazla savaşçı ilişmeyince elinde tuttuğu kargıyı yukarıya doğru kaldırdı ve atını Kargun Batır'a doğru üzengiledi. Arkadakiler onu takip ettiler.

Bir yüz adım kala yıldırım hızıyla Kargun Batır'ı ve oğullarını üç yandan sardılar.

Elbisesi Çin resimleriyle süslü adam boylu bosluydu, yüzünün yanak kemikleri çıkıktı; küçük gözlerini az daha küçültmüş, fakat sert bir bakışla, Kargun Batır'a bakıyor-

du. Sessizlik hayli uzadı. Karşıki dağın yamaçlarında havaya yükselmiş üç kartal, düzlükte duranların birbirlerine yağı olduklarını sezinlemişler gibi, havada geniş kavisler çizerek, savaşçıların başları üzerinde uçuyorlardı. Sessizlik uzadıkça genç Kaltugay'ın ve Birge'nin yüzleri tedirgin oluyordu.

Derken Çin elbiseli adam bakışlarını Kargun'un yüzünden oğullarına götürdü, elinde tuttuğu uzun, ak püsküllü kargıyı yere vurdu. Az arkada duran savaşçıların arasından ak sakallı, sırtında topuklarına kadar inen yeşil cübbeli, sarıklı, yaşı hayli ilerlemiş olmasına rağmen, kızıl yüzlü ve sağlam, heybetli sakalı göğsünde serpilmiş, biri çıktı, Çin elbiseli adamın atı yanında durdu. Adam savaşçı değildi galiba ki, ötekilere benzemiyordu. Elleri ak ve nazikti. Çin elbiseli Nayman kalpaklı adam, gözlerini Kargun Batır'dan ayırmaksızın, sarıklı ihtiyar adama konuştu:

- Sen, Büyük Türkia ilinin en akıllısı; güneşin doğduğu yerden battığı yere dek tüm illerde yaşayan ulusların dilini bilen, yazıp okuyan, Gök-Tengri'nin ve Ötegey'in tüm sırlarını bizden daha iyi bilen bilgin Alaeddin Bin Maksudî Melek-al-Nadimullah! Bu yabancıların karşısına geç ve benim adımdan sor onlara: Yağı olarak mı geldiler, dost olarak mı? Kara-kıtay ilinden mi geliyorlar, Moğol ilinden mi? Görüyorum; silahsızlar. Saldırmayız biz silahsızlara! Saldırmayız ama, Udut-Merkit ulusunda ancak kadınlar binerler ata silahsız! dedi, ve gözlerini Kargun Batır'ın belinde asılı boş kılıç kınına dikti, bir süre baktı. Sonra, bir kurdunki gibi, ak ve keskin dişlerini göstermek istermişçesine gülen bakışlarını kendi savaşçılarına çevirdi. Savaşçılar da gülümseyip önderin lâfını doğruladılar. Ak sakallı bilgin, ak ellerini göğsü üstünde kavrayarak, Kargun Batır'a doğru yürüdü. Sonra eğildi, dostça bir selâm verdi, dudaklarını kıpırdatarak, yalnız

kendisinin duyabileceği kadar, yavaş bir sesle birşeyler söyledi, tekrar Kargun Batır'ı selâmladı. Fakat şimdi Kargun Batır ne Çin elbiseli adama, ne de kendisini selâmlıyan bilgine bakıyordu. Derken birden atından atladı, sarıklı bilgini saygısızca bir yana iterek, Çin elbiseli önderin önünde dikildi. Savaşçılar, Kargun'un hangi ulusun korkmaz bir savaşçısı olduğunu anlamak istermişlercesine bakışlarını oğullarına doğrulttular. Bilgin de Kargun'un Merkitler arasında gösterdiği bu cüretkârlığını tuhaf bulmuş olacaktı ki, düşünceli bir tavırla sakalını sıvazladı.

Araya çökmüş sessizliğe Çin elbiseli önder son verdi:

- Kimsin sen? Konuş!

Kargun Batır gene ses etmeyince önderin yüzü korkunçlaştı, dudakları titreyip kıvrıldı, bir daha bağırdı:

- Moğol ilinden mi geldin yoksa? Kılıcın yok! Sen kimsin? Hafiye misin?

Önderin sesi öylesine çılgın idi ki, etraftaki savaşçıların atları koşu başlayacağını sezinlemişler gibi, ayak değiştiriyor, kafalarını sallıyorlar, kulaklarını dikip sağrılarına iniyorlardı..

Kargun Batır cevap verdi. Ama önderin sesi ne kadar çılgındıysa onunki de o kadar sakindi, sakinliğinde de korkunç bir tehlike gizlendiği duyuluyordu:

- Evet, dedi Kargun Batır. Evet! Moğol ilinden geliyoruz!

- Moğolsunuz demek?

- Gök-Tengri'ye ve Ötegey'e tapan insanlarız.

- Hangi ulustan? Önderiniz kim?

Kargun Batır bir süre sessiz kaldı. Başını yavaş yavaş göğsüne eğdi, yutkundu, sonra boğulur gibi:

- Temuçin Üge'ydi, dedi.

- Niçin Temuçin Üge idi, diyorsun? Halen de Temuçin Üge değil mi önderiniz?

Atın üstünde oturan önder, Kargun Batır'ın kalbindekileri görmek istermişçesine, öncesinden daha derin bir dikkatle onun yüzüne bakıyordu.

- Konuş ihtiyar! Yüreğinde gizli bir şey var. Neden gizliyorsun? Kurt Temuçin Üge'nin adını söyledin... Merkit ulusunda bu adı bilmeyen tek kişi bulamazsın. Herkes bilir ateşten bir kurt gibi tümenin başında uçan Temuçin Üge'yi. Niçin bıraktın önderini? Buralarda ne işin var senin? Oğulların at mı çaldılar? Suçlu musunuz? Suçluysanız Merkit ulusunda sığınacağınızı mı sanıyorsunuz? Merkit ulusunun yasalarını bilmiyorsunuzdur belki?

Bir an sustu. Başını kaldırdı, kendi savaşçılarına baktı. Sonra sağlam sesiyle konuşmasına devam etti:

- Dinle: Kaatile karşı af hakkı kullanılmaz Merkit ulusunda. Öldürmeyip de kol kesen suçlunun kolu kesilir, bacak kesen suçlunun bacağı kesilir; vücuda verilen her yara karşılığına suçluya aynı yara verilir. Hırsız ve dolandırıcılar da şunu bilmelidirler: Bir tek ok çalan hırsızın beline yedi kırbaç, yay çalan hırsızın beline onyedi kırbaç, kargı çalan hırsızın beline yirmiyedi kırbaç, kılıç çalan hırsızın beline otuzyedi kırbaç, keçi çalan hırsızın beline kırkyedi kırbaç, koyun çalan hırsızın beline elliyedi kırbaç, inek çalan hırsızın beline altmış yedi kırbaç, deve çalan hırsızın beline yetmiş yedi kırbaç, kadın çalan hırsızın beline yüzyedi kırbaç vurulur. At çalan hırsızsa ölümden kurtulamaz; çünkü vücudu tam orta yerinden ikiye bölünerek etleri Orda'nın itlerine atılır.

Önder bir hamlede Merkit ulusunun yasalarını Kargun Batır'a anlatırken etraftaki savaşçılar ışıl ışıl gözleriyle kâh Kargun Batır'a kâh oğullarına bakıyorlardı. Çin elbiseli adam coşup sesini yükselttikçe, savaşçılar arasında

ellerini kılıçlarına vuranlar, oklarını yoklayanlar oluyordu. Önderse devam ediyordu:

- Ama hırsız, çaldığı malın on mislini geri sahibine ödemeye razı olursa, bütün suçu bağışlanır. Ancak on mislini ödemek şartiyle!

Önder sustu. Kargun Batır üzgün üzgün oğullarına bir süre baktı, sonra iki adım Çin elbiseli adama doğru attı. Fakat, ağız açmağa vakit kalmadan, önderin yüzü önceki ciddiyetini takındı:

- Söyle! Ne diye Merkit otlaklarına geldin?

Kargun Batır cevap verdi. Sesinde deminki kırgınlık yoktu artık. Güçlüydü. Gözleri ışıl ışıldı:

- Moğol ilinden geldik. Önderimiz Temuçin Üge!..

- Moğol ilinden mi? Önderiniz Temuçin Üge mi? Oooo, yok, Moğol ulusunun önderi Yesügey Bahadır değil mi? Sen kime...

Gözleri tekrar parladı, başını arkadaki savaşçılara çevirdi. Savaşçılar ellerini kargılarına vurdular, gıcırdayan dişleri arasından:

- Yesügey... Yesügey... Yulun Eke... Bulut Ana.. kelimeleri döküldü.

Fakat Yesügey'in ve Yulun Eke'nin adını duyunca, ellerini kılıçlarına vuran, ok sadaklarını yoklayan savaşçılara bakarak daha güçlü bir sesle bağırdı Kargun Batır:

- Evet! Temuçin Üge!.. Önderimiz Temuçin Üge! Ama Temuçin Üge yok artık!

Etrafa öylesine derin bir sessizlik çöktü ki, başını göğsüne eğmiş, tesbihini çeken Büyük Türkia ilinden gelmiş bilginin mırıltılı duaları duyuluyordu.

Şimdi Kargun Batır'ın yüzü gene de eski ıstırabına büründü. Yavaş bir sesle, karşısında duran Merkit savaşçılarına değil de, onların başları üstünden uzaklarda, çok

uzaklarda bulunan kimselerle konuşur gibi, sözüne devam etti:

- Gök-Tengri verdi bize bu otlakları. Gök-Tengri Ötegey'i bize, biz kullarına gönderdi! Ah, önderim! Ötegey kurdu bu ulusun tüzüğünü, yasasını. Ötegey'in kurduğu bu yasalara inanırız, taparız. Ama yetmiyor bu, önderim, yetmiyor! Herşeyin üstünde, herşeyden büyük, herşeyden önemli ve kutsal bir buyruk daha var. Gök-Tengri'nin buyruğu! Unutmuşuz biz o buyruğu, önderim. Bilir misin nedir o? Birlik ve sevgi!... Evet evet! Ötegey'in yeryüzünde kurduğu yasalara saygımız var. Bu yasaları bozanlara karşı sağlam ellerimizde kılıçlarımız var! Ama, önderim, kılıçlarımız hırsızlara, dolandırıcılara karşı mı yalnız? Sen benim boş kılıç kınıma baktın da Merkit ulusunun hatunlarıyla kıyasladın beni. Güldün... Evet. Yenilmişim ben. Perişanım. Kılıçsızım. Onon ve Kerulen'in kıyılarında Moğolların, Orhon'un kıyılarında Merkit savaşçılarının balık tutan, erlerine ok kesen, kargı yontan hatunlarından daha halsizim. Çünkü yenilmişim. Oğullarım da öyle. Ama ömrümün en acı yanı senin benim bu halime gülmen değil, önderim. Çünkü sen benim kanımdansın. Etin etimden, kemiğin benim kemiğimden, kanın benim kanımdan. Bana gülsen de, senin kulun olsam da, üzülürüm belki, ama dayanırım. Çünkü biz aynı kandanız, aynı dili konuşuyoruz ve aynı Gök-Tengri'ye taparız. Ama gülen yalnız sen misin, önderim? Seninle birlikte Çin ulusunun Hanları, Çin ulusunun tüccarları da bana, benimle birlikte senin de haline gülüyorlar. Gök-Tengri ise ağlıyordur halimize.

Savaşçılar susmuşlardı. Çin elbiseli önderin yüzü süzülmüş, kendini, bütün varlığını Kargun Batır'ın dudakları arasından çıkan kelimelere teslim etmiş gibiydi. Orhon nehri üzerinde geniş kavisler çizip kâh savaşçılara yaklaşan, kâh savaşçılardan uzaklaşan kartallar, şimdi

düzlükteki savaşçıların birbirlerine yağı olmadıklarını sezinlemişler gibi, dağ uçurumlarındaki yuvalarına gizlenmişlerdi. Esmer gölgeler tepelere, dağ yamaçlarına tırmanıyorlardı. Az arkadaki savaşçılar, önderin susuşunda bir tehlike kokusu almışlar gibi, Kargun Batır'a ve oğullarına bakıyorlardı. Sessizlik içinde aradabir arkalarındaki okluklarını yokluyorlardı.

Aradaki sessizliğe gene de Çin elbiseli adam son verdi:

- Yesügey Bahadır'ın adamı mısın sen?

Arkadaki savaşçılar ellerinde tuttukları kargıları havaya kaldırdılar.

- Konuş! diye bağırdı önder, ve bütün kargılar Kargun Batır'ın göğsüne doğruldular.

- Cevap ver! Yesügey Bahadır mı gönderdi seni Merkit çadırlarına?

Kargun Batır boğularak:

- Yok, dedi. Yok... Yesügey Bahadır değil...

- Öyleyse kim?

- Temuçin Üge'nin adamlarıyız biz.

- Temuçin Üge nerde? Kimi görmek için geldiniz Merkit ulusuna? Nasıl bir iş, nasıl bir ihtiyaç getirdi sizi buraya?

Kargun Batır döndü, iki oğluna baktı; sonra gözlerini göğsüne doğrulmuş savaşçıların kargılarından önderin yüzüne götürdü:

- Yulun Eke'nin eski kocası Çılaydı Eke'yi görmeğe geldik!

Savaşçılar ellerindeki kargıları birden havaya diktiler. Atlar geri çekildiler. Bütün gözler Çin elbiseli adamın yüzüne doğruldular. Önder, elinde tuttuğu ak püsküllü kargıyı toprağa sançmasıyla atından atlaması bir oldu. Ve atının yanından ayrılmadan:

- Benim! dedi. Ben Çılaydı Eke!

Savaşçılar, soluklarını göğüslerinde tutmuş, öndere bakıyorlardı. Çıt yoktu. Kargun Batır şöyle bir sallandı, iki-üç adım Çılaydı'ya yaklaştı, tekrar sallandı, yorgun ve bitkin vücudunun bütün uzunluğuyla Çılaydı'nın ayakları önünde yere kapandı.

Az sonra dizüstü durmuş, elleri Çılaydı'nın ayaklarında, onun ellerini öpe öpe, acı acı ağlıyordu Kargun Batır:

- Ah Çılaydı... Temuçin Üge yok... Yesügey Bahadır Buyur'u bastı. Ulusun otlaklarını çiğnedi... Ordaların çadırları çöktü, çayırlar yuğruldu; Tatar otlaklarında bir tek yeşil ot kalmadı... Tatar hatunlarını, yavrularını kesti... Kurtar Çılaydı... Kurtar Tatar ulusunu... Temuçin Üge'ye yardıma koş... Senin de hakkını çiğnemedi mi Yesügey Bahadır? Senin hatunun Yulun Eke'yi almadı mı senin elinden? Koşmayacak mısın yardıma Çılaydı?...

Savaşçılar atlarından fırlayıp Kargun Batır'ı ayağa kaldırdılar.

Yeryüzüne karanlık çökmüştü. Çılaydı, onun yanında Kargun Batır, az arkada Merkit savaşçıları, herbirinin başı göğsüne düşük, herbiri kaygılı, bazan Orhon'un kıyısınca, bazan da sık ormanlar içerisinden, Merkit ulusunda Han Toto'ya mensup Çılaydı'nın kardeşi Tukta Beyci'nin Buur Orda'sına doğru ilerliyorlardı.

TUKTA BEYCİ'NİN BUUR ORDASI

BULUTLARIN arasından ay çıktı. Ayın solgun ışığında kuzeye akıp gidiyordu Orhon nehri. Orhon sessizdi. Ama sessizliğinde Merkit ulusunun ve otlaklarının sırrını saklıyordu. Doruklarına dek kocaman ağaçlarla yüklü dağların derinliklerinde aç kurtlar, Orhon nehrine gizli haberler veriyormuşlar gibi, kâh uluyor, kâh susuyorlardı. Sustukları zaman dağlar daha tehlikeli, daha çetin görünüyordu genç Kaltugay'a. Bulutlar dağlara iniyorlardı. Gökyüzünde yıldızlar ışıldıyorlardı. Savaşçılar sessizce ilerliyorlardı. Yalnız Orhon'un uğultusu duyuluyordu.

Karanlık seyrelirken uzakta bir yerde yırtıcı hayvanların ulumalarına karışan köpek havlamaları duyuldu. Çılaydı Eke bir an atını durdurdu, kulak kabartıp dinledi; sonra, eğerde dönerek akşamdan beri onu takip eden savaşçılarına baktı. Sessizlik içinde atların homurtuları, savaşçıların soluyuşları işitiliyordu. Soğuk havaya ter, deri, terli hayvanların yelelerinden rutûbetli ve ekşice bir koku sinmişti.

Çılaydı Eke savaşçılara bakarken arkadan sağlam bir ses duyuldu:

- Barı mındaaaa!

Bu zamana dek ilerledikleri arazi burada sona ermiş bulunuyordu. Karşıda dim dik, kap kara bir duvar şeklinde, rutûbetli, şurası burası yabani sarmaşıklarla örtülü, oyuklarından sular damlayan bir uçurum vardı. Solda sarp ve yalçın, kurşunî renkte bir bayır yükseliyordu. Merkitler, önceleri de bu bayırı defalarca inip çıkmış olacaktılar ki, Çılaydı Eke arkadaki savaşçıların kümeye katılmalarını beklerken, atlar bayırdan yana dönmüş kulaklarını kısmış, yamacı tırmanmak için hazır bir durumda duruyorlardı.

Çılaydı, yanıbaşında duran Kargun Batır'a, başıyla yamacı işaret etti ve, Kargun Batır konuşmaksızın, atını sürdü. Gerideki atlar kıç üstü durup kişnemeye, kafalarını sallamaya başladılar. Sonra üçer üçer, her üçlük birbirinden on adım ayrılı, süratle bayırı tırmanmağa koyuldular. Kediler, bir ağacın kabuklarına nasıl tırnaklarını sançıp ağaca tırmanırlarsa, Merkit savaşçılarının atları da bayırı öylesine yengil bir koşuyla ve sezginlikle tırmanıyorlardı. Çıt yoktu. Yalnız savaşçıların derin iniltileri, yayların, kargıların, sırtlarında ok dolu sadakların birbirlerine çarpmasından çıkan kuru tıkırdılar duyuluyordu. Atları yormamak için, bayırı da bir solukta çıkmak isteyen grup kumandanları, Merkitlerin sağ ve sol yanlarından atlarını koşturarak, gırtlaklarının içinden çıkan kuru seslerle:

- Khu Khu!... Khu Khu! diye bağırışıyorlardı.

Atlılar bayırın üstünde durdular. Arkadaki sarp bayır toz-toprak bulutu içinde gözden kayboldu. Hafif rüzgâr ağızları köpüklü atların yelelerinden fışkıran ter dumanlarıyla oynuyordu. Doğu ufku gittikçe ağarıyor, gökyüzü kül rengine giriyordu. Arkadaki grup kumandanları da

bayırdaki toz-toprak dumanı içinden çıkınca, «Khu-Khu-Khu!» sesleri kesildi ve genç Kaltugay'ın kulaklarına, nereden geldiğini bilmediği, köpeklerin kopuk kopuk havlamaları çınladı. Bir an Birge'nin yüzüne sorumlu bakışlarıyla baktı Kaltugay; sonra ikisi birden atlarını Merkit savaşçıları arasından sürerek bayırın ucunda durdular.

Şimdi Birge'nin ve Kaltugay'ın gözleri önünde inanılmaz bir görünü yatıyordu. Aşağıda, güneyden kuzeye doğru uzanan iki dağın arasında Buur vadisi vardı. Bütün vadi çadırlarla hınca hınç, her çadırın önünde ateş yanıyordu. Dersin ki, göğün tüm yıldızları gökyüzünden vadiye inmiş, vadide birikmişlerdi.

Şimdi köpekler daha hızlı havlıyorlardı. Doğu göğü aydınlanıp renkten renge girerken, köpek seslerine, araba, kağnı gıcırtıları, insan sesleri karışıyordu. Genç Kaltugay Buyur gölünün kıyılarında bile, bunca çadır, bunca ateş görmemişti. Kaltugay şaşılı gözleriyle Birge'ye bakarken, Merkitler bayırı inmeğe başladılar. Sezgin atlar sağrılarına inip kalkıp, sola sağa döne döne, zigzak'la ve müthiş bir süratla bayırı inerlerken, aşağıdaki düzlükte başka atlı Merkitler göründü. Onların da ellerinde kısa kılıçlar, bir çoğunun başında tolgalar, bazılarının sırtında kurt postundan gocuklar, bazılarının tersine dikilmiş ve yünleri yukarıya doğru dikili kürkler, sırtlarında okla dolu sadaklar, bir çoğunun başında tor başlıklar, küle şeklinde Nayman kalpakları, tümü kısa boylu hırçın, bindikleri atlar gibi çevik, kızıl yüzleri güneşin ilk soğuk ışınlarında mos mor, bazıları, ateş ve dumanın içinde tütsülenip çıkmışlar gibi, koyu esmer, coşkun atlarını bayıra doğru koşturuyorlardı; fakat bayıra varmadan, atlarını sağa sola koşturarak, bayırı inecek olan Çılaydı Eke'nin savaşçılarına yer açıyorlardı.

Derken vadinin kuzey ve güneyince uzanan dağlar, dersin ki, birden deşildiler ve bağırlarından çıkan korkunç gümbürtülerle yeryüzü sarsıldı. Davul gümbürtülerine boru sesleri, bakır zillere vurulan tokmakların çılgın çıngırtıları katıldı. Ve aşağıda düzlükte atlarını koşturan tüm Merkit savaşçılarının boğazlarından çıkan sesler duyuldu:

- Ha-hu! Ha-hu! Yaşa Çılaydı!... Ha-hu! Ha-hu! Yaşa Çılaydı!..

Fakat Çılaydı Eke'nin yüzü ne sert, ne de heyecanlıydı. Sağından ve solundan geçen sadık Udut savaşçılarını sakin bir selâmla selâmlıyor, sonra, Kargun Batır'a bakarken, hafif bir gülümsemeyle yetiniyordu.

Az sonra çığlıklar kesildi, davul ve boru sesleri dağların derinliklerine gömüldüler, ve ilerde çadırlar göründü. Yanık, çiğ deri, köpüklü kımız, ayran, et, süt kokuları havaya sinmişti. Yamaçlarda inekler, öküzler, arık atlar otluyorlardı. Ateşlerin çevresinde bağdaş kurup oturmuş cılız, saçları dağınık, göğüsleri çökük, omuzlarında deriler, yanık ve buruşuk yüzlü yaşlı kadınlar uzun çubuklarını tüttürüyorlardı. Çılaydı Eke Orda çadırlarına yaklaştıkça onu takip eden savaşçılar geride kalıyorlar, ikişer ikişer, üçer üçer kümeden ayrılıp, değirmi çadırların önünde duran, ardın sırayla durmuş sekiz at kadar uzunluğunda, kalın okları havaya dikili arabaların arasında gözden kayboluyorlardı.

Çılaydı, Çılaydı'nın yanında Kargun Batır. İkisinden az arkada Birge'yle Kaltugay, bütün Orda çadırlarını ikiye bölen geniş yola saptılar. Dağların üzerine çıkmış güneş sıcacık ışınlarıyla yolu ısıtıyordu. Çadırların önünde küçük, çoğu yalınayak çocuklar, ellerinde oklar, yaylar, ağaçtan kılıçlar; bacakları arasında değnek «beygirlerini» koşturup oynaşıyorlardı; arada durup Çılaydı'ya ve Çılaydı'nın konuklarına bakıyorlardı. Dördünün ilerledik-

leri yol düzdü ve öteki ucu oldukça yüksek bir bayıra bağlanıyordu. Bayır otsuz, yeşilsizdi. Bayırın üstünde, birbirinden hayli uzak, üç çadır bulunuyordu. Çadırların tepelerindeki deliklerden çıkan dumanları kuzey yeli çullandırarak dördünün ilerledikleri yola yayıyordu. Yolun solundaki çadırlar burada seyreliyor, çadırların arasındaki boş arazilerde silahsız, sırtlarında kara ve bol cübbeler, bellerinde sıkı sıkı bağlanmış demir düğmelerle süslü kemerler, samur kalpaklı adamlar dolanıyorlardı. Bazı çadırların önündeki kocaman kazanların altında ateşler yanıyor, ötede beride insan birikintileri göze çarpıyordu. Birikintilerde yaşlı adamlar, ellerini siper ederek güneşe bakıyor, sonra bakışlarını kuzeye çeviriyorlardı. Genç Merkitler, tepelerine dek ağaçla yüklü kağnılarını çadırların ötesindeki geniş meydana sürüyorlardı.

Çılaydı Eke ve konukları bayırdaki çadırlara yaklaştılar. Merkitlere de Gök-Moğollara da benzemeyen insanlar çıktılar. Acayip insanlardı bunlar! Ortadaki çadırın önünde toprağa sançılı değnekte ak, kızıl, kara at kuyrukları, kuyrukların arasında güneşin ışınlarında ışıldayan çıngıraklar, kuyrukların dibinde gene değneğe ilişik büyük bir kasır parçası, değneğin ucunda ise sançılı bir kurt kafatası vardı. Çadırların aralarındaki arazilerde, güneşte kurumaları için, kargılara saplanmış kaplan kafaları, enserlere bağlı kaplanlar, bu çadır sahibinin önemli bir kişi olduğunu gösteriyordu. Bayırda, ortanca çadırın eşiğine dek uzayan yolun her iki kıyısında, bazıları kazık yutmuş gibi dimdik duran, bazılarının başları göğüslerine düşük, adamların rengârenk elbiseleri, başlarındaki kalpakları, ayaklarındaki çizmeleri güneşin göz kamaştırıcı ışınlarında bayırın görünüşünü daha da güzelleştirmişti.

Evet, acayip insanlardı bunlar. Kargun Batır bile Ak ve Kara Tatar uluslarında, zengin Kara-Kıtay'da bunca renk çeşidini, kendilerine benzemeyen bunca insanı bir arada

görmemişti. Kaltugay da şaşılı gözleriyle Birge'nin yüzüne bakıyordu. Fakat Birge, bayırdaki insanların gerçekten insan olduklarına emin değilmişçesine, başını sallıyor, omuzlarını sıkıyordu. Nasıl şaşmasınlardı! Kimse, hiç kimse eksik değildi burda. Bir ayağı ince öbür ayağı kalın, boyunlarında şiş urlarla cüce boylu Yarkent'li Uygurlar, başlarında sakız gibi ak sarıkları Semerkant tüccarları, sakalları göbeklerinde Kâşgar'lı, Kokand'lı, Harzemli din adamları, yarı çıplak dervişler, Kıtay, Altay şamanları, ve daha kimler, daha kimler!... Gök-Tengri'ye tapan Tatar ve Moğollara benzemeyen bu insanlar çok alçak gönüllü, nazik, kibar ve silahsız idi iseler de, çadırlara yaklaştıkça Birge'nin ve Kaltugay'ın yüreklerine korku giriyordu. Çılaydı Eke ise, onları önceden tanıyor ve değerlerini iyice biliyordu galiba ki, bayırdaki adamlara bakmıyor, baktığında onların nazik selâmlarına saygısız, adeta kabaca elini sallayıp, bayırdaki çadıra doğru ilerlemesine devam ediyordu.

Orda'nın öbür ucunda gene de davul sesleri duyuldu. Kağnı gıcırtıları yavaş yavaş meydandan uzaklaştılar. Bayırdaki yabancı ulusların insanları Çılaydı Eke'yi ve konuklarını selâmlaya selâmlaya, gerisin geri çekilip kendi çadırlarına girdiler. Davul gümbürtüleri kesildi. Bir an Orda'ya garip bir sessizlik çöktü. Fakat sessizlik uzun sürmedi. Deminki davul seslerinin yerini, nerden geldiği bilinmeyen, şamanların yeknesak, hüzünlü sesleri aldılar.

ÇILAYDI EKE'NİN ÇADIRINDA

ÇILAYDI at kuyruklu sancağın yanında durunca atından atladı. Elini kaldırdı, kapısı yukarıya doğru katlanmış çadırın içerisini işaret etti ve önce Kargun Batır, az arkada kendisi, çadıra girdiler. Kaltugay'la Birge birbirlerine baktılar, sonra sessizce ikisini takip ettiler.

Çadır güneşin altın sarısı ışınlarıyla doluydu. Orta yerde ateş yanıyordu. Ateşin üstündeki demir çengele asılı kazandan fışkıran et kokuları, günlerce atlarını sürmüş, aç ve bitkin Kaltugay'ın ve Birge'nin burunlarına vuruyordu. Çadırın karşıki duvarı koyu kızıl renkli ipek örtüyle örtülüydü. Zemin Kâşgar kilimleri, hayvan derileriyle döşeliydi. Karşı duvardaki ipek örtünün dibinde alçak, türlü şekillerde oyma işlerle süslü, kahverengi bir kürsü duruyordu. Kürsünün üstünde vücuduna göre kafası küçük, ağzı açık, yuvarlak ve şişman karnı dışarıya çıkık, ağaçtan bir şahsiyet duruyordu.

Çılaydı Eke ve Kargun Batır, birbiri yanında yürüdüler, ağaçtan oyma şahsiyetin önünde durdular. Kaltugay'la Birge az arkadaydılar. Dördü içten bir saygıyla başlarını

göğüslerine eğdiler, sessiz ve hareketsizce uzun bir süre ağaçtan şahsiyetin karşısında durdular. Sonra Çılaydı başını göğsünden kaldırdı, eliyle konuklarına oturmaları için yer gösterdi. Üçü derilerin üzerine çökerken Çılaydı elini ateşteki kazanın içerisine soktu, kazandan küçük, yağlı bir parça et aldı, dizlerine çöktü, dudaklarında fısıltılı dualar, dizleri üstünde sürüklenerek kürsüye yaklaştı. Kargun ve oğulları sessizce Çılaydı Eke'ye bakıyorlardı. Çılaydı'ysa yavaş yavaş elini kaldırdı, elinde tuttuğu eti ağaç şahsiyetin açık ağzına üç kere sokup çıkardı, sonra aynı et parçasını omuzu üstünden dışarıya fırlattı.

Böylece âyin sona erdi. Yani: Çadır sahibi, kendisi sofraya oturmadan önce, yeryüzündeki uluslara göz-kulak olan, yeryüzünde olup bitenleri Gök-Tengri'ye bildiren ilah Ötegey'e ilk lokmayı yedirdi.

Çılaydı ayağa kalktı, Kargun Batır'a ve oğullarına bakmaksızın çadırdan çıktı. Fakat çok geçmeden geri döndü, ve bu sefer Kargun Batır'ın yanına oturdu. Eşikte zayıf, sıska, iki Çinli göründü. Hizmetçiler dizüstü çöküp başlarını zemine indirdiler. İki hizmetçi Çılaydı Eke'nin konuklarını selâmlarken, küçük ve beyaz elcikleriyle omuzlarından sarkan saç örgülerini durmaksızın arkalarına atıyor, Çince birşeyler mırıldanıyorlardı. Çılaydı, uzun süren bu selâmlamaya son vermek istemiş olacak ki, iki elini önünde dikili dizlerine vurdu. Çinli hizmetçiler ayağa atıldıkları gibi sofrayı kurdular.

Yemekten sonra kâğıt kadar incecik çam bardaklardan Moğol çayından kaynatılmış sarı renkli, Zamba denen darı suyu ve kımız içtiler. Türlü resimlerle süslü bu bardaklar öylesine yengil, öylesine güzel idiler ki, Kaltugay bu bardakların kişi oğlunun kullanması için yapıldığına şüphe ediyordu. Kımız dolu bardağı usullacık ağzına doğru kaldırıyordu; kaldırırken kuş tüyü kadar yengil bardağın elleri arasından havaya uçacağını sanıyordu. Ama bar-

dağın kenarını dudaklarında hisseder hissetmez, büyük bir iştahla kımızı içiyordu.

Yemekten sonra Kaltugay'la Birge çadırdan çıktılar.

Çinli hizmetçiler bardaklara kara-kımız doldurdular. Çılaydı Eke Kargun Batır'a kaşları altından baktı ve başını henüz çadırdan çıkmış bulunan Kaltugay'la Birge'den yana attı, ve:

- Senin ulanların mı, bu iki kurt, Kargun? diye sordu.

Kargun Batır, Çılaydı Eke'nin sorusunu duymamış gibiydi. Karşı duvardaki gergedan boynuzları üstünde asılı beyaz deve tüyünden dokulu, kıymetli «Tagru» denilen kumaşa gözlerini dikmiş bakarken, derin derin birşeyler düşünüyordu Kargun.

Çılaydı gene de kaşları altından Kargun Batır'a baktı:

- Kargun! Bu iki kurdu senin hatunun mu doğurdu?

Kargun Batır gözlerini gergedan boynuzuna asılı Tagru'dan Ötegey'in kürsüsü dibindeki ipekten Çin yastığı üstünde serpilmiş kızıl ve yeşil boncuklara götürdü ve, başını Çılaydı'ya çevirmeksizin:

- Evet, dedi. Benim hatunum doğurdu o iki kurdu.

Çadıra derin bir sessizlik çöktü. Kargun'un gözlerinde korku toplanıyordu; ama bunu Çılaydı Eke'ye belirtmeksizin sözüne devam etti:

- Kaltugay henüz genç. Ama savaşı sever. İyi de ok atar. Hele geceleyin. Ama kılıç savaşında usta sayılmaz. Birge'yse kan sevdiği kadar kara-kımız da sever.

Çılaydı Eke'nin dudaklarında yengil bir gülümseme belirdi:

- Udut savaşçılarından bir Yagun* vereyim ona. Ancak, yazlık otlaklardan uzağa gidemeyiz; Orluk'un emri. Savaşçılar kaplan avına çıkıyorlar aradabir. Kışlık otlaklara gitmeden bir-iki ay önce Yagunlar kuzeyde Oyrat, bir azı

* Yagun: Asker birliği.

da güneyde Nayman çadırlarına sürüyorlar atlarını. Savaş ve kan isteyenler Oyratlara, kara - kımız isteyenlerse Naymanlara gidiyorlar. Bazan Oyratlar ve Yesügey Bahadır'ın dostu Togrul Han'ın savaşçıları bizim çadırları yokluyorlar. Savaş eksik değil...

Kargun Batır Çılaydı Eke'nin yukarıdaki lâfını dinlemiyor gibiydi. Gözlerine deminki korku birikmeğe başlamıştı. Çılaydı Eke'ye göstermeden aradabir gergedan boynuzuna asılı Tagru'ya bakıyor, baktıkça kalbi ürperiyordu. Çılaydı eski bir savaşçı, Tukta Beyci'nin ordasında ünlü bir savaşçıydı; bunu biliyordu Kargun. Ancak bütün Merkit ulusu içinde önemli bir şahsiyet olmadığını da pek iyi biliyordu Kargun. Öyleyse niçin, neden gergedan boynuzu üstünde Tagru asılı duruyordu? Tagru'dan kürkleri yalnız Han'lar giyerdi sırtlarına. Yoksa Çılaydı...

Şimdi Kargun Batır bir han çadırında oturduğunu sanıyor ve Yesügey Han'ın aleyhine söz söylediğinden yüreği ürperiyordu.

Fakat Kargun'un bu korkusu uzun sürmedi. Çılaydı, konuğunun korkusunu anlamışçasına, hemen yardıma koştu:

- Kargun Batır! dedi; anlat bana Temuçin Üge'ye ne oldu? Söyle bana, Temuçin Üge hâlâ Yesügey'in tutsağı mı? Temuçin Üge'nin Ak Tatar savaşçıları nerde?

Sustu. Kargun Batır'dan ses soluk çıkmayınca devam etti:

- Konuş. Sen benim çadırımdasın. Bu çadırın içerisinde ne varsa tümü senindir. Bu çadır benim değil, senin. Sen kendi, çadırında oturuyorsun, öz ulusundasın. İstersen kılıçlarımızı bir araya getirip oğullarımıza su döktürelim üzerlerine, aynı bilektaşında bileyelim kılıçlarımızı. Yağılarımızı beraberce kesmek için and içelim. Gerçek Anda* olalım.

---

* Anda: Kan kardeşi.

Kargun Batır susuyordu. Çılaydı Eke yavaş yavaş sol elini kaldırdı; sakalının kara, seyrek kıllarını parmağına sarıp oyalanırken, belindeki kemeri arasından bıçağını sağ eline aldı, elini ihtiyar Kargun'un dizi üstüne koydu. Bıyıkları altında kalın ve etli dudakları titriyor, ak dişleri görünüyordu.

- Ben küçük bir adamım. Merkit Han'ı Han Toto'nun ve Tukta Beyci'nin iznini almadan Udut savaşçılarımı Yesügey'e karşı süremem. Ama... Yulun Eke'nin öcü... Ooh, yanıyor içim Kargun! Bağışlamayacağım. Bu yıl olmazsa gelecek yıl. Gelecek yıl olmazsa beş yıl sonra. Ama bir gün atlarımızı süreceğiz Yesügey Bahadır'ın çadırlarına!

Kargun Batır yatıştı. Çılaydı Eke'nin kendisine Anda' lık teklifinden duyduğu kıvançla elini Çılaydı'nın eli üstüne koydu.

- Geç olmaz mı, Çılaydı?

Çılaydı Eke başını salladı. Sol elinde tuttuğu bıçağı kemeri arasındaki kınına yerleştirdi.

- Olmaz. Niçin geç olacakmış? Moğollar Burhan dağından, Dayliun dağından ötelere gidemezler. Nereye gidebilirler? Hangi bir ulus onları otlaklarına alır? Hiç bir ulus!

Başını kaldırdı Çılaydı Eke, başıyla dışardaki çadırları işaret etti:

- Bak, gör... Gözlerinin önünde üç bin çadır duruyor orda. Üç bin çadırdan en az onbin savaşçı çıkar. Öteki Orda'ların Merkitleri de Udutlara kardeş. Moğolların dostu kim? Var mı Moğolların dostu?

- Taycuutlar, dedi Kargun yavaş bir sesle. Taycuut'ların önderi Targutay Kurulduk Yesügey Bahadır'ın dostu. Hayvanlarını aynı otlaklarda otlatıyorlar.

- Ne zamana dek otlatırlar? Toto Han Moğollara saldırmadıkça Targutay Kurulduk Yesügey Bahadır'ın dostu

olabilir. Ama Han Toto tümenlerini Moğolların çadırlarına sürünce Targutay Kurulduk Yesügey Bahadır'ın yanında mı kalacak? Ok yayda iken tehlikelidir, Kargun! Oksuz yayla nitersin? Hiç. Han Toto'nun savaşçıları atlarını sürdüğü gün ok kırılıp yere dökülecek.

- Ya Çin ulusu? Hatang Hanları? Onlara ne dersin? Onlar Yesügey Bahadır'a Tagru, samur kürk gönderiyorlar; Yesügey Bahadır'ın hatunlarına ipek çadır gönderiyorlar. Demir gönderiyorlar... Onlara ne dersin?

Çılaydı ses etmedi.

Dışarda bir yerde gene de davullar gümbürdedi. Çılaydı Eke şimdi Kargun Batır'ın sorusundan çok dışardan gelen davul sesleriyle ilgileniyordu. Kargun ısrar etti:

- Söylesene Çılaydı. Çin ulusunun Hatang Hanları Yesügey'le dost olunca Moğollara karşı koyacak kim var bu civarda? Udutlar mı?

- Udutlar değil! dedi Çılaydı.

Gene sustu. Bir süre sakallarını sıvazladı Çılaydı. Sonra gözlerini Kargun'un yüzüne dikti:

- Çin Ulusunun Hatang Hanları daha önce kim ile dost idiler biliyor musun, Kargun?

Kargun Batır hem şaşkın, hem de düşünceli bir tavırla:

- Kim ile? diye sordu.

- Çin ulusunun hanları hiç kimseyle dost olmadılar! Hiç kimseyle! Bunca yıldır Çin ulusunun yanında yaşıyorsun Kargun; ama gerçeği öğrenemedin!

Çılaydı Eke doğruldu, iki elini birden önünde dikili dizlerine, vurdu:

- Altay şamanlarını dinledin mi hiç? Dinlemedin! Uygur ulusunun aydınlarını dinledin mi? Hayır? Ya Semerkant denilen bir kentte yaşayan ve ordan Nayman ve Uygur çadırlarına ipek, halı; şamanlar için de kâğıt getirip deriyle değiştiren; biz, Gök-Tengri'ye inandığımız gibi,

onlar da Muhammed denen eski bir savaşçıya inanan tüccarların sözlerini dinledin mi hiç? Hayır, dinlemedin, Kargun Batır!

Şimdi Kargun Batır, yüzü ciddi, Çılaydı Eke'yi dikkatle dinliyordu.

Çılaydı devam etti:

- Hatang Hanları hiç kimseyle dost olmadılar! Hiç kimseyi sevmediler! Yalnız kendilerini!

- Yesügey Bahadır'a samur kürkler, ipek çadırlar gönderiyorlar. Kendi gözlerimle gördüm, dedi Kargun yavaş bir sesle.

- Evet, gönderiyorlar! Ya Yesügey'in babası Kabul Han'ın zamanında samur kürkü kime gönderiyorlardı, biliyor musun?

- Kime?

- Tatarlara! Çünkü Çin Hanları, Kabul Han'ın Gök Moğolları birleştirip güçlü bir ulus olacaklarından korkuyorlardı. Bu yüzden Tatarlara samur kürkler gönderiyorlardı. Sen ve ben bunu bilmiyoruzdur, ama Uygur bilginleri, Altay şamanları biliyorlar. Togrul Han da iyi bilir bunu. O zamanlarda Çin hanları Tatarları sevdiklerinden değil, Moğollardan korktukları için Tatarlarla dost oluyorlardı. Ancak Tatarların tümenleri çoğalınca Çin hakanları Tatarları bırakıp Moğolların dostluklarını aramışlardı. Şimdi, Tatarlar yenilgiye uğrayınca, Çinlilerin Moğollarla dostlukları ne zamana dek sürecek?

Sustu Çılaydı. Hayli sustuktan sonra başını kaldırdı, gözlerini Kargun'un yüzüne dikti, başını iki yana salladı:

- Ooo, yok! Hatang Hanlarına inanma, Kargun! Onlar ne Tatarların ne de Moğolların dostudur. Merkitlerin ise bir tek dostu var! Bilir misin kimdir o dost?

Gözleri hâlâ Kargun'un yüzüne dikili, belinden bıçağını çekti Çılaydı Eke:

- İşte, budur Merkit'in dostu! Bundan daha iyi, daha yakın bir dost bulamazsın! Hem Yesügey'e karşı, hem Çin ulusuna, hem de Togrul Han'a karşı! Bundan daha iyi bir dost bulamazsın, Kargun Batır!

*
* *

Güneş gökyüzündeydi artık.

Çadırları ortadan bölen geniş toprak yolda yarım çıplak savaşçılar bembeyaz köpükler içinde terli atlarını hızla sürerek çadırların ötesinde gözden kayboluyorlardı. Çadırların arasında yaşlı adamlar deri kurutuyorlar, genç-ler kağnıları, arabaları yağlıyorlar, genç kadınlar ise ormanların kıyılarında savaşçı erlerine ok kesiyor, kargı yontuyorlardı. Çocuklar ve genç kızlar annelerine, babalarına yardım ediyorlardı. Udutların her biri bir işle meşgul olmalarına rağmen, güneş gökyüzüne yükseldikçe, çadırlara ağır ve sıkıntılı bir sessizlik çöküp yerleşiyordu.

Çılaydı Eke söylemek istediğini söylemişti artık, kara-kımızını içiyor, kara-kımızını içmediği anlarda kara sakalının uzun kıllarını parmağına sarıp oyalanıyordu. Kargun'la deminki ilgisini kesmiş gibiydi; yalnız bir kez ayağa kalktı, Kargun Batır'a bakmaksızın çadırdan çıktı, ama hemen geri döndü ve kaşları altından konuğunu süzerken, garip bir sesle:

- Yulun Eke oğlan doğurdu dedin, Kargun, dedi.

Az sustuktan sonra devam etti:

- Yüreğindeki sızıyı yüzünde görüyorum...

Kargun Batır'dan ses soluk çıkmayınca Çılaydı ısrar etti:

- Kargun!

Kargun Batır korkulu gözlerini Çılaydı Eke'nin yüzüne kaldırdı.

- Yaa...
- Oğlan mı?
- Oğlan.
- Gördün mü?
- Gördüm...

Çılaydı Eke üç adım geri çekildi, geniş sırtını Kargun Batır'dan yana çevirdi, ve yavaşça, daha çok üzgün bir sesle konuştu:

- Kime... Kime benzer? Bana mı? Yoksa Yesügey Bahadır'a mı? Konuş... Gördüm, diyorsun... Yesügey Bahadır'ın çadırına girdin öyleyse... Oysa Yesügey Bahadır Tatarlara yağı. Nasıl oldu da Yesügey Bahadır seni kendi çadırına aldı? Konuş... Anlamak istiyorum, Yulun Eke'nin doğurduğu oğlan daha çok kime benzer? Bana mı, Yesügey Bahadır'a mı?

Üzüntüsünü Kargun Batır'dan gizlemek istiyordu galiba ki, konuşurken yüzünü saklıyor, Kargun Batır'a bakmağa cesaret edemiyordu.

Kargun yavaş, yorgun bir sesle anlattı:

- Yesügey Bahadır'ın savaşçıları Buyur Tatarlarının çadırlarını çiğnediler. Sonra Tatarların önderi Temuçin Üge'yi ve Tatar savaşçıların tümünü önlerine katıp kendi çadırlarına sürdüler. Ben de, ulanlarımla birlikte, Yesügeyin tutsağı oldum. Yesügey'in bizi kendi çadırlarına götürüp orada hepimizi keseceğini sanmıştık. Ama sandığımız gibi olmadı. Yesügey'in Orda'sına yaklaştığımız zaman karşımıza üç atlı çıktı. Bu üç atlı bağıra çığıra Yesügey Bahadır'a Yulun Eke'nin oğlan çocuk doğurduğunu bildirdiler. Orda'ya girdiğimiz zaman Yesügey Bahadır'ı şamanlar bekliyorlardı. Çadırlarda bir tek kadın, bir tek kız veya çocuk kalmamıştı. Tümü Orda yoluna dökülmüş, Yesügey Bahadır'ı bekliyorlardı. Davul gümbürtüleriyle Burhan dağının yamaçlarındaki ağaçlar titriyor, Gök-Tengri'nin kuşları Orda'nın üzerinde uçuşarak Yesü-

gey Bahadır'ı alkışlıyorlardı. Biz, Tatar tutsakları, kuşlar ve Gök Moğolların Yesügey'i alkışladıklarını sanmıştık.. Onlarsa başka bir şeyi, zaferden daha büyük, daha yüce birşeyi alkışlıyorlardı ama.

Çılaydı Eke Kargun Batır'ın lâfını kesti:

- Neyi?

- Yulun Eke'nin doğurduğu oğlanı!

Sustu Kargun. Çadıra derin bir sessizlik çöktü. Çılaydı'dan fazla ses soluk çıkmayınca anlatmasına devam etti Kargun:

- Yesügey Bahadır Orda'ya girince kadınlar, kuşlar birden sustular. Sessizlik içinde şamanların tanrısal yırları duyuluyordu yalnız. Derken şamanların arasından Yulun Eke çıktı. Evet, Yulun Eke!.. Ve Yulun Eke'nin elleri üstünde Yesügey'in yüzüne doğru kaldırdığı yeni doğurduğu oğlu! Oh, Çılaydı Çılaydı... Nasıl anlatayım sana?.. Gözlerimle gördüklerimi nasıl anlatayım sana?..

Bu son kelimeler Kargun Batır'ın dudakları arasından fısıltıyla, korkuyla çıkmışlardı. Bakmıyordu Kargun Batır Çılaydı Eke'ye. Susuyordu. Sustukça eski Nayman kalpağı altından sızan ter damlaları buruşuk yüzünden sakalına, boynuna süzülüyordu. Korkuyla oyma kürsü üstünde duran ilah Ötegey'e kaçamak bir bakış attı. Sonra yavaşça, sözüne devam etti:

- Şamanların arasından Yulun Eke çıktı. Elleri arasında oğlu... Ben kendi gözlerimle gördüklerime inanamıyordum. Gök Moğolların kökü sayılan Bozkurt'la Alageyik'in Tibet dağından kalkıp, göl ve ırmakları yüzerek, Burhan dağının yamaçlarına gelip yerleştikleri zamandan beri böylesine bir görüntüyü görmek az kimseye nasip oldu, Çılaydı! Yulun Eke'nin oğlu karnı üstünde iki eli arasında tuttuğu kıp-kızıl bir çul ile doğdu. Yulun Eke oğlunu Yesügey Bahadır'ın yüzüne kaldırdığı zaman çocuğun elleri arasında tuttuğu o kanlı çul parçası, tüm savaşçıların

ve şamanların gözleri önünde, göz kamaştırıcı bir parıltıyla parladı. Yulun Eke'nin oğluna bakamıyorduk. Çocuğun karnı üstünde tuttuğu çulun parlamasıyla savaşçıların çoğu yere dizüstü çökmüşlerdi, hatunlar yere kapanmışlardı. Sonra şamanlar Yulun Eke'nin oğlunu hatunun elleri arasından alıp Yesügey Bahadır'ın çadırına götürdüler. Moğollar gene davullara vurdular. Orda çadırları üzerine gene kuşlar uçtular. Çadırların önünde kadınlar, kurtlar gibi ürüyor, saçlarını yoluyor, geceleyin genç savaşçılar ellerinde yanan ışıklarla, atlarını koşturuyor, ateşlerin çevresinde Altay şamanları Yesügey Bahadır'ın budununa ait yırlar söylüyorlardı.

Eğlenti ve oyunlar üç gün üç gece sürdü. Yesügey Bahadır, Togrul Han'a, Hatang Hanlarına Tagru gönderdi. Sonra ulusun tüm şamanları Yulun Eke'nin doğurduğu oğlanın «Soto Bogdo» olduğunu, yani Gök-Moğol ulusuna Tengri tarafından gönderildiğini bildirdiler. Yesügey bu ulu olayın tam Temuçin Üge'yi tutsak aldığı gün vuku bulduğundan ötürü Yulun Eke'nin oğluna **Temuçin** adını verdi. Kart Temuçin Üge'yi ise, Tatar savaşçılarıyla birlikte, serbest bıraktı, kendi uluslarına dönmelerini emretti.

Kargun'un dudakları arasından çıkan her söz bir iğne gibi Çılaydı Eke'nin yüreğine batıyor, yumrukları sıkılıyor, gözleri ışıl ışıl, alnında kabaran kan damarı mos mor kesiliyordu. Dinlemiyordu Çılaydı, Kargun'u. Bir kaplan gibi Kargun Batır'ın üzerine fırlayası, Kargun'u elleri arasına alıp onun ensesini kemire kemire götürüp atının kuyruğuna bağlayası, atını Orhon nehrinin kıyısındaki sivri taşlıklarda koşturası, sonra Kargun Batır'ı Orda'nın kuzeyinde yarım yaban Merkitlere, yarların dibinde yaşayan Curçenlerin itleri önüne atası geliyordu. Sonra da öz Udut savaşçılarının başında, karşısına çıkan herşeyi yerle bir ederek atını Çin topraklarına dek süresi geli-

yordu. Ama yapamıyordu bunu Çılaydı! Güçsüz ve korkak mı idi? Oh, yok! Daha önce savaşçılarını Togrul Han' ın çadırlarına dek sürmemiş miydi Çılaydı? Merkit otlaklarına giren Moğolları az mı oturtmuştu kazıklara? Ama şimdi... şu cılız Kargun'un lâfını dinliyor ve ona; «Kes! Kes artık Yesügey'in lâfını!... Merkit Han'ın izniyle gider, Yesügey'i atımın kuyruğuna bağlayıp buraya getiririm!» diyemiyordu. Nasıl söylesindi? Hatang hakanların kafeslerinde kapalı bir kaplan gibiydi Çılaydı! Kafesin demir parmaklıkları arasından değnekler sokup kaplanı kışkırtan Çinliler gibi, Kargun Batır da Çılaydı Eke'yi kışkırtıyordu. Ama bağıramıyordu? Bağırsa da ne fayda? Kafeste kapalı bir kaplandı! Yağılarını pençeleri arasına alıp enselerini kemiremiyordu Çılaydı. Ah, Merkit han'ı... Niçin bu iki dağ arasında Ordasını kurmuş, oturuyor? Niçin Tukta Beyci'yle birlikte, Udut savaşçılarıyla birlikte, Merkit tümenleriyle birlikte Moğol bozkırlarında rüzgârları kovalamıyor? Niçin, o, mağrur Çılaydı, yüreğini yırtan, hafızasını alt üst eden Kargun'un lâfını dinliyor burda?

Çılaydı Eke dudaklarını ısırırken başını kaldırdı, gergedan boynuzunda asılı Tagru'ya baktı.

«- Ah, öyle bir Tagru sırtıma giyip, Udut'ların çıngıraklı bayraklarını elime alsam... Toto Han'ın Merkit çadırlarını bırakıp Udut savaşçılarımla...»

Yüreğine garip bir korku girdi. Gergedan boynuzu üstündeki Tagru'yu görmemek için gözlerini yumdu.

Ve o anda uzak ve bilinmez bir yerden gelirmiş gibi, Kargun Batır'ın fısıltılı sesi duyuldu.

- Ben gördüm Yulun Eke'nin oğlunu. Ben gördüm... Şamanlar, Yesügey Bahadır'ın oğlu büyüyecek; büyüyünce tüm uluslar onun adıyla anılacak, dediler. Ben gördüm

Yesügey Bahadır'ın oğlunu... Ben gördüm genç Temuçin'i...

Deminden beri göğsü üstünde tuttuğu ellerini yanıbaşına bırakıverdi Çılaydı Eke. Hayli durdu orda, ilah Ötegey'e baktı; sonra gençmişken birdenbire kocamış bir adam tavrıyla, başı göğsüne düşük, çadırdan çıktı.

DÜĞÜN AKŞAMI

O zamanlarda Burhıçın-tögüm adıyla adlanan bu topraklarda yüce dağların, engin bozkırların, suları berrak nehirlerin ucu bucağı görünmüyordu. Sabahları mavi, akşamları kızıl göğün altında bu topraklar herzaman sessiz, sessiz olduğu kadar da, yabani bir güzellik içinde uyuyorlardı. Erinin koynunda yatıp sevgi ve aşka doyamamış genç gelinler gibi, denizlerin ılık sularına kadar ulaşamayan nehirlerin kıyılarında, dağ yamaçlarında, insan ve hayvanların ayakları dibinde, yanan ateşlerle otsuz, cascavlak olmuş vadilerde, yarlarda eksik olmayan birşey vardıysa, o da insandı. Fırtına, tipi, kasırgaların önünde kaçıyordu insanlar; insanları tipi, fırtına, kasırgalar kovalıyordu. Fakat Gök-Tengri dünyanın tüm topraklarını bu insanlarla doldurmak için yaratmıştı sanki Burhuçıntögüm diyarını: Her göçten, her tipi, fırtına, kasırgadan sonra, göğün kucağında güneş görünür görünmez, ağaçların tohumları kabarır kabarmaz, dağ yamaçları yeşerir yeşermez, yağmurdan sonra yerin dibinden çıkan mantarlar gibi, yarlarda, nehir kıyılarında, bozkırlarda, karınca

sıraları gibi Orda'ların kağnıları, arabaları, hayvan sürüleri görünüyordu. İnsanlar!... Çoluğu çocuğu, hatunu eri, savaşçısı!... Gidenler gidiyor, gidenlerin yerini hemen başkaları alıyorlardı.

Burhuçın-tögüm toprakları batıda Baykal gölünün kıyılarından başlayıp doğuda Çulun-nor ve Buyur-nor kıyılarına ve Hingana dağına kadar uzanırdı. Kuzeydeyse bu diyarın nerelere dek devam ettiğini kimse iyice bilmiyordu. Fakat ihtiyaç onları daha o zamanlarda, o zamanlardan çok daha önce, bu toprakların her karış yerini tetkik ettirmiş olacaktı ki, Uygur bilginlerinden şöyle bir açıklama duyuluyordu: Merkit topraklarının kuzeyinde Bargut adını taşıyan bir ulus var. Bargutlar, Merkitlere ve Gök Moğollara soy ve kardaş sayılırlar. Bargutlardan, daha kuzeyde toprak donuk, ırmaklar sessiz, ormanlar sağır, gökyüzü renksiz ve kuşsuzdur. Evet, Uygur bilginleri bunu biliyorlardı. Daha fazla biliyorlardı ki, çok eski zamanlarda Merkit ve Bargutların bazı kabileleri Burhuçın-tögüm topraklarını terk edip hayvanlarına kuzeyde yeni otlaklar arayıp bulmak için yola çıktıkları ve bu kabilelerin sık ormanlarda, tipi ve fırtınalarda hayvanlarını kaybedip güneye dönemedikleri; çoğunun tipi ve kasırgalarda öldükleri, hayatta kalabilmiş birazının da yaz ve kış donuk bir denize ulaştıkları, ama oralarda yeryüzünde ot, gökyüzünde güneşi göremedikleri, gökyüzünde gördükleri güneşin Burhıçın-tögüm diyarında gördükleri güneşe benzemediği, kandan bir kalkan gibi ışınsız olduğu, toprağı ısıtmadığı ve bu yüzden Gök-Tengri'nin bu kabilelere yardıma geldiğini, insanlara Kuzey denizinin kıyılarında yaşıyabilen çok boynuzlu geyikler verdiği, onlar da bu geyikleri önlerine katıp güneşin ardından batıya yöneldikleri, batıda adları duyulmamış, insansız boş topraklara göç ettikleri söyleniyordu Merkitler arasında. Gidenler kimlerdi? Bilmiyorlardı. Artık onların adları bile anılmıyordu

Merkitler arasında. Anılmağa ihtiyaç da yoktu zaten. Çünkü Merkit toprakları insanla, otlakları hayvanla göğü kuşla doluydu. Ve hiç kimse eksik değildi bu topraklarda! Kuzey ve kuzey-doğuda yarım yabani, çıplak vücutlarına deri kürkler, kurt postları giyen Tunguslar, Mekri'ler; eski Çin ulusunun kuzeyinde sefalet içinde yaşamış, bu yüzden de Çinlilere düşman, hayvanlarıyla Burhuçın-tögüm topraklarına göç etmiş Curçen'ler; dokuzuncu yüzyılda Uygur, Nayman, Merkit çadırlarını ateş ve kılıçla düm-düz etmiş, sonraları da Hatang Hakanlarının üstünlüklerini vicdanlarına sığdıramayıp geri öz yurtları olan Altay dağlarına çekilmiş mağrur ve savaşçı Kırgızlar; Togrul Han'dan başka kimseyi tanımayan, hiçbir ulusun yasalarına boyun eğmeyen, öteki uluslara kıyasla yüksek bir uygarlığa ulaşmış, onikinci yüzyılın sonlarına değin Nestorian-Hıristiyan dinine inandıklarından ötürü Batı ve Yakın-Doğu ülkeleriyle hem uygarlık hem de iktisadî bağlarla bağlanmış Türk kabileleri yaşıyorlardı bu topraklarda.

Evet, Burhıçın-tögüm diyarı bu devrede kocaman bir pota gibiydi ve bu patonın içinde kaynaşan bu insanları eritip birbirlerine bağlanmaları için kocaman bir ateş gerekiyordu. Bilmeyerekten bu kabileler bu ateşi bekliyor, bu ateşi özlüyorlardı.

Şimdi de Udut'ların yaşadıkları vadide gezinirlerken genç Kaltugay bunca insan görüyor ve gözleriyle gördüklerine inanamıyordu bir türlü. Gençti henüz Kaltugay. Fakat Yesügey Bahadır Tatarları tutsak ettiği günden bu yana henüz bir ay kadar bir süre geçmesine rağmen, üçüncü Orda'dır görüyordu. Ve ağabeysi Birge'nin dediğine göre batıda, güneşin battığı yerlerde, kendilerinden sayılan Büyük Türkia adıyla adlanan daha nice uluslar, nice savaşçılar vardı üstelik!

Udut çadırları hayli arkada kalmıştı. Karşıki tepeye yaklaştılar. Kaltugay Birge'nin yanında yürürken arada bir onun yüzüne kaçamak bakışlarla bakıyordu. Her baktığında da Birge'ye şunu sorası geliyordu:

« - Birge! Gök-Tengri bize bunca otlak verdi, bunca hayvan verdi. Üstelik ilah Ötegey'i de bizim uluslara gönderdi. Öyleyse neden Temuçin Üge, Yesügey Bahadır, ya da Togrul Han bu ulusların tümünü birleştirip, tümenlerini bir araya getirip atlarını Çin ulusunun Hatang Hanlarına karşı sürmüyorlar? Niçin bu savaşçılar kalın duvarı geçip Çin topraklarına girmiyorlar? Çin zenginliklerini alıp kendi uluslarına getirmiyorlar? Üstelik Çin ulusunun hanlarına deri gönderiyorlar, samur kürkler gönderiyorlar. Bazı ulusların hanlarıysa Çin ulusunun hanlarıyla Anda oluyorlar...»

Ama sormuyordu bu soruları Kaltugay. Birkaç ay önce bunları babasına sormuştu:

« - Baba! Neden Yesügey Bahadır Temuçin Üge ile birlik olup Çin ulusunun hanlarıyla savaşmıyorlar?» dediği zaman, Kargun Batır uzun uzun düşünmüş, sonra:

« - Sen anlamazsın bunun sebebini!» deyip kesmişti Kaltugay'ın lafını.

Evet, sen anlıyamazsın, demişti. Hele bir elli yıl daha yaşa, senin de saçların, benim saçlarım gibi ağarsın da belki o zaman anlarsın, demişti. Fakat Kaltugay ısrar edince Kargun Batır küskün küskün oğlunun yüzüne bakmıştı ve yumruğunu sıkarak:

« - Bilir misin ne?" demişti. "Bilir misin ne, Kaltugay?» demişti. "Bu Burhıçın-tögüm diyarı toprak olduğu kadar kocamaan bir Tagru'dur da. Yesügey Tagru'dan bir parça kesip kendi sırtına aldı, Temuçin Üge bir parça kesip kendi sırtına aldı; Oyrat, Merkit, Uygur hanları da birer parça kesip kendilerine aldılar... Oysa Burhıçın-tögüm bir bütün Tagru'dur. İşte Yesügey Bahadır bu Tagru'yu kendi

malım edeceğim diye Temuçin Üge'ye yağı, Temuçin Üge, Yesügey Bahadır'a yağı. Ötekiler de bu yüzden birbirlerine yağı kesilmişler. Ama öyle bir büyük savaşçı, korkmaz bir savaşçı çıkar da bütün bu Tagru'yu kendi sırtına alırsa o zaman tüm savaşçılar onunla gider, onun yanıbaşında savaşırlar. Neylersin ki öylesine güçlü bir savaşçı doğmadı henüz.»

Kargun Batır'ın bu açıklamasından sonra genç Kaltugay, Burhıçın-tögüm topraklarındaki tüm ulusları birleştirecek bir önderi beklemişti. Ama Temuçin Üge'nin savaşçılarıyla Yesügey Bahadır'ın savaşçıları arasında olup geçmiş kanlı savaşlardan sonra öylesine güçlü bir savaşçının doğacağından şüphelenmeye başlamıştı.

Tepeye yaklaşmışlardı. Birge bakmıyordu Kaltugay'a, ilgilenmiyordu onunla. Güneş batı ufkuna inmek üzereydi. Dağların dorukları güneşin altın sarısı ışınlarında ışıl ışıldı.

Derken Birge durdu. Tepenin gerisinden sürekli bir uğultu geliyordu. Birge bir süre uğultuyu dinledi. Sonra gülen gözleriyle Kaltugay'ın yüzüne baktı ve birden bayırı tırmanmağa başladı. Bayırın sırtındaki cüce söğütleri tuta tuta, arada dizlerine düşe kalka, bayırı tırmanıp tepenin üstünde durdu. Az sonra Kaltugay da gelip Birge'nin yanında durdu.

Karşıda Buur ırmağı bütün güzelliğiyle kuzeye doğru akıyordu. Irmakla gökyüzü arasında kuşlar uçuyorlardı. Irmağın kıyısındaki otlaklarda atlar, öküzler, yabani keçiler otluyorlardı. Şurada burada çoban ateşleri yanıyor, kıyıda balık tutan kadınlar, çocuklar göze çarpıyordu.

Kuşlar insanlara dost ve alışkın olacaklardı ki, balık tutan kadınların omuzlarına konuyor, atların, öküzlerin, yaban keçilerinin karınları altına girip otlar arasında kendilerine yem arıyorlardı.

Birge'yle Kaltugay Buur'un üzerinde uçuşan kuşlara bakarlarken hayli geride kalmış çadırlardan boru sesleri geldi. Sonra boru seslerine davul gümbürtüleri katıldılar. Birge boru ve davul seslerini dinlerken Kaltugay elini Buur'dan yana kaldırdı:

- Gözlerimi yumar da o yana on tane ok atarsam on okla birlikte ırmağa en az on tane kuş düşer, dedi ve gözlerini Birge'nin yüzüne dikerek ilâve etti:

- Nasıl? Düşmez mi, Birge? Oh, düşer!

Birge ses etmedi. Fakat Kaltugay'ın Birge'nin içindeki hassas bir duygusuna dokunduğu yüzünden anlaşılıyordu. Gözlerini yere indirdi Birge, yüzü yavaş yavaş sertleşti, katılaştı; sonra birdenbire yumruklarını sıktı ve sadece:

- Sus! dedi.

- Hani ben ok atmadım ki! Yalnız...

- Sus sus! Gök-Tengri kuşları onlar. Bilmiyor musun bunu? Tatarlar kuş öldürmezler. Yasak... Söylemek bile yasak... Okunu başka yere sakla. Çin ulusuna... Gök-Tengri'nin bir tek kuşu on Çin'linin canından daha kıymetlidir. Söyleme öyle. Gök-Tengri küser...

Kaltugay gözlerini yumdu, başını göğsüne eğdi. Birge ise sert sesiyle Kaltugay'ı incittiğini anlamış, olacaktı ki, çabucak yumuşadı ve gülerek onun koluna girdi. Kaltugay'ı Buur'dan yana çekti.

- Gel, Kaltugay, gel! dedi.

- Nereye?

- Gel, korkma... Birşey göstereceğim sana.

Bayırı indiler.

Buur'a varmadan uzun kamışların gerisinde durdular. Kuşlar hızla suyun yüzüne inip gene havaya yükseliyorlardı. Etrafta, kuşların seslerinden başka, hiçbir türlü ses işitilmiyordu. Yer ve gök soluklarını tutmuş, kuşları dinliyorlardı sanki. Birge ırmağın kıyısıyla kamışlıklar ara-

sındaki düzlükte gezinen yaban ördeklerine, kekliklere derin bir dikkatle bakıyordu.

Derken dirseğiyle Kaltugay'ın böğrünü dürtüştürdü ve yavaşça:

- Orada... dedi. O keklikleri görüyor musun?

- Hangi keklikleri? Suyun yüzündekiler mi?

- Hayır, kıyıdakiler...

- Eee? Keklik mi görmedin?

- Keklik değil. Kekliklerin yanında... Ayakları iki ok kadar uzun, kuyruğu ise serçe kuşu kuyruğu kadar küçük. Bak hele! Görüyor musun?

- Görüyorum.

- Bagırtak derler ona.

- Bagırtak mı?

- Ihı.

- Temuçin Üge'nin çadırı yanında görmüştüm benzerini.

- Benzerini değil aynısını görmüştün. Başka hiçbir yerde göremezsin de! Yalnız ulus hanlarına bağışlanır öyle bir kuş.

- Çılaydı Eke'nin çadırında görmedim ama.

- Görmedin çünkü Çılaydı Eke han değil, Bagırtak'ı olsun onun da.

- Öyleyse neden gergedan boynuzunda Tagru asılı?

- Udutların önderi Tukta Beyci'nin, ya da Haatların önderi Hatay Darmala'nın Tagru'sudur herhalde. Onlar kendilerini han sayarlar. Ama onların hanlıkları yalnız Merkit ulusunda... Yesügey Bahadır için de Togrul Han için de onların hanlıkları hiçtir...

Konuşa konuşa tekrar bayırı tırmandılar. Orda'nın ortalarından hâlâ davul gümbürtüleri geliyordu. Çadırlar arasındaki yollar boyunca kadınlar, kızlar, çocuklar, yaşlı savaşçılar Çılaydı Eke'nin çadırına yakın bir yerde bulunan meydana doğru gidiyorlardı. Meydan boştu, fakat

meydanın çevresinde biriken insanların sayısı gittikçe artıyordu. Çılaydı Eke'nin çadırı yanında gene de yabancı uluslardan gelmiş gülünç insanlar görünüyordu. Çılaydı'nın kendisi, Kargun Batır ve başka üç kişi daha çadırın önünde duruyor, boş meydana bakıyorlardı. Meydanın kıyısındaki çadırdan birkaç kişi kucak dolusu kuru çıralar taşıyıp meydanın tam orta yerinde yığıştırıyorlardı. Meydanda şamanlar birikiyorlardı. İnsanların bakışlarından ve davul seslerinden bir merasim başlayacağı anlaşılıyordu.

Derken davulların gümbürtüleri, boru çığlıkları dağların derinliklerine sinip işitilmez oldular. Etrafa derin ve ağır bir sessizlik çöktü. Köpekler bile havlamıyorlardı. Meydanın çevresine birikmiş Merkitler, bir tek kişi gibi, çadırdan çıkacak birini bekliyorlardı. Birge adımlarını açtı. Arada bir başını çevirip arkadan gelen Kaltugay'a bakıyor, eliyle meydanın orta yerinde duran çıra yığınını gösteriyordu.

Çılaydı Eke'nin çadırına az kala Birge durdu. Bayırlarda, meydanın çevresinde, çadırlar arasında o kadar insan vardı ki! Çılaydı'nın çadırı önünde samur kalpaklı, pala bıyıklı, kürklü, çok önemli ve mağrur görünen iki savaşçı duruyordu. İkisinden az arkada ise küçük yaşında, sırtında ipek bir cübbe, belinde gümüş düğmelerle süslü bir kemer, başında yarımı kurşunî renkte, yarımından yukarısı ak renkte Nayman kalpağı, başka biri. Hepsi meydana bakıyor, meydanın orta yerinde gözleri önünde dikilecek o olağanüstü şeyi bekliyorlardı.

Kaltugay koşarak geldi, Birge'nin yanıbaşında durdu, soluyarak:

- Ne var orada? Ne oluyor? Şamanlar ne yapıyorlar o çadırda? diye sordu.

Aşağıda, önü açık çadırda uzun cübbeli, ak sakallı üç ihtiyar adam dizüstü çökmüş, ellerinde kömür parçaları,

önlerindeki kürsüde serili Semerkand kâğıtlarına birşeyler çiziyorlardı. Birge, uzun uzun çadırın içerisinde resim çizen ihtiyarlara baktıktan sonra, yavaş bir sesle konuştu:

- Onlar şaman değiller.
- Yaa?
- Uygur ulusundan geldiler.
- Onlar Uygur mu?
- Evet. Türkî de derler onlara.
- Muhammed Han'ın adamlarından mı onlar yani?
- Sanmam. Onların tümü Muhammed Han'ın adamları sayılmaz. Yalnız birazı. Az bir kısmı da İsa Han'ın adamlarıdır. Çoğu Gök-Tengri'ye taparlar.

Yere çöktüler; Birge hâlâ kâğıtlara birşeyler çizen ihtiyarlara bakarak gene:

- Onlar Gök-Tengri'ye taparlar, dedi.
- Ne işleri var onların o çadırda?
- Düğün olacak sanırım.
- Düğün mü?
- Yaa.
- Kimin düğünü?

Birge, nedense, Kaltugay'ın bu sorusuna bir kerede cevap vermedi. Ancak çadırdaki Uygurların birisi, elinde tuttuğu kâğıtla, çadırdan çıktığı zaman Birge birden ayağa atıldı:

- Evet! Düğün olacak, dedi ve tekrar yere oturdu.

Çadırdan çıkmış ihtiyar ağır adımlarla meydanın orta yerinde duran çıra yığınına doğru yürüyordu. Elleri arasında tuttuğu ak kâğıdı şimdi göğsüne bastırmıştı. Kâğıtta iki çocuk resmi vardı. Biri kız, öteki oğlan. Çıt yoktu. Meydanın çevresinde birikmiş insanlar soluklarını tutmuş, Uygur'a bakıyorlardı.

İhtiyar Uygur meydanın ortasında durdu. Sonra dizüstü çöktü ve deminden beri göğsünde tuttuğu kâğıdı usullacık ağaç ve çıraların arasına yerleştirdi. Sessizlik

şimdi öncesinden daha derin, daha tılsımlıydı. Bütün gözler ihtiyar Uygur'u takip ediyordu.

Uygur ayağa kalktı. İki adım geri çekildi. Çakmağını çaktı. Tekrar dizüstü çöküp avuçları arasındaki ateşi yığına götürüp kâğıdı tutuşturdu. Bir an dersin ki heryer dondu, herşey taş kesildi. Sonra yığından incecik ve ak duman sütunu çıktı, göğe yükseldi. Ve meydanın çevresinde, çadırların arasında, bayırlarda bekleşen insanların boğazlarından korkunç bir nara koptu:

— Ha-huuu!... Ha-huuu!... Ha-huuu! Sıçrayan sıçrayana, bağıran bağırana; Nayman kalpaklar, samur kürkler, meşin kemerler, kurt postları havada uçuyorlar, davul gümbürtüleri, boru çığlıkları, çadırların arasındaki yollarda atlarını koşturan savaşçıların, kurtları andıran ürümelerine karışıyordu.

Birge de, gözleri meydandaki Uygur'da, şimdi gülüyor, yığından çıkan ak duman sütunu göğe yükseldikçe avucunun içini kaşıyordu.

Genç Kaltugay'sa meydanda neler olduğunu bilmiyordu henüz.

Ateş tutuşmuştu. Kaltugay'ın burnuna yanık kâğıt kokuları geldi. Birge gülen gözlerini Kaltugay'ın yüzüne çevirdi.

- Onlar biliyorlar artık, dedi Birge, hâlâ gülerek.

- Kimler? diye sordu Kaltugay, ve ikisi birden ayağa kalktılar.

- Gökteki iki çocuk. Evlendiler.

- Çocuklar mı?

- Evet.

- Nasıl evlenirler gökteki çocuklar?

- Bizim çadırlarda da böylece evlendirirler öbür dünyadaki çocukları; ama ben ilktir görüyorum.

- Ölü çocuklar evlenirler mi hiç?

- Evlenirler ya. Bir babanın dört, beş; ya da altı yaşında olan bir kızı ölürse, az vakit geçince, aynı yaşta oğlan çocuğu ölmüş bir babayı aramağa koyulur. Öyle bir babayı bulunca ikisi başbaşa verir, konuşur ve ölmüş çocuklarını evlendirirler.

- Ama nasıl?

- Önce şamana giderler. Şamana çocuklarını evlendirmek istediklerini bildirirler. Sonra ya bir Uygur, ya da resim yapmasını bilen bir şaman bulurlar. Şu çadırda resim çizen ihtiyar gibi birini... Şaman, ya da Uygur kâğıda iki çocuğun resmini çizer, kâğıdı götürüp kuru çıraların arasına kor ve kâğıdı yakar. Ateşin dumanı göğe yükselirse eğer öbür dünyadaki çocukların evlenmiş olduklarından hemen haberli olurlar; iki baba ise o günden sonra yeryüzünün en mutlu insanı sayılır. Atlarını aynı otlaklarda otlatır, iki Anda'dan daha yakın olurlar birbirlerine.

Birge konuştukça Kaltugay ferahlanıyordu. Bütün vadi Udut savaşçılarının boğazlarından çıkan çığlık ve harıltılarla inliyordu. Orda'nın en uzak kıyılarından, derinden derine davul sesleri geliyordu.

Meydanın kıyısındaki çadırdan ikinci Uygur, onun ardından üçüncü Uygur çıkmış, onların da ellerinde kâğıtlar, artık iyice alevlenmiş ateşe doğru gidiyorlardı. Çığlıklar ve bağrışmalar bir an yatışmış gibi oldular; fakat iki Uygur ellerinde tuttukları tabloları ateşe fırlatmalarıyla bütün göğüslerden tekrar ulumalar koptu. Genç Kaltugay avuçlarıyla kulaklarını kapatıp Birge'nin yüzüne doğru seslendi:

- Başka çocukları mı evlendiriyorlar?

Fakat gürültü içinde sesi Birge'ye ulaşamıyordu.

- Nee? Ne dedin? diyordu Birge.

- Başka çocukları mı evlendiriyorlar?

- Neden?

- Şu iki Uygur ateşe kâğıt atıyor da!

- Yok!
- Yaa?

Gürültü ve çığlıklar, boru sesleri, davul gümbürtüleri yavaş yavaş kesiliyor, çadırların arasındaki yollarda küme halinde insanlar meydana akıyorlar. Birçoğunun ayaklarında ağaç ayaklıklar, başlarında kaplan kafatasları, öküz boynuzları, türlü türlü canavar maskeleri, başlarındaki Nayman kalpaklarına ilişik tilki kuyrukları, kahkahalar atarak meydanda dolanıyor, meydanın bir yanından kuh! kuh! sesleri, öbür yanından ise:

Merkitler yola çıktılar.
Atlılar Merkitler yola çıktılar.
Kaçar Moğollar,
Kaçar Tatarlar,
Kaçar Naymanlar,
Kaçar Oyratlar!...

denen eski Merkit yırı işitiliyordu. Kaltugay'sa Birge'nin elini çeke çeke, soru ardından soru soruyordu:

- Niçin Uygurlar o kâğıtları yaktılar, Birge?
- Kâğıtlarda at, öküz, çadır, kağnı, keçi, ot, kargı resimleri var.
- Niye?
- Hep öbür dünyadaki evli küçük oğlanla kız için. Öbür dünyada onlar o kâğıtlara çizili eşyaların sahipleri olacaklar.

Aşağıdaki meydanda Naymanların çok ünlü Çagan-sara adıyla adlanan Ak Şabek'i peyda oldu. Ayaklarında uzun ayaklıkları, altı kişi Ak Şabek'i sırtlarında taşıyorlardı. Çagan-sara'nın henüz önünde, Çagan-sara'dan daha boylu, başında kocaman bir canavar kafatası, kafatasın

üst kısmı ak, alt kısmı kızıl, çenelerini çarpa çarpa, arada müthiş bir uluma savurarak, biri ilerliyordu. Canavar kafalının sağında ve solunda küçük boylu, hırçın üç-beş Merkit hırıldıyor, onlardan geride ise saf halinde durmuş Merkitler şimdi bir yılan gibi kıvrıla kıvrıla, savaş türküleri söyleye söyleye meydanı adımlıyorlardı.

Neden sonra sesler dindi; savaşçılar yatıştılar. Yalnız başında canavar kafatası taşıyan adam korkunç çenelerini çarpıyor, ondan az ilerde bir Merkitse, kumanda sesine benzer bir sesle, sert ve katı emirler veriyordu.

Meydanda üç kez çepe-çevre yaptılar; kısa bir süre durdular, sonra gene de hep bir ağızdan savaş yırları söyleye söyleye meydandan çıkıp geniş yola saptılar.

Akşam olmuştu. Güneş altın sarısı ışıklarını çekip dağların gerisinde battı. Kara gölgeler yavaş yavaş yamaçlardan dağların tepelerine tırmandılar. Meydan boşaldı. Meydandan uzaklaşan Merkitlerin yırları da gitgide işitilmez oldular.

Birge'yle Kaltugay, Çılaydı Eke'nin çadırına yaklaştıkları zaman karanlık bir tamam yeryüzüne çökmüştü ve, vadide yanan binlerce ateşlere eş olmak istemişlercesine, gökyüzünde yıldızlar ışıldıyorlardı.

Bozkurt'la Alageyik Ve Gök Moğollar

Çılaydı Eke'nin önü açık çadırında ateş yanıyordu. Ateşin çevresinde, Kâşgar kilimleri üstünde, bağdaş kurup oturmuş pala bıyıklı, samur kalpaklı iki savaşçı ve Kargun Batır sessizce Çin bardaklarından kara-kımız içiyorlardı. Savaşçıların biri Tukta Beyci, öteki ise, Haata kabilesinin önderi, Hatay Darmala idi. Çılaydı'nın yanıbaşında küçük kardeşi Çilger oturuyordu. Eşikte çömelmiş oturan iki Çin hizmetçisi, soluklarını göğüslerinde tutmuş, Tukta Beyci'ye bakıyorlardı. Beyci'nin, yahut da Hatay Darmala'nın, bardakları boşalır boşalmaz hizmetçiler, dizleri üstünde sürüklenerek, onların bardaklarına karakımız dolduruyorlardı.

Ziyafetten sonra Çinli hizmetçiler çadırdan çıktılar. Ateşin zayıf ışınları duvar dibindeki kürsüde duran ilah Ötegey'i ancak aydınlatabiliyordu. Kimse konuşmuyordu. Yalnız Çılaydı Eke arada bir yorgun bakışlarını kardeşi Çilger'in yüzünden Tukta Beyci'nin yüzüne götürüyordu.

Sessizlik uzadıkça uzadı. Neden sonra Çılaydı Eke yavaş, biraz da üzgün bir sesle:

- Tukta Beyci, dedi.

Dışarda, çadırın eşiği yanında durmuş Kaltugay'la Birge, soluklarını tutmuş, içerden gelen Çılaydı'nın sesini dinliyorlardı.

- Tukta Beyci, dedi gene Çılaydı Eke.

Tukta Beyci sessizce bakışlarını Çılaydı'nın yüzüne doğru kaldırdı. Çılaydı ise devam ederek:

- Bir kaplan kocayınca genç kaplanlarla savaşabilir mi, Tukta Beyci? diye sordu ve Tukta Beyci'nin cevabını beklemeden hemen ilâve etti:

- Savaşamaz! Belki karanlık ormanın bir yerinde bir geyiğe saldırır; geyiği dişleri arasına alıp yuvasına sürükler ihtiyar kaplan... Geyiği pençeleri arasına alır, yemek ister, ama yiyemez. Neden? Çünkü öteki genç kaplanlar bırakmazlar ihtiyar kaplanı geyiği yesin. Genç kaplanlar, yaşlı kaplanın avladığı geyiği alır, kendileri yerler... Evet, Tukta Beyci! Ancak ihtiyar kaplanın genç bir Anda'sı olursa iş değişir. Öyle mi, Tukta Beyci?

Tukta Beyci, gözlerini Çılaydı Eke'nin yüzüne dikmiş, hâlâ sessizce bakıyordu.

- Konuşsana Tukta Beyci! İhtiyar kaplanın Anda'sı genç bir kaplansa, o genç kaplanın ödevi nedir?

- Anda'sı ihtiyar kaplana yardıma koşar, genç kaplanlara saldırır, dedi soğuk bir sesle Tukta Beyci, ve karakınız bardağını eline alıp iki yudum içtikten sonra, gözlerini tekrar Çılaydı Eke'nin gözleri içine dikti.

Çılaydı:

- Yesügey Bahadır'la kardeşleri benim hatunum Yulun Eke'yi çaldılar. Az mı var Anda'm Merkit ulusunda? Az mı Tukta Beyci? Sen de bana Anda değil misin? Bir Anda'dan daha yakınsın sen bana. Annemiz ikimizi, kurt yavrularını emzirir gibi, emzirmedi mi kucağında? Togrul Han'ın

otlaklarında atlarımızı koşturmadık mı beraberce? Halen de hayvanlarımızı aynı otlaklarda otlatmıyor muyuz? Benim çadırım senin de çadırındır. İçtiğim kımız senin de kımızındır... Ama bak işte, Yesügey Bahadır'ın kardeşleri, ben, ihtiyar kaplanın hatununu aldılar. Ya sen?... Sen ne yaptın?

Tukta Beyci dizi üstünde tuttuğu kımız bardağını yanıbaşına yerleştirdi. Çılaydı Eke'nin sesinden ızdırabı belli oluyordu. Fakat Tukta Beyci onun bu ızdırabıyla ilgilenmiyordu. Esnedi Tukta Beyci, yanıbaşında duran kımız bardağına baktı, öğürmemek için avucuyla ağzını kapatarak başını göğsüne eğdi. Hatay Darmala da Çılaydı Eke'nin Anda'sı idi ve küçük Çilger, ağabeyisi Çılaydı'nın Tukta Beyci'ye söylemiş olduğu bu ağır ve suçlandırıcı sözleri Darmala kendi hesabına katıp küsecek, ayağa atılıp Çılaydı Eke'nin çadırından çıkacak diye korkuyla kâh Çılaydı'nın kâh Darmala'nın yüzüne bakıyordu.

Sessizliği Tukta Beyci'nin kendisi bozdu:

- Sen Çılaydı, Yulun Eke'yi geri mi almak istiyorsun?

- İsterim, dedi Çılaydı, yumruğunu sıkarak.

- Yulun Eke.. Yulun Eke kocadı.

- Yulun Eke'yi görmedin sen, bilmiyorsun.

- Sen de genç değilsin üstelik. Oğlanın da yok.

- Yulun Eke, kaplan ana! Yesügey Bahadır'la kardeşleri bizi kovalarken Yulun Eke'nin çığlıklarıyla Onon nehrinin suları dalgalanıp köpürmüştü; dağ yamaçlarındaki ağaçlar, kayalar titremişlerdi. Yulun Eke bir bulut ana'dır.

- Öyle. Yulun Eke bir bulut ana'dır! Kükrediği zaman gökyüzü gürler, bilirim. Ama doğuracak yavrularını iyi sütle besleyemez artık. Kocadı...

- Yulun Eke kaplan ana'dır. Genç hatunlar emzirirler Yulun Eke'nin doğuracağı yavruları. Yulun Eke'yse bir kaplan ana gibi, yavrularını yalar, karanlık çadırdan yavrularını güneşe çıkarır. Yarlarda böğürtlen koparır; soğan, ot

koparır. Orhon'da, Buur'da balık tutar; ormanlarda kocası için ok keser, kargı yontar, güneşte ayran kurutur kocası için, deri tuzlar... Yulun Eke bir kaplan anadır.

Tukta Beyci fazla ses etmedi. Çadırda gene uzun bir sessizlik oldu. Kaltugay'la Birge, kimsenin dikkatini üzerlerine çekmeden, çadıra girdiler, ilâh Ötegey'in karşısında bir süre, başları göğüslerine düşük bir halde, durdular, sonra çadırın loş köşesine gidip yere oturdular.

Çılaydı Eke kendi kendine konuşur gibi:

- Yulun Eke iyi kaplan... Yulun Eke bulut ana... diye mırıldandı.

Hatay Darmala, avuçları arasında tuttuğu kımız bardağına gözlerini kırpmadan bakıyor, bardağın içinde acayip birşey görüyormuş gibi, gülümsüyordu. Fakat gözleri Tukta Beyci'nin bakışlarıyla buluştuğu anda gülümsemesini bıyığı altında gizliyordu. Konuşmuyordu Darmala. Yalnız bir kez, Tukta Beyci yavaş bir sesle: «Yesügey Bahadır...» diye lâfa başladığı zaman, Hatay Darmala:

- Yesügey Bahadır iyi bir kurt, diye onun sözünü kesmişti.

- İyi bir kurt! diye tekrarladı Tukta Beyci de. Ve ikisi, Çılaydı Eke çadırda yokmuş gibi, kendi aralarında konuşmağa başladılar.

- Yesügey Bahadır kurt neslindendir. Aslı kurt.

- Tibet dağından gelmişler...

- Asılları kurtmuş... Bozkurt'la Alageyik.

- Irmakları, gölleri yüzerek Burhan dağının yamaçlarına gelmişler...

- Öyle öyle...

- Şamanların dediklerine göre, Duva Sohor'la Doben adlı oğlan Alageyik'le Bozkurt'un dokuzuncu nesli... Yesügey Bahadır'ın nesli de Dobenlerden başlarmış.

- Öyle. Duva Sohor tek gözlüymüş. Tek gözü alnındaymış... Hayvanları, çadırları gözetleyebilirmiş. Kendisi

hatun sevmezmiş; ihtiyaç da hissetmezmiş hatuna, ama kardeşi Doben için hatun bulmağa çırpınırmış...

Şimdi öteki konuklar ikisinin çevresinde birikmişlerdi. Hatay Darmala, konukların ilgilendiklerini anlamış olacaktı ki, Çin bardağından iki yudum kara-kımız içti, Çılaydı Eke'yi soğuk bakışlarıyla süzdü ve koltuklarını kabartarak sözüne devam etti:

- Günün birinde Duva Sohor, kardeşi Doben'le birlikte Burhan dağına tırmanmışlar. Dağdan aşağıdaki vadiye bakıyorlarmış. Tungeli vadisinde hayvanlarıyla hareket eden bir halk çalınmış Duva Sohor'un gözüne. Duva Sohor: «İşte! O insanların arasında benim kardeşim Doben için bir hatun bulunuyor» demiş. Sonra Doben'den yana dönerek: «Git, gör; şayet evli değilse, o hatunu kendine al» demiş. Doben gitmiş. Hatun'un adı Alan Goa'ymış, göç eden kabile de Horulartay kabilesiymiş...

Alan Goa, Doben'le evlenmiş ve iki oğlan doğurmuş. Bir gün Doben ava çıkmış, bir karaca vurmuş. Karacayı atının eğerine bağlayıp çadırına dönerken yolda Meliş Boyanday adlı ihtiyar bir adama rastlamış. Adam aç ve bitkinmiş. Meliş Boyanday adındaki adam Doben'in ayaklarına kapanarak bir parça et vermesi için yalvarmış ve vereceği etin karşılığına kendi oğlunu bağışlayacağını söylemiş. Doben eğere bağlı karacanın budunu kesip Meliş Boyanday'a vermiş ve karşılığında oğlunu alıp çadırına götürmüş. Az vakit sonra Doben ölmüş, ama Doben'in ölümünden sonra Alan Goa üç oğlan daha doğurmuş...

Hatay Darmala, Alan Goa'nın hikâyesini anlatırken, dışarda ayak sesleri duyuldu ve Darmala sustu. Tukta Beyci, gözlerini Darmala'nın yüzünden alıp, dışarıya baktı. Eşikte uzunca boylu, kurt postallı, elinde yay, belinde ok kesesi genç bir Merkit'le, yaşı hayli ilerlemiş, uzun cübbeli, uzun ve sivri külahlı bir Uygur boy gösterdiler.

Sonra ikisi çadıra girip Tukta Beyci'nin önünde dikildiler. Çadıra soğuk ve tılsımlı bir sessizlik çöktü. Oklu Merkit yanıbaşında duran Uygur'u baştan tırnağa kadar soğuk bakışlarıyla süzdü, ve, az daha Tukta Beyci'ye yaklaşarak, başını göğsüne eğdi:

- Mendu!*

Tukta Beyci oturduğu yerinden:

- Mendu! diye cevap verdi ve bakışlarını hemen Uygur'un yüzüne dikerek sordu:

- Kim oluyor bu adam?

- Uygur, Han'ım.

- Nereden geliyor, nereye gidiyor?

- Yesügey Bahadır'ın çadırından geliyor, Han'ım.

Yesügey Bahadır'ın adını işitmesiyle ayağa atılması bir oldu. Kaltugay'la Birge, Kargun Batır'ın yüzüne şaşılı, biraz da korkak bakışlarıyla baktılar.

- Niçin geliyor? Ne işle? diye sordu Tukta Beyci.

- Sizi görmeğe, Han'ım.

- Beni mi?

- Tamam. Kendisiyle birlikte Kara-kıtay'lı iki şaman geldi.

Tukta Beyci'nin dudaklarından yengil ve gizli bir gülümseme uçtu. Çılaydı Eke'nin yüzüne bakarken gülümsemesi bütün yüzüne dağıldı. Kendi kendine konuşur gibi, yavaşça:

- Yesügey Bahadır ha.., dedi ve genç Merkit'ten yana döndü:

- Çık! Şamanları ve Uygur'u benim çadırıma sevket.

---

* Mendu: Selâm

Merkit ve Uygur çıktılar; Tukta Beyci bakışlarını Çılaydı Eke'nin yüzüne doğrulttu:

- Yesügey Bahadır'ın adamları. Benimle Anda olmak istiyordur belki.

- Yesügey Bahadır benim Yulun Eke'mi çaldı. Sen, benim kardeşim, onunla Anda olmak istiyorsun!

- Onunla Anda olmak isterim demedim!

- Yesügey Bahadır Hatang hanlarına, Togrul Han'a samur kürk gönderiyor. Taycuut savaşçıları onun Ordasındalar.. Oh, Tukta Beyci!... Görmüyor musun sen bunları? Hatay Darmala da Yesügey Bahadır'ın kurt neslinden geldiğini söylüyor. Ya sen kimsin? Tilki misin?

Tukta Beyci gene de gizli gizli güldü. Sonra:

- Ne bilin, dedi, Yulun Eke'nin doğurduğu oğlan senin oğlundur belki.

Çılaydı omuz silkti:

- Farketmez! Yesügey'in Temuçin'den başka oğulları var. Onlar büyüyünce birleşip bize saldırırlar.

Çılaydı'nın lâfını dikkatle dinleyen Hatay Darmala lakırdıya karıştı:

- Onlar birlik olmazlar, dedi. Ve Uygur'la Merkit'in çadıra girdiği anda kestiği Alan Goa hikâyesine devam etti:

« - Söylemiştim demincek, Alan Goa'nın kocası Doben öldükten sonra Alan hatun üç oğlan daha doğurmuş: Buga Hatagi, Tusalcı, Boduançar. Hatun Alan Goa, bu üç oğlanı doğurduktan sonra iki kardeş başbaşa verip kocasız kalmış Alan Goa'nın nasıl üç oğlan daha doğurabildiğini birbirlerine sormuşlar. Doben öldükten sonra ikisi de Alan Goa'nın çadırına girmemiş, hatun'un koynunda yatmamışlar. Öyle olduğu halde nasıl olmuş da hatun üç oğlan daha doğurmuş? Derken iki kardeş Meliş Boyanday'ın oğlunu hatırlamışlar. Meliş Boyanday'ın oğlu değil miydi Hatagi'nin, Tusalcı'nın, Boduançar'in babası?

Ve o günden sonra Alan Goa'nın oğulları, onun oğullarının oğulları, bugüne değin yağı kesilmişler birbirlerine. Bu yüzden Yesügey Bahadır'ın oğulları da birlik olamazlar.

Hatay Darmala sustu. Çadırdakiler birbirlerine bakıştılar. Kargun Batır başını salladı, memnuniyetle sakalını sıvazladı. Çılaydı Eke ise, oturduğu yerden, yorgun bir sesle:

- Kimsem yok, dedi. Hiç kimsem yok. Bir Yulun Eke'm vardı... Benim için oğlan doğuracağını sanmıştım... Onu da Yesügey Bahadır aldı elimden...

Tukta Beyci, Çılaydı Eke'ye teselli vermeye çalıştı:

- Unut artık Yulun Eke'yi, Çılaydı. Yulun Eke senin için bir oğlan doğurmuş olsaydı unutamazdın belki. Madem ki oğlan doğurmadı senin için, kolay kolay unutursun. Sen ölünce Yulun kocasız kalırdı. Oğlun yok ki, sen öldükten sonra hatunun koynunda yatsın.

Ötekiler Tukta Beyci'yi dinliyor, Çılaydı Eke'nin oğlansız kaldığına acınıyor, başlarını sallayıp Tukta Beyci'nin lâfını doğruluyorlardı.

Derken Tukta Beyci, Çılaydı'nın kolunu tuttu ve gözlerini dosdoğru Çılaydı Eke'nin yüzüne dikerek, sert bir sesle:

- Bilir misin ne gerek sana? diye sordu.

- Ne? dedi Çılaydı.

- Yulun Eke değil, Yesügey Bahadır'dan öcünü almak gerek!

- Öc mü?

- Yaa!

- Ama nasıl? Üç-beş yagun'la, ben, kocamış bir kaplan Yesügey Bahadır'dan öç alabilir miyim? Yesügey Bahadır Tatar ulusunu çiğnemedi mi? Yesügey Bahadır'a iki yagun değil, iki tümen karşı koyamaz.

Tukta Beyci elini dizine vurdu:

- Yanılıyorsun Çılaydı! Tümen gerekmez! Ne tümen, ne tuk! Beş yagun yeter. Yeter de artar bile!

- Ama nasıl?

- Sen öc mü almak istiyorsun?

- İsterim.

- Bana bırak!

Çadırda oturanlar soluklarını göğüslerinde tutmuş, Tukta Beyci'nin yüzüne bakıyorlardı. Tukta Beyci Çılaydı'dan yana eğildi. Çılaydı'nın yakasını tutarak onu kendine çekti:

- Beklemek gerek.

- Beklemek mi?

- Evet.

- Ne zamana dek?

- On yıl, belki onbeş...

- Sonra?

- Sonrasını ben bilirim.

- Söylesene Tukta Beyci !

- Onüç yıl sonra Yesyügey Bahadır'ın oğlu kaç yaşında olacak bilir misin?

- Onüç yaşında olacak.

- Tamam. Oğlu onüç yaşını bulunca Yesügey Bahadır ne yapacak bilir misin? Oğluna bir hatun arayacak.

- Ee?

- Oğluna hatunu bizim uluslarda arayacağını hiç sanmam. Çünkü bizim uluslarda kara-kımızdan başka deri, balık, ayrandan başka hiç birşey bulamaz. Oğlu için hatunu ya Ongut'lar arasında, ya da güneyde Yungurat ulusunda arayacak. Çünkü onlar ipek çadırlarda yaşarlar. Hatunları sırtlarına samur kürk giyerler, kollarına altın bilezik takarlar, ayaklarına ayakkabı giyerler.

- Eee?

- Yesügey Bahadır senin hatunu çalmıştı değil mi?

- Evet.

- Sen de, Hatay Darmala'yla birlikte, Yesügey'in oğlunun hatununu çalar, buraya getirirsin.

Çadıra derin bir sessizlik çöktü. Herkes Tukta Beyci'ye bakıyordu. Yalnız Hatay Darmala, dizi üstünde tuttuğu kımız bardağına bakarken, bıyık altından gülümsüyordu. Dışarıdan, Orda'nın kimbilir neresinde, Çagan-Sara'nın ardından yürüyen Merkitlerin savaş yırları, davul ve boru gümbürtüleri geliyordu. Zaman zaman yollarda koşturulan atların sökünleri işitiliyordu.

Tukta Beyci ile Hatay Darmala ayağa kalktılar. Tukta Beyci'nin verdiği sözün yiğidi olduğunu iyice biliyordu Çılaydı. Ama onüç yıl!.. Onüç yıl sonra genç Temuçin'in hatununu Buur'a getirirse...

Çadırdan çıkarlarken Tukta Beyci Çılaydı Eke'nin omuzunu tuttu:

- Nasıl? Alacak mısın öcünü?

- Evet. Ama... onüç yıl! Ben kocadım Tukta Beyci.

- Evet.

Çılaydı yorgun bakışlarını yere indirdi.

- Onüç yıl sonra daha da kocamış olacağım.

- Öyle.

- Ama Temuçin'in hatunu genç bir hatun olacak. Benim için oğlan doğuramaz.

- Doğurur.

- Ölürsem...

- Sen ölürsen genç Temuçin'in hatununu Çilger alır. Çilger genç. Temuçin'in hatunu bir değil, Çilger'in koynunda yatarsa, beş oğlan doğurur. Anladın mı? Bekle!

Fazla konuşmadılar.

Hatay Darmala'yla Tukta Beyci artık dışardaydılar. Ay, bulutların gerisinde gizlenmişti. Çadırın önünde at kuyruklu, çıngıraklı sancak duruyordu. Az ötedeki ensere bağlı kaplanlar uyuyorlardı. Çadırlar sessizdiler. Uzaklarda, Çagan-Sara denen Şabek'in arkasından yürüyen Mer-

kitlerin sesleri zayıflıyor, yavaş yavaş işitilmez oluyorlardı.

İkisi bayırdaki yolu indiler. Aşağıdaki yolun kenarında ensere bağlı atları, sahiplerinin geldiklerini sezinlemiş olacaklardı ki, kafalarını salladılar. Atına atlamadan önce, Tukta Beyci Hatay Darmala'ya yaklaştı, yavaş bir sesle konuştu:

- Gidelim benim çadırıma.

Aynı yavaş sesle:

- Gidelim, dedi Hatay Darmala.

- Gidelim bakalım... Yesügey Bahadır benimle Anda olmak istiyorsa, genç Temuçin'in hatununu yakalamak şöyle dursun, Çılaydı Eke'nin kendisini atımın kuyruğuna bağlayıp Yesügey Bahadır'ın ayağına götürürüm...

- Yesügey Bahadır iyi bir kurt...

İkisi kıs kıs güldüler. Sonra atlarına atlayıp karanlığın içinde gözden kayboldular.

Ateş sönmüştü artık Çılaydı Eke'nin çadırında. Çıt yoktu. Kargun Batır çoktan uyuyordu. Birge'yle Kaltugay sönmüş ocağın yanında yatıyorlardı. Birge uyuyordu. Kaltugay'sa, bir kurt yavrusu gibi, boynunu uzatmış, bulutların gerisinden çıkmış ayın ışınlarında yıkanan çadırlara bakıyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖK MOĞOLLARIN YURDUNDA

SAVAŞÇI atını üzengiledi. Bir balık gibi pırıl pırıl, pamuk gibi ak hayvan, sinirli sinirli başını salladı, sağrısına çöktü, ve, biniciye bir kez daha üzengilemeğe fırsat vermeden, ileriye atıldı.

Gah yılının üçüncü ayı idi. Çukurların diplerinde, kocaman ağaçların karaltılarında, güneşin ışınlarından kaçıp saklanmış kar yamaları yatıyordu daha. Soğuk kuzey rüzgârı ağaçların tepelerinde çullanıyordu. Görünürde kimseler yoktu; yalnız atlı, ve rüzgâr. Koşarken at yatışıyordu, yatıştıkça koşusu daha güzel oluyordu. Kafası dikili, ak göğsü azıcık öne çıkık, burun kanatları, kur yapmak için çırpınan ateşli ve genç bir kadının burun kanatları gibi, rüzgâra karşı gerili, ak ve uzun yelesi rüzgârda bir bayrak gibi dalgalanıyordu.

Atlı ormandan çıktı. Bir süre durdu. Sonra sola döndü ve hayvanın boynuna eğilerek atını dolu dizgin koyverdi. Şimdi, savaşçı ormandan çıkınca, rüzgâr vahşi bir uğul-

tuyla uğulduyordu. Ormanın kıyısınca hayli yol aldı savaşçı; sonra tekrar atını durdurdu. Coşkun hayvan durduğu yerde bir çevre yaptı, birkaç kez başını salladı, yavaş yavaş yatıştı. Savaşçı, elini siper ederek, karşıda bozkırın yüzüne bakıyordu.

Uzunca boylu, omuzları geniş, yüzü taş gibi katı ve sert bakışlı bir adamdı bu. Başında öküz boynuzlu bir tolga vardı. Göğsünde demir zincire asılı eski ve kuru bir kurt çenesi, kurt çenesine ilişik bem-beyaz bir tavşan kuyruğu; kollarında kalın meşin kolluklar, bir elinde örme kamçı, öbür elinde kızıl renkli, değirmi ve küçük bir kalkan. Rüzgâr gittikçe hızlanıyordu. Savaşçı kımıldamaksızın bozkırın yüzüne bakıyordu. At, kafasını dikmiş, sabırla savaşçının emrini bekliyordu sanki. Bozkırın yüzünde görünürde kimseler yoktu; fakat, canlı bir heykel gibi, hâlâ bozkıra bakıyordu adam. Savaşçının bozkırı gözetlemesinin uzun süreceğini sezinleyen hayvan, kafasını yere eğdi; ama savaşçı o anda gene de üzengileri sıktı. At ileriye fırladı. Önce yengil, yeknesak bir koşuyla koştu at. Sonra dört nala geçti. Arkada kalmış ormanın uğultusu yavaş yavaş uzaklaştı, işitilmez oldu. İlerde, oldukça yüksek, sırtı sarı otlarla örtülü bir kurgan göründü. Ve bir süre sonra at kurganın üstünde durdu. Hayvan, bir süre burada duracağını biliyordu galiba ki, geçen yıldan kalma kuru otları yerken, ön ayağıyla kuru ve kas katı toprağı tırmalayıp şen şen homurduyordu.

Kurganın henüz dibinde, kafasız, gövdelerindeki kolları havaya dikili iki savaşçıyı andıran iki kaya duruyordu. İki kayanın az ötesindeki bozkırın yüzüne serpilmiş kayalar da, kimi kafasız kimi kolsuz; kimi dizüstü çökmüş, kimi bacaksız; ölü savaşçılara benziyorlardı. Yenilmiş savaşçıları andıran bu kayalar canlı ve içten bir hüzünle kurganın dibinde duran o iki kayaya bakıyorlardı sanki.

Savaşçı üzengilerin üstünde yükseldi, dört yana göz gezdirdi; gözüne kayalardan başka hiçbir şey ilişmeyince, dönüp hayli geride kalmış ormana baktı.

Burdan kuzeye doğru Gök Moğolların otlakları başlıyordu.

Hay hay! Uçar rüzgâr gibi Gök Moğolların atları. Uçarlar bozkırın yüzünde bir karaburçak bulutu gibi Moğol atları! Ama şayialar Moğol atlarından, Moğol atlarına binen Moğol savaşçılarından daha süratle uçup yayılırlar dört yana bu topraklarda.

Önce Çılaydı Eke'nin, şimdi de Yesügey Bahadır'ın hatunu Yulun Eke'nin Yesügey Bahadır'a, Temuçin adlı bir oğlan doğurduğu haberi kuzeye, güneye, batıya, doğuya bir yıldırım hızıyla dağılmıştı. Daha onüç yıl önce, Yesügey Bahadır Buyur gölünün kıyılarında yaşayan Tatarların önderi kart Temuçin Üge'yi tutsak edip Tatar ulusunu çiğnemeden önce, Kara-Kıtay'dan, Baykal gölünden, Altay'dan çıkıp Moğol çadırlarına doğru uzanan yollar otlarla örtülmüş, deve izleri tamamen silinmişti. Çin tüccarları bile Kara ve Ak Tatarların çadırlarından ötelere gitmiyorlardı. Ama şimdi!... Şimdi, Bulut Ana Yulun'un doğurduğu Temuçin'in adı bu uluslarda duyulunca, ıssız topraklarda gene de kervan izleri görünmeğe başladı. Güneyden Curçenler geliyorlardı, batıda Baykal gölünün kıyılarında yaşayan savaşçı Kırgızlar, Kırgızların kardeşleri Altay Türkleri geliyorlardı. Türlü türlü kabile önderleri Yesügey Bahadır'la kan kardeşi oluyorlardı. Küçük ve güçsüz kabileler kendi adlarını unutuyor, kendilerine Moğol adını kabul ediyorlardı. Orluklar* genç savaşçıları Yesügey Bahadır'ın Orda'sına gönderiyorlardı. Güç nerdeyse ulus da orası oluyordu. Zaten bu yalnız onikinci yüzyılın ortalarında değil, önce de, daha çok önceleri de

* Orluk: Orda başkanı.

hep böyle olmuştu. Ama Hatang Hanları, doğunun efendisi olarak kalmaları için, zaman zaman bu gücü Moğollardan Tatarlara, Tatarlardan Moğollara sevketme yolunu iyice biliyorlardı. Yüzyıllar boyunca bu böyle olmuştu ve böyle sürüp gideceğine inanıyorlardı Hatang Hanları.

Yesügey Bahadır da, Çinliler tarafından çizilmiş, gücünün ve şerefinin sınırına yaklaşmış bulunuyordu. Şimdi Hatang Hanları Moğol çadırlarına hediyeler gönderirken aynı zamanda, dolambaçlı yollarla, Tatar ilhanlarına Tagru'lar, samur kürkler, süslü kımız bardakları, Tatar hatunlarına ipek çadırlar, altın bilezikler göndermeğe başlamışlardı. Ama yanılmıyorlar mıydı Çinliler? Kendilerine türlü adlar takan bu kabileleri birleştirebilecek bir güç yok muydu bu topraklarda? Biri çıkar da onları birliğe çağırırsa?.. Burhıçın-tögüm diyarında yaşayan tüm uluslar birlik sözünü kalplerine alır da bir ağızdan: «Biriz!... Birlik'iz» diye haykırırlarsa? Ama kimdi onları birleştirecek? Tatarlar mı? Kırgızlar mı? Merkitler mi? Yüzyıllardan beri birbirleriyle boğuşuyorlardı onlar. Onları birleştirecek bir güç yok ki Burhıçın-tögüm diyarında! Çin sarayları ise altınla doluydu. Hatangların sarayları, yolları, malları, mülkleri, binaları, orduları ve silahları yanında Burhıçın-tögüm neydi? Hiç! Onları birbirine birleştirecek, bir tek ulus edecek bir söz, bir isim yoktu.

Ama yanılıyorlardı. Hatanglar. Vardı o güç. O söz vardı. Birlik isteği onların iliklerine sinmişti. Uzak değildi o gün. Gelecekti o gün. Geliyordu. Altay dağlarından Hingan dağlarına dek birbirleriyle boğuşagelen Merkitler, Uygurlar, Tatarlar kendi adlarını unutacaklardı. Tümü bir araya gelip kalplerinden ve göğüslerinden kopan «Tengri! Tengri» sözleriyle kendilerini savaşa sürecek önderin çevresinde birleşeceklerdi. Yüzyıllardan beri akan masum

kanlar, ezilen, ayaklar altına alınıp çiğnenmiş namus ve şerefleri uğruna ölmek için and içeceklerdi.

Burhıçın-tögüm topraklarında yaşayan uluslar bilerek veya bilmeyerek o günü bekliyorlardı.

*
* *

Kurganın üstünde durmuş atlı hâlâ bozkıra bakıyordu. Uzakta üç beş nokta göründü. Atlı dizginleri kavradı. Sezgin hayvan kafasını otlardan kaldırdı ve o da savaşçının baktığı yere baktı. Renksiz sislerin gerisinden başka noktalar çıkıp birbirlerine yaklaştılar. Noktalar irileştiler. Az sonra bozkırın yüzünde kap-kara bir bulut, sağa ve sola kaçışan yaban keçilerin arasından uçarak, kurgana yaklaştı. Savaşçı, kurgana yaklaşan kara bulutun kendi savaşçıları olduğunu anlamış olacaktı ki, bıyık altından kendi kendine gülümsüyordu.

Evet; savaşçılar, Taycuut kabilesinin önderi Targutay Kurulduk'un yagunları idi. Kurganın dibindeki kayalara bir üç yüz adım kala, yagunların arasına dersin ki yıldırım düştü. Üç yagun sağa, üç yagun sola ayrılarak kurganı kuzey yandan doladılar. Terli köpüklü atlar durmaksızın kafalarını sallıyorlardı. Savaşçıların ellerinde kısa kılıçlar, bellerinde ok keseleri, yayları vardı. Çoğu kısa boylu, yengil giyimli, başlarında tolgalar; tümü sessizce kurganın üstünde duran Targutay Kurulduk'a bakıyorlardı.

Targutay Kurulduk atını kurgandan aşağı sürdü. Taycuutlar atlarını sağa sola sürerek ikiye ayırdılar. İki grubun arasında yalnız iki savaşçı kaldı. İki atın arasında, uçları atların eğerlerine bağlı sırığa ayaklarından ve kollarından asılı, yalınbaş, yalın ayak, silahsız, belinden yukarısı çırılçıplak, kolları mosmor, bir adam vardı. Adam arada başını kaldırmak için çabalıyor, ama başaramıyor-

du; ötekilerden yardım ummadığı için başını gene kolları arasına sarkıtıp sessizce gökyüzüne bakıyordu.

Targutay Kurulduk sırığa bağlı adama yaklaştı, onun havada sarkık başına baktı. Demincek, kurgandan inerken, çil yavruları gibi sağa ve sola çekilen savaşçılar, yavaş yavaş Kurulduk'un çevresine birikmeğe başladılar.

Targutay Kurulduk soğuk bakışlarını sırığa asılı adamdan kendi savaşçılarına götürdü, bir süre onları süzdü, sonra sert bir sesle sordu:

- Kim oluyor bu adam?

Kalabalıktan biri cevap verdi:

- Tatar!

- Tatar mı?

- Tatarım diyor, kendisi; ötesini bilmiyoruz.

Ötekiler:

- Tatar! Tatar! diye bağırıştılar.

- Yesügey Bahadır'a götürüp teslim etmek istiyoruz!

- Öyle... Kazığa oturtsun Tatarı! diye seslendi bir kaçı.

- Etini genç Temuçin'in itleri önüne atsın! diye gülüştü beridekiler.

Atlar durdukları yerde ayak değiştirmeğe, kıç üstü inip kalkmağa başladılar. Taycuutların gözleri ışıl ışıl, yüzleri ve sesleri gittikçe korkunçlaşıyordu. Arkadan fazla sesler duyuldu:

- Sürelim atları, Targutay! Götürelim Tatar'ı Yesügey Bahadır'ın çadırına! Görsün Yesügey Bahadır ve oğlu Temuçin nasıl sadık kurtlarız biz. Yesügey'in savaşçıları inanmıyorlar bize. İnandıralım onları!.

Derken Targutay Kurulduk birden atını üzengiledi ve savaşçıların arasından geçip bir yüz adım kadar uzakta durdu. Atlılar sırıkta asılı adamı gene kendi aralarına aldılar. Taycuutlar şaşılı gözleriyle Targutay Kurulduk'a bakarlarken önder müthiş bir sesle söktü:

- Durunuz!

Savaşçılar bakıştılar. Targutay'ın çılgın sesi bir daha gürledi:

- Durunuz!... Geri çekiliniz!... Çekiliniz, sizi tilkiler! Sizi yılanlar! Sersem deve yavruları! Kuduz itler sizi!... Babaları ölmeden önce annelerinin koynunda yatanlar! Savaş bitmeden önce Anda'larını savaş meydanında bırakıp kaçanlar, sizi!...

Çılgına dönmüş gibi haykırıyordu Targutay. Gözleri alev alevdi. Atın dizginlerini sağa sola çektikçe başını bir sağa bir sola atıyor, elindeki kızıl kalkanı kendi göğsüne vuruyordu. Savaşçılar susuyorlardı. Önderin sesi yükseldikçe başlarını göğüslerine eğiyor, kaşları altından korkakça birbirlerine bakıyorlar, dudaklarını ısırıyorlardı.

- Kaplan küstü... Ay ayyy, kaplan küstü, diyorlardı bazıları, yavaş seslerle.

Neden sonra Targutay yatıştı. Atını azıcık savaşçılara doğru sürdü ve:

- Çözünüz Tatar'ı! diye emir verdi.

Üç-beş savaşçı fırlayıp sırığa bağlı Tatar'ın kollarını ve ayaklarını sırıktan çözdüler. Tatar yere sırtüstü düştü. Bir süre öylece sırtüstü yattıktan sonra yavaş yavaş dizüstü durdu Tatar.

Uzunca boylu, orta yaşlı, zayıf, ince yüzlü bir adamdı bu. Alnındaki dağınık saçları arasından sızan kanları yüzünde incecik incecik kızıl çizgiler çizmişti. Adam bakışlarını savaşçılardan Targutay'ın yüzüne götürdü, ama ses etmedi Taycuutlar, başları hâlâ göğüslerine düşük, önderin yüzüne bakmağa cesaret edemiyorlardı. Sessizliği Targutay'ın kendisi bozdu gene:

- Gördüm sizi! diye bağırdı. Tatar'ı kovalarken ormanın kıyısından gözetliyordum sizi. Tatarlar sekiz kişiydiler!... Ötekiler nerde? Niçin onları da yakalamadınız? Atlarınıza ne oldu? Oklarınız neredeydi? Birisini yakaladı-

nız, kazığa oturtmak istiyorsunuz! Âlâ! Siz Tatar'ı Yesügey Bahadır'a götürünüz. Yesügey Tatar'ı itlerin önüne atsın. Bense, tek bir Tatar yakaladığınız için, her birinizi atımın kuyruğuna bağlayıp atımı Kerulen'in kıyılarında koşturayım!

Sustu Targutay. Az sustuktan sonra elini başının üzerine kaldırdı. Kalabalıktan sırtında deve tüyünden kısa bir kürk, başında samur kalpak, kısa boylu hırçın biri çıkarak geldi. Targutay Kurulduk'un karşısına dikildi. Targutay şimdi yatışmış gibiydi. Gözlerini adamın yüzünden hâlâ dizüstü duran Tatar'a götürdü. Sonra yavaş bir sesle:

- Savaştı mı? diye sordu.

Samur kalpaklı adam aynı yavaş sesle cevap verdi:

- Bir kurt gibi. Bu olmasaydı ötekileri de yakalamıştık. Kurt... Atının sırtında dolu dizgin uçarken okla dört kişi yaraladı. Ötekiler kaçtılar... Çünkü önce bu kurdu yakalamak istedik. İyi savaşçı.

Şimdi Targutay Kurulduk'un yüzünde gülümsemeler uçuşuyordu.

- Tatar ha, dedi kendi kendine. Gözlerini yumdu, uzun uzun düşündü; sonra bakışlarını samur kalpaklı adamın yüzüne doğrultarak:

- Koy gitsin, dedi.

- Gitsin mi?

Targutay Kurulduk'un yüzü hâlâ gülümsemeler içinde, öncekinden de yavaş bir sesle:

- Yesügey Bahadır'ın ömrü uzun sürmez, dedi. Yesügey Bahadır ölünce biz gene Tatarlarla Anda olacağız. Anladın mı? Sen Tatar'ı bırak, kaçsın. Ama ötekiler bilmesinler bunu. Yesügey'e yetiştirirler. Anlıyor musun, Dodo Kıray?

Çatılı kaşları altından kendi savaşçılarını süzerken sesi alçaldıkça alçaldı Targutay'ın:

- İyice dinle, Dodo Kıray. Sen geride kal. Tatar'ı da kendi yanına al. Ötekilere: «Tatar'a ben kendim göz kulak olacağım» diye söyle. Biz ormana girip gözden kaybolunca Tatar'ı koy gitsin. Ama kaçırmadan önce onun kulağına şu sözleri söyle: Targutay Kurulduk, Anda'sı Subaydu Nerketa'ya Mendu yolluyor, de. Zamanı gelince samur kürk de gönderecek, de. Unutma ama.

Dodo Kıray'da düşünceli bir tavır vardı. Uzun bir süre ses soluk çıkarmadı Dodo Kıray. Targutay'sa aynı yavaş sesle sözüne devam etti:

- Onlar günün birinde gerekecekler bize. Söyle ona, kaçsın. Öz budununa gitsin... Ama sana söylediklerimi Nerketay'a yetiştirsin.

- Tatar çadırlarına mı gitsin yani?

- Evet. Tatar ulusuna gitsin.

- Hangi ulustan olduğunu kendisi de bilmiyor, sanırım.

- Ne diyor?

- Gök-Tengri'ye tapan bir adamım, diyor. Nereden gelip nereye gittiğini sordum...

- Ee? Ne dedi?

- Merkit çadırlarından geliyorum, Buyur'a gidiyorum, dedi.

- Merkit çadırlarından mı diyor?

- Yaa? Hatay Darmala ve Udut savaşçılarının önderi Tukta Beyci Anda'sıymış. Kendisi anlattı bana, sırığa bağlamadan önce. Merkit ulusunda başka kardeşleri varmış. Yola çıkmadan önce Merkitlerin hanı Toto Hanı da görmüş. Toto Han tümenlerini Togrul Han'a karşı sürmek için hazırlık görüyormuş. Togrul Han'ı yenince tümenlerini Yesügey Bahadır'a karşı...

Targutay Kurulduk elini kaldırdı, ve Dodo Kıray birden sustu.

- Yesügey Bahadır'a ben kendim anlatırım, dedi Targutay.

Az sustu. Sonra kesin bir sesle emir verdi:

- Ona bir at ver, bizimle gelsin. Sakın kaçmasın ha!

Az sonra en önde Targutay Kurulduk, onun yanında Dodo Kıray ve tutsak Tatar, Taycuutlar atlarını kuzeye sürdüler.

Ancak akşama yakın bir zamanda ormandan çıktılar ve otlakların ötesinde Burhan dağının dorukları göründü. Dağın yamaçları kara ormanlarla yüklüydü. Yalçın uçurumlar akşam güneşinin son zayıf ışınları altında ışıldıyorlardı. Otlaklarda keçiler, öküzler, develer, at sürüleri otluyor, şurada burada çoban ateşleri yanıyordu. Karşıki ormanlara yaklaştıkça savaşçıların burunlarına taze kımız ve ayran kokuları vuruyordu.

Ormanlara girdiler. Atlarını kuzey batı istikametinde sürdüler ve Kerulen'in kıyısına varıp ordan, nehir kıyısınca, dos-doğru kuzeye yöneldiler. Nehrin karşı yakası açık ve düzlüktü. Gene o yanda başka yagunlar, küme küme atlılar, on-oniki at koşulu kocaman arabalar, ağaç, değnek, ot yüklü kağnılar Targutay Kurulduk'un ilerlediği istikamete ilerliyorlardı. Kağnıların önünde, arabaların yanında koşuşan itlerin havlamaları, kağnı gıcırtıları, arabalardaki kadınların, çocukların sesleri birbirine karışıyordu. Güneş, son ışınlarını çekip Burhan dağının gerisine batmıştı. Güneş batmadan önce arabalardaki kadınlar, otlaklarda hayvanları otlatan çobanlar, savaşçılar ayağa kalkıyor, bütün vücutlarıyla güneşten yana dönüyor ve başlarını göğüslerine eğerek içli ve duygulu dualarını söylüyor, ellerinde tuttukları buklaklardan ilah Ötegey'in şerefine yeryüzüne kımız ve ayran döküyorlardı.

Targutay Kurulduk, Taycuut savaşçılarıyla, Yesügey Bahadır'ın Orda'sına girdiği zaman karanlık bir tamam yeryüzüne çökmüş, çadırların önünde ateşler yanmıştı. Çadırları ikiye bölen geniş yolda savaşçılar, ot ve ağaç yüklü kağnılar kendi çadırlarına dönüyorlardı. Çadırların arasındaki küçük meydanlarda demirciler, kargıcılar, dülgerler, nalbantlar ve bıçakçılar işlerini bitirmiş, aletlerini düzene koyuyorlardı. Bazı çadırlarda akşam yemeğine oturmuş Moğollar'ın ilah Ötegey'i yedirmek için, omuzları üstünden çadırın dışına attıkları et ve balıkların kokuları çevreye yayılıyordu. Orda'ya yavaş yavaş sessizlik çöküp yerleşiyordu.

Targutay Kurulduk ansızın durdu. Arkadan gelen Taycuutlar da durdular. Targutay başını göğsüne eğmiş, düşünüyordu; düşünürken de göğsündeki kurt çenesine ilişik tavşan kuyruğunu çekiştirip oyalanıyordu. Sonra başını çevirip Taycuutlara baktı, gülümsedi ve atını sola çevirdi. Onun çadırı o yanda, Burhan dağının yamacında bulunuyordu. Anlaşılan bu akşam Yesügey Bahadır'ı görmeye niyeti yoktu onun. Ama neden?

Atlılar Targutay Kurulduk'a bakıyorlardı. Niçin atını Yesügey Bahadır'ın çadırına sürmüyordu Targutay? Niçin Tatar'ı götürüp Yesügey Bahadır'a teslim etmiyordu? Niçin Yesügey Bahadır'a «İşte, senin sadık kurtların Taycuutlar, Tatar'ı yakaladılar. Al, Tatar'ı! Beline basıp atına bin! İstersen kaplanlara at Tatar'ı!» demiyordu Targutay.

Taycuutlar şaşılı gözleriyle Targutay'a bakıyorlardı. Ama Dodo Kıray herşeyi çakmıştı. Kurt gibi bir savaşçı olduğu kadar bir tilki kadar da kurnazdı Targutay Kurulduk ve Dodo Kıray pekâlâ biliyordu bunu. Tatar, Tukta Beyci'nin Anda'sı değil miydi? Bir gün Tukta Beyci Targutay Kurulduk'a gerekmiyecek miydi?.. Yaa, bir kurt olduğu kadar tilkiydi de Targutay Kurulduk!

Sessizce Taycuutlardan uzaklaştı Targutay. Çadırların arasına girip gözden kaybolmadan önce atını yavaşlatır gibi oldu; fakat dönüp Taycuutlara bakmadı. Dodo Kıray, başını göğsüne eğmiş, kaşları altından bindiği atın kulaklarına bakıyordu. Bir an başını Targutay'dan yana kaldırdı. Targutay görünürde yoktu. Taycuutlardan yana dönerek küskün bir tavırla elini salladı:

- Khu! Khu!... Khu! Khu...

Savaşçılar, aralarında tutsak Tatar, atlarını üzengileyip Dodo Kıray'ı takip ettiler.

YESÜGEY BAHADIR'IN ÇADIRI ÖNÜNDE

Sabah olmuştu. Geceleyin Burhan dağının yamaçlarındaki sık ormanlara sığınmış kuşlar, şimdi korkunç sesler, çığlıklar çıkararak Kerulen'e doğru uçuyorlardı. Burhan dağının zirvesi ağarmıştı ve aydınlık yavaş yavaş yamaçlara iniyor, nehirle dağın arasındaki kırk bin çadırdan ibaret Yesügey Bahadır'ın Orda'sına çöküyordu. Kuşlar daha da yükseklere uçuşuyorlardı, ve Burhan dağının gerisinden çıkacak güneşi insanlardan önce görmek istiyorlarmış gibi, şen ve şakrak sesleriyle gökyüzüne yükseliyorlardı. Uzaklarda davulların gümbürtüleri duyulmağa başlamıştı. Davul seslerine başka davul sesleri katılıyordu. Orda'nın ortasından geçen geniş yolda birkaç atlı göründü. Davul gümbürtülerine boru sesleri katıldı, ve Orda uyandı. Artık Burhan dağının doruğu ışıltılar içindeydi. Yoldaki atlılar atlarını kuzeye sürüyorlardı. Boru ve davul sesleri hâlâ devam ediyordu ve gökyüzüne çıkacak güneşi bekleyen Burhan dağı daha güzel, daha haşmetli oluyordu. Moğolların çoğu yayan, bazıları atlı,

Yesügey Bahadır'ın çadırına doğru ilerliyorlardı. Ve işte, ötede Yesügey Bahadır'ın çadırları!

Kocaman, duvarları keteden kara renkli çadırın önünde ak kartallı sancak! Sancak mağrurca havada dalgalanıyor. Bayrağın altında dalboy bir kadın duruyor. Kadının sırtında, topuklarına dek inen, kara bir mintan. Başı dik, gözleri ışıltılı. Elini siper ederek Yesügey Bahadır'ın çadırına yaklaşan kadınlara, çocuklara, genç ve ihtiyar savaşçılara bakıyor. Çadırın yüz adım kadar uzağındaki yolda bir araba duruyor. Arabanın önünde ve arkasında eğerli ve yola hazır bir durumda sekiz at duruyor... Atların az uzağında iki yagun dalkılıç savaşçı. Savaşçılar gözlerini kırpmadan, soğuk almadan Yesügey Bahadır'ın çadırına bakıyorlar.

Derken sancağın altında duran kadın dönüp çadıra giriyor. Çadıra yaklaşan Moğollar hayli uzakta duruyorlar ve yoldan çıkarak yolun iki kıyısında diziliyorlar. Güneş henüz görünmüyor, ama Burhan dağının doruğu gözkamaştırıcı bir aydınlıkla parlıyor. Az sonra davul ve boru sesleri kesiliyor ve yola da çadırlara da derin bir sessizlik çöküyor. Çıt yok. Sessizlik içinde Kerulen nehrinin üzerinde uçuşan kuşların çığlıkları duyuluyor yalnız. Bir yüz adım kadar ötedeki çadırdan on Uygur çıkıyor. Uygurların sırtlarında bol halatları, başlarında keteden uzun ve sivri kalpakları var. Sessizlik öncesinden daha derin. Çadırdan başka Uygurlar çıkıyorlar. Uygurlar, yoldaki arabaya çömlekler, ağır bavullar, eğerler taşıyorlar; tezlikle tekrar çadıra dönüyor, ellerinde başka eşyalarla çıkıyorlar. Moğollar tedirgin bakışlarıyla hem Uygurlara bakıyor, hem de Yesügey Bahadır'ın çadırını gözetliyorlar. Arada sırada bakışlarını Burhan dağının doruğuna çeviriyorlar. Derken kara çadırdan boylu boslu, yaşı ilerlemiş olmasına rağmen, sağlam vücutlu, sert bakışlı bir adam çıkıp çadırın önünde duruyor. Moğollar, gözleri adamda, dona-

kalmışlar gibi kımıldanmıyorlar. Ama adam bakmıyor onlara, görmüyor sanki onları. Göğsüne düşen ak sakalını sıvazlarken gözlerini Burhan dağının doruğuna kaldırıyor. Yoldaki Moğollar da yavaş yavaş başlarını kaldırıyor, adamın baktığı yere bakıyorlar. Sonra dudaklardan yavaş yavaş ve fısıltılı kelimeler dökülüyor:

- Güneş... Güneş doğacak...

Çadırın önünde duran Yesügey Bahadır az daha öne çıkıyor. Onun arkasından çadırdan kalpaksız, tıraşlı başının tepesinde koyu kızıl renkte bir tutam saç, sırtında kara renkli ipek bir cübbe, belinde geniş bir kemer, ayaklarında kızıl çizmeleri, genç yaşında bir adam çıkıp Yesügey Bahadır'ın sağ yanında duruyor. Yolun iki kıyısınca dizili duran Moğolların arasında fısıltılı sesler bir dalga halinde geçiyor:

- Temüçin... Temuçin... Genç Temuçin...

Uzunca boylu, küçük ve mavi gözleri bir kedinin gözleri kadar sezgin ve kıvılcımlı, açık yüzlü, güçlü bir gençti bu. Konuşmuyordu. Işıltılı bakışlarıyla yoldaki Moğolların başları üzerinden uzaklara bakıyordu.

Çadırdan, demincek ak kartallı sancağın altında duran kadınla başka üç genç adam çıkıyor. Kadın çadırdan çıkınca Moğolların göğüslerinden müthiş bir nârâ kopuyor:

- Ha-hu!... Ha-hu! Yaşa Bulut Anamız!

Moğolların kendisine Bulut Ana ismini verdikleri kadın eskiden Çılaydı'nın, hâlense Yesügey Bahadır'ın hatunu ve Temuçin'in annesi Yulun Eke idi.

Moğollar çığlıklar atarak Yulun Eke'yi selâmlarlarken Yesügey Bahadır elini kaldırıyor. Herkes birden susuyor. Bütün gözler Yesügey Bahadır'da. Tıs yok. Yalnız yolda, yola hazır duran eğerli atların homurtuları duyuluyor. Sessizlik içinde Yesügey Bahadır, Burhan dağından yana dönüyor. Yulun Eke, Temuçin, Temuçin'in kardeşi Kasar, ve az arkada diğer iki üvey kardeşleri Bektar ile Belgütay

da Burhan dağından yana dönüyorlar. Burhan dağının doruğu ışıklarla örülü bir taç sanki. Çıt yok. Bütün gözler Burhan dağının doruğunda. Herkes güneşi bekliyor. Ve işte, güneş! Çadırların, kocaman arabaların, kağnıların arasından kara gölgeler kaçarak Burhan dağının yamaçlarındaki ormanlara gizleniyorlar. Moğolların çadırları ışıl ışıl. Ama sessizlik hâlâ derin. Sessizlik içinde, önce Yesügey Bahadır, onun ardından başkaları da, başlarını göğüslerine eğiyorlar, içten bir saygıyla güneşi selâmlıyorlar. Neden sonra, uzaklardan gelen boğuk davul sesleriyle yavaş yavaş başlarını kaldırıyor, tekrar güneşe bakıyor ve güneş tamamen Burhan dağının doruğu üstünde durunca göğüslerden müthiş bir gürültü kopuyor:

- Ha-hu!... Ha-hu!...

*
* *

Yesügey Bahadır atın sırtına biniyordu ki, çadırdan Yesügey Bahadır'ın eski dostu ve Orda'nın Orluk'u Munlık çıktı. Yulun Eke ve oğulları, Munlık'tan yana döndüler. Munlık, iki eli arasında Kereyit Türklerinin hanı Togrul Han'ın hediyesi olan kule şeklinde altın tolgayı tutuyordu. Kısa adımlarla Yesügey Bahadır'a doğru ilerledi Munlık. İhtiyar Munlık'ın göbeğine dek düşen ap-ak bir sakalı vardı. Yürürken aradabir duruyor, elleri arasında tuttuğu tolgaya bakıyordu. Yoldaki Moğolların gözleri Munlık' taydı. Munlık, Yesügey Bahadır'a yaklaştı, altın tolgayı Yesügey Bahadır'ın yüzüne kaldırdı, ve yavaş ama kavi bir sesle konuştu:

- Yesügey Bahadır! Gök Moğol ulusunun hanı; Taycuut savaşçılarının önderi; Kereyit ulusunun hanı Togrul Han'ın Anda'sı; karnı üstünde kanlı bir çul tutarak dünyaya gelmiş Temuçin'in babası; Bulut Ana'nın eri Yesügey

Bahadır! Ünlü bir kurtsun sen! Hangi bir kaplan, hangi bir tilki senin adını duymadı? Burhıçın-tögüm diyarında tüm ulusların savaşçıları tanırlar seni, sana karşı saygı duyarlar. Ulu Kabul Han'ın oğlusun sen! Senin ecdadın Boz Kurtla Alageyiktir. Senin neslin tek gözlü Duva Sohor'un kardeşi Doben'den gelmiştir. Neslinde tilki yoktur. Kaplanlara, tilkilere, yılanlara saldırırsınız. Karşınıza ne çıkarsa çiğner geçersiniz. Sizi bilmeyen, tanımayan kimse yok Burhıçın-tögüm diyarında. Ama dinle beni, Gök Moğolların Hanı, Yesügey Bahadır! Kaplanı da dinle. Ben yaşlı bir kaplanım. Çok yaşadım, çok gördüm, çok duydum ben de. Yola çıkıyorsun, Temuçin'e bir hatun arayıp bulmak için. Nerelerde bulacaksın Temuçin için hatunu, bilmiyorum ben. Burhıçın-tögüm diyarında bir çok dişi kaplanlar, ana kurtlar yaşar. Ama kaplanların, dişi kurtların yaşadıkları yerlerde tilkiler de yaşarlar. Al bu tolgayı Kabul Han'ın oğlu Yesügey Bahadır.. Her gittiğin yerde görsünler ki senin Anda'n Togrul Han'dır. Togrul Han gönderdi bu tolgayı sana. Geçir başına. Sana karşı el kaldırmak isteyen Togrul Han tarafından sorumlu tutulacağını bilsin. Ama sana karşı çıkacak kim? Seni küçümseyecek olan kim? Tatar mı? Merkit mi? Hatang Hanları mı? Kim olursa olsun, yanlarından geç, yüzlerine bakma! Seninle konuşmak isteyenin gözlerinin içine bak. Gözleri Temuçin'in gözlerine benziyorsa, konuş. Temuçin'e Yulun Eke gibi bir Bulut Ana, bir kaplan ana bul.

İhtiyar Munlık sustu, ve Yesügey Bahadır başını eğdi. Munlık, Yesügey'in başına tolgayı geçirirken tekrar davullar gümbürdedi. Yesügey Bahadır ve oğulları atlarına yaklaşırlarken hayli uzakta bir yagun kadar atlı savaşçı göründü. Savaşçılar, Yesügey'in çadırına yaklaşarak bir yüz adım kadar ötede durdular. Ţaycuutlardı bunlar. Targutay Kurulduk atının sırtından atladı, dizginleri Dodo Kıray'ın eline tutturdu, kendisi Yesügey Bahadır'a doğru

yürüdü. Gözleri ışıl ışıldı Targutay Kurulduk'un. Yürürken bir süre durdu. Kaşları altından Temuçin'e baktı, bakışlarını ihtiyar Munlık'ın yüzüne götürdü, ve elinin beş parmağını seyrek sakalının kılları arasına gömerek Yesügey Bahadır'a yaklaştı. Yesügey Bahadır, ne katı, ne de yumuşak bir sesle:

- Konuş, Targutay Kurulduk, konuş! dedi. Ama Targutay ses etmedi. Yesügey Bahadır devam ederek:

- Görüyorum ki kılıçlı kalkanlısın, dedi. Taycuut savaşçıların da eğerlere arkanlarını* bağlamışlar. Kaplan avına mı gidiyorsunuz? Yoksa Nayman ulusuna mı?

Targutay Kurulduk'un dudaklarında hafif bir gülümseme belirdi.

- Hayır, Yesügey Bahadır! dedi. Hayır! Kaplan avlamağa gitmiyoruz. Nayman ulusuna da! Senin iznini almadan Hatang kervanlarına da saldırmayız. Senin ulusunun selâmeti bizim için herşeyin üstünde. Hayvanlarımız otlaklarında otluyor, kadınlarımız nehirlerinizde balık tutuyorlar. Daha ne gerek bize? Sizin topraklarınızda yaşamak bir şeref bizim için!

Fakat Targutay'ın içinde bir sır gizlediği yüzünde beliriyordu. Bunu Yesügey Bahadır da görüyordu galiba ki, sessizce Targutay'ın gözleri içine bakıyordu.

Targutay Kurulduk sustu, Yesügey Bahadır soğuk bir sesle:

- Devam et, dedi.

- Taycuutların çadırlarında şamanlardan duydum, Temuçin'e bir hatun bulmak için yola çıkıyormuşsun. Seni uğurlamaya geldim. İstersen Taycuut savaşçılarımı senin yanında süreyim. Tok kaplanların yaşadıkları ormanlarda aç kaplanlar da yaşarlar.

Yesügey Bahadır kaşlarını çattı:

---

* Arkan: Kement.

- Gereğin yok, Targutay! Savaşa değil, hatun arayıp bulmaya gidiyorum. Bizimle birlikte Kasar, Bektar, ve Belgutay geliyorlar. Sen ise Orda'da kal. Taycuut savaşçılarınla eski kurganla Burhan dağının arasındaki otlaklarda dolan. Her yere göz kulak ol. Batıya da dön, Merkitleri gözetle. Onlar bize yağı!

Targutay Kurulduk, başı göğsüne düşük, dudakları ucunda gizli bir gülümseme, Yesügey Bahadır'ı dinliyordu.

- İhtiyar Munlık'a yardımı esirgeme. O'dur Orluk. Yapılacak çok iş var. Kağnıları yağlamak, ok kesmek, kargı yontmak gerek. Kışlık otlaklara göç etmeden önce arabaları onarmak, atları nallamak, ayran da kurutmak gerekecek. Biz burada yokken ihtiyar Munlık'tır önder. Tüm isteklerini ona bildir ve onun sözünü dinle. Olabilir benim Anda'm Togrul Han'ın adamları gelir; onları güler yüzle karşılayın. Kımız veriniz, yediriniz.

Targutay Kurulduk hâlâ gizli bir gülümsemeyle gülümserken Yesügey Bahadır'ın lâfını kesti:

- Ya Tatarlar? Tatarlar gelirse onları da güler yüzle karşılayalım mı, Yesügey Bahadır?

- Tatarların Moğol topraklarında işleri yok!

Targutay Kurulduk üç-beş adım daha yaklaştı Yesügey Bahadır'a. Sonra dönüp savaşçılarına baktı. Bakışlarını Yesügey'in yüzüne doğrulturken:

- Yok mu acaba? dedi.

- Yok! diye bağırdı Yesügey Bahadır.

- Yanılıyorsun, Yesügey Bahadır!

- Neden?

- Onların da işleri var buralarda.

Sustu Targutay. İkisi arasına soğuk bir sessizlik çöktü, İkisi soluk almadan birbirinin yüzüne bakıyordu. Az ötedeki Moğollar arasında fısıltılı sesler, homurtular duyuldu. Kasar'la Belgutay bellerindeki ok sadaklarını yoklu-

yorlardı. Temuçin, çenelerini sım-sıkı sıkmış, Targutay'ın başı üzerinden yoldaki Taycuut savaşçılarına bakıyordu. Sessizlik uzadıkça ikisi arasından geçen tehlikeli havayı öteler de hissetmeğe başlamışlardı. Şimdi Yesügey Bahadır da Temuçin'in baktığı yere bakıyordu.

Gözlerini Taycuut savaşçılarından ayırmaksızın konuştu Yesügey Bahadır:

- Konuş, Targutay Kurulduk! Ne istiyorsun?

Fakat Targutay Kurulduk cevap yerine elini kaldırdı yalnız. Gerideki atlılar birdenbire iki yana ayrıldılar. Yolun orta yerinde Dodo Kıray kaldı. Dodo Kıray atını Yesügey Bahadır'a doğru sürdü. Fakat Yesügey'e varmadan atını durdurdu ve eğere bağlı ipi eline alarak hızla çekti, ipin öteki ucuna bağlı yarı çıplak Tatar'ı çeke çeke atın yanına getirdi. Ve Targutay Kurulduk Tatar'ın omuzlarını tutarak, Yesügey Bahadır'ın ayakları dibine fırlattı. Az arkada duran Kasar'la Belgutay az öne çıkarak Tatar'ın üzerine dikildiler. Ötede yolun kıyısında duran Moğollar şaşılı gözleriyle Tatar'a ve Yesügey Bahadır'a bakıyorlardı. Targutay Kurulduk'sa, gülen gözleriyle, seyrek sakalını sıvazlıyordu.

Yesügey sordu:

- Bu adam kim?

- Tatar! dedi, Targutay Kurulduk.

- Tatar mı?

- Yaa, Tatar!

Ve başını arkaya atarak Taycuut savaşçılarını işaret etti Targutay Kurulduk.

- Onlar, senin sadık kurtların, yakaladılar Tatar'ı. Sekiz kişiydiler. Merkit ulusundan gelip Buyur-nor'a gidiyorlardı. Benim kurtlarım onların izlerine düştüler, eski kurganın ötesine dek kovaladılar.

Şimdi Yesügey Bahadır'ın yüzü tehlikeliydi. Sert bir sesle:

- Ötekiler nerede? diye sordu.

- Ötekiler kaçtılar, dedi Targutay.

Az sustu, sonra gözlerini Tatar'dan yana çevirerek devam etti:

- Şu pis korudu ötekileri. İyi ok atar... Atını dolu dizgin koştururken, Nayman cambazları gibi, kendisini hayvanın karnı altına saklamasını da bilir. Dodo Kıray'ın emrinde yalnız bir yagun savaşçı vardı; tek yagunla Tatarları Buyur-nor'a kadar kovalayamazdı elbet!

- Âlâ! dedi Yesügey. Ne yapmak istiyorsun Tatar'la?

- İki bacağını iki atın kuyruğuna bağlayıp ikiye bölmek istedim, ama savaşçılarım ve Dodo Kıray önüme geçtiler, Tatar'ı Temuçin'e ver, diye yalvardılar.

Yesügey, Kasar ve Belgutay bakışlarını Temuçin'in yüzüne çevirdiler. Temuçin ise kıpırdamaz gözleriyle dizüstü duran Tatar'a bakıyor, ses soluk çıkarmıyordu.

Targutay Kurulduk devam ederek:

- Ben de tutsağı Temuçin'in ayağına getirdim, dedi. Alsın Tatar'ı, canı ne istiyorsa onu yapsın. Kazığa mı geçirmek istiyor? Geçirsin. Boyunduruğa mı koymak istiyor? Koysun! Biz, Taycuutlar ne diyebiliriz? Hiç! Sen, Yesügey Bahadır, gözlerini hayata yumunca Gök Moğol ulusunun Hanı Temuçin olmayacak mı? Olacak elbet. Tutsak onundur. O bilir Tatar'ı ne yapacağını!

Targutay Kurulduk konuşurken deminki alaycı gülümsemesini bıyığı altında gizliyordu hep. Yesügey Bahadırsa öylesine derin bir düşünceye dalmıştı ki, Targutay'ın yüzüne bile bakmıyordu. Fakat Targutay, oğlu Temuçin'i övdükçe gözleri sevinç ışıklarıyla yanıyordu.

Targutay Kurulduk sustu. Yesügey Bahadır başını göğsünden kaldırdı, sessizlik içinde yolda dizüstü duran Tatar'a yaklaştı. Tatar, kimseye bakmıyordu, kimseyi görmüyordu ve kimseyle ilgilenmiyordu. Yesügey ayağını kaldırdı, kızıl çizmesinin ucuyla Tatar'ın belini dürttü.

Ancak o zaman Tatar başını kaldırdı ve gözlerini Yesügey Bahadır'dan Temuçin'in yüzüne götürdü.

Targutay Kurulduk Yesügey Bahadır'a yaklaşmıştı.

- İstiyorsan ben konuşayım Tatar'la, dedi, Kurulduk.

- Konuş, dedi Yesügey. Sor, adı ne? Nereden gelip nereye gidiyor. Gök Moğol topraklarında ne işi var onun?

Targutay Kurulduk Tatar'ın üzerine eğildi:

- Adın ne senin?

- Kaltugay, dedi Tatar, yorgun bir sesle.

- Kimlerdensin?

- Buyur'da, Temuçin Üge'nin Orda'sında yaşamış Kargunlardan.

- Kargun mu dedin?

- Evet.

Targutay Kurulduk doğruldu. Anlamlı gözlerini Yesügey Bahadır'ın yüzüne kaldırdı... Yesügey:

- Ne diyor? diye sordu.

- Kargunlardanım, diyor. Bu ad yabancı sayılmaz, Yesügey Bahadır.

Gene de Tatar'ın üzerine eğildi Targutay Kurulduk:

- Kargun Batır senin baban mı?

- Evet. Kargun Batır benim babam. Ve babamın Anda'sı Temuçin Üge idi.

Yesügey Bahadır, eski Temuçin Üge'nin adını duyunca iki adım geri çekildi. Yüzü sarardı Yesügey'in, bıyıkları altında kalın dudakları hayvanca kıvrıldı. Şimdi bir Tatar'a, bir Targutay'a bakıyor ve baktıkça gözleri faltaşı gibi açılıyor, kime konuşacağını, kime ne diyeceğini bilmeyen bir tavırla ellerini kâh arkasına, kâh karnı üstüne kavuşturuyordu. Birden genç Temuçin'den yana döndü ve, Temuçin Üge adını fazla duymak istemiyormuş gibi, iki elini kaldırıp avuçlarını kulaklarına bastırdı, gözlerini yumdu, sonra açtı ve Tatar'a da Targutay'a da bakmaksızın müthiş bir sesle bağırdı:

- Kesiniz!

Hayli uzakta duran ve konuşmayı sessizce takip eden Yulun Eke, Yesügey'e doğru koştu. Yesügey kendini bilmiyordu sanki. Boğula boğula öksürüyor, dudakları köpük içinde, başını bir sağa bir sola atıyor, ellerini çırpıyor, bir takım işaretler yapıyor ve sesinin bütün gücüyle bağırıyordu:

- Kesiniz! Kesiniz! Kesiniz!...

Yoldaki yagunlar kılıçlarını sıkıyorlardı, işin henüz farkında olmayan Kasar'la Belgutay'sa aptalca Yesügey'e bakıyorlardı. Yalnız Targutay Kurulduk keyfini bozmuyordu. Yüzü ve gözleri sakindi ve dudakları ucunda kendisinden ayrılmayan o gülümseme, Yesügey'in yanında duruyordu.

Neden sonra Yesügey Bahadır yatıştı, önce Munlık'ın kulağına eğilip birşeyler fısıldadı, sonra da Targutay Kurulduk'a döndü.

- Buraya bak, Targutay, dedi Yesügey Bahadır.

- Dinliyorum.

- Tutsak senin. Tatar'ı senin savaşçıların yakaladılar. Tatar senin. Kafasını kes; istiyorsan etlerini itlere yedirt. Ama çabuk ol, geç oluyor, biz yola çıkmalıyız.

Targutay Kurulduk'un dudakları ucundaki gizli gülümseme bütün yüzüne dağıldı. Ama uzun sürmedi bu. Tavrı birden değişti. Daha ziyade şaşkın bir sesle sordu:

- Bana mı veriyorsun, Tatar'ı?

- Evet, dedi Yesügey.

- Tatar'ı benim savaşçılarım Temuçin'e verdiler. Tutsak onundur. Temuçin de istediğini yapar.

- Ama Han benim, Targutay.

- Evet, doğru. Bu ulusun Hanı sendin, Yesügey Bahadır, senin sözün geçer burada.

Sustu Targutay. Az sussuktan sonra yavaş, ama sert bir sesle konuştu:

- Ama ben Targutay Kurulduk değilim; senin, kafasını kes, emrini yerine getirirsem!

Targutay'ın ne demek istediğini anlamamıştı belki Yesügey Bahadır; başını uzatarak gözlerini onun yüzüne dikti. Fakat Targutay aynı sözleri, bu kez daha sağlam bir sesle tekrarladı.

- Targutay Kurulduk değilim; senin, kafasını kes, emrini yerine getirirsem!

Ve o anda ikisi arasına korkunç, ölümden daha korkunç ve çetin bir hava çöktü. Tüm Taycuutlar, Yesügey'in iki yagun savaşçısı, Yulun Eke, ve oğulları ikisine bakıyor, ikisi arasına çökmüş sessizliği dinliyorlardı. Yesügey'in yüzü gittikçe korkunçlaşıyordu. Burun kanatları hayvanca titriyordu, her an Targutay'ın üzerine sıçrayacak bir tavır takınıyordu. Fakat Targutay Kurulduk sakindi. Yesügey Bahadır'a değil, yolda dizüstü duran tutsak Tatar'a bakıyordu âdeta. Kılıçla değilse, sözle, sözle değilse, kimbilir nasıl bir kurnazlıkla Yesügey Bahadır'ı yeneceğini biliyordu ki, Yesügey'in yüzü karardıkça Targutay Kurulduk'un yüzü daha sakin oluyordu.

Yoldakiler ikisinin boğaz boğaza gelecekleri ânı beklerlerken Targutay Kurulduk başını arkaya atarak geniş bir kahkaha salıverdi. Sonra sustu ve yüzü ciddî bir tavır takındı:

- Evet, dedi Targutay Kurulduk, senin emrini yerine getirmeyeceğim. Ama senin Moğol savaşçıların bana saldıracaklarmış; şamanların sözüne uyup, otlakların kuruduğu bir yaz günü yağmur yağması için ilâh Ötegey'in şerefine beni öldürecekmişsin; öldür! Senin, kafasını kes, emrini yerine getirmeyeceğim! Neden mi? Temuçin'i seviyorum da ondan!

Bir süre sustu Kurulduk. Bakışlarını Temuçin'in yüzüne çevirdi:

- Soto Boğdo değil mi senin oğlun? Unutuyor musun, Yesügey Bahadır? Gök-Tengri Nayman ulusunda da, Oyrat topraklarında da aynı Gök-Tengri'dir. Yalnız Togrul Han İsa adlı eski bir savaşçıya tapar, ama Togrul da senin Anda'ndır. Ve Temuçin günün birinde tüm uluslara Han olmayacak mı?

Yesügey Bahadır Kurulduk'u dinliyordu. Targutay konuştukça yüzü yumuşuyor, göğsü kıvançla kabarıyordu.

- Olacak elbet! diye bağırdı Targutay. Temuçin yalnız Gök-Moğol değil, Merkitlerin de, Oyratların da, Kara ve Ak Tatarların da hanı olacak. Tüm Burhıçın-tögüm'ün Hanı olunca tümenlerinin başında Çin'e girecek.

Herkes susuyordu. Herkes Targutay Kurulduk'a bakıyordu. Targutay Kurulduk kendisini dinlediklerini, lâfla Moğolların yüreklerine girdiğini seziyordu galiba ki, sesi toklaşıyor, yüzü daha ciddî bir tavır takınıyordu. Tatar' dan yana döndü Targutay Kurulduk:

- Şu Tatar'ın başını kesmek kolay! Etini Orda'nın itlerine yedirtmek kolay. Ama ne çıkar? Hiç! Adı Kaltugay' mış. Kargun Batır'ın oğluymuş. Temuçin bilmiyordur bu adı, çünkü gençtir. Ama sen, Yesügey Bahadır, sen de mi bilmiyorsun? Sen Tatar otlaklarını çiğneyip hayatta kalanları Burhan dağına getirmemiş miydin? İhtiyar Temuçin Üge senin oğlun Temuçin'in önünde baş eğmemiş miydi? İşte, Temuçin Üge'nin Anda'sı Kargun Batır'dı. Şimdi Kargun Batır'ın oğlu elimizde, eğere bağlı yolda yatıyor, ve sen, kafasını kes, diye emrediyorsun. Âlâ. Keselim. Ama ne çıkar bundan? Kargun Batır'ın Merkit otlaklarında birçok Andaları var. Bu Kaltugay'ın da başka otlaklarda kan kardaşları varmış. Onu öldürmesek daha iyi olmaz mı? Senin şamanların öldür diye ısrar ederlerse bile, öldürme. Yağmur çok yağdı bu yıl, otlaklar yem-yeşil; kırk bin

çadırın var, her çadırın önünde ateş yanar. Şu Tatar'ı öldürmesek daha iyi olmaz mı, Yesügey Bahadır? Bırakalım, yaşasın benim savaşçılarım arasında. Ok atmasını bilir Tatar, bir Nayman cambazı gibi, dolu dizgin koşarken kendisini atın karnı altında saklamasını da bilir. Demiri ağaca çakmasını da beceriyormuş, üstelik. Ben ona at veririm, kargı veririm; bir süre sonra kendisine bir hatun bulur, bizimle birlikte yaşar, o da bizimle birlikte Merkitlere karşı savaşır ve günün birinde Kaltugay'ın senin Orda'nda iyi bir ömür yaşadığını ötekiler duyarlar da kendi Orda'larını bırakıp senin otlaklarına gelirler. Daha iyi olmaz mı Yesügey Bahadır?

Targutay Kurulduk konuşuyordu. Dudakları arasından çıkan her kelimeyle Yesügey Bahadır tatlı hülyalara gömülüyordu. Başı göğsüne düşüktü Yesügey'in, gözleri kapalıydı; belki Temuçin'i Moğol tümenleri başında, Çin topraklarında görüyordu. Targutay sustu. Yesügey yavaş yavaş elini kaldırdı, elini Targutay Kurulduk'un omuzu üstüne koydu. Targutay, Yesügey Bahadır'ın ayağına sarıldı. Yesügey, yavaş ve titrek bir sesle:

- Kalk, Targutay, kalk, diyordu. Bilirim, sen benim sadık kurdumsun. Ben ölünce Temuçin'in yanında savaşırsın. Temuçin'in kan kardeşi olursun. Atlarınızı Nayman otlaklarında sürersiniz, Nayman çadırlarında beraberce kımız içersiniz. Kalk, Targutay...

Targutay Kurulduk kalktı. Bir süre Yesügey'in karşısında sessizce durdu, sonra dört döndü. Onun yüzü şimdi başkaydı. Yüzündeki güçsüzlük silinmişti. Gene de güçlü Targutay, kurnaz Targutay, hür ve hiç kimseye boyun eğmeyen Targutay olmuştu. Yesügey Bahadır'sa Targutay'ın, oğlu Temuçin'i öğücü sözleriyle göğsü hâlâ kabarık, başı dik, gözleri ışıltılı, Targutay'ın başı üzerinden ötedeki Moğollara bakıyordu. Bakışlarını Taycuutlara doğrulttu Yesügey Bahadır ve onlara bakarak bağırdı:

- Taycuut savaşçıları senin derinin altında üç çeşit Targutay Kurulduk var, derler! Doğru! Evet evet! Sen bir değil, iki değil, üç Targutay'sın! Biri kaplan Targutay, biri kurt Targutay, biri de tilki Targutay!

Yoldaki Taycuutlar hoş bir kahkaha kopardılar. Moğollar da gülüşmelerle Taycuutlara katıldılar. Targutay geri seslendi:

- Üçü de sana, senin itlerinden daha sâdık, Yesügey Bahadır.

- Öyle! dedi Yesügey Bahadır.

- Seninleyim ben Yesügey Bahadır. Senin oğlun Temuçin'le!...

- Seninle birlikte savaşa girmek, Nayman çadırlarında kara kımız içmekten daha hoş, Targutay Kurulduk!

Ve elini kaldırarak gene de Targutay'ın omuzu üstüne koydu:

- Al şu Tatar'ı! Senin savaşçın olsun. İstiyorsan bir yagun ver kendisine. Benim sürülerimden üç at, üç inek, bir de deve ver kendisine. Munlık da Orda'nın kargılarından kargı, ok, kılıç, sadak verir Kaltugay'a. Çadırlarımıza girsin, kımızımızı içip Gök Moğol kızlarımızın koynunda yatsın. Anda'ları da, istiyorlarsa, kokmuş Orda'larını bırakıp bizim otlaklara göç etsinler. Biz ise yola çıkalım, Targutay Kurulduk. Bak hele, güneş Burhan dağının üstünde; yolumuzu aydınlatıyor güneş.

- Yolunuz açık olsun, Yesügey Bahadır!

- Sağol, Targutay. Taycuutların önderi Targutay!

- Sana bağlı Targutay...

- Bağlı Targutay! Tilki Targutay, kurt Targutay, kaplan Targutay!

- Gök-Tengri sizinle!

- Hem sizinle de!

Uygurlar dallı, kenarları ak püsküllü ipek örtüyü; arabanın üzerine çektiler; sonra atları getirdiler. Yolun kıyı-

sında Moğollar gülen gözleriyle Yesügey'e ve oğullarına bakıyorlardı. Orda'nın öbür kıyısında davullar gürledi. Taycuutların atları ayak değiştiriyor, kıç üstü inip kalkıyorlardı.

Önde Yesügey Bahadır, Yesügey Bahadır'ın yanında genç Temuçin ve arkada Bektar, Kasar, Belgutay yola koyuldular. Şimdi coşkun ve ateşli Taycuutlar atlarını yolun kıyısınca eski Kurgan istikametine doğru koşturuyorlardı. Güneş artık gökyüzündeydi. Bağıran, çığlıklar koparan Moğolların ve atların ayakları altından havaya yükselen toz bulutları güneşin sarımsı ışınlarına karışmıştı. Güneş gökyüzüne yükseldikçe sesler ve davul gürültüleri yavaş yavaş işitilmez oluyordu.

Uzun Yol. Bektar'la Temuçin'in Arasında İlk Anlaşmazlık

Dördüncü günün sabahı otlaklar gözden kaybolmuşlardı. Kısır bir ovadaydılar. Görünürde ne bir insan vardı, ne bir hayvan. Toprak kuru ve verimsizdi; ölü gibiydi. Ovanın ucu bucağı görünmüyordu. Güneş yakıcıydı. Uzakta, renksiz bir ufuk vardı yalnız. İlk defa çıkmıştı yola genç Temuçin. Zaten öteki Moğollar da Kerulen ile Onon nehirleri arasındaki otlaklardan çıkıp uzağa gitmiyorlardı. Kış aylarında bu iki nehrin güneyinde Daylıun Baldak ve Burhan dağlarının yanlarındaki vâdilerde yaşar, yaz gelince hayvanlarını kuzey'e, Onon'la Kerulen'in birbirine kavuştukları yerdeki otlaklara sürerlerdi. Ve başkaydı, ama çok başkaydı Moğolların bu toprakları! Yüce dağların arasında yemyeşil vâdiler, sık ormanlarla kuşalı dağlar, suları billûr ırmaklar, kesilmek bilmeyen sesleriyle Orda'ların üzerinde uçuşan kuşlar, yaban ördekler, nehir kıyılarında sürü sürü geyikler, sakin havada yüzen gök renkli martılar, ellerinde yayları kuşlara ok atıp oynayan

çocuklar, akşamları Burhan ve Daylıun dağlarının doruklarını tanrısal taçlar gibi parlatan güneşin kızıl ışınları, müthiş gürültülerle otlaklardan dönen davarlar, çadırlar üzerine yükselen toz ve toprak dumanları, davul ve boru gümbürtüleri, şamanların ilâhileri!... Ne kadar da başkaydı bu kısır, renksiz topraklardan! Gök-Tengri'nin Onon ve Kerulen arasındaki otlakları yalnız Moğollar için yarattığını, Temuçin genç kalbinde hissediyordu. Yol uzadıkça boz topraklara, rengi hiç değişmeyen gökyüzüne bakıyor, ve «dünyanın sonu mu yaklaşıyor, acaba» diye düşünüyordu Temuçin. Arada içinden bir ürperti geçiyordu Temuçin'in, ama içi ürperdiği kadar da dünyanın sonuna kadar gitmeyi, dünyanın sonunu kendi gözleriyle görmeyi arzuluyordu Temuçin. Susuzluktan mı, güneşin yakıcı sıcağından mı, kimbilir, Yesügey Bahadır'ın yüzü asık ve somurtkandı. Temuçin, babasının geniş omuzlarına bakıyordu. Hemen arkadan öteki kardeşleri geliyordu. Arada Kasar'ın ve Belgutay'ın mırıltılı sesleri işitiliyordu.

- Biz de ne diye çıktık ya Orda'dan? diye sordu Belgutay.

Bektar ses etmedi.

- Neden Nayman ulusuna değil de Kara-kıtay'a gidiyor hatun bulmağa? Nayman çadırlarında hatun mu yok?

Bektar'ın dudaklarına alaycı bir gülümseme takıldı.

- Kara-kıtay'a neden gittiğimizi bilmiyor musun? diye sordu Bektar.

- Sen biliyor musun?

- Biliyorum elbet.

- Söylesene, biliyorsan.

- Merkit kızları, Nayman, Oyrat kızları kokarlar da ondan.

- Ha! Kokarmışlar!... Kokarlar elbet. Biz kokmuyor muyuz? Biz de kokarız. Keçi derisinden postal giyen kişi

keçi kokar, kurt derisinden postal giyen kurt kokar. Öyle değil mi, Bektar?

- Öyle. Ama Tatar kızları, ve Tatarlara kardeş sayılan Yungırt kızları kokmazlar. Kıtay kızları da kokmazlar.

- Neden?

- Çünkü kurt, keçi postalı giymez onlar. İpek çadırlarda yaşarlar. Saçlarını kokulu sularda yıkarlar.

- Temuçin'e öyle bir hatun mu bulacağız?

- Yaa.

- Niye? Neden Yesügey Bahadır Temuçin'e öyle kokulu bir hatun bulmak istiyor?

- Çünkü şamanların lâfına inanmış; Temuçin'in bir gün ulu savaşçı olacağını sanıyor da...

- Oho! Bulalım Temuçin'e şöyle mis kokulu bir hatun!

- Neyine gerek senin? Temuçin'in hatunundan sana ne?

- Bir gün Temuçin savaşta ölürse Tatar hatunun çadırına girerim, koynunda yatarım!

- Sus, Bektar! Temuçin duyar.

- Duysun. Umurumda mı?

Umrunda değildi Bektar'ın. Gerçeği söylüyordu. Temuçin'den nefret ediyordu. Yulun Eke'yi Çılaydı'nın elinden alıp çadırına getirdiği günden sonra hayat Bektar için dayanılmaz bir yük olmuştu. Yulun Eke Orda'ya geldiği günden sonra Yesügey'in önceki hatunu ve Bektar'ın annesi unutulmuştu. Bektar'ın ve Belgutay'ın annesine bakmaz olmuştu Yesügey Bahadır. Anneleri, Yesügey Bahadır'a oğlan çocuk doğurmamış, öteki hatunlarla Orda'nın en uzak kıyısındaki çadırlarda yaşıyordu. Savaşçılar bile unutmuşlardı Bektar'ın annesini.

Yulun Eke uzun boylu, ak yüzlü bir Merkit güzeliydi. Bektar'ın ve Belgutay'ın annesi değil, Nayman çadırlarında yaşayan en güzel hatunlar dahi boy ölçüşemezlerdi

onun güzelliğiyle. Bektar bunu küçük yaşında bile hissediyor, yaşı ilerledikçe kendi gözleriyle görüyor, kulaklarıyla duyuyor ve zaman geçtikçe Yulun Eke'ye karşı kalbinde gizlediği hıncı artıyordu. Yulun Eke, Temuçin'i doğurduktan sonra Bektar sadece annesine değil, babası Yesügey Bahadır'ın yüzüne dahi bakamaz olmuştu. Her türlü bahane bulup Kasar'la, küçük Temuçin'le kapışmak istiyor, en ufak hâdiseleri büyüterek kavga çıkarıyordu. Bir gün Temuçin'in küçük kardeşleri Hocıun'la Taymuga feryadlar koparark çadıra koşmuşlardı. Genç Temuçin ihtiyar Munlık'ın çadırındaydı tam o sırada. Munlık'ın kaplan avını anlatan hikâyesini dinliyordu. Kardeşlerinin çığlıklarını duyunca çadırdan fırladı Temuçin. Kardeşleri boğula boğula ağlıyorlardı. Öteki kardeşleri de çadırın önünde birikmiş, Taymuga'yla Hocıun'u yatıştırıyorlardı. Yalnız Bektar yoktu görünürde. Bektar'ın işiydi bu. Bunu biliyordu Temuçin. Onun cimriliği ve hıncı küçüklere dayak atmak derecesine kadar çıkıyordu. Başka bir gün de Bektar Temuçin'in kız kardeşi Taymuga'nın kızıl tilki derisinden dikilmiş güzel kalpağını elinden zorla aldığı zaman Yulun Eke, Temuçin'in tahammülünün büsbütün sona erdiğini sandıysa da Temuçin gene ses çıkarmamıştı. Yalnız ışıltılı gözlerini Bektar'ın yüzüne dikmişti, onun yüzüne uzun bir süre bakmıştı ve belindeki kemeri arasından küçük Çin bıçağını çıkarıp, bıçağın sivri ucunu parmağı ucuna batırmıştı. Hem Bektar'a bakıyor, hem de bıçağı parmağına batırıyordu. Bıçağı belindeki kemerin arasına sokmuştu Temuçin. İkisi Temuçin'in parmağı ucundaki bir damla kızıl kana uzun bir süre bakıp durduktan sonra sessizce, ama gözlerinde haince ışıltılarla birbirinin yanından ayrılmışlardı. Kapışmalarını Yulun Eke'nin cesaretli davranışları önlüyordu yalnız. Fakat Yulun Eke'nin en iyi niyetleri bile kayaya karşı atılan ok gibi yere düşüyordu. İkisini birbirine yaklaştıracak, ikisinin

kalbinde kardeş duygularını uyandıracak birşey kalmıyordu artık.

*
* *

Arkadan ilerleyen Bektar'ın lâfını dinliyordu Temuçin. Tehlikeli şeyler söylüyordu Bektar. Az ileride yürüyen Yesügey Bahadır'a yaklaşıp Bektar'ın söylediklerini babasına tekrarlarsa, Bektar'ın yakasını sert bir cezadan kurtaramayacağını biliyordu Temuçin. Ama umurunda mıydı Bektar'ın! Gökyüzündeki güneş, sıcağıyla beyinlerini eritiyordu âdeta. Ayakları altındaki toprak, toprak değil de dumansız ateşti sanki. Alev alevdi etraf. Daha ötelere gitmelerine bir gereksinme var mıydı? Nereye gidiyorlardı? Hem niçin? Bu yolculuk aylarca sürerse? Oh, yok! Bektar'ın tahammül edecek hali yoktu. Belgutay'ı kandırırdı. Kimbilir belki Kasar'ı da. İkisini kandırınca Temuçin'e değil, babası Yesügey Bahadır'a karşı da çıkabilirdi Bektar.

*
* *

O gece hava âniden soğudu. Yıldızlarla süslü gökyüzü bambaşkaydı. Hafif ama soğuk bir yel esiyordu. Gece yarısında hava daha da soğudu. Kasar kalktı, atların yanına gitti, donuk ellerini hayvanların bacakları arasına sokuşturarak ellerini ısıttı. Bektar'la Belgutay birbirlerine sokulmuş, keçi derilerinin altında fısıltılı bir sesle konuşuyorlardı. Bektar arada bir başını kaldırıp ötedeki ateşin yanında uyuyan Temuçin'e ve Yesügey Bahadır'a bakıyordu.

Evet, Yesügey Bahadır geçilmez bir engel gibi duruyordu onun yolunda. Yesügey Bahadır olmasaydı bu ıssız

topraklarda, gündüzleri taşı toprağı yanan ovada, geceleri taşı toprağı dondurucu soğukta sürüklenmezdi Bektar!

Çenelerini ve yumruklarını sıkıp tekrar keçi derisi altına sokuluyordu Bektar. Ve içinden: «Dur hele, Yesügey ölsün... Anneni alıp Merkit otlaklarına gitmez misin?» diye düşünüyordu.

*
* *

Sabah olmuştu. Hava daha güneş doğmadan ılıdı. Karaca renkte bozkırın sırtında çiğ suları güneşin ilk ışınları altında ışıl ışıldılar. Hayvanlar Yesügey'in oğullarından önce uyandılar. Kuyruklarını sallıyor, şen şen kişniyorlardı. Dünkü çirkin ova şimdi yabani bir güzelliğe bürünmüştü. Ama ovanın bu güzelliği uzun sürmedi. Güneş gökyüzüne yükseldikçe ova eski çirkinliğine giriyor, karşıki çıplak tepeler, kocaman kayalar, kayaların aç kovukları renksiz sislere bürünüyorlardı.

Bütün gün ilerlediler. Akşama yakın bir zamanda Temüçin'in bindiği at arada duruyor, kulaklarını dikip soluyordu, ötekilerin atları da gittikçe huysuzlaşıyorlardı. Biniciler birbirlerine bakıyor, sonra şaşılı gözleriyle etrafı gözetliyorlardı. Fakat görünürde renksiz sislerden ve kayalardan başka birşey yoktu. Yalnız, bozkırın eski ve tecrübeli kurdu Yesügey Bahadır atından iniyor, hayvanın kayışlarını yokluyor, kürkünün yakasını kaldırıyor, ve bağırarak oğullarına emirler veriyordu.

Göğün karşıki kenarı âniden kararda. Yalçın sırtları yalayarak hafif bir rüzgâr esmeye başladı. Temüçin'in bindiği at durdu, kıçüstü inerek kişnedi, kafasını sağa ve sola savurdu. Hayvan yatışınca Temuçin mahmuzları sıktı. İki yüz adım kadar ilerideki Yesügey Bahadır'ın yanından dolu dizgin geçti Temuçin ve ötede geniş bir çevre yapa-

rak babasının yanına döndü. Kasar, Bektar ve Belgutay da Yesügey Bahadır'a yaklaştılar. Temuçin, Yesügey Bahadır'ın yüzüne bakarak:

- Atlar huysuzlaşıyorlar, dedi.

Yesügey ses etmedi. Bakışları ileride bir yerdeydi. Temuçin, Yesügey'in baktığı yere baktı. Az arkadaki Kasar'ın atı vahşi bir kişneme savurdu. Temuçin:

- Birşey var orada, dedi.
- Yok, dedi Yesügey, birşey yok.
- Hayvanlar sinirli...
- Darhan dağına yaklaşıyoruz.

Evet, Darhan dağına yaklaşıyorlardı. Karşıki ufuklar renksiz sislerin içinden çıkmıştı ve sağda ve soldaki tepelerin gerisinde türlü biçimde kayalar görünüyordu. Kara kara, bazı yerleri kan gibi kıp-kızıl kayalardı bunlar. Kayaların daha ötesinde, sırtları kısa otlarla örtülü silsileler ta Darhan dağının yamaçlarına kadar uzuyordu. Uzaktaki Darhan dağı yeryüzünün korkunç bir bekçisi gibi duruyordu karşılarında.

Darhan dağının bağrı içinde bir canavar uyuyordu sanki. Şimdi bu canavar uyanmıştı. Dağın uçurumlarındaki çatlaklar arasından, korkunç ve karanlık oyuklardan korkunç bir gürültü çıkıyordu. Rüzgârdı bu. Çılgınca kayalara saldırıyordu rüzgâr, atlara, binicilere; atlarından iniyorlardı, ayakta durabilmek için hayvanların yelelerini, kuyruklarını tutuyor, kendilerini eğerlere bağlıyorlardı. Ve onlar öyle yavaş yavaş güney istikametine ilerledikçe Burhan dağı daha korkunç, rüzgâr daha zalim oluyordu... Kara uçurumlardaki ak çağlayanların garip gürültüsü, oyuklardan çıkan rüzgâr uğultusuna karışıyor, dağın yamacındaki kayalar arasına iniyor, aç kurtlar ve kaplanlar gibi oyuklar içerisinde inliyordu. Ve ne kadar da çok kaya vardı burada. Kayalar dünyasıydı burası. Yeryüzünde ne kadar kaya vardı ise Gök-Tengri'nin kulları buraya getirip

yığmışlardı sanki. Çeşitli renkte, çeşitli şekilde kayalar. Bazıları kalıptan çıkmışçasına, düz ve orantılı; bazıları Nayman kalpakları gibi, sivri; ötekiler kalkanlar şeklinde, yahut da yuvarlak; rüzgârların bazan ateş gibi sıcak, bazan da buz gibi soğuk dilleriyle yalanıp yontulmuş, Darhan dağının yamaçlarında yatıyorlardı. Genç Temuçin şaşkın gözleriyle bu kayalara bakıyordu. Dünyanın sonu mu acaba burası? diye düşünüyordu Temuçin. Dünyanın sonuysa Çin toprakları nerede? Şamanların anlattıkları Çin kentleri nerede? Yollar, deve sürüleri nerede? Yol yoktu burada, iz yoktu. Yalnız kayalar!* Ya kayaların ötesi? Temuçin'in merağı artıyordu. Kerulen ile Onon arasındaki yemyeşil otlakları sevdiği kadar, Darhan dağının ötelerine gidip Çin topraklarını görmek istiyordu. Babası Yesügey Bahadır'ın yanından ayrılmıyordu. Durmadan soru soruyordu babasına. Darhan dağının ötesi nice? Kara-kıtay nerede?

Kayalıkları geçince rüzgâr dindi. Akşama yakın bir zamanda küçük bir gölün kıyısında durdular. Fakat toprak verimsizdi burada. Atlar için ot yoktu. Bütün gece ilerlediler. Sabahleyin görüntü değişmeğe başladı. Uzakta yeni doğmuş güneşin ışınları altında, içi gümüş dolu çanaklar gibi, küçük su birikintileri; suların arasında yeşil tepeler, tepelerde bodur söğütler ilişti gözlerine. Güneş ve gökyüzü daha bir dostça görünüyordu. Toprak güzelleşiyordu. Arada yaban tavşanları geçiyordu önlerinden. Toprak hâlâ izsizdi, otlaklarda hayvan yoktu, kuş uçmuyordu etrafta; ama gene de toprak kendinde bir hayat tadı saklar gibiydi. Bunu bindikleri atlar da sezinlemiş olacaktılar ki, arada duruyor, kafalarını sallıyor, kafalarını kaldırıp kişniyorlardı.

* Aradan yüzlerce yıllar geçtiği halde bu kayalar hâlâ oradalar, ve yerli halk arasında «Cengiz Han'ın Demirhanesi» adıyla bilinir.

Darhan dağını geçtiklerinden iki gün sonra ilk hayvan sürülerine rastladılar. Sıcak bir gündü o gün. Bir düzlüğe indiler. Düzlüğün solunda çıplak deve kamburları gibi tepecikler görünüyordu. Kasar'ın atı kafasını tepelere doğru kaldırarak kişnedi. Kasar sorumlu bakışlarını Yesügey'in yüzüne çevirdi. Fakat Yesügey Bahadır'a ağız açmağa vakit kalmadan, Bektar'la Temuçin gelip Kasar'ın yanında durdular. Bektar kendi kendine konuşur gibi, yavaş bir sesle:

- Kaplan, dedi. Ve başını Kasar'dan yana çevirdi - tepenin ötesinde kaplan var.

Kulak kabarttılar. Tepenin gerisinden kesik homurtular, arada bir çeşit inilti geliyordu. Temuçin de yavaş bir sesle:

- Evet, dedi, var.

Kasar lâfa karıştı:

- Bir değil, çok kaplan var orada.

- Nereden biliyorsun? Görmedin ya.

- Homurtudan... Kaplan yuvası var orada. Ana kaplan, yavrularını yediriyor. Dokunmayınız. Yavaşça geçelim, kaplan duymasın... Yavrularını yediren ana kaplana dokunulmaz. Gök-Tengri küser...

Bektar dudaklarını kıvırdı, yere tükürdü;

- Şaman gibi konuşuyorsun!

- Şaman gibi konuşmuyorum ben, dedi Kasar. Ana kaplan yavrularını emziriyor. Temuçin'e; sor... O da bilir. Ana kaplan yavrularını yedirirken kimse...

Fakat Kasar lâfını tamamlamağa vakit bulamadan Bektar atını malımuzladı. Temuçin'in atı ürkmüş olacaktı ki, kıçüstü dikilerek kişnedi. Bektar, atının sırtında, sağdaki tepelere doğru uçuyordu. Temuçin sesinin bütün gücüyle bağırdı:

- Bektar! Geri dön!.. Geri dön!.. Atsız kalmak istemiyorsan!...

Ama geç! Tepelere varmadan Bektar'ın atı, toprağa saplanmış bir ok gibi, ansızın durdu ve Bektar hayvanın boynu üzerinden uçarak atın bir yirmi adım kadar uzağında yere düştü. Bektar diz üstü duruyor ve garip bir inilti çıkararak yerde yatan atına bakıyordu.

Temuçin atından atladı. Yesügey'in yüzü sert ve gergindi. O da atından indi, Temuçin'e yaklaştı ve beraberce ötede dizleri üstünde duran Bektar'a doğru yürüdüler. Yürürlerken Yesügey Bahadır bağırdı:

- Temuçin dur, deyince dur! Anladın mı?

Yesügey Bahadır sarı otlağın kıyısında kaldı,

Temuçin'se otlağa girdi, az durdu, ayakları arasına baktı, otlakta adımlarını dikkatle atarak gene yürümeğe başladı. Arkada kalmış Yesügey Bahadır, Temuçin'e doğru seslendi:

- Ne var, Temuçin? Tavşan oyukları mı?

- Evet, baba! Tavşan oyukları! Bunca tavşan oyuğu Burhan dağındaki otlaklarda bile görmedim.

- Nayman dağlarında vardır öyle oyuklar.

- At değil, kaplan bile kapana düşebilir burada.

- Düşer ya. Bak hele, Bektar bile kendisinin kaplan olduğunu sandı....

Temuçin'in dudaklarında hafif bir gülümseme belirdi.

Otlağın ötesinden kuşların cıvıltıları işitiliyor, uzak bir yerden yaban hayvanların ulumaları geliyordu. Otlağın üzerinde havada iki kartal göründü. Yesügey Bahadır başını kaldırdı, elini siper ederek kartallara baktı. Kartallar kâh otlağa iniyor, kâh göğe yükseliyorlardı. Başka kartallar da geldiler. Kartallar kuru sesler çıkararak otlağın üzerinde uçuşuyorlardı. Kasar ve Belgutay Yesügey'e yaklaştılar. Belgutay kartallara bakarak konuştu:

- Bahse girerim seninle, Kasar; Bektar'ın atı ayağını kırdı. Şu kartallar bunu bizden daha iyi biliyorlar.

- Öyle, dedi Kasar.

Yesügey Bahadır Temuçin'den yana seslendi:

- At nice?

Temuçin hayvanın yanında duruyordu şimdi.

- Sol bacağı kırık, baba!

Yesügey Bahadır'ın yüzü kızardı, kopuk kopuk soludu:

- Bektar'a, it'sin, de! Söyle, Temuçin!.

- At benim değil ki, ben söyleyeyim. Siz söyleyin, baba!

- At senin elbet! Ben ölünce tüm Orda'nın atları senin olacak! Söyle! Bektar'a, sen it'sin! de! Gördün mü yiğidi! Gördün mü nasıl saldırdı ana kaplana!

Bektar birden ayağa atıldı. Yerden kopardığı bir tutam otu hınçla yere çaldı ve Yesügey Bahadır'dan yana dönerek dişleri arasından konuştu:

- Yeter, baba! Suçluyum, biliyorum. Ama Temuçin'in karşısında beni rezil etmene bir sebep yok. Beni Yulun Eke doğurmadıysa, suç bende mi?

- Sus! Onon'a yaya dönmek istemiyorsan, sus!

Otlağa derin bir sessizlik çöktü. Yalnız başları üzerinde uçan kartalların kuru sesleri duyuluyordu. Yesügey Bahadır otlağa girdi, ağır adımlarıyla gelip Temuçin'in yanında durdu. Bektar başını göğsüne eğmiş, ayakları arasına bakıyordu. Yesügey kıvılcımlı gözlerini yerde yatan attan Bektar'ın yüzüne götürdü, bir süre baktı, sonra atın yanına dizüstü çöktü ve belindeki kemeri arasından bıçağını çıkarıp, kan damarını kesti.

*
* *

Akşam olmuştu. Sırtları bodur söğütlerle örtülü tepelere yaklaştıkları zaman kartallar kanlı gagalarıyla Bektar'ın atının etlerini parçalıyorlardı. Ama atı kaybettiklerinden duydukları acı uzun sürmedi. Söğütleri geçince,

Ceyran adıyla bilinen yaban keçi ve manda sürüleri ilişti gözlerine. Yesügey Bahadır'ın yüzü bile gülüyordu. İleride, dünyanın iki yaban bekçisi gibi, Çihurga ile Çeksar dağları duruyordu. Temuçin babasına yaklaştı.

- Görüyor musunuz, baba?

- Görüyorum, dedi, Yesügey Bahadır. Çihurga ile Çeksar dağları.

Temuçin eğerde doğruldu, çevresine baktı, ve yavaş bir sesle konuştu:

- Su var, otlaklar iyi; ama insan yok.

- Var, diye kesti, Yesügey. İnsan da var.

- Çin topraklarına mı yaklaşıyoruz yoksa?

- Çok uzak değil.

- Hatang hanlarının otlakları mı bu otlaklar?

- Hatang hanları hayvan otlatmazlar. Onlar kentlerde, sıvalı yapılarda yaşarlar.

- Öyle mi?

- Öyle ya.

- Yani bu otlaklar boş mu?

- Boş da değil. Benim gençliğimde Çihurga ile Çeksar arasındaki vadilerde Ungır kabilesi yaşardı. Çinlilerle savaşlarda yenilgiye uğrayıp başka otlaklara göç etmemişlerse hâlâ orada yaşıyorlardır.

Sustular. Temuçin düşünceli bir tavırla başını kaldırdı, otlaklara uzun uzun baktı, başını tekrar dağların morca sislere bürünmüş doruklarına doğrulttu, ve içinden:

«— Çin topraklarına yaklaşıyoruz... Dağların ötesinde Çin kentleri...» diye düşündü.

Toprak daha da güzelleşiyor ve dostça oluyordu onlar ilerledikçe. Moğol topraklarından başkaydı bu topraklar. Başkaydı ama verim cömertliğinde Onon ile Kerulen arasındaki otlaklardan, verimli vadilerden pek geride kalmıyordu bu topraklar. İşte, yemyeşil bir halı gibi şu otlak! Bir yanda üstleri yabani böğürtlenlerle örtülü tepecikler;

beri yanda göller, göllerin kıyılarında manda ve geyik sürüleri... Her yer yabani bir güzelliğe bürünmüş, uyuyor. Ya Ungırlar nerede? Neden hayvanlarını bu otlaklara sürmüyorlar? Neden kadınları göllerin kıyılarında balık tutmuyorlar; ayran için süt kurutmuyorlar? Ungırların önderi nerede? Neden burada çadırlar kurulmuyor? Moğolların Orda'sında olduğu gibi, neden burada da şamanlar Gök-Tengri'ye, ilâh Ötegey'e ilâhî yırlar söylemiyorlar. Eeh! Moğol savaşçılarını görmedi henüz bu toprak! Gök Moğol atları, Orda'ları geçmedi henüz bu topraklar üstünden! Davar böğürtülerini, atların kişnemelerini duymadı, toza ve dumana bürünmedi henüz bu topraklar! Uyuyor bu toprak. Erin koynunda yatmamış bir kız gibi, at kişnemelerinin, savaş çığlıklarının hasretini çekiyordur bu toprak. Şamanların ilâhilerini dinlemek istiyordur. Ama Moğollar uzakta, çok uzaktalar.

Güneş batmıştı artık. Güneş batmadan önce Çihurga dağının yanında oldukça büyük bir gölün kıyısında gecelemek için durmuşlardı. Yesügey Bahadır bu gölün kıyısında uzun bir süre kalacaklarını biliyordu galiba ki, oğullarına bulundukları yerde çadır kurmalarını emretmişti.

Oğulları çabucak kurdular çadırı. Bektar da ötekilerle birlikte çalışıyordu. Ama yüzü hâlâ asık ve somurtkandı. Belgutay, Bektar'a yaklaşmak, onun kalbini yumuşatmak istiyordu. Ama Bektar bakmıyordu ona, görmüyordu onu sanki; sorduğu sorulara baştan savma cevaplar veriyordu, ve Temuçin'in yanından geçerken yumruklarını sıkıyor, yahut da hayasızca yere tükürüyordu. Kasar da ikisinin âniden kapışmalarının muhtemel olduğunu biliyordu galiba ki, önlemek için her adımda Bektar'ı ve Temuçin'i takip ediyordu.

Karanlık tamamen yeryüzüne çökünce Yesügey Bahadır çadıra girdi. Uyurken horultusu çadırın dışında bile

duyuluyordu. Kasar hayli uzaktan getirip yığın yaptığı kuru çıraları yaktı ve, belki Bektar'a, Yesügey'in ve Temuçin'in çıkışmalarını unutturmak için, Nayman çadırlarında geçirdiği günlerin gülünç hikâyelerini anlatmağa başladı.

Etraf karardı. Kurtlar ürmüyorlardı artık. Geyik ve manda sürüleri gölün kıyısından uzaklaşmışlardı. Gökyüzü berraktı. Yıldızlar, tıpkı Kerulen ve Onon'un üzerindeki göğün yıldızları gibi, ışıl ışıldılar. Bektar, Belgutay, Kasar deri postlarını sönmek üzere ateşin yanına döşediler, postların üstüne sırt üstü uzandılar. Temuçin hâlâ ateşin yanında oturuyor, gölün duru sularına bakıyordu.

Hayli oturdu, göle, yıldızlara baktı, çadırdan gelen Yesügey'in homurtusunu dinledi. Hava az soğumuştu. Temuçin kalktı. Arabaya gitti, başka postlar alıp döndü, kardeşlerinin sırtlarını örttü. Az sonra Çihurga dağının gerisinden yuvarlak, dolunay çıktı. Temuçin hem aya bakıyor, hem de dağın ötesinde yaşayan insanları düşünüyordu. Onlar da Moğollar gibi savaşçı kimseler mi acaba? Yoksa onlar da, gülünç Naymanlar gibi, Çagan Sara denen Ak Şabek'i mi taşırlar sırtlarında?...

Yesügey uyuyordu. Oğulları da uyuyorlardı. Yalnız Temuçin uyumuyordu. Dolunay, Çihurga dağı üzerine çıkmış, ışıklarını gölün duru sularına dökmüştü. Temuçin ışıltılı sulara bakıyordu.

Yesügey Bahadır'ın Dai Seçen'le Buluşması

Tasasız, mutlu günler geçiyordu. Moğollar gölün kıyısında yaşıyorlardı. Çeksar dağının yamaçlarından inip gölün kıyılarında otlanan geyik ve manda sürülerini seyrediyor, kuş cıvıltılarını dinliyor, öylece zaman öldürüyorlardı. Bektar bile kalbi içinde Temuçin'e karşı duyduğu sızıyı unutuyordu. Yesügey Bahadır'sa daha akşam başında çadırına girip uyuyordu. Oğulları Kerulen'i, Onon'u, Burhan ve Dayluun Baldak dağlarını, kendi otlaklarında geçirdikleri günleri hatırlıyor, savaş hikâyeleri anlatıyorlardı. Bazan da suya dalıp ay ışığında balık ve kıskaç tutarlardı. Oyundan, yüzmekten bezip usanınca Kasar, her zaman yanında taşıdığı, kurt kafatasını başına geçirip Naymanları taklit ediyor, türlü gösteriler yapıyordu. Yalnız Yesügey Bahadır bu gösterilere katılmıyordu. Oğullarının böyle faydasız eğlentilerle vakit harcamalarından canı sıkılmağa başlamıştı artık. Bir akşam da yine gölün kıyısına biriktikleri zaman çadırdan çıktı, sert bir sesle Temuçin'i yanına çağırdı. Temuçin koşarak geldi, Yesügey'in yüzü gergin, gözleri kıvılcımlıydı:

- Ne var, baba? Yola mı çıkıyoruz? diye sordu Temuçin, heyecanlı bir sesle.

- Yok, dedi Yesügey, yola çıkmıyoruz...

Ve kaşları çatıldı Yesügey'in. Temuçin'i bir süre sessizce süzdü. Birşey tasarladığı âşikârdı; ama Temuçin babasının kendilerine küsmüş olduğunu aklının kenarından bile geçirmiyordu.

Yesügey Bahadır elini salladı:

- Yeter! diye bağırdı. Yeter artık! Kaç gündür boş yere vakit harcıyorsunuz! Git, Kasar'a, Bektar'a ve Belgutay'a söyle, ok atsınlar, nişan alma ve koşu talimleri yapsınlar!

Daha o akşam dördü hayli uzaktaki tepelerde söğüt dalı kestiler, dalları taşıyıp çadırın bir üçyüz adım uzağında oldukça yüksek bir duvar ördüler. Duvarın her iki yanına asılı derilere otlar doldurdular. Ertesi gün duvarı tırmanıyor, duvarın üstüne çıkıp birbirleriyle kapışıyor, yumruklaşıyor, kavga talimleri yapıyorlardı. Bazan kargılarıyla dolma derilere saldırıyor, yahut da ok atıyorlardı. Geceleyin, ay bulutların gerisinde gizlenip ışığını kesince, duvarın üstüne kurt, yahut da gergedan kafatasları yerleştirerek koyu bir karanlık içinde uzaktan nişan müsabakaları yapıyorlardı. Karanlıkta en iyi ok atan Temuçin idi ise de, Bektar'la Belgutay da ondan pek geri kalmıyorlardı.

Bir akşam ok atma müsabakasına dizilirlerken Temuçin'in kulağına bir ses çalındı. Az dinledi. Sonra sorumlu bakışlarını Kasar'ın yüzüne çevirdi. Sesi onlar da duymuş olacaktılar ki, Bektar durduğu yerde çömelip kulağını toprağa yerleştirdi. Hayli dinledi Bektar ve ayağa kalkarak gölün karşı yakasını işaret etti. Şimdi dördü de karşıki söğütlere bakıyorlardı. Bektar, kendi kendine konuşur gibi, yavaş bir sesle:

- Bir yagun kadar... dedi.
- Belki fazla, diye ilâve etti Temuçin.
- Başı boş bir sürüdür belki, diye lâfa karıştı Belgutay.
- Değil! diye kesip attı, Bektar.
- Nereden bilen?
- Değil, atların biniciler tarafından idare edildiği, yerden gelen uğultudan belli oluyor.
- Kim acaba?
- Çin topraklarına yakınız. Hatang savaşçılarıdır belki.
- Sanmam. Çin duvarı buradan hayli uzak. Arada Tatar savaşçıları da var üstelik. Hatang savaşçıları öyle kolayca gelemezler buralara.

Çadırdan Yesügey Bahadır çıktı, ağır adımlarla gelip oğullarının yanında durdu. Şimdi o da gölün karşı yakasına bakıyordu.

Ufkun gerisine batmak üzere olan akşam güneşi, tepecikleri altın sarısı ışınlarıyla parlatmıştı. Söğütlerdeki kuşlar, güneşle vedalaşırlar gibi, cıvıldaşıyorlardı.

Derken atların nal sesleri âniden kesildi. Güneş sarı ışınlarıyla tepeleri tarayıp ufkun gerisine batmak üzereydi, kuşların cıvıltıları kesiliyordu ve etrafa derin bir sessizlik çöküp yerleşiyordu. Çıt yoktu. Yalnız, henüz arkada arabaya bağlı Yesügey Bahadır'ın atı, sessizlik içinde olağanüstü bir koku almış gibi, gölün karşı yakasındaki söğütlere bakarak soludu.

Temuçin, gözlerini babasının yüzüne çevirdi. Fakat Yesügey'in yüzü ifadesizdi. Ötede, söğütler arasında bir ışıltı belirdi, hemen kayboldu. Çok geçmeden tekrar göründü ışıltı, ve ışıltının gerisinde başka ışıltılar... Üç... Beş... Sekiz... Savaşçı tolgalarıydı bunlar; güneşin altın sarısı ışınlarında parlıyorlardı.

Gölün karşı yakasında, küçük atlarının sırtında, ellerinde kargıları, başlarında tolgalar, on savaşçı duruyordu. Kasar ok dolu sadağına uzanmıştı ki, Yesügey Bahadır, so-

ğuk bakışlarıyla silâhına uzanan oğlunun eline baktı, ve «Uslu dur! Yanında âmirin var. Gerekli olanı o söyler sana» anlamlı bakışlarını Kasar'ın yüzüne kaldırdı.

Savaşçılar atlarının sırtında heykel gibi duruyorlardı. Sessizlik devam ediyordu. Uzun bir süre öyle kımıldamaksızın durdular. Güneş battı. Tolgalı savaşçılar dönerek söğütlerin gerisinde kayboldular.

*
* *

O gece Yesügey Bahadır postlar üstüne sırtüstü yatıp çadırın açığından gökyüzündeki ışıltılı yıldızlara uzun uzun baktı. Uyumadan önce Temuçin'i çadıra çağırdı ve kendisine yine yola çıkacaklarını, yine de uzun yol yürüyeceklerini söyledi.

Temuçin ve kardeşleri hemen hazırlığa başladılar. Atların nalları, dizginleri, koşumları, hamutları, eğerleri gözden geçirildi; araba yağlandı, tüm eşyalar çeki düzene kondu, ve yattılar. Bektar, yine uzun yol yürüyeceğinden, burnu altından mırıldanmağa başladı ise de, çok geçmeden o da uyudu. Tıs yoktu. Yalnız uzakta bir yerde yaban bir hayvanın böğürmesi duyuluyordu.

Sabahleyin göğün yıldızları sönmeden önce uyandı Temuçin. Gökyüzü kül rengine giriyordu. Yıldızlar son ışıltılarıyla ışıldayıp sönüyor, dağların yamaçlarından koyu bir sis tabakası süzüle süzüle geliyor, gölün kıyısına çöküyordu.

Nihayet sabah oldu. Kuşlar uyandılar. Sisler seyreldi. Kuşlar kuru harıltılar çıkararak gölün üzerinde uçmağa başladılar. Kasar, Bektar, Belgutay da uyandılar. Yüzlerini yıkamak için gölün kıyısına yönelmişlerdi ki, Kasar, yanıbaşında adımlayan Bektar'ın böğrünü dirseğiyle dürtüştürdü, sonra Bektar'ın elini tuttu. Durdular. Arkadan ge-

lip yanlarında durmuş Belgutay da ikisinin yüzüne baktı. Gölün karşı yakasında uzun boylu, sırtında topuklarına kadar inen kara bir cübbe, başı yalın, bir adam duruyordu. Kıyıdaki adamı çadırın yanında duran Temuçin de görmüş olacaktı ki, koşarak Kasar'ın yanına geldi.

- Ne zamandan beri duruyor orada? diye sordu yavaş bir sesle.

Kasar ses etmedi; sadece omuz silkti.

Adam kımıldanmıyordu. Temuçin çadıra döndü ve az sonra Yesügey Bahadır'la birlikte çıktılar. Derken gölün karşı yakasında duran adam, ağır adımlarla çadıra doğru yürümeğe başladı.

Yürürken duruyor, Yesügey Bahadır'a ve oğullarına bakıyordu. Moğolların bir yüz adım kadar uzağında durdu adam. Yesügey üç-beş adım öne çıktı. Şimdi adamı yakından görebiliyordu Yesügey. Yaşı hayli ilerlemiş olmasına rağmen kara cübbesi içinde sağlam bir vücudu vardı. Göğsüne düşen heybetli sakalından, başını mağrurca tutuşundan ve bakışlarının sağlamlığından adamın basit bir kimse olmadığı anlaşılıyordu. Ama yağı da değildi, çünkü silâhsızdı; giyimi ve kuşamından kardeşlik özlediği, barış özlediği belli oluyordu. Kimdi bu?

Yesügey ve yabancı adam birbirinin karşısında durdular. Adam elini yavaş yavaş kaldırıp göğsü üstüne yerleştirdi, temiz bir sesle Yesügey Bahadır'ı selâmladı:

- Mendu!

Yesügey Bahadır da adamın dostça selâmına aynı dostça bir sesle cevap verdi:

- Mendu!

Kara cübbeli adam uzun bir süre sustuktan sonra konuşmağa başladı:

- Yungırat diyarında, Tatar ve Ungır otlaklarında bulunuyorsunuz. Nasıl bir işle bu diyara geldiğinizi bilmiyorum. Oyrat ordalarından mı, Merkit ordalarından mı? Ta-

tar mısınız? Curçen mi? Yoksa Kırgız mısınız? Kim iseniz de, nereden gelip nereye gidiyorsanız da hoş geldiniz Tatar ve Ungır çadırlarına. Tanımıyorum sizleri, ama gözlerim görüyor. Gözlerimle yanısıra kalbim de bana diyor ki, uzak bir Orda'nın insanları bunlar; urbaları iyi, yüzleri açık, gözleri mavi, kolları sağlam ve güçlü. Bu topraklar üstünde yaşayan Ungır ve Tatarların rahatını bozmağa gelmiyor bunlar. Onlara yaklaş, ve kim olursa olsunlar, onlarla konuş, Dai Seçen, diyor kalbim. Ve ben Dai Seçen'im. Ungır Orda'sındanım. Otlaklarımız hayvanlarınıza, çadırlarımız sizlere açıktır!

Dai Seçen sustu. Gözlerini Yesügey Bahadır'ın yüzüne kaldırdı, derin bir dikkatle baktı, ve gene de saygıyla başını eğdi, ve:

- Mendu! dedi.

Yesügey de elini kaldırıp göğsü üzerine koydu:

- Biz ne Oyrat, ne Merkit ordalarındanız. Ne Tatar'ız, ne de Kırgız!

Yüzü soğuktu Yesügey'in, başı dimdikti. Elini göğsü üstünden aldı, Dai Seçen'i baştan tırnağa süzdü, sonra Dai Seçen'in başı üzerinden uzak bir yere bakarak, temiz ama sert bir sesle konuşmasına devam etti:

- Biz, iki ana hatun gibi, otlaklarımızı bağrında kucaklayan, balıklarıyla, kıyılarındaki yeşil otlaklarıyla iki ana gibi bizi yedirip besleyen Kerulen'le Onon'un arasındaki topraklarda yaşayan Gökgöz Moğollarız.

Dai Seçen iki adım geri çekildi.

- Gök Moğollarız, dedi tekrar, Yesügey. Ben Yesügey Bahadır'ım, onlarsa benim oğullarım. Biri Temuçin'dir. Ötekiler Kasar, Bektar ve Belgutay! Dostça konuştun, bizi dostça karşıladın. Gözlerim senin iyi ve dürüst bir kişi olduğunu görüyor; göğsümün içindeki yüreğim de diyor ki; yaklaş Dai Seçen'e Yesügey Bahadır, yaklaş ona. İyi bir kişi o. Yalnız kollarını değil, hayvanları için kendi otlak-

larını da aç. Çinli hizmetçilerine emirler ver. Kara-kımız getirsinler; savaşçılarına emirler ver, onun otlaklarını da korusunlar, Gök Moğol otlaklarını koruduklari gibi. Burhıçın-tögüm diyarı büyüktür. Yungırat diyarı Burhıçıntögüm diyarından uzaktır. Ama uzağa bakan ve uzakları gören Moğol savaşçıları için uzak değildir. Çünkü görürler heryeri Gök Moğollar. Batıda, güneşin battığı yerde Yesügey'in Anda'sı Togrul Han var. Togrul Han'ın Anda'sı olan kişi güneşin battığı yerden doğduğu yere dek tüm topraklar üstünde yaşayan insanlar tarafından güler yüzle karşılanır.

Dai Seçen Yesügey Bahadır'ın karşısında durduğuna inanamıyordu bir türlü. Bir Yesügey'e, bir oğullarına bakıyor, ne diyeceğini, nasıl konuşacağını bilmiyordu. Nasıl konuşsundu Dai Seçen? Görmüyor muydu Yesügey doruğu morca bir sisle örtülü Çeksar dağını? Bilmiyor muydu şu dağın yamaçlarında Tatarların otlakları bulunduğunu? Yoksa bile bile kendini Tatarlara göstermeğe mi geliyordu, Yesügey? Tatarların onu unuttuklarını mı sanıyordu yoksa? Temuçin Üge'nin öcünü almayacaklarını mı sanıyordu? Buyur Tatarlarının çiğnenmiş otlaklarının unutulduğunu mu sanıyordu? Yanılmıyor mu? Yoksa Ungırlara mı gidiyor? Ama Ungırlara gitmek için Tatar otlaklarından geçmek gerektiğini bilmiyor mu?

Dai Seçen yavaş yavaş yatışıyordu. Ünlü, Altay'da, Kara-Kıtay'da adı dillerde dolanan Yesügey Bahadır'ın karşısında durduğuna artık emin olmuştu Dai Seçen. Tatarlar ve Ungırlar arasında eski ve tecrübeli bir kurt idi Dai Seçen. Savaşta kılıç kullanmasını bildiği kadar ünlü savaşçılarla nasıl konuşmak gerektiğini de iyice biliyordu. Önce Yesügey'in neden ve nasıl bir maksatla Çeksar ve Çihurga dağlarına geldiğini öğrenmek istiyordu Dai Seçen. Merkitlere karşı yeni bir savaşa mı başlamak niyetindeydi? Hatang hanlarının dostluklarını mı arzuluyordu?

Belki? Ama bunu Yesügey'in kendi ağzından duymak istiyordu Dai Seçen.

Dai Seçen az daha Yesügey Bahadır'a yaklaştı, elini kaldırıp tekrar göğsü üzerine koydu, yavaş ama sağlam bir sesle konuştu:

- Çihurga Çihurga olalı, Çeksar Çeksar olalı, bu diyar senin gibi bir kurdu görmedi, Yesügey Bahadır. Oğlanların da seninle birlikteler. Sizin yurdunuz Onon'la Kerulen arasındaki verimli vadiler, otlaklardır. Ama ününüz ve adınız sığmaz o vadilere. Burhıçın-tögüm diyarına da sığmaz. Kıtay'da, Altay'da adınız dillerden düşmez.

Bir an sustu Dai Seçen. Başını göğsüne eğdi. Sonra doğruldu, gözlerini Yesügey'in yüzüne dikti, ve yavaş bir sesle:

- Bana söyleme, dedi. Bana söyleme, şu dağa söyle. Öyle san ki ben, Dai Seçen, burada bulunmuyorum. Ben yok'um burada, şu dağ var yalnız. Şu dağa konuş, ben duymayayım. Duyarsam da şu dağ gibi içimde sır saklamasını bilirim ben. Konuş, Togrul Han'ın Anda'sı, Temuçin'in babası, Bulut Ana'nın eri, Moğol Hanı Yesügey Bahadır! Yolun ne yöne? Çin'e mi? Hatang hanlarının sarayına mı?

Şimdi Yesügey'in oğulları da ikisine yaklaşmışlardı. Temuçin önde, ötekiler az arkada, sessizce Dai Seçen'i dinliyorlardı. Yesügey, nedense, hemen cevap vermedi Dai Seçen'in bu sorusuna. İçinden birşeyler tasarladığı âşikârdı. Dai Seçen'e baktı, sonra dönüp Temuçin'e baktı, ve elini kaldırarak Temuçin'in omuzu üstüne koydu:

- Ben genç değilim, Dai Seçen, dedi. Gençliğimde yollara çıkıp, Burhan dağı yamaçlarındaki kayalıkları aşarak Hatang hanlarının ayağına gitmedim. Gitmişsem elimde kılıçla gittim, kılıçla döndüm. Şimdi başkayım. Kerulen'le Onon arasındaki vadilerde kırk bin çadırım var. Togrul Han benim Anda'm. Güneşin battığı yerde Türki ulusun

tüm savaşçıları bana kardaş. Doğuda ise Curçenler bizim otlaklara göç ediyorlar. Merkitlerse, Togrul Han küsmesin diye, Orhon'un kıyılarından ayrılmıyorlar. Tugaylarını, yagunlarını bize karşı sürmüyorlar. Süremezler de! Orda'mda yaşıyan Taycuutların önderi Targutay Kurulduk'un kılıcından korkuyorlar. Ama sana Moğol kurtlarından bahsetmek istemiyorum ben. Gereği yok! Ben sizin otlaklara konuk olarak geldim, ve kendimle beraber oğullarımı da getirdim. Çadırını açacağını, kımızını, ayranını bizden esirgemeyeceğini umuyorum.

Sustu, ve Temuçin'i belinden kavrayıp kendine çekti.

- Ungır savaşçıları savaşta ne kadar ünlü iseler, hatunları da güzellikte o kadar ünlüdürler. Hatang hanlarının saraylarındaki hatunlar gibi tenlerine ipek sararlar, saçlarını kokulu sularda yıkarlar, üstelik! Biz Çin'e ne hatun görmeğe, ne de kımız içmeğe gideriz! Yalnız savaşmağa! Hatun almağa, ayran içmeğe gelince, arada onlarla savaşıyorsak da, Tatar çadırlarını tercih ederiz.

Ancak şimdi Yesügey Bahadır'ın, neden buraya geldiğini anlamıştı Dai Seçen. Yesügey oğullarının birine hatun arıyordu demek. Hatun bulmak için gelmişti buraya. Ama hangisine? Belgutay'a mı? Kasar'a mı? Bektar'a mı? Hayır. Onlar için değildi. Bektar için, Belgutay, ya da Kasar için ordasını bırakıp yollara çıkmazdı, Darhan dağının yamacındaki kayalıkları geçmezdi, Yesügey Bahadır; Çeksar ve Çihurga dağlarına kadar gelmezdi. Temuçin için arıyordu hatunu. Tüm ordalarda adı dillerde dolanan Temuçin için arıyordu hatunu! Buna emindi Dai Seçen. Ve buna emin olduğu anda Dai Seçen'in ayaklarından kalbine garip bir titreme girdi. Birden Yesügey Bahadır'ın ayaklarına kapanıp kendi kızını Temuçin'e vermesini dilemek istedi. Ama savaşta kılıç kullanmasını bildiği kadar söylevde de becerikliydi Dai Seçen. Çabucak kendine hakim oldu. Gözleri ışıltılı, başını kaldırdı. Yesügey sırtını

Dai Seçen'den yana çevirmişti ve kaşla gözle Temuçin'e Dai Seçen'i işaret ediyor, kendinden memnun, bıyığını çekiyor, sakalını sıvazlayıp gizli gizli gülümsüyordu. Dai Seçen'se hâlâ susuyordu. Biraz da kederliydi Dai Seçen ve konuşmasına nasıl başlayacağını kestiremiyordu bir türlü.

Yesügey'e, sonra Temuçin'e baktı. Gözlerini yumdu Dai Seçen, ve kapalı gözleri önünde kocaman bir çadır gördü. Evet, kocaman bir çadır! Çadırın önünde Gök Moğolların ak kartallı sancağı!.. Dört yanında geniş otlaklar, otlaklarda otlayan sayısız hayvan sürüleri; çadırın içerisinde Çin hizmetçileri, Uygur aydınları, Altay sihirbazları, Kâşgar'dan gelmiş, elbiseleri rengârenk konuk tüccarlar.. Daha ötelerde gene otlaklar... Temuçin'in sürüleri yanında kendi sürüleri...

Şimdi Yesügey Bahadır sabırla Dai Seçen'in konuşmasını bekliyordu. Dai Seçen için ise konuşmak öyle kolay değildi. Ucu bucağı görünmeyen otlaklar, hayvan sürüleri silinmiyordu gözleri önünden. Ya birdenbire yok oluverirse bütün bunlar? Ya Yesügey Bahadır oğullarıyla atlarına atlayıp geri dönerlerse?

Yumruğunu sıktı, dudaklarını ısırdı Dai Seçen. Sonra iki adım Yesügey'e yaklaştı. Başı dik, gözlerinin içi ışıl ışıldı. Şimdi veya hiçbir zaman! Herşey veya hiç!

Sağlam bir sesle konuştu:

- Hey Yesügey Bahadır! Nesli bozkurtla alageyik olan Yesügey Bahadır! Şöyle karşımda dur, hele! Şöyle karşımda dur, seni iyice göreyim. Temuçin'in yüzüne, gök gözlerine yakından bakayım. Sen bir kurt ol, ben bir taş olayım. Sen bir kurt gibi uluyup bana Kerulen'in sırrını söyle, bense senden duyduklarımı sağır ve dilsiz bir kaya gibi kendimde saklayayım. Ama, n'olursun, önce beni dinle; çünkü bir taş da olsam göğsümün içinde yüreğim var, ve yüreğim her zaman uyanıktır. Geceleyin uyuyordum.

Ama uyurken de yüreğim senin Çihurga'ya geleceğini biliyordu. Ben uyurken yüreğim seni özlüyordu, seni bekliyordu. Düşümde senin sancağını gördüm, Yesügey Bahadır. Gökyüzü yüksek ve maviydi. Bir tek bulut yoktu gökyüzünde, Darhan dağı, Darhan dağının uçurumlarındaki oyuklarda rüzgâr dinmişti, kayalar sessizdi, çıt çıkmıyordu. Ben kuzeye, kuzeyin berrak göğüne bakıyordum. Derken kuzey göğünde uçan bir kartal ilişti gözüme. Ak bir kartaldı bu. Kartal önce küçük bir kartal olarak göründü. Bana doğru uçuyordu. Uçtukça büyüdü büyüdü, yüce bir kartal oldu. Ben gökyüzünde uçan bu kartala bakarken, kartal kendini bana doğru koyverdi. Ama yeryüzüne inmeden birden kıvrılıp tekrar gökyüzüne yükselmeğe başladı. Yükseldi yükseldi, aya ve güneşe ulaşana dek yükseldi. Sonra ayı ve güneşi pençelerinde tutarak tekrar kendini bana doğru koyuverdi. Sabahleyin uyanınca Ungır savaşçılarıma yeryüzünde büyük değişiklikler olacağını söyledim. Şimdi de görüyorum, oğullarınla beraberce bizim otlaklarımıza gelmişsin, Yesügey Bahadır. Temuçin'in gözleri gök, yüzü aynur. Benim çadırımda Bortay adında bir kızım var. Onun da gözleri göktür. Boyu küçüktür ama, çirkin sayılmaz, istiyorsan kendin de gel, gör... Temuçin'e lâyık mı değil mi, bilmiyorum; ama gelip görmenin zararı olmaz.

Yesügey Bahadır Dai Seçen'i dikkatle ve ciddi bir tavırla dinliyordu. Sonra oğlundan yana döndü, bıyık altından gülümsedi, sakalını sıvazladı. Temuçin soğuk bakışlarını babasının yüzünden Dai Seçen'in yüzüne, Dai Seçen'in yüzünden gene babasının yüzüne götürdü. Yesügey Bahadır artık gülümsemiyordu. Dai Seçen'e bakmadan sağlam adımlarıyla çadırına doğru yürüdü. Oğulları bakıştılar, sonra onlar da onu takip ettiler. Fakat oğulları daha çadıra varmadan çadırın eşiğinde Yesügey Bahadır boy gösterdi. Yüzü ve gözleri ışıl ışıldı.

Dai Seçen'in Ordasında

Daha o gün, güneş konmadan önce Çeksar Tatarlarının çadırlarına ulaştılar. Tatarlar Yesügey Bahadır'ı eski bir dostu karşılar gibi karşıladılar. Daha çadırlara varmadan Yesügey Bahadır'ın adı çadırdan çadıra dağıldı. Savaşçılar çadırlardan fırlıyor, kadınlar yavrularını göğüslerine bastırıyor, havada bir tehlike kokusu almış atlar kişniyor, huysuz oluyorlardı. Ordanın uzak kıyılarında davullar gürledi. Çadırların arasındaki yollarda atlarını koşturan savaşçılar sendeleye sendeleye ordadan çıkıyorlardı. Ama savaş mı? Görke mi? Ordaya giren kim? Hatang hanlarının oğullarından biri mi? Altay'dan gelen ünlü bir konuk mu yoksa? Kimse bilmiyordu. Yalnız önder, önder biliyordu yalnız. Ama önderin dudakları kısılıydı. Yüzü, Çeksar dağlarının kurşun renginde uçurumları gibi, soğuktu. Ses çıkarmıyordu.

Ordanın dışında birikiyorlar savaşçılar. Ellerinde yalın kılıçlar, ışıltılı gözleriyle öndere bakıyorlar. Önder ise sessizce duruyor. Arada yüreği içindeki acı sızıyı yenmek is-

termişçesine yüzünü buruşturuyor, gözlerini kısıyor. Fakat Yesügey Bahadır kendilerine yaklaşırken müthiş bir sesle bağırıyor:

- Ha - hu!

Az arkadaki savaşçılar bir ağızdan önderin sesini tekrarlıyorlar:

- Ha-hu!... Ha-hu!

Gene önder bağırıyor:

- Savbol, Yesügey Bahadır!

Ve gene de yüzlerce ağızdan kopan savaşçı sesleri:

- Köp! Köp! Köp savbol!

- Köp! Köp! Köp savbol!

O akşam Çeksar Tatarları Yesügey Bahadır'ı ve oğullarını kendi çadırlarında ağırladılar.

Yesügey Bahadır, Tatarların kendisine karşı gösterdikleri nezakete şaşmıyor değildi, ama şaşışını Tatarlara belli etmiyordu. Onların çadırlarında fazla kalamayacağını bildirip, ertesi günün sabahı tekrar yola koyuldular.

Moğollar hayli uzaklaşmışlardı. Tatar savaşçıları dağıldılar. Yalnız önder kalmıştı. Atının sırtında oturuyor, bıyıklarının ucunu çekiştirerek Yesügey Bahadır'ın gözden kaybolduğu yere bakıyordu. Baktıkça da deminki sert yüzü yavaş yavaş yumuşuyordu. Atını sürmeden önce gözleri içinde bir ışıltı belirdi. Kimbilir neden, gizli bir gülümsemeyle güldü.

*

* *

Gece sakindi. Dağ dostça. Ay da kendilerine yoldaş olmak istemişçesine ilerledikleri yolu aydınlatıyordu. Oğulları konuşmuyorlardı. Atlarının sırtında ilerlerken Ungırları düşünüyorlardı. Onlar da kımız içerler mi? Gök

Moğollar gibi onlar da yaban hayvan avına çıkarlar mı? Yalnız Temuçin ne Dai Seçen'e bakıyor, ne babasına, ne de Ungırları düşünüyordu. Onun gözleri önünde geçen akşam karşılarına çıkıp sağlam, güçlü sesleriyle kendilerini karşılayan Tatar savaşçıları gelip duruyordu. Evet, Tatarlar! Kaçıncı geceydi bazan bulutlu, bazan da berrak göğün altında uyumuşlardı. Nice dağlar, vadiler geçmişlerdi. İşte Çin'e geldim derken gene de Tatarlarla karşılaşıyorlardı! Hem babasının dediğine göre kuzey-batıda, Çinlilerin kara Tatar diye adlandırdıkları, başka Tatar ordaları da varmış. Yoksa Buyur'la Çulun göllerinin kıyılarında yaşayan Tatarların: «Tatarlar tükenmezler. Hiçbir zaman tükenmezler. Çünkü Tatarlar Takla Makan'ın kumları kadar çokturlar. Kişioğlu heryerde onları göremez belki; üstleri otlarla, yeşilliklerle örtülü kumlar gibi pek göze görünmez onlar; ama bir boran kopunca onlar çölleri, dağları, vadileri, enginleri örterler. Heryerden: Dağların bağırlarından, nehirlerin dibinden, bozkırların altından, otların arasından çıkıp toprağı ot misli örterler» dedikleri bir gerçek midir acaba? Gerçek olmasa idi Çin'den, Kara-Kıtay'dan, Baykal, Buyur, Çulun göllerinin kıyılarına dek, tüm nehirlerin kıyılarında, dağların yamaçlarında Tatarlar yaşamazlardı. Üstelik Kırgızlara ve Uygurlara kardaş sayılıyorlar ve Uygur dilinde konuşuyorlar.

Dağların tepeleri ağarmak üzereydi. Karanlık gittikçe seyreliyordu. Gökyüzü yerden, dağlardan ayrılıyordu; yükseliyordu. Uzaklardan ırmakların, çağlayanların gürültüleri geliyordu. Dai Seçen'in Ungır oradasına yaklaşıyorlardı artık. Irmakların uğultularına köpek ürümeleri, hayvanların böğrüşmeleri karışıyordu. Temuçin hâlâ Çeksar Tatarlarını düşünüyordu. Onların sağlam çadırlarını, silâhlarını. Fakat ilerledikleri yolun kenarında durup Çi-hurga dağına, tepeleri ışıklar içine gömmüş güneşin altındaki yem-yeşil vadide Ungırların çadırlarına baktık-

ları zaman Tatarları, Darhan dağının yamaçlarındaki korkunç kayalıkları unutmuştu. Evet, aşağıda bütün güzelliğiyle Ungır çadırları, Ungır vadisi onların gözleri önünde duruyordu. Ve Ungırların üstünde ömür sürdükleri bu toprak parçası başkaydı. Ah, öteki topraklardan, şimdiye değin Temuçin'in gördüğü ve bildiği Ordalardan bam-başkaydı. Başkalığı sadece vadinin güzelliğinde, gökyüzünün maviliğinde değildi; burada başka bir hava esiyordu; burası başka bir dünyaydı, öyle ki burada yaşayan insanların kendi ırkından olduklarına dahi şüphelenmeğe başlamıştı Temuçin. Çadırlar, çadırlar arasında yollar, çadırların altında boyalı tahta zeminler, şurada burada sıvalı yapılar göze çarpıyordu. Çadırların arasındaki geniş meydanlarda, komşuları Çin tüccarlarına satmak için, yığdıkları kocaman tuz yığınları güneşin ışınları altında parlıyordu.

Dağdan inip vadideki çadırlara doğru ilerlediler. İlerledikleri yolun sağında ve solunda Ungırlar duruyor, şaşkınlıklarını gizleyerek kuzeyli konukları selâmlıyorlardı.

Dai Seçen'in çadırı önünde durdular.

Çadırın kapısı yukarıya doğru katlanmıştı. Zemin kıpkızıl Çin halılarıyla döşeliydi. Moğolların çadırlarında olduğu gibi, içerde ateş yanmıyordu, ama içerisi ılık ve şirindi. Duvarlarda dokumalı kumaşlar, türlü el silâhları için tirkeşler, kınlar, rengârenk güllerle süslü vazolar, alçak oyma koltuklar, duvarlarda Moğol habislerini andıran resimler, içerdeki güzelliği daha munis, munis ve güzel olduğu kadar da Temuçin ve kardeşleri için çadırın havasını daha tılsımlı yapıyordu. Dai Seçen az konuşuyordu. Yesügey Bahadır göz kamaştırıcı bu zenginliğin Temuçin'i etkilediğini görüyordu galiba ki, Dai Seçen'e gururla bakarken fazla heyecan göstermemeğe çalışıyor, ve Dai Seçen'in sorularına kısa cevaplar vermekle yetiniyordu.

Çadıra girip yerleştiler. Temuçin kaçamak bakışlarıyla duvarlara bakıyor, babasının sert ve soğuk yüzü gözlerine

iliştiği zaman gözlerini zemine indiriyordu. Öğle yemeğini aynı çadırda yediler. Çin hizmetçileri kocaman altın kaplarda kavrulmuş dana eti, tay kebabları, Çin resimleriyle süslü ince bardaklarda ise Çin şarapları getirdiler. Sessizce yiyorlardı. Ancak sofralar kaldırıldıktan sonra çadırın yanından geçen yolda birkaç atın nal sesleri duyuldu. Atlar uzaklaştılar. Sesler kesildi ve sessizlik içinden uzaktan gelen nazik seslerin ipliği çadıra sızdı. Ungır kadınlarının sesleriydi bu sesler. Şarkı söylüyorlardı. Kasar, Bektar, Belgutay birbirine bakıyor, Yesügey Bahadır gülümsemesini Dai Seçen'e göstermemek için, bıyığını çekiyor ve arada dirseğiyle Temuçin'in böğrünü dürterek «Dinle hele! Şarkı söyleyen hatunların arasında senin hatunun olacak kız da var» demek istiyordu.

Ama şarkılar uzun sürmedi. Çadıra garip bir sessizlik çökmüştü. Sessizlik uzadıkça daha ağır ve derin oluyordu. Ağırlığıyla Yesügey'in omuzlarına çöküyordu sessizlik, onu yere itiyordu. Alışkın değildi Yesügey Bahadır sessizliğe. Hele Kerulen nehrinin uzağındaki sessizliğe; Çin havasında, Çin kupaları ile süslü, duvarları Çin resimleriyle süslü bir çadırın sessizliğine. Ama neden? Aslında Yesügey Bahadır'ın istediği şey ne? Hatun değil mi? Bir hatun için bu gizlilik neden? Togrul Han'ın Ordasına gidip Tula güzellerinden alamaz mı hatun, Temuçin için? Altay'dan getirtemez mi hatunu? Şu Dai Seçen de kim oluyor? Küçük bir Orda'nın hanı değil mi ki? Öyleyse neden susuyor? Yüreğinde gizlediği ne? Çin hakanları bile Yesügey Bahadır'ın karşısında yüreklerini Dai Seçen kadar gizlemezler!

Çadırdaki sessizlik boğuyordu onu âdeta. Ellerini kaldırdı Yesügey Bahadır, yakasını çözdü. Yesügey'e bakmıyorduysa da, Yesügey'in rahatsız olduğunu biliyordu galiba ki, alçak kürsü üstünde duran tabaktan ceviz alıp kırmağa başladı Dai Seçen. Dışarda gene de kadınların sesi

duyuldu, ve Yesügey Bahadır bakışlarını Dai Seçen'in yüzüne kaldırdı. Yesügey hâlâ Dai Seçen'in yüzüne bakarken çadırın eşiğinde üç kadın durdu. Kadınların çadırın eşiğinde boy göstermeleriyle Dai Seçen'in yüzü güldü. Şimdi kendinden memnundu.

Kadınların ikisi yaşlıydı. Sırtlarında, topuklarına inen bol mintanları vardı. Yüzleri buruşuktu. Çıplak kuru elleri, ölmüş de güneşte kuruyup sertleşmiş kurbağaların rengindeydi. Çirkindiler. Ama onların çirkinliğini kimse görmüyordu. Çünkü bu iki kadının arasında, kimbilir hangi göğün altında, kimbilir hangi toprakta ve hangi güneşin ışınlarından besin alıp büyümüş güllerin en güzeli genç bir kız duruyordu.

Küçük boyluydu kız. Sarıya çalan saçlarında göz kamaştırıcı bir ışıltı vardı. Ak yanakları üstünde güz yapraklarının kızıllığı, gözlerinde ise kuzeye akan Kerulen'in mavisi vardı.

Temuçin, yaşlı iki kadının arasında duran kızın gerçek olduğuna tereddüt ediyormuş gibi, gözlerini yumup açıyordu. Gerçek miydi? Tekrar gözlerini yumdu. Açtı. Kız hâlâ eşikte duruyordu, ama sessizlik uzadıkça Temuçin kızın kendisinden uzaklaştığını hisseder gibi oluyordu. Temuçin'in kulaklarına bir uğultu giriyordu. Dersin ki Darhan dağı, uçurumlarındaki oyuklardan çıkan müthiş uğultularla, Temuçin'in üzerine abanıyordu. Bütün ırmaklar onun üzerine akıyorlardı. Atlar şaha kalkıyorlardı.. Kaplanlar, yılanlar, tilkiler çığlık ve ıslık atarak Temuçin'e saldırmak istiyorlardı.

Demincek eşikte duran kadınların ne zaman çekip gittiklerini bilmiyordu Temuçin. Korkunç bir rüyadan uyanmışçasına başını kaldırdı. Kadınlar yoktu. Çadıra deminki sessizlik çökmüştü. Temuçin, alnında birikmiş ter damlalarını avucunun içiyle sildi, bakışlarını babasının yüzüne çevirdi. Babasının yüzünde hafif bir gülümseme

vardı. İçi de rahat idi Yesügey Bahadır'ın. Gül resimleriyle süslü bardaktan kımız içiyor, arada Temuçin'e bakıyordu. Dai Seçen de kızı Bortay'ın güzelliğinden şüphelenmiyordu. Yesügey'in yanında otururken, kapalı gözleriyle belki kuzeydeki Moğolların otlaklarını görüyordu.

Temuçin tamamen yatışmıştı artık. Bortay'dı demincek çadırın eşiğinde gördüğü kız. Evet, Dai Seçen'in kızı Bortay'dı. Artık ne işleri vardı onların bu çadırda? Neden babası Kerulen'den getirdikleri gümüş eğeri Dai Seçen'e verip Bortay kızı Kerulen'e götürmüyorlar? Neden bu çadırda bekliyorlar? Ne işleri vardı onların bu çadırda artık? Bortay'ı görmüşlerdi. Bortay Temuçin'in hatunu olmayacak mıydı? Olacaktı elbet!

Yesügey Bahadır, Temuçin'in yüzünden düşündüklerini okuyor gibi, Kasar'a seslendi:

- Eğeri getir, Kasar!

Kasar, Bektar ve Belgutay çadırdan çıktılar ve bir süre sonra gümüş sedeflerle süslü eğerle geri döndüler. Eğeri Dai Seçen'in ayakları dibine kodular. Dai Seçen hediyeye bakıyor, kendinden memnun ve mesut, sakalını sıvazlıyordu. Dışarda, çadırdan kadınların şarkı sesleri geliyordu. Dai Seçen hâlâ ayağı dibinde duran gümüş eğere bakıyor, belki Yesügey Bahadır'a ne diyeceğini, nasıl konuşacağını düşünüyordu. Ama Yesügey beklemedi. Birden ayağa atıldı:

- Biz gitmeliyiz, Dai Seçen! dedi. Mutlu haberi Kerulen'e götürmeliyiz. Sonra da Togrul Hana.

Fakat Dai Seçen'in pek acele ettiği yoktu. Ağır ağır ayağa kalktı, elini yanıbaşında duran Temuçin'in omuzu üstüne koydu, gözleri Yesügey Bahadır'da, yavaş bir sesle konuştu:

- Az söylemek mi iyi, çok söylemek mi? Bilmiyorum, Yesügey Bahadır. Sırasında az söylemek çok söylemekten iyidir belki. Sizi gördüm, Temuçin'i tanıdım. Zaten sizle-

ri görmeden önce de tanıyordum. Sizi tanımayan bilmeyen kim? Herkes bilir sizi. Ama siz beni tanımıyorsunuz. Ana hatun da yavru doğurur, kaplan ana gibi. Hatunun yavrusu bazan kız olur, bazan oğlan. Yavru oğlan doğarsa mesele olmaz. Ok atmaya, at binmeye başladı mı kalmaz çadırda, bırakır annesini, gider. Ama yavru kız ise başka olur. Kız çadırı donatır, çadırın içerisindeki güzel bir eşyaya benzer kız... Ama unutmayın ki kız da ömrü boyunca çadırda kalıp bir eşya gibi eskimek istemez. Üstelik güzelse, benim Bortay'ım gibi güzel bir kız ise! Siz. Bortay'ı kendi gözlerinizle gördünüz. Güzel mi, değil mi? Bunu artık siz söyleyin. Bortay'ı alıp hemen Kerulen'e gidebilirsiniz.

Sustu Dai Seçen. Gözlerini kısarak Temuçin'in yüzüne baktı. Tekrar konuşmağa başladı:

- Ama, kısa bir zaman için Temuçin benim çadırımda kalır da Bortay'ı daha yakından tanır ve severse iyi olmaz mı, Yesügey Bahadır:

Anlaştılar.

Temuçin, Kerulen'deki Ordanın hayvanları Daylıun Baldak'taki kışlık otlaklara sürüleceği zamana kadar, Dai Seçen'in yanında yaşayacaktı, onunla ava çıkacak, Çin tüccarlarının silâhlarını görecek ve Bortay'ı daha yakından tanıyacaktı.

Yesügey ve üç oğlu, iki gün Ungırların çadırlarında kaldılar. İki gün Ungurların ok atma, at koşturma müsabakalarını seyrettiler, kıymetli eşyalarla döşeli çadırlarda Çinli çalgıcıların şarkılarını dinlediler ve üçüncü günün sabahı yola koyuldular.

KÖTÜ HABER. TEMUÇİN KERULEN'E DÖNÜYOR

BURADAKİ maddî bolluk, Ungırların çadırlarındaki zenginlik derin derin düşündürüyordu Temuçin'i. Bortay'ı bile unutuyordu bazı günler. Yesügey'in Kerulen'e döndüğünden birkaç gün sonra Ungır Ordasının çadırlarının süslü ve kıymetli eşyalarla dolu olduğunu iyice anlamıştı. Çadırları da güzel ve mükemmeldi Ungırların. Arabaları, kağnıları, silâhları sağlamdı. Ordanın bazı yerlerinde sıvalı yapılar göze çarpıyordu. Zengin tüccarların çadırları yanında tuz öbekleri, deri yığınları güneşin altın ışınları altında parlıyordu. Bu öbek ve yığınlar çevresinde Çinli tüccarlar dolanıyor, çadırlara girip çıkıyor, gün boyunca Ungırlarla alış-veriş yapıyor, güneş dağların gerisine batınca çadırların önünde birikip Çin şarabı içiyor, çalgı dinliyorlardı.

Temuçin bu bolluğun geldiği yerin Çin diyarı olduğunu anlamakta gecikmedi. Evet, bu bolluk Çin duvarının ötesinden geliyordu. Ungır kabilesi böylesine bir bolluk içinde ömür sürüyorsa Çin ulusu niceydi acaba? Bütün

kalbiyle Çin'i görmeği arzuluyordu Temuçin. Fırsat bulduğunda Dai Seçen'i sorguya çekiyordu. Neden Dai Seçen tümenlerini Çin duvarının ötesine sürmüyor? Neden Çinliler sadece alış-veriş ediyor? Üstelik Çinliler Tatarlar gibi savaşçı değillermiş; hatta savaşmayı sevmezlermiş bile! Öyleyse neden Çin topraklarına girip Hatangların saraylarındaki zenginliği buraya getirmiyorlar?

Dai Seçen sessizce Temuçin'in sorularını dinliyordu, sonra, elini onun omuzu üstüne koyarak anlatıyordu:

- Çin diyarına girmek, onların topraklarını istila etmek kolay bir iş değildir, diyordu Dai Seçen.

Bir süre susuyordu, ve dudaklarında hafif bir gülümseme, anlatmasına devam ediyordu:

- Çin ulusunu büyük ve ünlü hakanlar idare ederler. Hakanlar Çin duvarının kuzeyinde yaşayan Tatarların saldırılarını önlemek için binlerce kişi yedirip içiriyorlar. Duvarın ötesinde yüzbinlerce tutsak var. Bu tutsaklar üstünde yaşadıkları toprak parçalarını korumak zorundalar. Bu tutsaklar yasalara öylesine bağlılar ki, isteseler de istemeseler de Hatangların uğruna savaşırlar. Sonra Çin duvarı ötesinde yaşayan insanların savaşçı olmadıkları da gerçek değildir. Sen kendi gözlerinle görmüş olsa idin onların savaşçı olmadıklarına inanmazdın. Mükemmel savaş arabaları var onların. O savaş arabalarıyla binlerce savaşçıyı bir savaş meydanından başka bir savaş meydanına, bir kentten başka bir kente sevkedebiliyorlar. Bu arabalara «özel savaş arabaları» derler, ve yalnız savaşta kullanırlar. Uzun küreklerle silâhlı piyade savaşçıları da var; ve bu tümenleri en cesur subaylar idare eder.

Kolay kolay inanmıyordu Temuçin, ama Dai Seçen anlattıkça merağı daha da artıyordu. Dai Seçen bu açıklamalarıyla Temuçin'i Çinlilerle savaşmak merağından vazgeçireceğini sanmışsa yanılmıştı. Ertesi günün sabahı genç Temuçin'in şerefine ava gidileceğini bildirdiğinde Temu-

çin omuz silkti. Az sustuktan sonra Dai Seçen'in yüzüne merakla bakarak sordu:

- Çinli tüccarlar da gelecekler mi bizimle?

Dai Seçen'in kaşları çatıldı:

- Çinli tüccarlar mı?

- Evet. Gelecekler mi?

Konuşmanın gene de Çin'e yöneldiğini anlamış olan Dai Seçen'in dudaklarında hafif bir tebessüm belirdi.

- Sen, Temuçin, iyisi mi Çin'i unut. Hatang hanlarıyla Tatarlar da, Moğollar da boy ölçüşemezler.

- Ya Merkitler?

- Onlar da.

- Kereyit Türkleri? Togrul Han? O da mı?...

Dai Seçen cevap vermedi. Ne diyecekti, nasıl bir cevap versindi bu gence? Çin hakanlarının koca kentlerini, muazzam duvarlarla çevrili kalelerini, taş atan, ateş fırlatan savaş arabalarını görmemiş ve bilmeyen Temuçin'i nasıl inandırsındı?

- Sen Çin'i bilmiyorsun, Temuçin, dedi Dai Seçen. Benim ağzımdan duymakla da öğrenemezsin. Orada, Hatang saraylarında, onların kentlerinde üç beş yıl yaşamalısın. Üç-beş yıl orada yaşadıktan sonra Hatang hanlarının gerçek gücünü görebilirsin belki.

Dai Seçen bu son açıklamasıyla genç Temuçin'in içindeki hassas bir yaraya dokunmuştu. Gözleri ışıldadı Temuçin'in. Yumruklarını sıktı, ve Dai Seçen'in yüzünde iğrenç birşey görmüş gibi, döndü. Şimdi, sırtı hâlâ Dai Seçen'den yana dönük, dağların tepelerinde bir yere bakarak:

- Evet, dedi. Evet. Ben bilmiyorum, görmedim Hatangların gücünü! Ama senin de bilmediğin birşey var, Dai Seçen!

İkisi arasında garip bir sessizlik çöktü. Bakmıyordu Dai Seçen'e Temuçin. Bütün özledikleri Çihurga dağının

ötesindeymiş gibi, hep o yana bakıyordu. Evet, bilmiyordu Çin ulusunu Temuçin. Ama o dağların ötesinde Burhıçın-tögüm diyarını, Kerulen'i, Orhon'u, Tulay'ı, yüce Altay'ı iyi biliyordu. Belki o yerleri de bilmiyordu ama kan damarlarında duyuyordu. Alay mı ediyordu Dai Seçen onunla! Hangi bir ulusun atları Moğol atları gibi koşabilirdi? Hangi bir ulusun savaşçıları Altay, Tula, Orhon savaşçıları gibi savaşabilirdi? Alay ediyordu Dai Seçen onunla! Çinliler onlardan daha iyi savaşamazlardı!

Hızla döndü Temuçin:

- Ben Çinlileri bilmiyorsam sen de Gök Moğolları bilmiyorsun! diye bağırdı.

Dai Seçen ses etmedi. Ama gülmemek için kendini zor tutabiliyordu. Az daha Temuçin'e yaklaştı. Temuçin'in gözleri ışıl ışıldı şimdi. Dai Seçen'in itiraz etmesini istiyordu Temuçin. Etti de:

- Ben de bilirim Burhıçın-tögüm'ü. Altay'ı da bilirim, dedi Dai Seçen.

Fakat Dai Seçen'in dudakları arasından bu kelimeler ağrıyla çıkmıştı. Daha birçok şeyler bildiği fakat bildiklerini açığa vurmak istemediği okunuyordu yüzünde. Ve fazla konuşmadı Dai Seçen.

Ertesi günün sabahı Ungır Agaları ve Temuçin, onlardan az arkada Çin tüccarları, dağlara koyuldular. Hayli yükseğe çıktıkları zaman Temuçin eğerde dönerek aşağıdaki vadide Ungır çadırlarına baktı. Aşağıda vadinin dibinde hayâl bir şehir gibiydi Orda. Çadırların arasındaki meydanlarda atlı savaşçılar birikiyorlardı. Tümü silâhlıydı savaşçıların. Atlılar küme küme meydanlardan çıkıyor, dağ yamaçlarına tırmanıyorlardı. Dai Seçen Temuçin'i süzüyordu. Aşağıdaki Ungır savaşçıları kendilerine yaklaşırken Temuçin, Dai Seçen'e bakmaksızın, sordu:

- Çin duvarı uzak mı buradan?

- Yola tek atla çıkılırsa, dört günlük bir yol; çift atla iki; belki daha az dedi Dai Seçen. Sonra ilâve etti - Çin'e mi gitmek istiyorsun?

- İsterim, dedi, Temuçin.

- Önümüzdeki yıl gidebilirsin, istiyorsan. Bortay da gelir. Orda bana ahbap tüccarların saraylarında «Şarap» denen kımız içeriz. Olur mu?

- Olur. Ama Çin'e sadece kımız içmeye gitmeyeceğiz.

- Başka ne işle?

- Kımızdan fazla onların savaşçılarını, silâhlarını görmek istiyorum.

Dai Seçen'in dudakları uçlarında az alaycı, biraz da garip bir gülümseme belirdi.

- Sen hâlâ Çin savaşçılarını mı düşünüyorsun, Temuçin? Neden? Onlarla savaşmak mı istiyorsun?

Temuçin cevap vermedi Dai Seçen'in bu sorusuna. Başını çevirip onun yüzüne bile bakmadı. Nerden bilsindi Dai Seçen Temuçin'in hislerini. Göğsünü açıp yüreğini Dai Seçen'e gösteremezdi ki! Ama neden onlar başka olsunlardı? Neden birbirini anlamasınlardı?

Hayli sustular. Neden sonra Temuçin başını Dai Seçen'den yana çevirdi, ve yavaş bir sesle:

- Çinliler bize yağı değil miler? diye sordu.

Sesi öylesine kaygılı idi ki, yüreğinin kanadığını Dai Seçen de duymuştu galiba.

- Evet, dedi, Dai Seçen. Evet. Onlar bize yağı. Ama ne yapabiliriz? Onlarla savaşamayız.

- Neden?

- Onların yurdu başkadır, bizim yurdumuz başka. Onlarda nizam intizam var; töreler, yasalar var. Uygurlar gibi, onların yurdlarında da yazı bile okuyan kişiler var. Yurdları zengin. Savaşçıları çok ve güçlü. Üstelik savaşı iyi bilen, savaş için özel yasalar öğreten ve yazan aydınları var.

- Biz savaşçı değil miyiz?

- Savaşçıyız. Ama bak hele, Merkitler Togrul Han'ın otlaklarına giriyor, ordalarını talan ediyorlar. Ya da tersine; Togrul Han'ın savaşçıları Merkit ordalarını talan ediyorlar... Kardaş ordalarını, hatunlarını, yavrularını alıp sazlıklara, ormanlara kaçıyor, kamışlıklarda gizleniyorlar. Moğol savaşçıları bir kez Tatar otlaklarına girerseler, Tatarlar Moğollardan öc almayı özlüyor, yıllarca unutmuyorlar. Bargutlar da, Oyratlar da, Curçenler de öyle. Birisi ötekine yağı. Bugün anda'yız diyorlar, öbürsü gün kılıçlarını çekip tümenlerini birbirlerine karşı sürüyorlar. Birlik yok. Biz Çinlilerle dostça geçinmeliyiz. Onlara tuz, deri satmalıyız, ordaki zenginliği, az da olsa, kendi Ordalarımıza getirmeliyiz. Savaş bize birşey vermez. Doğrudur, onlar bizi sevmiyorlar. Bizim Ordalarımızın birbirine yağı olmasını, birbirleriyle savaşmalarını arzuluyorlar. Tatarları Moğollarla, Moğolları Tatarlarla kapıştırmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Onlar olmasa idi, Burhıçıntögüm bir bütün ulus olurdu belki. Ama elde mi? Yok, Temuçin, şimdiye değin olmadı bu. Senin büyük baban Kabul Han bu ulusları birleştirmeğe kalktı. Üstelik çoğunu birleştirdi de! Ama sonunda ne oldu? Çin hakanları Tatarları size karşı kışkırttılar. Tatarlar da sizi kılıçtan geçirdiler. Sonra Burhıçın-tögüm diyarını Tatarlar birleştirdiler. Sonunda ne oldu? Hiç! Senin baban Yesügey Bahadır Temuçin Üge' nin çadırlarını çiğnedi, ordasını talan etti. Görüyorsun ki olmuyor. Olmadığı için de Çinlilerle dost olmalıyız. Bunu yalnız, ben değil, Ungır aydınları da söylüyorlar. Dur bekle hele, gelecek yıl Çin'e gidince kendi gözlerinle de göreceksin.

Dai Seçen fazla konuşmadı. Ungır savaşçıları kendilerine yaklaşmışlardı artık.

Ve o günden sonra genç Temuçin, «Susmak altındır» denen eski Moğol sözünü hatırlamış olacaktı ki, Dai Se-

çen'e fazla soru sormadı. Ama susarken de içi kaynıyordu Temuçin'in. Dai Seçen'den, yok yalnız Dai Seçen'den daha başkalarından da nefret ediyordu. Gerçeği söylüyordu Dai Seçen. Bu gerçeği her adımda görüyordu Temuçin. Babası da biliyordu bu gerçeği. Togrul Han da, Merkit Hanı Toto Han da biliyordu bunu. Bildikleri halde içlerinde gizlemeleri ne büyük bir suç idi! Öz ulusunun başına gelen felâketlerin nedeni onların yüreklerindeydi. Bile bile bu nedeni kendi yüreklerinde taşıyor, kendi yürekleri içinde besliyorlardı. Niçin kesip atmıyorlardı? Neden felâketten felâkete, yoksulluktan yoksulluğa sürükleniyorlardı. «Evet, Çin hakanları ulusumuzu, budunumuzu parçalanmış bir halde görmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Bunu sen de görüyorsun Dai Seçen. Fakat neden eliniz ayağınız bağlı gibi duruyorsunuz? Neden elimizden birşey gelmez diyorsunuz?» Öyle düşünüyordu Temuçin, ve öylece aylar geçiyordu. Dai Seçen Temuçin'le aralarında geçmiş bu konuşmayı tamamen unutmuştu artık. Yemek içmekle, eğlentilerle geçiyordu günler. Temuçin de Bortay'ı daha yakından tanıyor, Kerulen'in özlemi yanısıra yüreği Bortay'ın aşkıyla doluyordu. Bortay da annesine kendisini Temuçin için doğurduğunu, Temuçin'siz onun ömrünün otsuz ve susuz yeryüzüne, güneşsiz gökyüzüne benzeyeceğini söylüyordu. Nasıl sevmesindi Temuçin'i Bortay! Yalnız Bortay değil Ordanın başka kızları da Temuçin'i rüyalarında görüyorlardı. Geceleyin iyi ok atan, at yarışlarında gerçek habisler gibi eğerin üstünden inip kendini hayvanın karnı altında saklamasını bilen yiğitler de yok değildi Ungır Ordasında; ama hiç biri Temuçin'le boy ölçüşemezdi. Eğlentilerde kızlar, genç savaşçılar Temuçin'in yüzüne baktıklarında Bortay'ın göğsü kabarıyordu.

*
* *

Dai Seçen Yesügey Bahadır'dan haber bekliyordu. Çihurga dağları ağır, renksiz sislere bürünmüşlerdi artık. Dağların tepeleri ap-aktı. Kar yavaş yavaş dağ yamaçlarına iniyordu. Geceleyin rüzgâr uluyordu çadırlar arasında. Güneyde zorlu yağmurlar yağmağa başlamıştı her halde ki, Çin tüccarları öncesi gibi pek uğramıyorlardı Ungır Ordasına... Tuz yığınlarının üstü örtüldü, deriler çadırlara taşındı. Bazan günlerce devam ediyordu yağmur. Bazan diniyordu yağmur, ama güneş öncesi gibi, çadırların önünde ağaç yaran ihtiyarların sırtını ısıtmıyordu artık. Havalar günden güne soğuyordu. Dağlar sessiz ve çirkindiler. Yaban hayvanlar bile Çihurga'yı terk edip gitmişlerdi. Karanlıklar içinde yalnız kurtlar ürüyorlardı. Çadırlara sisler çöküyordu, aradabir açılan çadır kapılarından çamurlu yollara kör ışıklar dökülüyordu.

Kar ordanın çadırlarına yağmağa başladığı günden sonra Dai Seçen umudu kesmişti. Yesügey Bahadır'dan haber beklemek boşunaydı artık. Yazı bekleyecekti. Yolların kurumasını ovaların yeşermesini.

Ama, umudu kestim derken, Ordanın kuzeyinde at gürültüleri duyuldu. Köpekler havladı. Atlıların yabancı olduklarını anlayan sekiz-on Ungır, atlarını Ordanın kuzeyine sürdüler.

Çok geçmeden iki Ungır Dai Seçen'in çadırı önünde durdu. Dai Seçen çadırdan çıktı. Ungırlar Dai Seçen'e el kol işaretleriyle ve heyecanlı, Ordaya dört savaşçının geldiğini ve savaşçıların Yesügey'den haber getirdiklerini ve Temuçin'i görmek istediklerini bildirdiler.

Temuçin de çabucak giyinip Ordanın kuzeyine yöneldi. Daha uzaktan dört savaşçının Ungır olmadığını anladı. Kimdi bunlar? Kerulen'den mi geliyorlardı yoksa? Temuçin de, Dai Seçen de atlıların Kerulen'den geldikle-

rine inanmıyorlardı. Nasıl gelebilirlerdi bu kış kıyamet gününde Kerulen'den? Darhan dağını nasıl aşsınlardı?

Ama yanılıyorlardı. Savaşçılar Kerulen'den gelmişlerdi.

Savaşçıların biri yaşlıydı. Ak sakalı göğsü üstüne dağınıktı. Yaşlı adam Temuçin'in gözüne iliştiği anda içinden garip bir titreme geçti Temuçin'in. Tanıyordu sakallı adamı Temuçin! Az daha kendilerine yaklaştı, ve sakallıya bir on adım kala atının sırtından fırladı.

- Munlık! Sen misin?

Ama sakallı adam ses etmedi. Bir süre Temuçin'i kaşları altından süzdü, sonra atının sırtından indi, yorgun ayaklarını sürükleye sürükleye Temuçin'e yaklaştı. Temuçin, onun konuşmasını bekliyordu. Ama Munlık, konuşmamak için and içmiş gibi, Temuçin'in karşısında sessizce duruyordu.

Temuçin, iki elini birden ihtiyar Munlık'ın omuzları üstüne attı, omuzlarını çeke çeke haykırdı:

- Konuş, Munlık! Konuş! Kerulen'den mi geliyorsun? Konuş! Yesügey nerde?... Merkitler mi çiğnedi ordayı? Kerulen'in suları mı daştı! Konuş!.. Yulun Eke'yi mi çaldılar? Konuşsana!...

İhtiyar Munlık cansızmış gibi, Temuçin'in ayaklarına kapandı. Sakalı, omuzları, elleri bütün bütün titriyordu:

- Yetiş, Temuçin, yetiş!... Kerulen'e dön!... Çabuk ol!... Yesügey Bahadır seni istiyor! Seni görmek istiyor Yesügey!... Yetiş Temuçin...

- Konuş, Munlık! Ne oldu Kerulen'de?

- Hasta... Yesügey hasta.. Ölüyor Yesügey, Temuçin... Çabuk ol... Tatarlar... Yesügey Bahadır'a zehir içirdiler. Çeksar Tatarları... Çeksar dağından geçerken Tatarlar kendi çadırlarına davet ettiler Yesügey'i ve... Yemeğine zehir kodular... Yesügey ölüyor... Koş... Yetiş Temuçin... Tatarlar...

Temuçin fazla dinlemedi. Dai Seçen'den yana dönerek korkunç bir sesle haykırdı:

- Atları!.. Atları eğerleyin!

Eğildi Temuçin, ayakları dibinde yatan ihtiyar Munlık'ın belini doladı, kendisini ayağa kaldırdı.

*

* *

Daha güneş doğmadan üç Moğol, ihtiyar Munlık ve Temuçin atlarını kuzey istikametine, Kerulen'e sürdüler. Geride kalmış Ungır çadırlarına derin ve kederli bir sessizlik çökmüştü. Sonra güneş doğdu. Ama Orda sessizliğinden silkinemedi. Dai Seçen'in günü nerde ve nasıl geçirdiğini Bortay bilmiyordu. Çadırların kapıları kapalıydı. Hayvanlar bile susmuşlardı. Akşam oldu, çadırlara karanlık çöktü. Hatunlar gelip Bortay'ı kendi çadırlarına çağırdılar; ama Bortay gitmedi. Çadırın köşesinde çömelmiş oturuyor, karanlığın içine bakıyordu. Yaşadığı ömrünün bu son ayları bir hayâl değil miydi acaba? Rüya değil miydi? Kimdi bu Temuçin? Niçin Ungır Ordasına gelmişti? Neden gelip Bortay'ın kader yolunda ışık gibi parlayıp gitmişti? Bir ışıltı gibi parlayıp gene de kuzeyin karanlıkları içinde gözden kaybolup gitmişti? Görecek miydi bir kez daha Temuçin'i? Gene de bir ışık gibi bir kez daha parlayacak mıydı onun kader yolunda? Bunu şamanlara soracaktı Bortay.

TİLKİ TARGUTAY

TOPRAK donuktu. Gökyüzü renksiz. Alçalmış gökyüzü Kerulen'in üzerine abanmıştı. Suları bulanıktı Kerulen'in. Her an kuduracak gibiydi Kerulen. Kudurup Moğol çadırlarıyla birlikte Moğolları da alıp götürecekti. Gök Moğol ulusu son soluğunu soluyordu. Kuşlar da bunu sezinlemişler gibi «Karrrr» «Karrrr» sesleriyle Ordanın üzerinde uçuşuyorlardı. Ama kaabil mi? En yüce savaş meydanlarında savaş habisleri gibi savaşan, yenilmez sanılan orduları çiğneyip geçen savaşçılar böylesine güçsüz yere yıkılsınlardı? Kaabil mi yenilgi kelimesinin anlamını dahi bilmeyen savaşçılar şimdi yere dizüstü çöksünlerdi; yok olsunlardı?

Felâket yoluna çıkmış, felâkete gidiyordu Gök Moğollar. Yüreklerine korku girmişti. Gözlerine karanlık çökmüştü onların. Kimse bilmiyordu korkunun nerden geldiğini; ama onların yürekleri içindeydi korku. Sinsi sinsi gelip, kahpece gelip yüreklerine girmişti korku, yürekleri içinde yerleşmişti. Yesügey Bahadır'ın soğuyan vücudu çevresinde birikmiş şamanların garip sesleri korkuyu olduğundan daha korkunç ediyordu. Başından tırnağına

dek karalar giymiş Yulun Eke, çadırın önündeki ak kartallı sancağın dibinde duruyordu. Arada çadırdan bir şaman çıkıyordu, elleri karnı üstünde kavuşuk, Yulun Ekenin yanından sessizce geçiyordu. Ölmüş müydü Yesügey Bahadır? Neden şamanlar ses etmiyorlardı? Neden Yulun Eke'yi bırakmıyorlardı çadıra girsindi? Yesügey Bahadır'ın elini tutsundu, onun gözleri içine baksındı, sesini dinlesindi Yulun Eke? Ya Temuçin nerdeydi? Ne zaman gelecekti? Yoksa onu da Çeksar Tatarları mı yakalamışlardı? Ya Targutay Kurulduk?

Targutay Kurulduk yolda, atının sırtında duruyordu. Giyinmiş ve kuşanmıştı Targutay. Savaşa gidiyormuş gibi, silâhlıydı. Taycuut savaşçılarıyla birlikte, gözlerinde haince bakışlar, Yesügey Bahadır'ın içerisinde yattığı çadıra ve Yulun Eke'ye bakıyorlardı. Yaklaşmıyorlardı Yulun Eke'ye, iki lâf olsun söylemiyorlardı; tanımıyorlardı onu sanki. Yüzleri soğuktu. Yüzleri eski kurganın yamacındaki taşlar gibi kas katıydı. Geçen gece şamanların çadırına gitmişti Targutay Kurulduk. Şamanlar Targutay'a önemli değişiklikler olacağını söylemişlerdi. Şamanların söylediklerini içinde, yüreği içinde gizliyordu Targutay Kurulduk. Kimse bilmiyordu Targutay'ın neler düşündüğünü. En yakın Anda'sı Dodo Kıray bile bilmiyordu.

Günler gelip geçiyordu öylece. Kerulen korkunç gürültüsüyle kuzeye, Bargut ormanlarına akıyordu. Ordanın Dayluun Baldak dağlarına göç etme zamanı çoktan gelmiş de geçmişti bile. Aç hayvanlar soğuktan korunmak için yarların dibinde saklanıyorlardı, inekler böğürüşüyorlardı, derileri kış yünüyle örtülü develer kafalarını kaldırarak hazin hazin güneye bakıyor, yola çıkacakları günü bekliyorlardı. Ama nasıl çıksınlardı yola? Yesügey öleceği günü bekliyordu, ihtiyar Munlık ordayı bırakıp Çihurga'ya gideli bir ayı geçmişti, Targutay Kurulduk'sa, ordanın

işleriyle meşgul olmak, ordayı idare etmek şöyle dursun, Yesügey'in çadırına yaklaşmıyordu.

Bir gün hava karardı, ve akşama yakın bir zamanda kar yağmaya başladı. Hayvanlarla Burhan dağında fazla kalamayacaklarını bilen yaşlı Moğollar, Targutay'ın çadırına gittiler ve orda Munlık'la Temuçin güneyden dönünceye dek ordanın işlerini kendi üzerine alması için yalvardılar. Ama Targutay Kurulduk yerinden kımıldamadı, yüzünün sertliği, gözleri içindeki kurnazca bakışları hiç değişmedi.

Uzun bir süre onları dinledi, sonra elini salladı.

- Haydi, çıkınız!

Moğollar ısrar ettiler.

- Yavrular, hatunlar, ordanın hayvanları sefil olacaklar, Targutay. Tatarlar da Daylıun Baldak'a göç etmediğimizi duyarlarsa...

Targutay fazla dinlemedi.

- Çıkınız! Burada ne yapılacağını siz mi söyleyeceksiniz bana! Sizi yılanlar!.. Sizi aç kurtlar! Çıkınız!...

Moğollar sindiler. Çadırdan çıkarlarken «Kaplan Targutay küstü... Oy ooyyy! Targutay birşeyler tasarlıyor. Kaplan Targutay ordada iken korkmağa sebep yok. O bilir ne yapmak gerektiğini. Onu dinlemeliyiz. Onu dinlemesek işimiz fena olur» diye düşündüler.

O gece Kerulen'e müthiş bir soğuk çöktü. Dağlardan inmiş aç kurtlar, hemen çadırların ötesinde uluyorlardı acı acı. Sabahleyin Moğollar Yesügey Bahadır'ın çadırına varan yolda birikmeğe başladılar. Karanlık tamamen yeryüzünden kalktığı bir zamanda çadırları iki yana ayıran geniş yol atlı ve atsız Moğollarla doluydu. Herkes içerisinde Yesügey'in yattığı çadıra bakıyordu. Yulun Eke ak kartallı sancağın dibinde duruyor; Targutay Kurulduk'sa herzamanki gibi, Yesügey'in çadırından hayli uzakta, Taycuut savaşçılarının başında dim dik durarak çadıra girip çıkan şamanlara ve Yulun Eke'ye bakıyordu. Derken çadırdan

iki şaman çıktı. Şamanlar Targutay Kurulduk'a doğru yürüdüler. Onların ardından iki şaman daha çıktı. Onlar ötekileri takip ettiler. Çadırın yanında duran yabancı ordaların elçileri arasından fısıltılı bir ses dalgası geçti. Şurada burada, anlayışsız kelimeler, «ohhh»lar duyuldu. Biri ötekinin kulağına eğiliyor, birşeyler söylüyordu. Kalabalık canlanıp dalgalanmağa başladı.

Targutay Kurulduk şimdi şamanlarla konuşuyordu. Onun çevresini saran savaşçıların atları ayak değiştiriyor, sağrılarına inip çöküyor, kişniyor, huysuzlaşıyorlardı.

Derken ordanın güneyinde ağır ve sağır davul gümbürtüleri duyuldu. Kalabalık tekrar dalgalandı, ve herkes güneye döndü. Tıs yoktu. Sessizlik içinde kısa aralıklarla devamlı boru çığlıkları ve davul gümbürtüleri Temuçin'in ve ihtiyar Munlık'ın ordanın sınırlarını geçtiklerini bildiriyorlardı. Moğollar yolun sağ ve sol kıyılarına çekildiler. Yol açıktı. Fakat herkes güneye, Temuçin'in ve Munlık'ın görüneceği yere bakarlarken, Yesügey'in çadırı eşiğine boylu boyunca uzanmış yatan Yulun Eke, yürekleri sızlatıcı bir sesle ağıta başladı.. Moğollar kâh yola, kâh çadıra bakıyorlardı; Taycuut savaşçıları ise önderin etrafında birikiyor, bazıları önderin yanından ayrılarak sendeleye sendeleye atlarını kendi çadırlarına doğru koşturuyorlardı.

Yolda atlarını dolu dizgin koşturarak Temuçin ile Munlık geldi, ak kartallı sancağın dibinde durdular. Temuçin, atının sırtından atladığı gibi, çadıra girdi. Çıt çıkmıyordu çadırdan, ölmüş müydü Yesügey? Bütün gözler çadırdaydı. Ölmüş müydü? Ne olacaktı şimdi? Çinli Tao bilginleri nerdeydi? Tibet şamanları, Altay sihirbazları nerdeydi? Niçin susuyorlardı? Neden Moğol ulusunun başına geleceği bir ayak önce söylemiyorlardı? Şu çadırın içerisinde neler oluyordu? Ölmüş müydü Yesügey Bahadır?

Temuçin, onun yanında Yulun Eke, ikisinden az arkada Belgutay, Bektar, daha da arkada iki kız kardeşler çadırdan çıkıp Munlık'a yaklaştılar. Başları göğüslerine düşüktü hepsinin. Yalnız Temuçin açık gözleriyle, yolu hınca hınç doldurmuş Moğollara bakıyordu.

Çadırın içerisinde Çin halıları üstünde sırtüstü yatıyordu Yesügey Bahadır. Ayağa kalkamayacaktı artık Yesügey. Ayağa kalkıp ata binmeyecekti; Gök Moğol savaşçılarını Tatar ve Merkit otlaklarına sürmeyecekti. Soğuktu vücudu. Ölüydü.

Gökyüzü kap-karaydı. Korkunç bir uğultuyla uğulduyordu Kerulen. Kararmış göğün altında Kerulen de kararıp korkunçlaşıyordu. Yalnız Moğollar susuyorlardı. Ve onlar susarken ordanın dört yanında davul gümbürtüleri duyuluyordu.

Targutay Kurulduk atını yola sürdü. Kadınlar, bağırlarında yavruları, ve ihtiyar Moğollar çekildiler. Yolun orta yerinde atının sırtında dar bir çevre yaptı Targutay, sonra Temuçin'e kısa bir bakış attı ve Moğollardan yana dönerek bağırdı:

- Moğollar! Benimle!.. Benimle birlikte, Daylıun Baldak'a! Daylıun Baldak'a!..

Uzaklardan, yerin dibinden gelen cehennemî gürültüler gibi, atların, binlerce ineklerin, deve, yaban keçi, koyun sürülerinin böğürüşmeleri, ulumaları Targutay Kurulduk'un çılgınca sesini bastırdılar. Targutay'ın ne istediğini, neden bağırdığını henüz anlamamış Moğollar birbirlerine bakıştılar. Fakat tereddüt etme vakti değildi. Moğol ordası dayanağından kopmuştu sanki. Ağaçlar, çadırlar, donuk kırlar titriyor; hayvanlar hazin sesleri ve böğrüşmeleriyle güneye akıyorlardı. Atlarının sırtında yarı yaban Curçen ve Mekri çobanları uzun kamçılarını şaklatarak, acı acı feryadlar koparark sürülerin kıyısınca atlarını koşturuyorlardı. Taycuut savaşçıları kâh önderin çevresin-

de, kâh Yesügey'in çadırı çevresinde devreler yapıyor, Targutay'ın şerefine çığlıklar atıyorlardı.

- Ha-hu!.. Ha-hu!..

Moğollar olup biteni hemen anlamışlardı. Şimdi, hemen burda kendi kaderlerini kendi ellerine almaları gerekiyordu. Kim ile? Kimin yanında? Targutay Kurulduk'la mı? Temuçin ile mi? Ama Temuçin kim? Kimse bilmiyor onu. Kimse onu tanımıyordu. Yesügey hayatta iken onun adı dillerden düşmüyordu. Hangi önder, başını onunla aynı eğere yaslayıp, göğün altında yan yana uyumuştu? Yaşı henüz ondört! Kaplan avına dahi çıkmamıştı henüz. Yesügey Bahadır onu Tatar ordasına götürüp Tatarların çadırlarında ona hatun aramıştı. Üstelik Tatarların elinden öldü kendisi! Nasıl güvensinlerdi Temuçin'e? Ya Kasar? Belgutay ve Bektar? Onlar aç kurtlar gibi birbirleriyle boğuşuyorlardı; ahmak deve yavruları gibi kendi annelerine saldırıyor, annelerinin etlerini ısırıyorlardı. Kimse bilmiyor, kimse tanımıyordu Temuçin'i, şamanlardan başka. Şamanların lâfına inanılıp Targutay Kurulduk'a karşı çıkılır mıydı? Yok! Çok şeyler söylerlerdi şamanlar. Targutay Kurulduk'sa başkaydı. Nice savaşlarda Moğolların yanında savaşmıştı. Moğolların deri kokan postları tiksindirmemişti onu. Tek at sahibi Moğolların bile çadırında oturup onlarla birlikte ayran içmişti, kara-kımız içmişti; kendi ayranını, kendi kımızını onlardan esirgememişti. Targutay Kurulduk'tur orda'ya baş olacak adam! Tilki Targutay! Gerekirse Tatarlarla Anda olup yüce Çin'e de saldırır. Targutay erdir, tilkidir, kurttur; kaplandır Targutay. Han'dır Targutay! Onunla!..

- Ha-hu!.. Ha-hu!.. Ha-hu!.. Ha-hu!...
- Yaşa Targutay Kurulduk!..
- Ha-hu! Yaşa Targutay Kurulduk!...

Meydanda, yolda, çadırlar arasında ne kadar Moğol varsa o kadar ses Targutay'ı alkışlıyordu. Donuk toprak,

taşmış deryalar gibi, güneye akan hayvan sürülerinin altında inliyordu. Bütün Moğol savaşçıları, Moğol oldu olalı bu günü bekliyorlardı sanki. Yalnız Yulun Eke, kısılı iki yumruğunu arık göğsü üstünde bastırmış, açık gözlerinin içinde geçmişin ve geleceğin faciası şaha kalkmış bir at gibi, Targutay Kurulduk'a bakıyordu. Şimdi, ömründe ilk defa olarak Moğol denen bu yaratığın ne kadar kahpe, ne kadar alçak olduğunu anlamıştı. İhtiyar Munlık susuyordu. Güçsüzdü o. İhtiyardı. Donuktu. Kalın, güçlü elleri nice düşmanı kırıp geçirmişti eskide. Ama şimdi yanlarına düşüktü; silâhını yoklamağa dahi gücü kalmamıştı. Kime karşı çeksindi kılıcını? Targutay'a karşı mı? Âlâ. Ya Moğollar? Şu çıldırmışçasına bağrışan, daha dün itler gibi Yesügey'in izlerinden ayrılmayan, geçtikleri yerlerde silinmez izler bırakmış, üstüne bastıkları toprağın otunu, yeşilini kurutmuş Moğollar önlerine geçeni parçalamayacaklar mı? Targutay Kurulduk için şimdi öz yavrularını, öz annelerinin etlerini parçalamağa hazırdı onlar.

Gidiyorlardı Moğollar. Targutay Kurulduk'la gidiyorlardı. Elinden birşey gelmezdi Munlık'ın; bunu biliyordu. Ama Yulun Eke'yi ve oğullarını kendisiyle birlikte kışlık otlaklara götürmesi için yalvarabilirdi.

Targutay'a doğru yürüdü Munlık. Ama Targutay'a varmadan Yulun Eke Munlık'ın kolunu tuttu, kendisinden yana çekti, ve yumruğunu göğsüne vurarak müthiş bir sesle bağırdı. Sesi öylesine güçlü ve korkunçtu ki, Targutay Kurulduk'un çevresindeki dalkılıç savaşçıların atları kıçüstü durup kişnediler. Birkaç Moğol, Yulun Eke'nin sesinde Yesügey'in sesini duymuşlar gibi, Yulun Eke'nin yanına koştu. Bağrışan, çığlıklar koparan Moğollar da yavaş yavaş sustular. Uzaklardan gelen çoban ıslıkları, kağnı ve araba gıcırtıları, güneye akan sürülerin gürültüleri geliyordu yalnız.

Yulun Eke'nin sesi duyulduğu anda Targutay Kurulduk'un gözleri içinden şimşekler çaktı. Küçük değirmi, kızıl kalkanını başı üstüne kaldırdı. Gözleri hâlâ ateşliydi. Targutay'ın önemli bir karar almış olduğunu Taycuutlar anlamış olacaktılar ki, az daha Targutay'a yaklaştılar. Targutay Kurulduk başı üzerinde tuttuğu kalkanıyla Yesügey'in çadırını işaret ederek bağırdı:

- Kaltugay! Benim yanıma!...

Kaltugay, atının sırtında, Targutay'ın yanında durdu. Genç Kaltugay'ın gözleri, uzaktan kendisini süzen Temuçin'in gözleriyle buluştuğu anda belinden soğuk bir titreme geçti. Targutay tekrar bağırınca başını kaldırıp önderin yüzüne baktı. Az arkadaki Taycuutların atları gittikçe tedirgin oluyorlardı. Emir tez geldi:

- Dodo Kıray! Targutay! Uraaagş!*

En önde Dodo Kıray, savaşçılar atlarını sürerek bir yıldırım hızıyla Yesügey Bahadır'ın çadırını dört yandan sardılar. Demincek Yulun Eke'nin yanında durmuş olan birkaç Moğol hemen sıvıştı, yolu dolduran öteki Moğolların arasında gözden kayboldular. Yulun Eke yalnız kaldı. Gözleri ışıl ışıldı; göğsü batıp çöküyordu Yulun Eke'nin; elleri titriyor, boğuluyormuş gibi titreyen ellerini göğsünden boğazına, boğazından göğsüne götürüyordu.

Yulun Eke'ye yaklaştı Targutay, eğerde doğrularak etrafına göz gezdirdi. Ve bakışları hâlâ susan Moğollarda:

- Kiminlesiniz? diye bağırdı.

- Seninle! diye cevap verdiler Moğollar.

- Kim idi sizinle beraberce, sizin yanınızda atını Tatar otlaklarına süren?

- Sen idin, Targutay!

- Kim idi sizinle Nayman, Oyrat, Merkit çadırlarında kımız içen?

---

* Uragş: İleri. (Moğolca)

- Sen idin, Targutay!

- Kim idi sizinle beraberce ıssız ovalarda uyuyan, dağlarda atını koşturan?

- Sen idin, Targutay!

- Kötü bir önder miyim ben?

- Ügge! Ügge!*

- Moğol ulusuna han olması için bu hatunun oğlunu mu tercih ediyorsunuz?

- Ügge!.. Ügge!.. Bizi Daylıun Baldak'a sen götür, Targutay! Seninle! Seninle!... Ha-hu! Ha-hu!..

Targutay Kurulduk'un dudakları ucundan gizli bir gülümseme uçtu. Sesler, çığlıklar hâlâ devam ediyordu. Targutay Yulun Eke'ye bakıyordu şimdi. Moğollar yatışmışlardı. Targutay Kurulduk, Yulun Eke'ye bakarken yavaş, ama alaycı bir sesle:

- Duydun mu, Yulun Eke! Ordanın hanı kim?

Yulun Eke ses etmeyince Targutay ilâve etti:

- Targutay Kurulduk. Targutay Kurulduk'tur Ordanın hanı! Temuçin'se...

Lâfını tamamlamağa vakit kalmadan Yulun Eke Targutay'a doğru yürüdü ve elini sallayarak, sıkılı çeneleri arasından konuştu:

- Sen han değilsin! Sen Moğol Ordasının hanı değilsin ve olamazsın! Temuçin mi? Dur, bekle hele!... Dur, bekle! O sana gösterecektir han kimdir, hakan kimdir. Sen hiç' sin Targutay! Sen bir hiç hiç'sin! Sen, Temuçin'in çizmesine yapışmış bir parça çamur bile olamazsın! Bir Tatar atının gübresinden daha kokmuş, daha sası, daha kötüsün! Annesinin sırtına sıçrayan ahmak bir deve yavrusundan daha ahmak, daha hainsin!

Targutay Kurulduk fazla dinlemedi. Birden bire atını Yulun Eke'nin üzerine sürdü. At, kadından ürkmüşçesine

---

* Ügge: Yok. (Moğolca)

ard ayakları üstüne dikilip müthiş bir kişneme savurdu. Munlık, Yulun Eke'ye doğru koşuyordu; fakat şaha kalkmış ata dört ayağı üstüne durmağa vakit kalmadan, Targutay Kurulduk, Yulun Eke'ye zorlu bir tekme salladı. Yulun Eke yere yüzüstü düştü. Munlık iki eliyle Targutay'ın ayağını yakaladı.

- Targutay! Yapamazsın bunu Yulun Eke'ye! Düşün Targutay! Kendine gel!.. Yesügey'i düşün..; Onun Gök-Tengri'ye taşınmış canını düşün, Targutay! Bırakma Yulun Eke'yi, Yesügey Bahadır'ın oğullarını bırakma yüzüstü! Gök-Tengri küser sana... Bırakırsan dayanamazlar!...

Sağdan ve soldan saldıran Taycuutların çığlıkları içinde Munlık'ın titrek sesi işitilmez olmuştu.

AÇLIK VEYA ÖLÜM

DAHA birkaç hafta öncesi Moğolların çadırları bulunan yerlerde şimdi soğumuş kül öbekleri, şurada burada kulplu kazanlar, yırtık deriler, çökük ocaklar kalmıştı. Sürüden ayrılıp yolunu kaybetmiş başı boş bir at eski Orda yolu boyunca güneye koşuyordu. Kuzey rüzgârı binlerce hayvanın ayak izlerini siliyordu. Kimsecikler kalmamıştı Oṛda'da. Yalnız Yulun Eke; çadırın eşiğine çömelmiş oturuyor, renksiz sislere bürünmüş Burhan dağının doruğuna bakıyordu. Yesügey Bahadır'ın cesedini götürüp dağın yamaçlarındaki taşlar arasına sakladıklarından sonra çadırda yalnız Bektar'ın mırıltılı sesi duyuluyordu. Ama kimse dinlemiyordu onu. Temuçin sağır ve dilsiz bir adam gibiydi. Bektar çadırdan çıkıp Kerulen'in kıyısına gidince Temuçin annesinin yanında eşiğe oturup Daylıun Baldak dağına varan yola bakıyordu. Taymuga'yla Haçıun eski çadırların bulundukları yerlerde dolanıyor, küller arasından bulup çıkardıkları kuru kemikleri kemiriyorlardı. Aç kartallar karrr! karrr! sesler çıkarıp onların başları üzerinde uçuyordu. Açlık ve sefalet başlamıştı. Ölümü bekliyorlardı. Uzakta değildi ölüm. Gelecekti. Bugün

değilse yarın gelecekti. Onların canlarını alıp götürecekti ölüm. Yulun Eke biliyordu bunu. Kurtuluş yoktu. Ya Temuçin? Temuçin ne düşünüyordu? Neden kalbini ve dudaklarını kilitlemişti öyle? Ne Yulun Eke'ye bakıyordu, ne de kardeşlerine, iki lâf olsun söylemiyordu, başını alıp gidiyor, karanlık yeryüzüne çöktüğü bir zamanda geri dönüyordu. Geceleri gözüne uyku girmiyordu Temuçin'in. Kısa ömrü boyunca gördüklerini ve duyduklarını bir bir gözleri önüne getiriyor, Yesügey Bahadır'ı hatırlıyor, Dai Seçen'i düşünüyordu. Haklı değil miydi Dai Seçen? Moğollar birbirlerine yağı; onlar birbirleriyle kavga ederlerken büyük Çin'e karşı savaşılmaz, dediği zaman, gerçeği söylemiyor muydu, Dai Seçen? Acıydı bu, ama gerçekti. Şimdi Temuçin bu gerçeği bütün dehşetiyle görüyordu. Bir akşam Bektar'la Kasar tekrar kapıştıklarında Temuçin kendi ailesini bütün Moğol ulusuna benzetmişti. Evet, Burhıçın-tögüm diyarında yaşayan bütün kabileler kendi kardeşleri gibiydi - biri ötekinin boğazına pençe atmaya, ayak çelmeye, biri ötekinin otlağına girmeye bakıyordu. Çin hanları ise seviniyorlardı. Demek ki bu toprak üstünde yaşayan insanların kanında vardı kin, nefret, ve cimrilik. Kendi kardeşlerinin kanında vardı. Tengri'nin kendilerine verdiği canları içinde hainlik yer etmişti! Ne yapmalıydı? Üstünde yaşadıkları toprağı sevmeleri için, kendilerini yok etmek için ellerinden geleni esirgemeyen düşmanları görmeleri ve anlamaları için ne yapması gerekiyordu? Gök-Tengri değiştiremez miydi bu insanların yüreklerini? Yıllar yılı kapalı kalmış gözlerini açamaz mıydı Gök-Tengri? Hayır! Can vermişti onlara; at, deve, keçi vermişti onlara; aralarına sokulan tilkileri görmeleri için göz vermişti onlara, Gök-Tengri. Canları içinde, yüreklerinde hainlik, kin ve cimrilik yer etmişse suç Tengri'de değildi, kendilerindeydi. Gök-Tengri değiştiremezdi onların yüreklerini. Onlar kendileri değiştirebilirlerdi an-

cak. Kendileri sevmeyi öğrenmelilerdi. Ama sevgi! Sevmek, kendi can ve ruhunun başkalarının can ve ruhlarıyla bağlı olduğuna inanmak demekti. Çin ulusunun Hatangları mıydı buna inanan? Ya Tatarlar? Ya Targutay Kurulduk? Aç itler gibi yıllar yılı Yesügey Bahadır'ın izlerinden ayrılmamışlardı. Şimdiyse Targutay onların hayvanlarını alıp Daylıun Baldak'a göç etmişti. Ya şu çadırın içerisinde, Temuçin'in yanıbaşında yatan Bektar?

Bu sorular Temuçin'in iliklerine işliyordu. Günlerce çadırda yatıyor, Yulun Eke'yi ve kardeşlerini görmüyor gibiydi. İlk yapılması gereken iş neydi? Çini, Çin hakanlarının Moğol ulusuna düşmanlıklarını düşünmeden önce, Tatarları, hatta Targutay Kurulduk'u düşünmeden önce kendi çadırına bir düzen vermesi gerekiyordu. Evet, herşeyden önce kendi çadırı. İşe kendi çadırından başlayıp bu düzeni öteki çadırlara götürmek gerekiyordu. Kendi çadırında düzensizlik devam ettikçe başka çadırlardan hiçbir şey bekleyemezdi.

Bir gün çadırdan çıktı. Çadırın önünde bir süre durup çevresini gözetledi. Sonra Kerulen'e koyuldu. Yarlarda, yamaçlarda donuk toprağı deşiyor, soğukta mos-mor kesilmiş elleriyle toprağın altından yaban soğan, sarımsak, ot köklerini koparıyor, çöl sıçanı tutup Yulun Eke'ye getiriyordu. Yulun Eke bunları kaynatıp çocuklarına yediriyordu. Kızların yüzleri güldükçe Temuçin seviniyordu. Fakat Targutay'la birlikte kuşlar da Burhan dağını terk edip Daylıun Baldak'a uçmuşlardı sanki. Üstünü buz kaplamış Kerulen sağır ve dilsiz gibiydi; susuyordu.

Geçim günden güne zorlaşıyordu. Yesügey'in bütün sürülerinden yalnız sekiz at kalmıştı. Ama kış uzadıkça onlar da yavaş yavaş tükeniyorlardı. Hayat dayanılmaz bir dereceye çıktığı zaman Temuçin, Kasar'la beraberce, Onon nehrinin güney batısında yaşayan, eskiden Yesügey'e sadık ve Moğollarla dostça geçinen Mekrilere gitmişti.

Mekriler Temuçin'i soğuk yüzle karşıladılar. Temuçin onlara Yesügey'i hatırlattı. Yesügey'in zamanında Moğollarla dostça geçen günleri andı. Mekriler ses etmediler. Sadece dinliyor, başlarını sallıyorlardı. Geceleyin çadırın çevresinde yarı yaban, silâhlı Mekri çobanları dolanıyor, aradabir başlarını içeriye sokuşturarak Temuçin'e bakıyorlardı. Düşmanca bakıyorlardı. Sabah oldu, öğle vakti geldi; kimse gelip Temuçin'i görmedi. Öğleden sonra atlarına atlayıp Kerulen'e yöneldiler. Çadırdan hayli uzaklaşmışlardı, Mekri Önderi'yle yanında birkaç yaşlı adam karşılarına çıktıklarında. Yüzleri asık ve somurtkandı Mekrilerin. Temuçin Mekrilere tekrar Yesügey'i ve onun Mekrilerle dostluğunu hatırlattı. Ama Mekriler müsamahasızlardı. Ellerini kılıçlarına vurdular, önder bakışlarını Temuçin'in yüzüne dikti, bağırdı:

- Niçin bize geliyorsun, Temuçin? Biz senin neyiniz? Anda mıyız?

- Bana değil, dedi Temuçin. Ama Yesügey Bahadır'ın Anda'sıydınız. Ben Yesügey'in oğluyum!

- Yalnız biz miydik Yesügey'in yanında Tatarlarla savaşan? Taycuutlar sizin otlaklarınızda otlatmadılar mı hayvanlarını? Sizin ordanızda, sizin çadırlarınızda yaşamadılar mı? Ya Curçenler? Neden onlara gitmiyorsun? Gitmiyorsun, çünkü onlar sizi bilmiyor, tanımıyorlar artık. Yaşamıyorlar sizinle. Hem yaşayamazlar da! Biz de seninle yaşayamayız, Temuçin! İyisi mi çadırına git sen; çadırın önündeki ak kartallı sancağı indir ve o sancağın yerine kabile sancağınızı, dört kara at kuyruklu öz sancağınızı sanç. Dört tane atınız var mı yok mu bilmiyorum, ama dört kuyruklu bayrağınızı çadırınız önünde dikebilirsiniz!

Önder sustu, ve yaşlı Mekriler kahkahayı bastılar.

Önder lâfına devam etti:

- Bizi bize bırak Temuçin! Moğol ordasının hanı Targutay Kurulduk'tur. Bizi Targutay çağırırsa gideriz. Ama se-

ninle gitmeyiz. Çünkü Targutay Kurulduk kendi otlaklarını, kendi sürülerini koruduğu gibi bizim otlaklarımızı da koruyabilir. Ama sen... Sen de seni doğurmuş olan şu kokmuş hatunu çadırda ateşin yanında bırak da Targutay Kurulduk'a git. Niçin gitmiyorsun? Yulun Eke'nin Orda işlerini idare edebileceğini mi sanıyorsun. Oho ho!.. Ne zaman, nerde olmuş bir iş bu? Bir hatun Ordayı idare eder mi? Oldu mu şimdiye değin Temuçin? Yok, olmadı bu! Koca bir göl bile kurur; koca bir kaya bile çatlar, param parça olur; yüce bir ormanın bile ağaçları tükenir, ulusu hatun idare ederse. Biz sana yardım değil, öğüt verebiliriz yalnız. Targutay Kurulduk'a git, onun karşısına dizüstü çök, yalvar da seni alsın. Bu kadar! Herkes sizi bırakıp gitti. Moğollar savaşçı önder isterler, senin gibi Tatar Ordalarında vücutlarını Çin ipeklerine saran hatunu arayan çocuğu değil. Targutay gibi yiğit isterler Moğollar. Anladın mı?

Temuçin önderin lâfını fazla dinlemedi. Eğerde dönüp Kasar'a baktı, yumruklarını ve çenelerini sıktı, ve atlarını sürdüler.

Mekrilerin dudakları arasından çıkmış bu kelimeleri Yulun Eke uzakta duymuştu sanki. Temuçin daha yolda iken çadırın önündeki ak kartallı bayrağı indirip yerine dört kuyruklu öz kabile bayrağını dikmişti. Oğullarını sessizce karşıladı. Nasıl bir haberle geri döndüklerini sorup anlamayı gerekli bulmadı. Yalnız çadırdan çıkıp Yulun Eke'nin yanında durmuş Bektar alaycı bir gülümsemeyle güldü, burnu altından mırıldanarak, tekrar çadıra girdi.

Sefalet bir yandan devam ederken öbür yandan Gök Moğolların hanı Yesügey Bahadır'a bağlı küçük kabileler de kendi özgürlüklerinden vazgeçip Targutay Kurulduk'a taşınıyorlardı. Daylıun Baldak civarlarındaki Targutay Kurulduk'un gücü artıyor, yeni yeni kabileler, yeni yeni ot-

laklara el atıyordu. Şayialar doğruysa, Çulun gölünün kıyılarında yaşayan Tatarlarla birlik olup tümenlerini Çin duvarının ötesine sürmeye hazırlanıyordu.

Kış çıktı. Yesügey'in sürülerinden ancak beş tane at kurtarabildi Temuçin. Atlar kafalarını dikiyor, kurtarıcı baharı selâmlıyorlar gibi, Targunay dağının yamaçlarına bakıp kişniyorlardı.

Bir sabah Temuçin'in kulağına başka atların kişnemeleri çalındı. Atların kişnemelerini çadırda oturan Kasar da duymuş olacaktı ki, çadırdan çıkarak Temuçin'in yanında dikildi. İki at, biri kızıl öteki ak, uzun yelelerini rüzgârda dalgalandırarak eski Ordanın çadırlarını ikiye bölen, şimdi ise sırtı yeşil otlarla örtülü, yol boyunca çadıra doğru koşuyorlardı. Temuçin gülümseyerek Kasar'ın yüzüne baktı. Kasar'sa:

- Tutalım, dedi.

Ve çadırın önünde sançılı kazıktan arkanı aldığı gibi ötede ensere bağlı atına atlayarak yola çıktı. Yoldaki iki at yavaşladılar, yavaş yavaş durdular. Kasar atını onlara karşı sürünce atlar kişnediler ve sola dönerek hırçın bir koşuyla Targunay dağına doğru koştular. Kasar atını dört nala sürdü. Temuçin hâlâ gülümseyerek ensesini kaşırken atlar da Kasar da hayli uzaktaki ağaçlar arasında gözden kayboldular.

Çok geçmeden Kasar iki atı da arkana almış, elini başı üstünde sallıyarak, gözleri ışıl ışıl, şen bir koşuyla çadıra yaklaştı. Atının sırtından atlamadan bağırdı:

- İkisi de kısrak, Temuçin! Hayvanlar insanlardan daha iyi! Unutmuyorlar bizi! Dur, bekle hele! Moğollar da bir gün bize dönerler! Bekle!..

Şimdi Bektar'la Belgutay da çadırdan çıkmış, şaşılı gözleriyle bir Kasar'a, bir atlara bakıyorlardı.

Kasar heyecanlı sesiyle devam etti:

- Güneyden geldiler. Uğur getiriyorlar bize. İkisi de kısrak! Ötekilerin yanına sürelim, gelecek yaz...

Fakat Bektar, Kasar'ın lâfını kesti:

- Atları bırak!

- Haa?

- Atları bırak, güneye dönsünler, diyorum sana. Atlar senin değil, anladın mı?

- Senin mi?

- Benim de değil. Ne benim, ne senin, ne de Temuçin'in!

- Daylıun Baldak'a mı yani dönsünler?

- Nerden gelmişlerse oraya dönerler.

Kasar atın sırtından atladı. İki adım Bektar'a doğru attı, durdu. Yumrukları sıkılı, ışıltılı gözlerini Bektar'ın yüzüne dikti. Temuçin ikisine bakıyordu. İkisi de susuyordu. Fakat sessizlik içinde ikisinin de yumrukları sıkılıyor, göğüsleri çöküp kabarıyordu. Temuçin'in yanında duran Belgutay gelip Bektar'ın yanında durunca, Bektar kendinde yeni bir cesaret bulmuş olacaktı ki:

- Atları bırak! diye bağırdı.

Kasar, Temuçin'e kısa bir bakış attı; bakışlarını Bektar'dan Belgutay'ın yüzüne götürdü. Ayrılmıyordu onun yanından. Bektar'a yontuyordu demek. Nasıl ona yandaş olmasındı? Başka hatun doğurmuştu onları. Evet, Yulun Eke doğurmamıştı onları. Elbetteki Kasar'la, Temuçin'le dost olamazdı. Öyle ya! Ya Temuçin neden susuyordu. Yoksa o da... Ama yok!

Bektar'ın yüzüne bakarken sert bir sesle, dişlerini gıcırdatarak konuştu:

- Yanaşma atlara Bektar; atlara yanaşma! Geceleyin uyumam; yollarda senin izlerinde yürürüm. Her adımda, her vadide, her kayanın gerisinde gizlenir, seni beklerim. İlk fırsatta seni bu ellerimle boğarım. Atlara yanaşma! Atlara yanaşırsan bıçağımla karnını yararım, ciğerlerini

karnından çıkarıp Temuçin'in itlerine yediririm. Bizimle beraberce yaşamak istiyorsan Temuçin'in sözünü dinlemeğe mecbursun. Yesügey Bahadır'ın son sözünü hatırlıyor musun? Temuçin büyüyene dek Ordayı Munlık idare edecekti, sonra da Temuçin. Şimdi Munlık yok burada; Munlık'ın yerine Temuçin'dir baş, Temuçin'dir önder!

Bektar'ın deminki sert yüzü şimdi az yumuşamış gibi oldu. Dudakları uçlarında alaycı bir gülümseme, başını Temuçin'den yana çevirdi, ve:

- Temuçin önder!... Temuçin!.. Temuçin ha! diye mırıldanarak çadıra doğru yürüdü; fakat çadıra girmeden önce durdu, Kasar'dan yana dönerek bağırdı:

- Bir çadır!.. Yedi at!.. Ha-ha-ha! Targutay'ın kendisini sağ bıraktığına şükretsin.

Çadıra girdi. Belgutay da onu takip etti. Kasar'la Temuçin'se atlarına atlayıp Kerulen'e yöneldiler.

Ertesi gün Kerulen'de tuttukları bir balık yüzünden Bektar'la Kasar tekrar boğaz boğaza gelmişlerdi. Kasar, yüzü kanlar içinde, çadıra dönüyordu ki, çadırın önünde duran kız kardeşini gördü. Birden sağ taraftaki söğütlerin arasına atlayarak kızı kendi yanına çağırdı. Taymuga gitti. Fakat Kasar'ın kanlı yüzü gözlerine ilişince dönüp çadıra doğru koşmağa başladı. Kasar onun arkasından seslendi.

- Dur, Taymuga! Dur hele, senin için bir balık tuttum. Al, senindir bu balık!

Taymuga durdu, dönerek Kasar'ın yanına geldi:

- İyice dinle, Taymuga. Çadıra gir ve Temuçin'e söyle, çabucak buraya gelsin. Ama kimseler duymasın. Hele Belgutay'ın gözüne görünme. Yulun Eke de duymasın sesini. Anladın mı? Koş! Dikkatli ol, Belgutay'a hiçbir şey söyleme. Samur kalpak da vereceğim sana, büyüyünce. Haydi, koş!

Taymuga koşarak çadıra girdi, ve az sonra çadırın eşiğinde Temuçin boy gösterdi. Kasar söğütlerin arasından

çıkarak Temuçin'i kendi yanına çağırdı. Temuçin Kasar'a yaklaştı, ve ikisi fısıltılı bir sesle uzun uzun konuştular.

Ertesi günün sabahı, Bektar çadırdan çıktığı sırada, Belgutay uyuyordu daha. Yulun Eke ateşi yakmıştı. İki kız kardeş çadırın köşesinde oturuyorlardı. Temuçin, kimsenin dikkatini üzerine çekmeden, çadırdan çıktı. Çadırdan çıkarken duvarda asılı ok sadağını aldı. Onun ardından Kasar, o da oklu, çadırdan çıktı, Temuçin'in yanında yürüdü. Kerulen'e doğru gidiyorlardı. Söğütlerin arasına girince Temuçin, Kasar'ın kulağına eğildi, birşeyler söyledi, ve ayrıldılar. Kasar gözden kaybolunca Temuçin sağa döndü, üç beş adım yürüdü, söğütlerin arasında dizüstü çöktü. Derin bir dikkatle karşıki tepeyi gözetliyordu Temuçin. Çok geçmeden Bektar göründü tepenin üstünde. Ve o anda Temuçin doğruldu. Öte yandan Kasar da söğütlerin arasından çıkmış, tepenin dibinde duruyordu. Tepenin üstünde duran Bektar acı bir sesle bağırdı.

- Ne bu? Aç kurtlar gibi izlerimde yürüyorsunuz! Neden beni bırakmıyorsunuz kendi kendime? Öldürecek misiniz? Haydi, çekiniz oklarınızı! Beni sağ bırakırsanız bir gün atları alıp Daylıun Baldak'a kaçarım. Targutay Kurulduk'a...

Temuçin'in ve Kasar'ın ellerindeki Bektar'a doğrulmuş oklar yaylarından kurtuldular ve vahşi bir vızıltı çıkararak Bektar'ın göğsüne ve arkasına saplandılar. Elleri açılı Bektar, havada yüzen bir kartal gibi, üç beş adım Temuçin'e doğru yürüdü, fakat tepeden inmeden yere cansızca sırtüstü düştü.

Temuçin ve Kasar onun cansız vücuduna bakmadan çadıra döndüler.

Belgutay henüz uyanmıştı. Postların üstünde oturarak zamba içiyordu. Yulun Eke Taymuga'nın yanındaydı. Ellerinde okları, ikisinin de gözleri ışıl ışıl, çadıra Temuçin'le Kasar girdiler, ve ikisi de Belgutay'a yaklaşarak bakışlarını

onun yüzüne diktiler. Belgutay dışarda Bektar'ın başına geleni anladı ise de başını kaldırmıyor, yalnız elleri arasında tuttuğu zamba bardağına bakıyor, arada bakışlarını üzerinde dikilmiş duran Temuçin'in ayaklarına götürüyordu. Ama Yulun Eke'nin yüzü değişiyordu şimdi. Taymuga ise titreyen elleriyle annesinin eteğini tutuyordu. Temuçin, Belgutay'ın artık güçsüz olduğunu anlamış olacaktı ki, gözlerini Yulun Eke'nin yüzüne doğrultarak soğuk bir sesle:

- Bektar'ı öldürdük, dedi.

Yulun Eke'den teşvik mi bekliyordu Temuçin? Beklemişse yanılmıştı. Temuçin bu kelimelerle Yulun Eke'nin yüzüne ateş püskürtmüştü sanki. Yuvası tehlikede olan bir ana kartal gibi Temuçin'in ve Kasar'ın üzerine fırladı Yulun Eke. Onların bellerindeki ok sadaklarından altı ok aldı, ve okları başı üzerine kaldırarak haykırdı.

- Sizi hainler! Sizi, kardeş kanı içen yılanlar sizi! Kardeş eti yiyen sırtlanlar, sizi! Aç kurtlar!...

Sustu. Göğsü kabarıyor, sesi boğazı içinde kırılıyor, gözlerini Temuçin'den Kasar'ın yüzüne götürüyordu.

- Sen Temuçin.. sen benim karnımın içerisinden ellerinde kanlı bir çul tutarak çıktın. Seni doğururken yaralı bir kaplan ana gibi uludum. Senin kardeşin Kasar, kendi kardeşlerine saldıran, kendi kardeşlerinin etlerini ısıran kuduz bir köpek gibidir. Bektar ve Belgutay kış günlerinde meyus kurtlara benzerler. Siz hepiniz ahmak, öz anneleriyle kur yapmak için arkadan sırtlarına sıçrayan utanmaz deve yavruları gibisiniz! Birlik olup, el ele omuz omuza sizi yok etmek isteyenlerle savaşacağınız yerde birbirinizi öldürüyor, etlerinizi parçalıyor, kemiklerinizi kendi ellerinizle kırıyorsunuz. Siz yok olacaksınız. Ama Çinliler değil; Tatarlar da değil; siz kendi kendinizi yok edeceksiniz! Gök-Tengri'nin size verdiği bu topraklar üstünden silinip gideceksiniz siz. Bu topraklarda aç kurt-

lar, sırtlanlar kalacaklar yalnız. Çünkü onlar bu toprakları sizden çok severler. Geçmişte böyleydiniz, şimdi de böylesiniz. Yok olmağa lâyıksınız!

Göğsü içindeki kalbi parça parça oluyordu Yulun Eke'nin. Bir an sustu. Başını göğsüne eğdi, çadırın zeminine bakarken gözlerinin köşelerinden iki damla gözyaşı kurtulup yanakları üstünden titreyen dudaklarına süzüldü. Sonra yaşlı gözlerini kaldırdı, ve yatıştı.

Temuçin'e yaklaştı Yulun Eke, elini uzattı, kısık bir sesle:

- Bir ok al, dedi.

Temuçin, Yulun Eke'nin elinden bir ok aldı. Ötekiler neden Temuçin'e ok verdiğini anlamağa vakit kalmadan, Belgutay'dan yana döndü: Emreder bir sesle ona da:

- Bir ok al, Belgutay! dedi.

Kasar'dan yana döndü. Ona da:

- Bir ok al, Kasar! diye bağırdı.

İki kıza da birer ok verdi, ve altıncı ok kendi elinde kaldı. Şimdi Yulun Eke çadırın orta yerinde duruyordu. Hepsi Yulun Eke'ye bakıyordu. Neden onlara ok vermişti. O oklarla birbirinizi yaralayın diye bir emir mi verecekti? Temuçin razı olur muydu buna? Peki, ya kızlar? Hatun kısmı savaşçı sayılmazdı ki!

Çıt çıkmıyordu çadırdan. Kerulen'in üzerinde uçuşan kuşlar bile susmuşlardı. Sessizlik sonsuzluğu andırıyordu. Yulun Eke başını kaldırdı, önce oğullarına, sonra da kızlara baktı, ve:

- Kırınız! dedi.

Temuçin ve Kasar bakıştılar: Yine bağırdı Yulun Eke:

- Oklarınızı kırınız!

Dizlerde çıtır çıtır kırılan oklar zemine döküldüler.

Çadıra deminki ağır sessizlik çöktü. Sessizlik içinde yüreklerine korku giriyordu. Yulun Eke yürüdü, duvara asılı okluktan altı ok aldı, gene çadırın orta yerine döne-

rek altı oku tasmayla sıkıp bağladı. Sonra Temuçin'i kendi yanına çağırdı. Temuçin çadırın ortasında durunca, kimbilir neden, Yulun Eke elini kaldırıp onun omuzu üstüne koydu. Sonra okları Temuçin'e uzattı:

- Al Temuçin! Bu okları kır! dedi.

Temuçin okları aldı, nekadar uğraştı ise de kıramadı. Kasar geldi; o da uğraştı, ama nafile. Belgutay denemedi bile. Oturduğu yerden dargın bir sesle:

- Tek tek kırılır, ama altı ok biraraya bağlanınca, kırılmaz, dedi. Bunu Yesügey Bahadır dahi gençliğinde başaramazdı. Tek oku ben iki parmağımla da kırarım... Ama...

Yulun Eke Belgutay'ın lâfını kesti:

- Biliyorsun demek!

Kasar'a ve Temuçin'e döndü:

- Biliyorsunuz ha! Şöyle okları tek tek kırdığınız gibi, düşmanlarınızın da sizleri tek tek kırdıklarını biliyorsunuz da neden bağlanmıyor, neden birlik olmuyorsunuz? Bu otlakları, bu dağları, bu nehirleri sizin için yaratmadı mı Gök-Tengri? Neden yürek ve ruhlarınızı Gök-Tengri sevgisiyle birbirinize bağlayıp bir bütün olmuyorsunuz? Neden birbirinizi aç kurtlar gibi parçalıyorsunuz? Yok olunuz öyleyse! Git de yok olunuz!... Birlik olup, birbirinize bağlanıp yaşamayı bilmiyorsunuz yok olacaksınız!

Ama yanılıyordu Yulun Eke. Bektar'ı öldürmekle genç Temuçin, Moğol toprakları üstünde yaşayan insanların birlik temelini atmış bulunuyordu. Böylesine bir birliğe belki Yulun Eke'den başka bir şekilde, ama ondan çok daha güçlü bir özlem yanıyordu Temuçin'in içinde. Haklıydı Yulun Eke, birlik veya yok olmak, dediği zaman. Seçmek gerekiyordu. Yok olmayı değil, yaşamayı seçeceklerdi tabii; yaşamak için ise birlik zaruriydi. Birliğin kıymeti ne kadar yüksek olursa olsun, ödenecekti. Gönüllü bir şekilde olmazsa, güçle; zorla.. Bu birlik Yesügey Bahadır'ın ge-

ride bıraktığı çadırda kurulmadıkça başka çadırlarda, başka Ordalarda kurulamazdı. Temuçin bunu biliyordu.

Bektar'ın ölümünden sonra Belgutay'ın Temuçin ve Kasar'la dostlukları başladı ve bu dostluk ömürleri boyunca devam etti. Kasar, güneyden gelen atlar uğur getiriyorlar dediği zaman haklıydı. Bektar'ın ölümünden iki gün sonra iki at tayladı, bir hafta sonra da, güneşli bir gün taylar kafalarını kısrakların karınları altına sokuşturup süt emerlerken, kocaman arabalara yüklü çadırlarıyla üç Moğol gelip Temuçin'in çadırı yanında durdular. Üç aile sahibi Temuçin'i dostça selâmladılar, Yesügey'in oğlu Temuçin için kalplerinde sevgi taşıdıklarını açıklayıp, hayvanlarını aynı otlaklarda otlatmak istediklerini söylediler. Temuçin onları kabul etti.

Bahar çıkmadan önce Temuçin'in çadırına altı çadır daha katıldı ve eski Orda'yı ikiye ayıran yeşil yolun sırtında gene de insan ve hayvan izleri belirmeğe başladı. Geceleri itler güneye bakıp uzun uzun ürüyorlardı. Arada çadırlara yaklaşıp uzaklaşan on onbeş atlı görünüyordu. Bu savaşçıların kim oldukları ve nerden geldikleri belli değildi. Buna rağmen tek tük de olsa, eski Yesügey Bahadır'ın gücünü ve ününü hatırlayan Moğollar Temuçin'e katılıyor, Temuçin'in çadırları ve otlaklarında otlayan hayvanların sayısı yavaş yavaş çoğalıyordu.

Günün birinde Yesügey Bahadır'ın en usta demircilerinden sayılan Çelmay'ın akrabalarından Akartay, ihtiyar Munlık'ın yakın dostu ve Targutay Kurulduk'un kılıcı altında canını vermiş olan Çaraga'nın Anda'sı Tütenay ve sekiz çadır daha Temuçin'in otlaklarına göç ettiler. Fakat bu önemli göçten hemen sonra korkunç bir haber geldi. Targutay Kurulduk tüm Moğol topraklarına han olarak seçilmişti. Targutay Kurulduk'un Taycuut savaşçıları gelip bu sekiz-on çadırı gene kılıçtan geçirmeyecek, hayvanları Daylıun Baldak'a sürmeyecekler miydi? Günler geçiyor,

Targutay Kurulduk'tan ve savaşçılarından ses soluk çıkmıyordu. Ama öte yandan Targutay Kurulduk'un gücü, savaşçılarının sayısı hakkında söylenen şayialar günden güne çoğalıyordu. Ne zaman gelecekti Targutay? Bu gece mi? Yarın mı? Çadırlarda yaşlı Moğollar, kadınlar bu soruları içlerinden kendi kendilerine tekrarlayıp duruyorlardı. Evet, ne zaman?

ÇADIRDAKİ YABANCI ADAM

GECE, Genç Temuçin'in küçük orda'sı derin bir uykuda. Dağlara, vadilere derin bir sessizlik çökmüş. Bu sessizlik içinde yalnız, Kerulen'in yeknasak uğultusu duyuluyor. Kerulen'in bu uğultusu dağların, vadilerin rahatını bozmuyor ama. Yalnız otlaklardaki başı boş atlar bir tehlike kokusu almışlar gibi kafalarını kaldırıp kişniyorlar.

Bir akşam Temuçin yaşlı Moğolların çadırına gitti, uzun uzun konuştu. Kendi çadırına döndüğünde Kasar'la Belgutay ateşin yanındaki postlar üstünde uyuyorlardı. Yulun Eke ve iki kız kardeşi ikinci çadırdaydılar. Sabaha yakın bir zamanda çadırın eşiğinde bir hatun durdu. Hatun çadıra girmeden önce, korkulu gözleriyle uzak dağlara baktı. Sonra çadıra girdi, Temuçin'in ayakları ucuna dizüstü çöktü, ve fısıltılı bir sesle konuştu:

- Temuçin... Temuçin!

Temuçin uyanmadı. Hatun elini, Temuçin'in üstünü örten postların altına usulca sokuşturdu, Temuçin'in ayak parmağını çimdikledi. Temuçin gözlerini açtı. Ama kı-

mıldamadı. Karanlıkta hatun'un yüzünü göremiyordu. Bortay mı gelmişti onun çadırına? Bortay mı onun ayak uçlarına çöküp, ayak parmağını çimdikliyen?* Ama nasıl? Bortay Çihurga'da değil miydi? Kaabil değildi, Bortay olamazdı bu. Ama kimdi? Kimin kızıydı, kimin hatunuydu?

Temuçin başını kaldırmaksızın, yavaş bir sesle:

- Kimsin sen? diye ordu.

Aynı yavaş, ama yavaş olduğu kadar ürkek bir sesle hatun cevap verdi :

- Senin annen... Yulun Eke!..

Temuçin çılgına döndü sanki. Birden ayağa atıldı. Gözleri ışıl ışıl, dudakları, burun kanatları yaban bir hayvanınki gibi titriyordu.

- Giyin de benim çadırıma gel.

- Sen mi? Sen ha!.. Sen, Yesügey'in hatunu, beni doğuran hatun!..

- Yok yok! Kötü niyetle çadırına gelmedim.

- Ne var? Ne oldu... Ne var senin çadırında.

- Giyin de gel, Temuçin. Sorma fazla.

- Konuş! Ne istiyorsun?

Yulun Eke Temuçin'in üzerine eğildi, yavaş, adeta fısıltılı bir sesle konuştu:

- Daylıun Baldak'tan bir savaşçı geldi. Targutay Kurulduk'un adamlarından biri sanırım. N'olursun, adam beklemeyecek. Acele et.

- Kimmiş? Adı ne?

- Sordum. Ama söylemiyor. Seni görmek istiyor. Bu kadar. Gelmezsen adam beklemeyecek, geri dönecek. Haber getirmiş... Anladın mı? Çabuk ol!

---

* Eski Moğol âdetince geceleyin Moğol hatunları gizli gizli çadıra girer, uyuyan erlerinin yahut da sevgililerinin ayak uçlarına çöküp, ellerini onların sırtlarını örten derilerin altına sokuşturacak etlerini çimdikler ve bu şekilde kendi çadırlarına sevişmeğe davet ederlerdi.

Yulun Eke çıktı. Temuçin yatışınca giyinip Yulun Eke'nin çadırına gitti.

Çadırda duvarın dibinde duran ilâh Ötegey'in karşısındaki küçük kürsünün üstünde zayıf bir ışık yanıyordu. Işık çadırı henüz aydınlatabiliyordu. Sırtı Yulun Eke'ye dönük, başı göğsüne düşük bir adam ilâh Ötegey'e bakıyordu. Uzun boylu bir adamdı bu. Belinin inceliğine rağmen geniş ve sağlam omuzları vardı. Belinde ok sadağı, sırtında dizkapaklarına kadar inen tor gömlek, kollarında dirseklerine dek uzanan ve demir düğmelerle süslü meşin kolluklar, belinde kılıç vardı. Yüzünü göstermemek için başına bir çuval geçirmişti adam. Başındaki kara çuvalda, dışarıyı görebilmesi için uzunlamasına iki delik vardı.

Temuçin çadıra girince adam az daha ilâh Ötegey'e yaklaştı, ışığın karşısında dizüstü çöktü, bir süre kımıldamaksızın öylece durdu, sonra ayağa kalkarak çadırın eşiğine doğru yürüdü. Fakat eşiğe varmadan durdu, göğsüne düşük başını Temuçin'den yana çevirdi.

Temuçin sordu:

- Kimsin sen? Adın ne?

Adam ses etmedi. Temuçin tekrar sordu:

- Adın ne?

Savaşçı doğruldu. Sesi kalbinden, kalbinin derinliğinden çıkıyordu:

- Sorma Temuçin. Benim kim olduğumu sorma! Söylemeyeceğim sana. İki gün önce Targutay Kurulduk Dayıun Baldak'tan çıktı... Burhan-Kaldun'a yaklaşıyor. Öncü yagunları eski kurganın dibindeler. Bu gece, belki yarın buraya gelecekler. Vakit kalmadı. Acele hareket et. Kaç... Hemen kaç!...

Adamın sesi öylesine kalpten idi ki, Temuçin başka ne soracağını bilmiyordu:

- İhtiyar Yesügey Bahadır'ı tanır mı idin? diye sordu Temuçin.
- Hayır, dedi savaşçı.
- Beni tanır mısın?
- .....
- Beni de tanımıyorsun?
- .....
- Neden benim kaçmamı istiyorsun?
- Sorma. Bilmiyorum neden. Ama kaçmanı istiyorum.
- İnanayım mı sana?
- İnan.
- Bu ulusta sözüne inanılacak adam kalmadı. Kardeş kardeşe yağı. Kardeş kardeşin yemeğine zehir koyuyor, kardeş kardeşe ok atıyor. Ben seni tanımıyorum. Yabancısın benim için. Yüzünü de gizliyorsun üstelik!

Adam ses etmedi. Çadırdan çıkıyordu ki gene durdu, Temuçin'den yana dönerek çok yavaş bir sesle konuştu:

- Bir haftadan beridir çadırlarının etrafında dolanıyorum bir yagun savaşçıyla. Her gün gözetliyorum sizi. Önce savaşçılarımı alıp gelmek istedim... Size dost ve Anda olmak istedim. Ama gelmedim. İlerde belki gerçek bir Anda'dan daha yakın ve gerekli olurum, diye düşündüm. İnan bana; Targutay Kurulduk savaşçılarıyla Burhan-Kaldun dolaylarındalar. Duyunca buraya koştum. Durma artık burada, kaç Temuçin!

Çadırdan çıktı yabancı, ve az sonra karanlığın içinde gözden kaybolup gitti.

Kim idi bu savaşçı? Bilmiyordu Temuçin. Ama tereddüt etmeğe vakit yoktu. Temuçin, Kasar'la Belgutay'ı uyandırdı. Önce çadırların yakınlarını yoklamalarını, sonra da atlarını güneyde Eski Kurgan'a doğru sürmelerini emretti.

İhtiyar Tütenay davullara vurdu. Bir süre sonra sekiz savaşçı, en önde Kasar'la Belgutay, atlarını güneye sürdüler. Fakat daha gün ağarmadan önce Tütenay terli köpüklü atının sırtında geri dönerek Temuçin'in çadırı yanında durdu. Atından atlamadan bağırdı:

- Koş, Temuçin! Çabuk ol!.. Targutay geliyor! Eski Kurgan'ın batısında, Tar vadisindeler. Kaç Temuçin! Burhan-Kaldun'a kaç.

Ve çadırın eşiğinde durmuş bulunan Temuçin'in cevabını beklemeden, hâlâ sinirli ve durmadan ayak değiştiren atını, güney batı istikametine sürdü Tütenay..

Kasarla Belgutay Tar vadisine yaklaştıkları zaman güneş doğmuş, Burhan - Kaldun dağının doruğunu göz kamaştırıcı bir ışıltıyla parlatmıştı. Kara gölgeler yavaş yavaş dağın uçurumlarına, uçurumlardan yamaçlara, sık ve kara ormanlara iniyordu. Vadinin dibinde üç savaşçı duruyordu. Savaşçılar kâh yukarıda Kasar'la Belgutay'ın atlarına, kâh dönüp az arkadaki kurşun renginde kayalara bakıyorlardı. Şimdi ihtiyar Tütenay da öteki savaşçılarıyla Kasar'a ve Belgutay'a yaklaşmıştı. Vadiye inen yolun her iki kenarında ağaçlar, kayalar vardı. Kasar bir süre ağaçlara ve kayalara baktı ve atından atlayıp Tütenay'ı baş işaretiyle yanına çağırdı. Kasar konuşurken Tütenay başını sallıyordu. Derken aşağıda, vadinin dibindeki kayalar arasından başka savaşçılar çıktılar; atlarının sırtında, yavaş yavaş öteki üç savaşçıya yaklaştılar. Güneş artık Burhan dağının doruğu üstüne çıkmıştı ve ılık ışınlarıyla vadinin dibindeki savaşçıların tolgalarını, tor gömleklerini, ellerinde tuttukları uçları sivri kargılarını parlatmıştı. Vadinin dibinde durup uzun bir süre Kasar'a ve Belgutay'a baktılar. Sonra, kayaların gerisinden bir yagun savaşçı daha çıkınca, atlarını koyuverdiler. Yukarıda Kasar ve Belgutay eğerden fırladılar, Tütenay'sa baltasını başı üstünde sallayarak bağırdı:

- Ağaçları! Ağaçları kesiniz!..

Moğollar yolun kıyısındaki ağaçları baltalamaya başladılar. Kasar, Belgutay ve Tütenay kıvılcımlı gözleriyle aşağıda yokuş yukarı atlarını süren Targutay Kurulduk' un adamlarına bakıyorlardı. Balta seslerinin yankıları uzaklardaki ormanlar içinde boğuluyordu. Moğolların bir kısmı ağaçları keserlerken ötekiler, maymunlar gibi, sür'atle ağaçlara tırmanıyor, ellerinde tuttukları iplerin uçlarını dallara bağlayıp hemen yere atlıyor, ipleri çekerek ağaçları yola deviriyorlardı. Tar vadisine sarkan yola devrilen ağaçlar kocaman kayalarla kucaklaşarak vadinin dibine yuvarlanıyorlardı. Aşağıda yokuşu tırmanan atlar şaha kalkıyor, garip garip kişniyorlardı; neye uğradıklarını bilmeyen savaşçılarsa vahşi çığlıklar koparark geri çekiliyorlardı. Çok geçmeden vadiye inen sarp yol kayalarla, ağaçlarla ve kayaların dibinden kayan toprak öbekleriyle örtülmüştü. Yalnız birkaç yerde sırtüstü devrilmiş atların toprağın içinden çıkan bacakları görünüyordu. Targutay'ın savaşçıları ötedeki kayalıklara çekilmişlerdi, ve oradan Kasar'ı ve Belgutay'ı şaşılı gözleriyle seyrediyorlardı. Balta sesleri kesilmişti ve vadiye derin bir sessizlik çökmüştü. Arada gevşek bir taşın topraktan kurtulup aşağıya yuvarlanışı duyuluyordu. Moğollar yarımlarına dek kesili ağaçlara bağlı ipleri tutmuş, Kasar'ın yeni emrini beklerken, birbirlerine bakışıp gülüyorlardı.

Derken kurşun renginde kayaların yanındaki savaşçılar tekrar sürdüler atlarını. Kayaların gerisinden başka savaşçılar çıktılar. Onlar da vadinin dibindeki dar düzlüğü sür'atle geçerek atlarını yokuşa doğrulttular. Aşağıdan vahşi çığlıklar, ıslık, atılan okların vızıltıları geliyordu. Fakat oklar Kasar'ın ve Belgutay'ın durdukları yere ulaşmadan, bazıları kayalara çarpıyordu, bazıları da gevrek toprağa saplanıp kalıyorlardı. Kasar şimdi vadiye inen yolun

ucunda durmuş, oklara ve aşağıdaki Targutay'ın savaşçılarına bakarak gülüyordu. Vadinin dibindeki düzlükte otuza yakın savaşçı vardı. Savaşçılar küçük kümelere bölünüyorlardı. Gene de hücum başlayacağa benziyordu. Kasar, ağaçlara bağlı ipleri tutan Moğollara aşağıdaki savaşçıları işaret etti. Fakat Moğollara ipleri çekmeğe vakit kalmadan vadinin dibinden güçlü bir ses geldi:

- Uraaagş!

Atlar ileri fırladılar. Hayvanlar dolu dizgin yokuşa doğru koşarlarken Kasar emir verdi:

- Çekiniz! Ağaçları devirin!...

Ağaçlar gene yola devriliyor ve, yoldaki kayalara ve çorak topraklara karışarak, savaşçıların üzerlerine yuvarlanıyorlardı. Targutay Kurulduk'un savaşçıları bir süre toz toprak dumanı içinde gözden kayboldular. Yalnız hayvanların kişnemeleri duyuluyordu. Toz ve toprak dumanı yamaçlara çökünce kayaların gerisinden iki savaşçı çıktı. İki savaşçı ellerini siper ederek bir süre Kasar'ın adamlarına baktılar, sonra ağır ağır yürüyerek aşağıda vadinin dibinde durdular. Yürürlerken ellerini başları üzerine kaldırarak türlü işaretler yapıyorlardı. Aşağıda birşeyler oluyordu. Konuşmak mı istiyorlardı? Belki. Kasar, vadinin dibindeki iki savaşçıya bakarken dirseğiyle Belgutay'ın böğrünü dürttü:

- Sor şuna Belgutay, ne istiyor? Savaşçıları nerde?

Fakat Belgutay'a ses etmeğe vakit kalmadan aşağıdan ağır bir ses geldi:

- Konuşmak istiyoruz sizinle!

Kasar Belgutay'a, Belgutay Kasar'a baktı. Kasar güldü. Gene de aşağıdaki savaşçının sesi duyuldu:

- Konuşmak istiyoruz!

- Âlâ! Konuşalım! diye bağırdı Belgutay.

- Biz sizinle savaşmak istemiyoruz!

- İyi! Targutay Kurulduk'a selâm söyleyin! Savaşçılarını alıp gelsin, öyleyse! Burada Temuçin'in iti olur, Targutay. Temuçin'e ata binmesine yardım eder; üzengisini tutar. Temuçin kocayınca Targutayın beline basıp atına biner! Haydi gidin de Targutay'a söyleyin!

Vadinin dibindeki savaşçılar cevap vermediler. Az daha yola yaklaştılar. Moğollar hemen kayaların ve ağaçların gerisine çekilerek oklarını vadinin dibindeki savaşçılara doğrulttular. Aşağıdaki savaşçılar arada bir başlarını çevirip kayalara bakıyorlardı. Kayaların gerisinde başka savaşçıların gizlendiği âşikârdı. Ve iki savaşçı toprak ve kayalarla tıkalı yolun ucunda durdukları zaman kurşun renginde kayaların gerisinden beş atlı çıktı. Atlılar atlarını sür'atle sürerek öteki iki savaşçının yanında durdular.

Yeni gelenlerin arasında biri az ileriye çıktı. Uzun boylu, geniş omuzlu, elinde küçük bir kalkan, boynunda asılı demir zincire ilişik ak tavşan kuyruğu, pala bıyıklı bir savaşçıydı bu. Bindiği atı durmadan ayak değiştiriyor, ileriye atılmak istiyordu. Başı dimdikti savaşçının. Mağrurca bakıyordu.

Tütenay, Kasar'ın yanında durdu, dirseğiyle Kasar'ın böğrünü dürttü:

- Targutay... dedi. Targutay Kurulduk'un kendisi.

- Evet, tanıdım. Targutay, dedi Kasar yavaş bir sesle.

- Gelin yakalayalım şunu. Yakalayıp Temuçin'e götürelim.

- Olmaz, dedi Kasar. Kayaların gerisinde başka savaşçıları var. Vadiye inersek onlar bizi yakalarlar.

Belgutay lâfa karıştı:

- Döğüşelim Kasar. Biz onlarla döğüşürken Temuçin Burhan dağına kaçıp gizlenir.

- Temuçin kaçmıştır da belki. Biz ona...

Fakat Kasar'a lâfının sonunu bitirmeğe vakit kalmadan aşağıdan Targutay'ın sesi duyuldu:

- Kasar! Beni dinle!

Sesinin güçlü yankıları uzak bir yerde boğuldu. Targutay gene:

- Dinliyor, musun, Kasar? diye bağırdı.

Kasar cevap verdi:

- Konuş, ne istiyorsun?

- Ben seninle savaşmak istemiyorum. Sizinle değil, hesabımız Temuçin'le! Anladın mı?

Belgutay dişlerini gıcırdattı, burnu altından homurdandı; sonra bakışlarını Kasar'ın yüzüne çevirdi:

- Sası porsuk, dedi. Tilki Targutay... Yesügey'e çevirdiği dolapları unuttuğumuzu sanıyor.

Kasar'ın yüzü de gergindi şimdi.

- Temuçin'e yanaşma, Targutay! Yanaşamazsın Temuçin'e! Benim ve Belgutay'ın kemikleri üstünden geçip yanaşabilirsin ancak Temuçin'e. Anladın mı? Bizim ile konuşacaksan kılıcını çek! Haydi, sür atını! Sür atını Moğollara karşı!..

- Siz Moğolsanız biz de Moğoluz. Bizim de gözlerimiz gök! Moğol kardeşlerimize karşı savaşmak istemiyoruz biz! Targutay'dır bunu size söyleyen! Anladın mı?

- Anladım elbet! Tilki Targutay!

- Biz Temuçin'i istiyoruz!

- Atını sür, öyleyse! Biz burada bekliyoruz! Buradayız! Gel, haydi!

Targutay'ın atı hırçın hırçın geri çekildi.

- Neden biz! biz! diye konuşuyorsun ya, Kasar? Senin yanındaki kim? Belgutay mı? Bırak, Belgutay kendisi konuşsun! Belgutay'ı Yulun Eke doğurmadı ki! Bakalım, Belgutay da biz! biz! diye konuşacak mı? Temuçin'le beraberce Bektar'ın göğsüne ve arkasına sapladığınız okları Belgutay'ın unuttuğunu mu sanıyorsun?

Belgutay fazla kendini tutamadı. Ağaçların gerisinden fırlayıp bayırın kenarında durdu:

- Kokmuş porsuk, seni! Beni kimin doğurduğunu sen nerden bilen? Moğol hatunu doğurdu beni!.. Yesügey Bahadır'ın koynunda yatan hatun doğurdu beni. Kokmuş Targutay!.. Tilki Targutay, savaşçılarını al da geri dön! yoksa...

Fakat Belgutay'ın lâfı yarıda kaldı. Aşağıdaki kurşun renginde kayanın gerisinden başka savaşçılar çıktılar. Savaşçılar vahşi çığlıklar koparark Targutay'ı dört yandan sardılar. Kayanın gerisinden başka savaşçılar çıkıyor, kargılarını, kalkanlarını başları üstüne sallayıp Targutay'a birşeyler anlatıyorlardı. Çığlıklar, bağrışmalar, ha-hu sesleri yavaş yavaş kesildi ve vadiye derin bir sessizlik çöktü. Neden sonra Targutay çevresindeki savaşçıların arasından çıktı, ve yukarıdaki Kasar'a ve Belgutay'a bakarak seslendi:

- Temuçin kaçtı, Kasar... Burhan-Kaldun'a kaçtı! Ama Burhan-Kaldun'dan çıkmayacak artık! Çıkamaz! Çıkarsa da uzağa gidemez! Dağın çevresinde benim savaşçılarım!.. Sen Temuçin'i dağda bırak da bize gel!

Kasar cevap verdi:

- Tilki Targutay! Sen Temuçin'in çizmesine çamur bile olamazsın! Temuçin senin tutsağın olmaz! Savaşçılarını al da Daylıun Baldak'a dön! Anladın mı?

- Âlâ! Döneceğim! Ama yalnız dönmeyeceğim, Temuçin'i de kendimle beraber götüreceğim!

- Boyanday*, tilki Targutay!

- Boyanday Yulun Eke'nin iti, Kasar!

Targutay Kurulduk ve savaşçıları atlarını sürdüler. Aşağıdaki düzlükte kimseler kalmadı. Yalnız kayaların gerisinde birbirine çarpmasından çıkan oklukların kuru takırtıları duyuluyordu. Sonra, yavaş yavaş o kuru tıkırtılar da işitilmez oldular ve vadiye derin, sağır bir sessizlik çöktü.

---

* Boyanday: Sağlıcakla kal anlamına gelir.

Kasar ve Belgutay savaşçıların gerisinde kayboldukları kayalara uzun uzun baktılar. Bakışlarında yüreklerinin acısı beliriyordu. Temuçin'e yardıma varamıyacaklarını biliyorlardı. Burhan-Kaldun'un çevresi Taycuut savaşçılarıyla kuşatılmıştı.

Çadırlara döndüler.

Çadırın önünde duran Yulun Eke, Temuçin'in Burhan-Kaldun'a kaçışını bildirmek istedi ise de Kasar dinlemedi; sadece elini salladı:

- Biliyoruz, dedi.

- Biliyor musunuz? diye sordu Yulun Eke.

- Evet. Targutay'ın kendisi söyledi bize. Ama ne çıkar? Burhan - Kaldun'un çevresini Taycuut savaşçıları demirden çemberlerle kuşatmışlar sanki. Temuçin Burhan dağından çıkamaz artık.

Kasar sustu, ve ancak o zaman gözlerini Yulun Eke'nin yüzüne kaldırdı. Yulun Eke'nin yüzü bombozdu. Kasar'ın bu açıklamasından olacaktı ki, yüzünde kalbinin acısı beliriyordu. Ellerini yanlarına bırakıverdi Yulun Eke. Fakat bir süre sonra yüzü ve kalbi güçlenir gibi oldu. Kasar'ın yüzüne bakarak konuştu:

- Çıkar! Burhan dağından da çıkar. Burhan -Kaldun'da yalnız değildir Temuçin. Gök-Tengri onunla!...

Ve dönerek çadıra girdi, Yulun Eke.

Gün boyunca Temuçin'den haber beklediler. Ama ne o gün, ne de ertesi gün çadırlara uğrayan olmadı. Kasar'la Belgutay birkaç kez atlarını Burhan-Kaldun'a sürdü iseler de Targutay Kurulduk'un savaşçıları gözlerinę ilişince geri döndüler.

TEMUÇİN BURHAN KALDUN'DA

TARGUTAY Kurulduk'un savaşçıları Burhan dağının çevresinde idiler. Temuçin'den ses soluk çıkmıyordu. Üçüncü günün akşamı Targutay'ın savaşçıları üçer-beşer kişiden ibaret kümelere bölünerek kayaların gerisinde, çalılar arasında, kamışlıklarda gizleniyorlar; Targutay Kurulduk, Temuçin'in gizlendiği yerden çıkana dek yerlerinde kalmalarını emrediyordu.

O gece Temuçin hiç uyumadı. Akşam başında atını sulamak için hayli alçaktaki ırmağa indi ise de, Taycuutlarını ateşleri gözüne çalınınca hemen uzaklaştı ırmaktan. Geceleyin ateşler söndüler. Savaşçılar, dersin ki yerin dibine batmışlardı. Çıt çıkmıyordu. Sabah oldu. Ateşler yanmadı. Bir tek savaşçı, bir tek atlı görünmedi Temuçin'in gözüne. Daylıun Baldak'a mı dönmüşlerdi Taycuutlar? Kayaların gerisinde mi gizleniyorlardı yoksa? Çıkmalı mıydı gizlendiği yerden? Ya kapana düşerse? Temuçin bekliyordu. Sabah sisleri süzüle süzüle kırlardan, ağaçlar arasından iniyor, alçaklara çöküp yerleşiyordu. Güneş doğmuştu. Güneş Burhan dağının tepelerini

aydınlatmıştı. Aşağıdaki sisler de yavaş yavaş inceliyorlardı ve sislerin altından uzaktaki Kerulen'in ışıltılı suları görünüyordu. İşte orda Temuçin'in çadırları! Kaç gün daha kalacaktı dağlarda?

Kerulen'in suları göründüğü anda gizlendiği yerden çıkıp çadırlarına dönmeğe karar verdi Temuçin. Atına atladı. Dizginleri sım-sıkı kavradı. Eğer üstünde döndü, güneşe baktı, başını eğdi, ve öyle uzun bir süre durduktan sonra atını sürdü. At, durduğu yerden dört nala koştu. Fakat ötede, ağaçlar arasından görünen düzlüğe varmadan at yavaşladı, ve kafasını sağa sola atarak kişnedi. Temuçin tekrar mahmuzladı atı. At gene de dört nala koştu. Ama bu sefer de koşu uzun sürmedi. Oldukça derin bir çukurun üzerinden atlamıştı ki, ön ayaklarıyla gevşek toprağa bir ok gibi saplandı kaldı. Temuçin güçlü bir tepkiyle atın kafası üzerinden fırlayarak on adım kadar uzağa elleri ve dizleri üstüne düştü, Temuçin şaşkın, soluyan ata bakıyordu. Ayağa kalkarken: «Pes! Yere düşmenin sırası mı şimdi?» diye düşündü. Dizleri ve dirsekleri yara bere, emekleyerek ata yaklaştı. At kulaklarını dikmiş, ağaçların arasından görünen düzlüğe bakıyordu. Temuçin hayvanın gemine uzanıyordu ki, Temuçin'i dağa davet eder gibi, sağrısını çevirdi. Temuçin çevresine göz gezdirdi. Gözlerine hiçbir şey ilişmeyince tekrar ata baktı. Heyhat! Atın bütün eğer kayışları yerli yerinde olmasına rağmen, eğer yoktu. Tekrar çevresine baktı. Ve çukurun az uzağında yerde yatan eğeri görünce şaşakaldı. Sonra yatıştı Temuçin hayvanın kafasını kolları arasına aldı, yanağını hayvanın çenesine dayadı, Burhan dağının ışıltılı doruğuna bir süre bakıp durduktan sonra yavaş bir sesle kendi kendine konuştu:

- Çıkmamalıyım buradan. Targutay Kurulduk'un savaşçıları beni bekliyorlar orada. Gök-Tengri biliyor bunu. Ve Gök-Tengri beni koruyor. Dağda kalmalıyım...

Temuçin Burhan - Kaldun'da kaldı.

Gök-Tengri korumuştu onu. Aksi takdirde eğerle birlikte düşmezdi attan. Açlıktan da ölmemesi için ilâh Ötegey'e yalvarıyordu. Ama bulunduğu yerde toprak verimsizdi, susuzdu. Günler geçtikçe Temuçin zayıflıyordu. Ayağa kalkıp böğürtlen aramağa, ağaçların kabuğunu koparıp kemirmeğe gücü kalmıyordu artık. Kaç gün daha kalabilirdi Burhan- Kaldun'da? Bir gün mü? İki, üç gün mü? Sonra ne olacaktı? Aç kurtlara aş olmaktan başka ne olabilirdi? Kurtuluş yoktu Temuçin için? Kerulen'e dönmesi gerekiyordu. Ya Kerulen'e dönerse Taycuut savaşçıları yakalamayacaklar mıydı kendisini? Öyle! Ama Targutay'la savaşarak ölmek, dağlarda açlıktan ölmekten daha iyi değil miydi?

Altıncı günün sabahı dağdan inmeye karar verdi Temuçin.

Güç belâ atına bindi, ve üç gün evvelsi eğerle birlikte atın sırtından düştüğü yere yöneldi. Hafif bir koşuyla ilerliyordu hayvan. Ormanın kıyısına varmadan atı dolu dizgin sürdü Temuçin. Ve işte düzlük. Düzlüğün hemen ötesinde Kerulen... Çadırların üstünde dumanlar gözüne ilişince kalbi çarpmağa başladı. Çadırları oradaydı. Bir beşyüz adım kadar ötede!

Ağaçlar arasından çıktı Temuçin. Düzlüğe iniyordu ki kulaklarına «Uragş!», «Uragş!» sesleri çalındı, ve seslerin nereden geldiğini anlamağa vakit kalmadan, havada ıslıklar çıkararak arkanlar uçmağa başladı. Temuçin yere düştü. Başını kaldırdığı zaman üzerinde dikilmiş duran Taycuutları gördü.

*

* *

Temuçin'in yanında duran Taycuutlar, başlarını arkaya atarak katıla katıla gülüyorlardı. Gizlendikleri yerlerden

başka savaşçılar çıktılar. Onlar da gülüşerek Temuçin'e yaklaştılar. Birkaçı eğilerek Temuçin'in ellerini bağladı. Sonra kendisini eğere yerleştirerek Targutay Kurulduk'a yöneldiler.

Güneş gökyüzündeydi artık. Taycuutlar günlerden beri gizli kaldıkları yerlerden çıkıyor, Eski Kurgan'ın yanındaki Targutay'ın çadırına gidiyorlardı. Targutay, Temuçin'i ve savaşçılarını sessizce karşıladı. Fakat suratı asık ve somurtkandı. Hemen Daylıun Baldak'a yönelmelerini emretti. Taycuutlar Eski Kurgan'dan uzaklaşırlarken Kasar'la Belgutay tepenin üstünde duruyor, başları göğüslerine düşük, kendilerinden uzaklaşan Temuçin'e ve Taycuutlara bakıyorlardı.

Akşam oldu. Vadilere, yarlara, Kerulen'e karanlık çöktü. Gökyüzü karardı. Hayvanlar uyudular. Temuçin'in küçük Ordasına sağır bir sessizlik çöktü. Çadırlarda kaderlerini genç Temuçin'e bağlamış olan yaşlı Moğollar Temuçin'i düşünüyorlardı. Duyacaklar mıydı bir daha Temuçin'in adını? Görecekler miydi bir daha Temuçin'i? Birlik olup yaşamasını bilmeyen Moğolların bu son kalıntıları da silinip gidecek miydi bu topraklar yüzünden?

Kerulen'in ötesindeki sık ormanlarda kurtlar ürüyordu.

BOYUNDURUK

KIYILARINDAN taşmış bir nehir gibi Onon'a ilerliyordu Orda. Yüzlerindeki yara izlerinde eski savaşların hâtıralarını taşıyan yaşlı Moğollar, kağnıların üstünde kadınlar, küçük küçük yavrular, atlarını koşturan yanık yüzlü gençler Onon'a akıyorlardı. Bozkır onların altında inliyordu. Kaplanlar Burhıçın-tögüm diyarının atlı sahiplerinden ürkmüşler gibi, yuvalarında gizlenmişlerdi. Üzerlerinde kartallar uçmuyordu. Gündüzleri yakıcı güneşin altında ateş dalgası gibi, geceleyin bozkırın yüzünü örten bir nehir gibi, sefil hayatlarının biricik umut ve tesellisi olan önderin emrettiği yere gidiyorlardı. Binler, onbinler, yüzbinler!... Çoluğu çocuğu, hatunu eri; iç savaş ve garazlarla yorgun, kan kokan ana Moğol topraklarını adım adım, karış karış dolanırlarken kağnıların gıcırtılarında, atların kişnemelerinde; çağlayanların, derelerin, yaban hayvanların ses ve gürültü cümbüşünde; yıllar yılı onlar ayak altında kalmış, aç ve sefil, üstlerinden geçmiş düşman tümenlerinin altında çiğnenmişlerdi. Fakat ölmemişlerdi. Ve canları yıllar yılı kendilerini hakir görmeyecek, kendileri gibi özgürlüğü seven birini özlemişti.

Gidiyordu orda. Burhan - Kaldun'un yamaçlarından, Daylıun Baldak vadilerinden, Kerulen'in kıyılarından Onon'a gidiyordu. Güzelliğini, bereketini onlardan esirgemeyen, bağrındaki yeşil otlaklarla onları bekleyen Onon'a gidiyorlardı. Öncekiler de gitmişlerdi. Onlar da bozkırlara dökülmüş, önderin izlerine düşüp, kalplerinde umut ve iman, onlar da böylece gitmişlerdi. Şimdi de o yöne ilerliyordu orda. Ne vardı Onon'da? Neler vaad etmişti önder onlara? Yeni otlaklar mı? Yeni savaşçılar mı? Onlar Onon'a giderlerken Orhon'dan çıkmış, kendilerine karşı ilerleyen Toto Han'ın tümenleriyle karşılaşmayacaklar mı? Tatarlar, Toto Han'ın Merkit savaşçılarıyla birlik olup kendilerine saldırmayacaklar mı?

Gidiyorlardı! Daylıun Baldak'taki otlakları göğün altında bom-boş bırakmışlardı. Gitmek gerekiyordu, önderin emriydi bu. Yüreklerinde umut ve iman, önderin ardından gidiyorlardı.

Onların arasında bir er vardı. Bu er ötekilerden başkaydı. Boynunda ağır bir boyunduruk vardı erin. Ak şakağı üstünde kan damarı beliriyordu. Kalın kalındı damarı. Alnında ter dizileri vardı. Yüzü, boynu, omuzları yara ve bere içindeydi. Ama imanlı gözleriyle ileriye bakıyordu. Ve baktıkça elleri, bilekleri güçlü oluyordu. Bu güçle boynundaki boyunduruğu kırabileceğine, parçalayacağına inanıyordu. Bu güçle Moğol bozkırının kartallarını ufukların ötesine götürebileceğine inanıyordu. «Takla Makan'ın ötesinde bir diyar var», diye düşünüyordu. «O diyarın hakanları altın kafeslerde yaşarlar. Vücutlarını ipeklere sararlar. Takla Makan'da ne kadar kum varsa o kadar insan yaşar o diyarda. Ama o diyarın insanları köle. Hatunları yavrularını köle olarak doğururlar. Tümü hakanın önünde elleri ve dizleri üstünde sürünüp sürüklenerek bir avuç aş diler, bir yudum su dilerler; hakanın ayaklarını öperler. Onlar ömürleri boyunca bozkırın ha-

vasını solumadılar. Bozkırın yeli ve güneşiyle yanmadı yüzleri. Onlar Onon'un ve Kerulen'in suları gibi ışıltılı sularda yıkanmadılar. Atların kişnemelerini, öküzlerin böğrüşmelerini, kağnı gıcırtılarını duymadılar. Buna rağmen, kendi köleleriyle bu bozkırların hür kartallarını da köle ediyorlar. Savaş meydanlarında değil, kahpece. Çünkü bu kartalların arasında onların diyarındaki saray denen altın kafeslere imrenenler bulunuyor. O kafeslerde yaşayan mis kokulu hatunlarla kendi can ve ruhlarını zehirliyorlar. İşte sizler, taşmış bir nehir gibi, Onon'a gidenler, onların yüzünden sefil bir hayat yaşıyorsunuz. Kartalsınız ama karanlıklar içindesiniz. Herşeyden yoksunsunuz! Oysa Gök-Tengri, gökyüzündeki gün ışığını sizin için döküyor yere. Ufukların gözle görünmeyen öteleri sizin için! Ama hainler sürüyor sizi! Yeter yeter! Bu boyunduruktan kurtulayım hele! Yeter! diye bağıracağım. Uyanmayacak mısınız! Uyanmalısınız! Biliyorum, şimdi bana bakmıyorsunuz. Bakıyorsanız da beni bir tutsak olarak görüyorsunuz. Ama kendinizin tıpkı benim gibi bir tutsak olduğunu bilmiyorsunuz. Ya ben bu boyunduruktan kurtulur da sizleri, bizi hor ve yetim görenlere karşı savaşa çağırırsam? Gelmeyecek misiniz benimle? Geleceksiniz! Eminim buna! Gün ışığını gördüğüm kadar, boynumdaki boyunduruğun sızısını hissettiğim kadar eminim! Sizler hür doğdunuz, hür yaşamak hakkınızdır. Sizden bu hürlüğü almak isteyen kendisi köle olacaktır.»

Böyle düşünüyordu. Ve boynundaki boyunduruk altında yaralarının sızısı arttıkça içindeki kurtuluşa özlem duygusu da artıyordu. Üstünde oturduğu kağnıyı iki öküz çekiyordu. Yavaş yavaş ilerliyordu öküzler. Boyunduruğa koca çivilerle zincirlenmiş kolları mos-mordu. Kağnının bazan sağından, bazan da solundan atlı bir savaşçı geçiyordu. Yüzlerinde eski savaş izlerini taşıyan yaşlı savaşçılar atlarını yavaşlatıp ona bakıyorlardı, içlerini çeki-

yorlardı; genç Taycuut savaşçıları eğerde eğilerek onun yüzüne tükürüyorlardı. Bazan hemen arkadan ilerleyen arabanın üstüne yerleştirilmiş kocaman çadırdan bir hatun çıkıyordu; yere inerek ona yaklaşıyordu hatun, elleri arasından tuttuğu su savutunu ona uzatıyordu, bir yudum su içiriyordu, ve korkulu gözleriyle çevresine bakarak gene de arabadaki çadıra dönüyordu.

*

* *

Orda'nın öncü yagunları Onon'un kıyısındaydılar. Orda'nın yerleşeceği yerde çadırlarını kurmuşlardı artık. Targutay Kurulduk'un çadırı da hazırdı. Ateşler yanmıştı. Zeminler kızıl Kâşgar kilimleriyle döşenmişti. Çadırın önünde çıngıraklı, at kuyruklu, ve ak kartallı bayrak, Targutay Kurulduk'un gücünün kabarmış olduğunu gösteriyordu. Ama yaralar henüz tazeydi. Taycuutlar, Moğollara yüksekten bakıyorlardı. Sevmedikleri birinin yanından geçerlerken hayâsızca yere tükürüyorlardı. Çadırlarında kımız içerlerken Yesügey Bahadır'a karşı şarkı söylüyorlardı.

Targutay Kurulduk'un Ordası gece yarısında ulaştı Onon'a. Uzaklardan gelen davul gümbürtüleriyle uyandılar. Orda'nın ilerisinde ilerleyen Nayman zurnacılarının çaldıkları şarkılar, Targutay Kurulduk'un Orda'nın başında bulunduğunu bildiriyorlardı. Taycuutlar atlarına atlayıp önder'e karşı çıktılar. Çok geçmeden davul, zurna, boru sesleri kesildi. Targutay Kurulduk'un sırtında tor gömlek vardı. Başında demir siperli meşin kasket, kollarında dirseklerine dek meşin kolluklar. İçerisi Çin mumlarıyla aydınlanmış çadırın önündeki ak kartallı sancağın dibinde durdu. Hayvanları da kendileri kadar coşkun Taycuutlar, atlarını çadırların çevresinde koşturarak ha-hu! sesleriyle önderi selâmlıyorlardı.

Taycuutlar atlarını koştururlarken kalabalığını ortasından bir çığlık koptu. Savaşçılar sustular. Uzaktan, karanlığın içinden kağnı gıcırtısı geldi. Herkes ses gelen yana döndü. Kağnı ağır ağır, hep o yeknesak gıcırtıyla çadıra yaklaşıyordu. Tıs yoktu. Bütün gözler karanlığın içine dalmıştı. Herkes kağnıyı bekliyordu. Az sonra, kocaman çadırın eşiğinden dışarıya sızan onlarca mumun kör ışığında kağnı göründü. Kağnının görünmesiyle etrafa derin bir sessizlik çöktü. Ama bu sessizlik uzun sürmedi. Kağnı çadıra yüz adım kala durdu ve, savaşçılar soluklarını göğüslerinde tutmuş, kağnıya bakarlarken, kağnının üstünden gürültüyle yere birşey düştü Taycuutlar da o ağır şeyin yere düşmesini bekliyorlardı galiba ki, hep birden bağırdılar:

- Ha-hu!.. Yaşa Targutay Kurulduk!
- Ha-hu!.. Ha-hu! Yaşa Targutay Kurulduk!

Kalpaklar, tolgalar, demir kasketler, kurt postları havada uçuyordu. Hava ulumalarla, kurtları andıran ürümelerle dolmuştu. İki Taycuut, Temuçin'in boynundaki boyunduruğa bağlı ipin ucunu tutmuş, çekiştire çekiştire, sürükleye sürükleye, Targutay Kurulduk'un çadırına götürüyorlardı.

Savaşçılar dağılmaya başladılar. Targutay Kurulduk, onun yanında Dodo Kıray, Kargun Batır'ın oğlu genç Kaltugay ve az ötede Nayman çalgıcıları çadıra girdiler. Çadırın önündeki meydan boştu. Gökyüzünde ağır, hareketsiz bulutlar vardı. Ay çıkmış, gümüş ışınlarıyla Onon'un sularını ışıldatmıştı. Kimse bakmıyordu Temuçin'e. Kimse görmüyordu onu. Temuçin yoktu sanki. Targutay Kurulduk'un çadırından Nayman çalgıcılarının çaldıkları şarkının ezgisi etrafa dağılıyordu. Onon sessizdi. Ama sessizliğinde bir sır saklıyordu sanki.

Yesügey Bahadır'ın Eski Dostu Sorgan Şira

Boynundaki boyunduruk toprağa sancılı ensere bağlı, meydanın kenarında karnı üstünde yatıyordu Temuçin. Çin mumlarının solgun ışığıyla aydınlanmış çadırdan Nayman çalgıcılarının çaldıkları coşkun şarkının ezgisi dışarıya taşıyordu. Çadırın önünde, karınları üstüne uzanmış, köpekler yatıyorlardı. Arada bir çadırdan köpeklere bir kemik veya güneşte kurutulmuş bir et parçası atılıyordu.

Temuçin, Kerulen'i düşünüyordu. Dost Kerulen'i düşünüyordu Temuçin. Bir ana gibi yıllar yılı Moğollara bakan, Moğolları besleyen Kerulen'i. Tatarlar gelip son Moğol çadırlarını da kılıçtan geçirmeyecekler miydi? Otlaklarını yakmayacak, son hayvanlarını alıp götürmeyecekler miydi? Ya Onon? Onon da Yesügey Bahadır'ın sürüleri için bağrındaki otlakları açmıştı geçmişte. Onon da yıllar yılı Moğolları yedirip beslemişti. Onon da Moğollar için bir ana idi? Ya şimdi? Şimdi susuyordu Onon. Ama neden? Bu kadar yakın olmasına rağmen neden kendini

göstermiyordu Temuçin'e? Neden karanlıklar için de gizlenmişti?

Ötede, çadırın yanında üç-beş kişi duruyordu. Temuçin'e bakıyorlardı; belki Temuçin'den bahsediyorlardı. İkisi Temuçin'e yaklaştı, Temuçin'in üzerinde bir süre dikilmiş bir halde durdular; sonra boyunduruğu, enseri, ense-re bağlı kalın ipi gözden geçirdiler, ve ağır adımlarla çadıra döndüler. Ay, bulutların arkasında saklandı. Meydan karardı, ve çadırın yanındakiler gülüşerek çadıra girdiler.

Derken Temuçin'in kulağına fısıltılı bir ses geldi. Başını güçbelâ topraktan kaldırdı, sesin geldiği yere baktı, ama karanlıkta gözüne hiçbir şey ilişmeyince gene de başını nemli soğuk toprağa yasladı. Kim gelecekti karanlıkta Temuçin'in yanına? Kim gelip ılık eliyle onun alnını okşayacaktı? Yulun Eke mi? Hayır. Yulun Eke Kerulen'de. Karanlığın içinde kimseler yoktu. Kalbi aldatıyordu Temuçin'i. Ama... gene sesler çalındı kulağına. Sonra ayak sesleri. Temuçin, başını yerden kaldırmaksızın, gözlerini sesin geldiği yere çevirdi. Bir süre sonra, elleri ve dizleri üstünde sürüklenerek biri Temuçin'in yanına geldi. Bir kadındı bu. Soluğu Temuçin'in yüzünde, elini uzatarak onun alnına koydu. Hayli sustu. Sonra göğsünde, mintanı altından yamalar, çullar içinde sarılı bir parça eti çıkarıp Temuçin'in ağzına uzattı:

- Ye, Temuçin, dedi yavaş bir sesle.

Aynı yavaş sesle sordu Temuçin:

- Kimsin sen?

- Önemi yok. Moğol hatunuyum.

- Moğol... Moğol hatunu mu?

- Ye Temuçin... Ye!

- Moğol hatunu... diye tekrarladı Temuçin.

- Yolda üstünde yattığın kağnıya gelip sana su içiren hatunum, ben... Korkma, ye.

- Korkmuyorum ben, Moğol ana. Yalnız bir sızı var şuramda...

- Dayan, Temuçin. Dur hele... omuzbaşlarındaki yaralar üstüne şu yamaları koyayım. İşte...

- Sızı en çok kalbimde, Moğol ana.

- Gök-Tengri sana güçlü bir kalp vermiş Temuçin...

- Belki... Ama hiç dinmiyor sızı, Moğol ana. Korkuyorum...

- Acıdır sızıların, Temuçin, biliyorum. Senin sızılarını ben kendi kalbimde hissediyorum. Öldürmez belki seni Targutay. Korkma.

- Ben ölümden korkmuyorum, Moğol ana.

- Neden korkuyorsun ya, Temuçin?

- Sizin... sizin doğurduğunuz yavrular hor ve sefil kalacaklar diye korkuyorum. Onon'un, Kerulen'in berrak sularını görmeyecekler, diye korkuyorum, Moğol ana. Neden doğuruyorsunuz bu yavrularınızı, Moğol ana? Tutsak olmaları için mi?

- İlâh Ötegey Moğol topraklarında yaşayan, içleri garaz ve cimrilikle dolu insanların kalplerini görüyor, Temuçin. İlâh Ötegey gördüklerini Gök-Tengri'ye bildiriyor. Kalbindeki umut ve iman sönmesin, Temuçin. Sen bir gün kurtulacaksın!

Yavaşça, fısıltılı bir sesle konuşuyorlardı. Az uzaktaki çadırda kımız içen, Nayman çalgıcılarını dinleyen Taycutların kahkahaları yavaş yavaş kesiliyordu. Kadın bir eliyle Temuçin'in omuzbaşıyla boyunduruğun arasına çullar sokuştururken öbür eliyle Temuçin'in başını okşuyordu.

Derken bulutların gerisinden ay çıktı, meydanı aydınlattı. Çok geçmeden çadırın eşiğinde biri boy gösterdi. Yaşı hayli ilerlemiş olmasına rağmen, boylu boslu, geniş omuzlu, sağlam yapılı, başı yalın bir adamdı bu. Adamı önce Temuçin gördü.

- Kaç, Moğol ana. Kaç! Buraya geliyor adam. Kaç!..

Kadın emekleyerek boyunduruğun gerisine çekildi, ve dizleri üstünde durarak çadırın eşiğinde duran adama baktı. Adam şimdi ağır adımlarıyla Temuçin'in yattığı yere yürümeğe başlamıştı. Yürürken arada bir duruyor, dönüp korkulu gözleriyle çadıra bakıyordu. Temuçin gene de kısık bir sesle:

- Kaç! dedi. Kaç, Moğol ana! Buraya geliyor!.

Fakat kadın şimdi meydanın orta yerinde duran adamı tanımış olacaktı ki, iki eliyle Temuçin'in başını okşamağa başladı:

- Korkma, Temuçin. O adam sana yağı değil, dedi.

- Kim o? Neden yağı değildir, diyorsun, Moğol ana? Burada bana yağı olmayan var mı?

- Var ya. O adamın adı Sorgan Şira.

- Sorgan Şira kim?

- Yesügey Bahadır'ın eski dostu, Sorgan Şira.

- Targutay Kurulduk da Yesügey Bahadır'ın eski dostuydu. Ama şimdi... Moğol ulusunu parçalıyor.

- İnsanların hepsi aynı değil, Temuçin.

Temuçin ses etmedi.

Kadın devam etti:

- İnsanlar hep aynı değiller. İnsanı tanıman için onun kalbine bakmalısın, insanın kalbini görmelisin. Yalnız Gök-Tengri görebilir insanın kalbini.

Kadın sustu. Şimdi ikisi meydanın orta yerinde duran adama bakarlarken çadırdan iki savaşçı daha çıktı. Kadının Sorgan Şira dediği adam ötekilerden yana döndü ve üçü Temuçin'in yattığı yere yürüdüler. Boyunduruğun gerisinde dizüstü duran kadın birden bire ayağa atılarak karanlığın içinde gözden kayboldu. Üç adam koşarak geldiler, Temuçin'in üzerine dikildiler.

Birisi:

- Biri vardı burada! diye bağırdı.

Temuçin ses etmedi.

- Konuş, Yulun Eke'nin iti! Kim idi seninle konuşan?

Temuçin gene de ses etmeyince adam çadırdan yana döndü:

- Borsay! Borsay!

Koşarak onüç, belki ondört yaşında bir çocuk geldi.

Adam sordu:

- Borsay mısın sen?

- Evet, Borsay'ım, dedi çocuk.

Adam, yerde yatan Temuçin'i işaret etti:

- Biliyor musun bu kim?

- Temuçin, diye cevap verdi çocuk.

- Ama kimin Temuçin'i?

Çocuk omuz silkti:

- Merkit Çılaydı'nın hatunu Yulun Eke'nin doğurduğu Temuçin. Anladın mı?

- Anladım, dedi çocuk.

- Ama neden boyundurukta burada yattığını biliyor musun?

Çocuk tekrar omuz silkti.

- Targutay Kurulduk'un yerine Moğol Orda'sına han olmak istedi de ondan. Anladın mı şimdi?

- Anladım, dedi çocuk.

- Âlâ. Ama seni neden buraya çağırdığımı biliyor musun?

- Bilmiyorum.

- Sabaha dek bu asaletin yanında duracaksın, onun yanında bir şeref bekçisi olacaksın bu gece. Haydi burada kal! İyice gözetle şu hanı. Kimseler gelip onunla konuşmak isterse, hemen çadıra doğru seslen. Anladın mı?

- Anladım, dedi çocuk.

Üçü, kahkahalar atarak, çadıra yöneldiler. Çocuk Temuçin'in yanında kaldı... Temuçin, çeneleri sıkılı, içinden kıvılcımlar çakan gözlerini çocuğun yüzüne kaldırdı. Ne

desindi bu çocuğa? Babasının, nice nice Ordaları çiğnemiş Yesügey Bahadır'ın dostu Sorgan Şira da ötekilerle birlikte Temuçin'in haline gülüyordu. Önemli olan insanın kalbiymiş! Kalp de insanın vücudundadır; insanın üzerinde kırbaç ve kılıçla kim durursa kalp de ondan yana olur; kalp de ona boyun eğer.

Gıcırdayan dişleri ve çeneleri arasından:

«Targutay, seni Targutay!...» kelimeleri döküldü sadece ve gözlerini yumdu Temuçin.

Gözlerini açtığında Borsay'ı başı ucunda büzülmüş, harıl harıl uyur gördü. Çadırdaki Nayman çalgıcıların zurnaları susmuş, tok itler çadırın sihirbazlarının gösterilerini seyreden Taycuutların bazan da oh! oh! ları duyuluyordu.

Temuçin başını uzatarak Borsay'ın yüzüne baktı. Uyuyordu çocuk. Temuçin'in yüzü taş gibi, kaskatıydı. Bacaklarında, kollarında, yaralı omuzbaşlarında bütün kasları kısıldı, gözleri ışıldadı, dizleri üstünde güçbelâ durarak müthiş bir güçle boyunduruğu arkaya attı. Bir kez daha. Ve, ensere bağlı ipin kopmasıyla Temuçin'in sırtüstü yere düşmesi bir oldu.

Emekleyerek tekrar dizüstü durdu Temuçin. Gözlerini Borsay'dan yana çevirdi. Borsay uyanmıştı. İki eliyle gözlerini uğuştura uğuştura ayağa kalkıyordu ki, Temuçin boyunduruğu hızla çevirdi. Ağır boyunduruğun ucu Borsay'ın kafasına çarptı ve çocuk, iki eli havada gerili, yere sırtüstü düştü. Gık etmedi çocuk. Yatıyordu öylece yerde sırtüstü, kara saçları arasından ak alnına, yanaklarına kanlar sızıyordu. Canı vücudundan ayrılmamış olacaktı ki, ellerinin bütün parmakları titriyordu Borsay'a bakarken kendi içinde bir ses duyar gibi oldu Temuçin:

- Kaç!

Başını kaldırıp çevresine göz gezdirdi Temuçin. Görünürde kimseler yoktu, içindeki aynı ses:

- Kaç! diye tekrarladı.
- Nereye?
- Kaç! Kaç! Kaç, Temuçin!
- Tutarlarsa?
- Sen tutsaksın. Tutarlarsa öldürürler seni... Ölmek, tutsak olarak yaşamaktan iyi değil mi? Tutsak olarak yaşamak yakışmaz sana. Sen özgürsün. İsteyince özgürsün, Temuçin. Boynundaki boyunduruğa bakma. Kaç!...

Çadıra baktı. Çadıra girip çıkan kimseyi göremedi. Borsay'a baktı. Borsay hâlâ sırtüstü yatıyordu. Döndü. Dizleri ve elleri üstünde sürüklenmeye başladı. Yüzü ter içindeydi. Dizleri ve dirsekleri yara bereydi. Ne kadar sürüklendiğini bilmiyordu. Döndüğü zaman çadırdan sızan mumların solgun ışığı görünmüyordu. İçinden bir sevinç dalgası geçti Temuçin'in. Fakat uzun sürmedi bu. Kulağına çadırlardan yana kısık sesler çalınınca tekrar kaçmağa başladı. Arada dizleri üstüne düşüyor, ağır boyunduruğun altında güçbelâ ayağa kalkıyor, söğüt dallarını, çalıları tutarak koşmasına devam ediyordu. Koşarken de kulak kabartıp sesleri dinliyordu. Bir müddet sonra sesler işitilmez oldular. Kalbinde umut uyandı. Durarak alnındaki terleri silmek istedi. Fakat bileklerinin boyunduruğa bağlı olduğunun farkına varınca yüzü önceki küskün ifadesini takındı.

Ama yok! Tutsak değildi Temuçin! Tutsak olmak ona yaraşmıyordu. Boyunduruğa zincirlenmiş ellerini kurtaracaktı o. Boynuna geçirilmiş ağır boyunduruğu param-parça edecekti o!

Yürüdü. Sık fundalıklar, kalın bir duvar gibi, dikilmiş duruyordu onun önünde. Güçlükle, boyunduruğun altında kırılan fundalıkların arasına sokuldu Temuçin; ama açıklığa çıktım derken herşey birdenbire kardardı. Neredeydi Temuçin? Bilmiyordu. Kendine, geldiği zaman derin bir çukurun dibinde sırtüstü yattığını anladı. Ama ne-

redeydi? Targutay Kurulduk'un savaşçıları kendisini yakalayıp gene de meydana mı götürmüşlerdi? Yoksa başka bir hendeğe mi atmışlardı Temuçin'i?

Bulutlar parçalanmışlardı. Bulutların arasından dolunay çıkmıştı. Neredeydi Temuçin? Targutay Kurulduk'un tutsağı mıydı gene? Neden kalkmıyor, neden kalkamıyordu ayağa? Taycuutlar neredeydiler? Tıs yoktu. Dünya donmuştu sanki. Yalnız gökyüzünde bulutlar arasından kayan dolunay görünüyordu.

Derken kulağına bir ses çalındı Temuçin'in. Dostça bir ses. Gönlünü okşayan, ruhuna sokulan, damarlarındaki kanını ısıtan yakın bir ses. Ses öylesine yakın, öylesine ılık ve candan ki! Hayır, Temuçin tutsak değildir! Sadece bir çukurun dibinde yatıyor Temuçin. Çukurun hemen ötesinde Onon akıyor. Onon Temuçin'i kendine çağırıyor. Hayat var orada. Hayat ve kurtuluş. Akışıyla Onon ona kurtuluş şarkısını söylüyor. Evet, orada kurtuluş bekliyor Temuçin'i! Kerulen gibi, Onon da yıllar yılı Moğolları beslemedi mi?

Gözlerini kapattı Temuçin, yavaş bir sesle:

- İlâh Ötegey! Tengri'ye bildir benim durumumu. Bildir ilâh Ötegey ne durumdayım, korusun beni... diye fısıldadı.

Güçbelâ ayağa kalktı. Çukurdan çıkıp otsuz, yeşilsiz bayırın üstünde durduğu zaman ayın ışınları altında ışıldayan Onon'un billûr sularını gördü. Güzeldi Onon. Yakındı. Bir ana gibiydi Onon. Kerulen'le Onon'un suları akarken Temuçin de öteki Moğollar da tutsak olamazlardı. Dersin ki kendisine çağırıyor Onon Temuçin'i. Dersin ki «Korkma, Temuçin,» diyordu Onon Temuçin'e. «Sen de benim kadar güçlüsün» diyordu Onon, Temuçin'e; «Sen de benim gibi yüce dağlara, korkunç ormanlara, soğuğa ve sıcağa aldırmadan kendi bildiğin yere akıp git, gönlünün arzuladığı yere ulaş», diyordu.

Bayırı indi Temuçin.

Bayırla nehrin kıyısı arasında oldukça geniş bir düzlük vardı. Düzlüğün sırtı yeşil otlarla örtülüydü. Bayırın dibinde oturdu Temuçin. Onon'un sularına bakıp coşkun kalbini yatıştırmağa çalışıyordu. Yatıştıkça daha fazla yorgun oluyordu. Artık fazla yol yürüyemeyeceğini biliyordu. Boyunduruğu arkada bayıra yasladı. Uyku sarıyordu gözlerini. Sabaha dek uyursa... Ama yok! Kaçmalıydı! Kaçmalıydı! Kaçmalıydı Temuçin! Ama nereye?

Derken düzlüğün ötesinden atların nal sesleri çalındı kulağına. Başını güçlükle kaldırıp gözlerini seslerin geldiği yere çevirdi. Evet, atlar! Taycuutlardı bunlar! Başka kim olsundu? Başı boş atlar değildi bunlar. Sırtlarında biniciler vardı. Atlar düzlüğün ötesindeydiler. Fakat sesler gittikçe kendisinden uzaklaşıyorlardı. Bir süre sonra sesler işitilmez oldular. Atların nal sesleri tamamen kesilince nehrin mıncıklanmış yüzünden esen hafif rüzgâr Temuçin'in terli alnını okşadı. Derken tekrar sesler duyuldu. Fakat bu sefer Temuçin uzun düşünmedi. Şimdi, öncesinden daha güçlü bir sesle Onon'un onu kendine çağırdığını hissetti. Yavaş yavaş doğruldu, dizleri üstüne durdu, güçlükle ayağa kalktı, ve Onon'un çağrısına uyarak nehrin kıyısına doğru yürüdü.

Birbirinden uzak, top top kamışlar vardı kıyıda. Bu kamışların arasında sular rüzgârda hafifçe sallanan kamışlarla yarenlik ediyorlardı sanki. Kıyıya yaklaşınca dönüp demincek seslerin geldiği yere baktı Temuçin. Çıt yoktu. Gözlerini gökyüzüne kaldırdı, sonra nehre baktı. Gece güzeldi. Fakat gecenin içinde gizli gözler onu gözetliyorlardı.

Atların nal sesleri, ve çılgın bağrışmalar sessizliği bozdular:

- Arayın! Arayın!.. Hiçbir yer bırakmayın!

- Yok mu orda?

- Burada yok!
- Atlardan inin çabuk!
- Fundalıklarda arayın!...

Temuçin suya daldı. Yürüdükçe derin oluyordu su. Su çenealtına dek yükseldiği zaman durup nehirin kıyısından yana döndü. Sesler şimdi bayırın ötesinden, fundalıklardan geliyordu. Ay bulutların arasından çıkmış, inatçasına nehrin üzerinde durarak fundalıklarda Temuçin'i arayanları nehire davet ediyordu sanki. Derken düzlüğün kıyısındaki uzun otların arasından bir atlı savaşçı çıktı. Savaşçı nehre bakıyordu. Az baktıktan sonra atını sürdü, nehre yaklaştı. Şimdi korkuyla başını sağa sola çevirip birşeyler yokluyordu. Temuçin'i arıyordu adam. Bunu anlamakta gecikmedi Temuçin. Nereye kaçacaktı artık Onon bile onu koruyamıyordu. Koruyamazdı artık onu Onon. Saklarsa yalnız bağrında, kendi derinliğinde saklayabilirdi. Ama oradan çıkamayacaktı Temuçin. Ah, boyunduruğa bağlı şu elleri hür olmuş olsaydı!..

Savaşçı atını nehrin kıyısında durdurdu, atından indi, ve hayvanın geminden tutarak suya yaklaştı. Suyun içinde duran Temuçin'i gördüğü yürüyüşünden belli oluyordu. Az yavaşladı savaşçı. Sonra durdu, ve dönerek arkadaki fundalıklara baktı. Gözleri hâlâ fundalıklarda, el işaretiyle Temuçin'i kıyıya çağırdı. Fakat Temuçin'e adamın neden kendisini kıyıya çağırdığını anlamağa vakit kalmadan fundalıklardan bir ses duyuldu:

- Sorgan Şira!... Hey, Sorgan Şira!

Kıyıdaki savaşçı tedirgin adımlarla atının gerisinde durdu, eliyle Nayman kalpağı altından sızan terleri silerken sağlam bir sesle seslendi:

- Ne var? Buradayım!
- Neredesin?
- Onon'un kıyısında. Atı suluyorum!
- Yok mu görünürde?

- Kim? Temuçin mi?

- Temuçin elbet! Başka kim olacak?

- Sen Temüçin'in bir Altay sihirbazı olduğunu mu sanıyorsun? Sihirbaz olsa bile boynuna geçirilmiş boyundurukla Onon'a dalamaz.

- Demek ki yok oralarda!

- Yok! Hem boynunda boyundurukla buraya dek gelebileceğini hiç sanmıyorum, Dodo Kıray! Olsa olsa çadırların yanında bir yerdedir. Çadırların yakınlarında arayın. Duydun mu?

- Duyduk, duyduk!...

- Uzağa gidemez! Haydi gidin... Ben de geliyorum.

Adam sustu. Bir süre dinledi. Fundalıklardan fazla ses soluk gelmeyince döndü, ve gene de el işaretiyle, Temuçin'i kendi yanına çağırdı.

Temuçin ağır ağır Onon kıyısına doğru yürüdü.

Kıyıya çıktığı zaman ay bulutların arkasında gizlenmişti. Yeryüzüne ve nehre koyu bir karanlık çökmüştü. Çıt çıkmıyordu. Dodo Kıray'ın savaşçıları fundalıklardan çıkıp çadırlara gittikten sonra sessizlik sonsuzluğu andırıyordu. Temuçin kıyıda durmuş, adama bakıyordu. Kimdi bu? Ne desindi ona? Yesügey Bahadır'ın eski bir dostuymuş... Ama Dodo Kıray da, Targutay Kurulduk da Yesügey'e dost değil miydiler?

Kıyıya çıkıp bir süre adamın yüzüne baktıktan sonra boyunduruğun ağırlığı altında, yere yüzüstü yattı Temuçin. İkisi de susuyordu. Neden sonra:

- Sen... Sen Sorgan Şira mısın? diye sordu Temuçin.

- Evet, diye cevap verdi adam. Sorgan Şira'yım ben.

- Canımı kurtardın. Sağol.

- Değmez belki.

- Neden?

- Sabaha dek sağsın. Ama gün ışıyınca, Targutay Kurulduk'un savaşçıları tekrar senin izlerine düşecekler. Seni kurtarmış olmam neye yarar o zaman?

Temuçin ses etmedi. Az sustuktan sonra:

- Benim burada gizlendiğimi biliyorlar mı? diye sordu.

- Hayır, dedi Sorgan Şira. Bilmiyorlar. Benden başka hiç kimse bilmiyor. Targutay Kurulduk seni çadırların ötesindeki söğütlerde arıyor. Targutay'ın kuşkulanmaması için Dodo Kıray'ı da buraya getirdim. Adamlarıyla çadırlara döndü. Sabaha dek sağsın. Ötesini kendin düşün. Temuçin. Bundan başka elimden birşey gelmiyor, Temuçin.

- Ellerimi boyunduruktan kurtarabilirsin, dedi Temuçin yavaş bir sesle.

- Nasıl? Zincirleri ellerimle koparamam. Boyunduruk kalın... Kılıçla kesilmez. Fazla ses çıkarırsak duyarlar...

Temuçin'in üzerine eğildi Sorgan Şira, fısıltılı bir sesle konuştu.

- Kalma burada Temuçin. Targutay Kurulduk'un eline geçersen öldürecek seni.

Sorgan Şira doğruldu, sakalını sıvazladı, Temuçin'e içten bir bakışla baktı, ve gene de titrek bir sesle:

- Öldürecek, dedi.

Temuçin de yavaş, Sorgan Şira'ya değil de kendi kendine konuşur gibi:

- Evet, dedi. Evet. Bunu biliyorum. Ama neden? Babamın Anda'sıydı. Bir kardeş gibi yaşadılar. Atlarını beraberce koşturdular. Otlaklarını Targutay için açık tuttu. Birşey esirgemedi. Ama Yesügey Bahadır ölünce uğursuz bir tilki gibi izlerime takıldı... Neden?... Oh, bağışlamayacağım onu ben, Sorgan Şira; bağışlamayacağım! Şu boynumdaki boyunduruktan kurtulayım hele!

- Targutay Kurulduk seni biliyor, Temuçin! Sendeki sezgi ve cüretliliği iyi biliyor Targutay. Moğol ulusuna Han olmağa sen daha çok lâyıksın. Bunu bildiği içindir ki

seni sevmiyor Targutay Kurulduk. Ama benden fazla birşey bekleme. Çünkü... çocuklarım var benim. Konuşma bana. Hiçbir şey umma benden... Babasız çadır, terk edilmiş kaplan yuvasına benzer, Temuçin. Kocadım ben. Kaplan bile kocayınca yuvasına çekilir, gölgede yatar, genç kaplanların doğuşunu uzaktan seyreder. Sen git, kalma artık burada; kalırsan Targutay Kurulduk'un eline düşeceksin. Bu kadar.

Temuçin, Sorgan Şira'nın sesinde onun kalbinden konuştuğunu duyuyordu. Sorgan Şira sustu. Kalbini ezici bir sızıyla sustu. Temuçin'e bakmaksızın çekildi, on adım kadar uzaklaşınca dönüp Temuçin'i süzdü, ve başı göğsüne düşük, atına atladı.

Temuçin Onon'un kıyısında yalnız kalmıştı.

Moğol İsen Güçlü Olmalisin

Ay çıktı. Ayın ışıkları altında ışıl ışıldı Onon. Eskideki gibi sessiz kaygısız kuzeye akıyordu Onon. Kıyıdaki kamışların hafif hışırtılarıyla Onon gene de Temuçin'i kendine çağırır gibiydi. Fakat Onon'un bazan aldatıcı bazan da umut verici sesine aldırmıyordu artık Temuçin. Moğollar atlarını kıyılarında koştururlarken güzel görünüyordu Onon. Kırılmışa, yıkılmışa, güçsüze -Moğol olsa dahi- sırtını çeviriyordu Onon. Yıkılmışın, güçsüzün karşısında aşılmaz bir engel gibi duruyordu Onon. Git de Onon'dan kurtuluş dile! Tutsaksan, elin ayağın köstekli ise, boynuna boyunduruk takılmışsa seni kara dalgalarının arasına alıp bağrına gömer, bozkırın yeşilini senin gözlerinden silerdi Onon. Moğolsan güçlü olacaksındı. Güçsüz olursan... Onon da sana sırtını çevirirdi; Onon da sana karşı kahpece davranırdı..

Temuçin, korkunç bur rüyadan uyanmışçasına, silkindi. Yavaş yavaş başını kaldırdı, aya baktı, Onon'un sularına baktı. Çıt çıkmıyordu. Umutsuz bir tavırla başını

göğsüne eğerken kalbinin içinde deminki sesin yankısını duydu:

- Moğolsan güçlü olmalısın!

Şimdi ayak üstü duruyordu. Ve kalbinin emrine boyun eğmiş gibi, bir süre önce Sorgan Şira'nın gözden kaybolduğu yere doğru yürümeğe başladı. Yürürken Sorgan Şira'nın ayak izlerini arıyordu. Karanlıkta ayağı eski bir kütüğe çarptı ve Temuçin boyunun bütün uzunluğuyla yere kapandı. Ölümle karşı karşıya gelmiş gözlerini açtı, gökyüzündeki Onon'un sularını ışıldatan aya baktı; İlâh Ötegey'i, Tengri'yi yardıma çağırmak istedi, ama kalbi gene de:

- Kalk Temuçin! Moğolsan güçlü olmalısın, diye tekrarladı.

Kalktı. Gözleri yerde, kalbinin içindeki o sese uyarak Sorgan Şira'nın izlerince yürümeğe başladı.

Targutay Kurulduk'un çadırlarına yaklaşmıştı Temuçin. Hâlâ Sorgan Şira'nın izlerinde yürüyordu. Söğütlerin arasından görünen küçük meydanda iki çadır ilişti gözlerine. İki çadırın ötesinde başka çadırların tepeleri görünüyordu. Çadırların arasında eğersiz atlar, birkaç günlük buzağılar, danalar, taylar, keçiler... Burnuna mayalı kımız, yulaf suyunda kaynatılmış aşların kokusu vurdu. Temuçin durdu. Sorgan Şira'nın çadırı mı idi bu çadır? Değilse... Sorgan Şira'nın çadırı ise bile... Beni bırak, artık fazla konuşma benimle dememiş miydi Sorgan Şira? Kaplan bile kocayınca yuvasına çekilir, gölgede yatar, genç kaplanların doğuşunu uzaktan seyreder, dememiş miydi? Sorgan Şira? Evet, «Ama Moğol değil midir, Sorgan Şira?» diye düşündü Temuçin. Ve dudakları ucunda olağanüstü alaycı bir gülümseme belirdi:

- Moğol, diye mırıldandı kendi kendine.

Ve dönerek çadıra doğru yürüdü.

Tan yeri ağarmıştı. Dağların doruklarında karanlık seyreliyor, ağaçların kovuklarında, çayırlarda, kırlarda yatan renksiz sisler biçimsiz kollarıyla birbirlerine tutunarak Onon'un kıyısına doğru süzülüyorlardı. Az ötede inekleri sağmak için çadırlardan çıkmış kadınların öksürmeleri, kovaların birbirine çarpmasından çıkan kuru tıkırtılar duyuluyordu.

Sorgan Şira çadırın ortasında bağdaş kurup oturmuştu. Sorgan Şira'nın sağında ve solunda oğulları Çıla ile Çınba ellerinde tuttukları kulplu ağaç bardaklardan zamba içiyorlardı. Çadırın arka tarafında Sorgan Şira'nın hatunu biricik kızı Kadan'ın saçlarını örüyordu. Hepsi sessizdi, hepsi kendi âlemindeydi, ve biri ötekini görmüyor gibi, başları göğüslerine düşük, dışarıdaki sessizliği dinliyorlardı. Derken dışarıda köpek havladı. Ve, sakalı henüz tüylenmeğe başlamış genç Çıla başını kaldırarak çadırın eşiğine baktı. Eşikte, boynunda boyunduruk, mor elleri bileklerinden boyunduruğa zincirlenmiş, sırtındaki urbası param parça, yalınayak, saçları darma dağın, yarı ölü yarı diri, Temuçin duruyordu. Genç Çıla hayretle açılı gözlerini Temuçin'in yüzüne dikmiş, uzun bir süre baktı; sonra dirseğiyle babasının böğrünü dürttü. Sorgan Şira kımıldamadı. Çıla tekrar dürtüştürdü babasının böğrünü, ve çok yavaş bir sesle:

- Baba, bak... Temuçin! dedi.

Şimdi Temuçin çadırdaydı. Sorgan Şira'nın üzerinde dikilmiş duruyordu. Kendisi konuşmadan önce Sorgan Şira'nın konuşmasını istiyordu galiba ki, gözlerini kırpmadan onun yüzüne bakıyordu. Çıla'nın ve Çınba'nın gözlerine korku toplanıyordu. Ama Sorgan Şira sessizdi. Başı göğsüne düşük, dizleri üstünde tuttuğu ellerine bakıyordu Sorgan Şira.

Çadırdaki ağır ve yorucu sessizlik hayli sürdü. Neden sonra ihtiyar Sorgan Şira çukura kaçık gözlerini Temuçin'in çamurlu ayaklarına dikti, bir süre baktı, ve gözlerini yavaş yavaş Temuçin'in ayaklarından yüzüne doğru kaldırdı. Sonra, Temuçin'e ve oğullarına değil de çadırda bulunmayan başka bir kişiye konuşur gibi, ağır ağır ama tok bir sesle konuşmağa başladı:

- Sanın ki Kerulen'in kıyısından havaya kalkmış bir sürü kuş Onon nehrine uçuyor. Kuşlar uçarlarken aralarındaki zavallı bir kuşcağız sürüden ayrılıp gerilerde kalıyor. Gökyüzünde yapayalnız uçuyor. Ama umut yok. Öteki kuşlardan ayrılmış bir kere. Gökyüzünde öteki kuşları ararken bir kırgıy'ın* gözüne ilişiyor bu kuşcağız. Ne yapsın artık? Savaşamaz kırgıy'la. Kanatlarını açıp kendini yeryüzüne koyuveriyor. Ama kırgıy onun peşinde. Yeryüzüne inip otların arasında gizleniyor.

Sustu Sorgan Şira. Hayli sustuktan sonra yavaş bir sesle, kendi kendine konuşur gibi:

- Otlar koruyorlar kuşcağızı, dedi.

Sonra bakışlarını Temuçin'in yüzüne kaldırdı:

- Sen de şimdi bizim aramıza geldin, Temuçin.

Ve hâlâ Temuçin'in yüzüne bakarak devam etti:

- Seni korumasam, senin babanın eski dostu ben, Sorgan Şira'nın bir ot kadar değerim yoktur demek.

Başını oğullarından yana çevirdi:

- Duydunuz mu? Onu kurtarmazsanız babanız, Sorgan Şira'nın bir otun, atların ayakları altında çiğnenen bir otun değeri kadar değeri yoktur!

Ve iki elini birden önünde dikili iki dizine vurdu:

- Çözünüz Temuçin'in ellerini! Kurtarınız!

---

* Kırgıy: Atmaca,

Çınba ile Çıla şaşılı gözleriyle Sorgan Şira'nın yüzüne baktılar. Fakat Sorgan Şira gene:

- Çözünüz! diye bağırınca, ikisi birden ayağa atılıp Temuçin'in yere oturmasına yardım ettiler.

TEMUÇİN NERDE

GÜNEŞ, bütün haşmetiyle, ufkun üzerinde durmuştu artık ve altın sarısı ışınlarıyla toprağı kurutuyordu. Orda çoktan uyanmıştı, inekler sağılıp otlaklara sürülmüştüler, çadırların arasında yanan ateşlerde genç kızlar ve kadınlar zamba kaynatıyor, güneşte et kurutuyorlardı. Çocuklar da çadırlardan dökülmüş, meydanlarda savaş oyunları oynuyorlardı; erlerse Onon'un kıyılarında balık tutuyorlardı. Güneş gökyüzüne yükseldikçe çadırlar daha da boşalıyordu. Orda'ya derin bir sessizlik çöküyordu. Bu sessizliği arada bir itin havlaması ya da, Orda Onon'a göç ederken, yolda doğmuş bir yavrunun ağlaması bozuyordu..

Çıla ile Çınba, yün dolu arabada, çadırların arasından geçip birkaç gün önce Orda'nın geçtiği yola saptıkları zaman otlaklara yönelmiş hayvanların böğrüşmeleri de işitilmez olmuştu artık. Sıcak bir gündü o gün. Fakat sıcağa rağmen Çınba şen ve mutluydu. Çıla'nın yanında ayak üstü durmuş, şarkı söylüyordu. Arada ihtiyar beygiri dehliyor, sağına soluna bakıyor, bazan başını çevirip arkalara göz gezdiriyor ve, gözüne hiçbir şey ilişmeyince, ge-

ne şakrak şakrak gülerek atı dehliyordu. Sonra Çıla'nın yanına oturdu.

Kağnının arkasına bağlı eğersiz bir at vardı. Çınba, durmadan bağırarak hayvanı dehlemesine rağmen araba ağır ağır ilerliyordu. Çınba ne kadar şen ve mutluysa Çıla da o kadar kederliydi. Yol uzadıkça Çıla'nın yüzü daha asık ve somurtkan oluyordu. Arada el kol işaretiyle Çınba'ya uslu durması, fazla gürültü çıkarmaması için yalvarıyordu. Ama neden böylesine mutluydu Çınba? Orda yeni otlaklara göç ettiğinden mi? Yaz günlerinde Nayman çadırlarına akın edeceklerinden mi? Nayman çadırlarında kara kımız içeceklerinden mi? Çagan Sara denen Ak Şabek oyunlarını seyredeceklerinden miydi yoksa? Belki...

Onon nehri hayli geride kalmıştı. İlerilerinde bozkırın sırtı güneşin ışınları altında boz bir demir gibi yanıyordu. Bozkır cansızdı. Görünürde ne bir kuş, ne de hayvan. Orda'nın çadırlarından uzaklaştıkça Çınba da yavaş yavaş susuyordu.

Derken Çıla birdenbire ayağa atıldı. Dönüp Onon'a baktı, ve Çınba'nın elindeki yularları yakaladı:

- Sür, Çınba! Atı sür!... Çabuk! Geliyorlar!...

Fakat Çınba, Çıla'nın heyecanlı bir sesle bağırmasına rağmen, atı koşturmadı. Soğuk bakışlarla Çıla'yı baştan tırnağa süzdü ve dizüstü durarak Onon'dan yana döndü.

Kıyılarındaki yeşil söğütlerin arasında bir kurşun külçesi gibi yatıyordu Onon. İki kardeş, soluklarını göğüslerinde tutmuş, arkadaki üstleri cüce ağaçlarla örtülü iki tepeye bakıyorlardı. Tepelerin gerisinden, kış boyunca uyumuş da şimdi karanlık yuvalarından güneşli yerlere çıkan iki yılan gibi, iki yagun savaşçı çıktı. Ağır ağır, ardın sırayla ilerliyordu yagunlar. Savaşçıların başlarındaki demir tolgalar güneşin ışıkları altında ışıl ışıldı. Derken iki yagun birbirine yaklaştı. Savaşçılar bir süre durdular. Sonra birden ikiye bölündüler ve iki yagun, iki kara bulut gibi,

Çınba'yla Çıla'nın üstünde oturdukları kağnıya yaklaşmağa başladılar.

İki kardeş şaşılı gözleriyle birbirlerine bakarlarken iki yagun savaşçı kağnıyı dört yandan sardı. Çıla'nın yüzü bir ölünün yüzü gibiydi; çenesi düşmüştü, yüzü süzülmüştü, kımıldamaksızın önünde dikili dizleri arasına bakıyordu. Çınba ise ayaküstü duruyordu, ve gene de mutlu bir tavırla kağnıyı dört yandan sarmış tolgalı, ellerinde uzun kargılarla silâhlı savaşçıları süzüyordu. Savaşçılar az daha kağnıya yaklaştılar; durdular. Önder öne çıkarak bağırdı:

- Kağnıda ne var?

Çınba ses etmedi.

- Kağnıda ne var, diye soruyorum! diye bağırdı tekrar önder.

Çınba elinde tuttuğu kamçıyla kağnıdaki yönleri işaret etti.

- Neden konuşmuyorsun? Dilsiz misin?

Çınba güldü. Kağnıdan atladı, iki adım öndere doğru attı, durdu, ağzını açtı, gene de kamçısının ucuyla dilini işaret etti.

- Dilsiz misin? diye sordu önder.

Çınba güldü:

- Hayır, dilim var.

- Neden konuşmuyorsun öyleyse?

- Neden konuşacak mışım? Tenbelim de... Kağnı'nın yünle yüklü olduğunu görmüyor musun?

Önder ses etmedi. Az sustuktan sonra:

- Nereye gidiyorsunuz? diye sordu.

- Dodo Kıray'ın yagunlarına, dedi Çınba.

- Ee?

- Biz Sorgan Şira'nın oğullarıyız. Dayımız Turhan Tura, Dodo Kıray'ın yagunlarında. Onun çadırlarında yerleşti. Orda yola çıkmadan önce bizimleydi. Yolda ayrıldı bizden. Dodo Kıray'ın yagunlarında kaldığını dün öğren-

dik. Kağnıya bağlı at da onun atı. Ona gidiyoruz. Atı ve yünü ona götürüyoruz. Bu mal bizim değil.

- Malınızın gereği yok bize! Biz Temuçin'i arıyoruz! İlişmedi mi gözünüze?

- Kimmiş o?

- Temuçin!

- Ne Temuçin'i?

- Boyunduruktaki Temuçin. Yesügey Bahadır'ın oğlu Temuçin.

- Ah o... Temuçin. Gördük ya.

Atlar sıklaşarak kağnıya yaklaştılar. Çınba kağnıya çıkıp Çıla'nın yanına oturdu.

- Nerede?... Nerede gördünüz?

- Targutay Kurulduk'un, Tengri ömrünü uzun etsin, çadırı yanında gördük. Ensere bağlı. Boynunda boyunduruk... Ay, ayyy! Ben bir Temuçin olmak istemezdim. Gök-Tengri'ye şükür, ben Sorgan Şira'nın oğluyum, Yesügey Bahadır'ın değil...

- Ne zaman gördünüz siz Temuçin'i?

- Ne zaman mı?... İki gün önce mi ne...

- Temuçin geceleyin kaçtı.

- Haa? Kaçtı mı? Alay mı ediyorsun önderim? Yagunlarına Gök-Tengri göz kulak olsun, alay etme bizimle; biz Sorgan Şira'nın oğullarıyız! Moğoluz biz, önderim, Moğol! Altay sihirbazı değiliz...

- Yok, gerçeği söylüyorum. Temuçin kaçtı.

İkisi konuşurken genç bir savaşçı atından inmiş, kağnının etrafında dolanıyor, arada elinde tuttuğu kargının ucunu yünlerin içine sokuşturuyordu. Çınba ayağa atılarak uzun ve gürültülü bir kahkaha salıverdi.

- Ne var, kaplanım! Kargıyla bizim yünlerin arasında Temuçin'i mi arıyorsun? Yünlerin içinde kadın yatar, kadın! Temuçin gibi bir er girmez yünlerin içine! Ha-ha-ha!.. Bakın hele adama, arayacak başka yer bulamadı da

geldi Temuçin'i bizim yünlerin arasında arıyor!... Temuçin yiğitmiş... Kaçar a! Boyundurukla da kaçar! Siz acele edin, onu Onon'un kıyılarındaki fundalıklarda arayın. Daha iyisi iblislerin dostları sayılan şamanlara git, sorun. Onlar, ahbapları sayılan iblisleri gizli yerlerden çıkarıp Temuçin'in izlerine salarlar, Temuçin'i arayıp bulurlar. Şamanlar da bulamazlarsa Altay sihirbazlarına gidin, Tao bilginlerini çağırın. Ha-ha-ha! Siz bizim kağnıda Temuçin'i ararken Temuçin belki Nayman çadırlarında kara kımız içiyordur.. Çagan Sara denen Ak Şabek'in oyununu seyrediyordur.

Önder kağnının yanındaki genci çağırdı. Öteki savaşçılar da atlarına atladılar. Gene de koşu başlayacağını sezinlemiş atlar kulaklarını kısıp ayak değiştirmeğe başladılar. Çınba kağnıda hâlâ ayaküstü durarak gülüyordu. Savaşçıların bellerinde bağlı ayran savutlarının ve ok sadaklarının birbirine çarpışından çıkan tıkırtılar duyuluyordu. Savaşçıların yüzleri sert idi. Bir öndere, bir Çınba' ya bakıyorlardı. Çınba yavaş yavaş yatıştı. Çıla'nın yanına oturup yularları eline aldığı zaman yüzü ciddî bir tavır takındı. Başını önderden yana çevirdi ve ciddî; daha fazla soğuk bir sesle konuştu:

- Hayır, Önderim; Temuçin'i görmedik. Ama boyunduru kla kaçtı ise, çadırların çok uzağına gidemez. Uzakta değildir. Olamaz.

- Olamaz, diye tekrarladı, önder.

Ve elini Çınba'ya doğru kaldırdı.

- Boyanday!

Savaşçılar atlarını sürdüler. Uzaklaşan savaşçıların arkasından uzun bir süre baktı Çınba. Sonra dudakları uçlarında hoş ve tatlı bir gülümseme:

- Boyanday, dedi. Ve atı dehledi.

*
* *

Bütün gün ilerlediler. Güneş ışınlarını toplayıp ufkun gerisinde battığında, bozkır gençleşmiş gibi oluyordu. Gökyüzünde renkler beliriyordu, gün boyunca bilinmez yerlerde gizlenmiş hafif bir yel bozkırın yüzünden eserek Çıla'nın ve Çınba'nın yüzlerini okşuyordu. İkisinin de yüzü ciddiydi. Konuşmuyorlardı.

Günün sıcağını henüz sırtlarından devirememiş koca kayaların arasında durdukları zaman karanlık çökmüştü yeryüzüne. Çınba ayağa kalktı. Çıla da onun yanına dikildi. Önce bakıştılar, elleriyle alınlarındaki terleri sildiler, gene bakıştılar ve birbirlerinin kucağına atılıp katıla katıla gülmeğe başladılar. Çınba ayağıyla yünleri tepiyor, elleriyle yünleri kağnıdan atarak bağırıyordu:

- Temuçin!... Hey, Temuçin!... Targutay'ın savaşçıları kırk yıl arayacaklar seni Onon'da! Kalk haydi!... Çık haydi!... Seni kırk yıl arayacaklar Taycuutlar Onon'da. Kırk yıl sonra sen Burhan - Kaldun'da torunlarını eğlendirirken bakarsın bir gün Targutay Kurulduk uzun sakalıyla Orda'nın tozlu yolunu süpüre süpüre gelir, senin karşında dikilerek der ki: «Seni kırk yıldan beri Onon'un kıyısındaki fundalıklarda arıyorum, Temuçin! Nerede gizlendin, ya boynundaki boyundurukla?» Sen de Targutay Kurulduk'un sakalını kavrayıp... Heey! Temuçiiin! Var mısın? Neredesin ya?

Çıla'nın ve Çınba'nın yünleri kağnıdan aşıran elleri altından Temuçin başını kaldırdı, dizüstü durdu ve şaşılı gözleriyle ikisine bakarak sordu: .

- Geldik mi?

- Geldik! Geldik! diye bağrıştılar kardeşler.

- Targutay'ın savaşçıları yok mu bu civarda?

- Yok! Yok! Kimse yok bu civarda! Yol açık. Ne yöne gitmek istiyorsun? Nayman çadırlarına mı? Burhan-Kaldun'a mı? Biz de gideriz seninle birlikte, istiyorsan? Öyle mi Çıla?

- Öyle. Gideriz seninle, Temuçin. Emredersen gideriz. Emredersen geri, Sorgan Şira'ya döneriz. Çünkü Onon'da da çok iş bekliyor bizi. Kışlık balık tutmak, et kurutmak, ayran, kurutmak gerekecek. Ama sen istersen seninle gideriz. Sorgan Şira bize: Temuçin'in sözünü dinleyin, ne emrederse onu yapın. O'dur Han, O'dur Yesügey'in oğlu, dedi. Öyle mi Çınba?

- Öyle. Çıla gerçeği söylüyor, diye kesti Çınba.

Temuçin ses etmedi. Ayağa kalktı, üstüne başına yapışıp kalmış yünleri temizledi, kağnıdan indi, kayanın dibine gidip oturdu. Uzun uzun düşündükten sonra ayağa kalkarak kağnıya döndü.

- Ben Burhan-Kaldun'a gidiyorum. Ama atsız nasıl gideceğim? Yol uzak...

Çınba'nın yüzü gülümsemelerle örtüldü. Ve başını kağnının arkasında bağlı attan yana attı.

- Şu at senin atın, Temuçin. Sorgan Şira'nın hediyesi. Üçü de ata yaklaştılar.

- İyi kısrak, dedi Çıla.

- Koşusu da iyidir, diye kattı Çınba.

- Sorgan Şira'nın bana karşı gösterdiği bu iyiliği için ben ne yapabilirim?

Çınba'nın yüzü hâlâ gülümsemeler içindeydi:

- Burhan - Kaldun'daki Orda'nda Orluk yaparsın Sorgan Şira'yı.

- Orluk mu?

- Yaa, Orluk.

- Benim sekiz-on çadırıma Orluk ha? Sorgan Şira öylesine bir Orlukluğu Targutay Kurulduk'un Orda'sındaki tek yaguna değişmez!

- Bugün on çadır, yarın yüz çadır, öbür gün bin çadır... Burhan - Kaldun'dan Daylıun - Baldak'a taşınmadan önce belki yüzbin çadır! Bilinmez. Öyle mi Çıla?

- Öyle ya. Çınba gerçeği söylüyor. Targutay Kurulduk Temuçin'in çizmesine yapışmış çamur bile olamaz. Bir Tatar kısrağının gübresinden daha sası Targutay Kurulduk. Bunu Targutay Kurulduk'a Yulun Eke söylemişti, Yesügey Bahadır öldüğü gün.

- Gerçeği söylemişti.

- Sorgan Şira da söylüyordu bize.

Ötedeki kayanın dibinde oturdular. Tuzlu balık yediler, ayran içtiler. Etraf iyice kararmıştı artık. Hayli konuştular. Neden sonra Temuçin, Çınba ve Çıla ile vedalaştı, Sorgan Şira'nın kendisine bağışladığı ata atlayıp Burhan - Kaldun'a yöneldi.

Bozkır derin bir sessizliğe bürünmüştü. Uyuyordu Bozkır. Çıt yoktu. Ne zamana dek sürecekti bu sessizlik. Yarın, belki bu gece vadilerden çıkıp bozkırın yüzüne yayılmayacaklar mıydı tümenler? Sabahleyin güneş doğarken bozkırı toza dumana boğmayacaklar mıydı? Bilmiyorlardı Moğollar. Bozkırın bin yıllık sırrını saklayan Onon, sessizce kuzeye akıyordu.

Çınba ile Çıla çadırlara yaklaştıkları zaman güneş doğmuştu. Çayırlarda otlayan hayvanların böğrüşmeleri, çadırların arasında kağı yontan adamların sesleri duyuluyordu.

TEMUÇİN BURHAN KALDUN'DA

VE işte Burhan - Kaldun! Güneşin ışıkları altında doruğu ışıl ışıl Burhan-Kaldun'un. Gene de bağrını Moğollara açıyor Burhan-Kaldun. Moğolların kalplerinde sönmez umut ve özgürlük alâmeti olarak kaldı Burhan-Kaldun. Otlakları düşman tümenlerinin altında çiğnendiği, Orda'larının çadırları yanıp kül olduğu, vadileri Moğol kanıyla boyandığı yıllarda dahi, hayatta kalabilmiş Moğollar umut ve inançla Burhan-Kaldun'a gittiler, son hayvanı ve son kaşık aşıyla Burhan-Kaldun'a sığındılar. Ve Burhan-Kaldun bir ana gibi korudu onları. Bu, sadece Temuçin'in zamanında değil, Hatang hanlarından önce de, Burhan dağı Moğolları korumuştu. Şamanların söylediklerine göre, Burhan dağında son lokmaları tükendiği zamanlarda dağın doruğu üstünden ak bir kartal yamaçlara inip Moğollara aş getirmiş, ak kartalın getirdiği yemekle analar yavrularını yedirip beslemişler. Bu yüzden Yesügey Bahadır da, Yesügey Bahadır'dan öncekiler de öz kabile bayrakları yanına her zaman ak kartallı sancağı dikmişler.

Temuçin, Targutay Kurulduk'un Orda'sından kaçtığı gece, kendi çadırlarını nasıl bir durumda bulacağını bilmiyordu. Daha doğrusu Daylıun - Baldak dolaylarında dolanan Taycuut savaşçılarının saldırılarından kurtulabildiklerine inanmıyordu. Otuz-kırk çadırdan ibaret birlikleri, her ne kadar Targutay Kurulduk'un Orda'sına ilişik değildiyseler de, tümü çoban ve yarı yaban olan bu Taycuutlar, ömür boyunca başka Orda'ların otlaklarına akın edip çadırlarını talan etmekle uğraşıyorlardı. Çoğu hırsızdı, ve Targutay Kurulduk'u tanımadıkları gibi, başka Orda'ların Orluklarına da boyun eğmiyorlardı. Şimdi, Temuçin, Targutay'ın tutsağı iken Yulun Eke'yi, Kasar'ı ve Belgutay'ı öldürmemiş, hayvanlarını alıp kaçmamışlar mıydı?

Temuçin, daha Burhan-Kaldun'a varmadan, Yulun Eke'yi küçük bir dağın yanında oğullarıyla birlikte sağ ve salim bulduğuna inanamıyordu. Ama sağdılar! Belgutay'la Kasar, Temuçin'in gözlerini öperek kendisini Yulun Eke'nin ve kız kardeşlerinin yanına götürdüler. O gece Yulun Eke Temuçin'in yaralarını yıkayıp temizledi, sargılarla sardı ve sabaha dek Temuçin'in ağzından Targutay Kurulduk'un cinayetlerini dinlediler.

Temuçin hemen aile işleriyle meşgul olmağa başladı. Kasar'ın ve Belgutay'ın cüretliliği yüzünden atlar korunabilmişti. On attan başka koyun sürüleri çoğalmış, dört deve de iyi bakılmış, bir hayli ok kesilmiş, yeni kağılar yontulmuştu. Bundan başka geçen kıştan kalma bir hayli kurutulmuş et, balık ve ayran mevcuttu çadırlarda.

Daha o günün sabahı Temuçin, Yulun Eke'ye ve kızkardeşlerine yeni ok kesmelerini emretti ve Kasar'la Belgutay'ı yanına aldı, hayvanlarına daha iyi otlaklar arayıp bulmak için Burhan dağına yöneldi. Akşama yakın bir zamanda Burhan-Kaldun dolaylarında Kara Cirge denilen küçük bir dağın güney batısında Sungur nehriyle Gölyalgu gölünün arasındaki otlaklara ulaştılar. Bu bâkir ça-

yırlar, engin otlaklar bütün güzellikleriyle onların gözleri önünde yatıyorlardı. Güneş batınca Sungur'un ve Gölyalgu'nun üzerinde binlerce kuşlar havayı dolduruyor, etraf renkten renge giriyor, suların gürültüsü, otların hışırtısı ve kuşların cıvıldayışlarında Moğol toprakları bütün güzelliği ve canlılığıyla dile geliyordu.

Temuçin, Gölyalgu'nun kıyısında yerleşmeğe karar verdi. Ve iki gün sonra, Yulun Eke, kızlarıyla, Tütenay, Akartay'ın ailesi ve onlardan başka sekiz çadır daha Gölyalgu'nun kıyısında yerleşmiş bulunuyorlardı. İki hafta sonra Temuçin'in çadırlarına üç çadır daha katıldı. Yeni gelenler, Temuçin'in Targutay Kurulduk'un elinden kaçtı haberini getiriyorlardı Yulun Eke'ye. Fakat Temuçin'in kendisiyle karşılaşınca ne diyeceklerini, nasıl konuşacaklarını bilmiyorlardı. Gölyalgu'da kaldılar.

Günün birinde Temuçin başka bir sevinç ve mutlulukla daha karşılaştı. Çocukken babası Yesügey Bahadır'dan da duymuştu Çelmay'ın adını. Burhan-Kaldun dolaylarında yaşayan Moğollar arasında Çelmay'ın adını bilmeyen kişi yoktu zaten. Boylu boslu, kalın kemikli, pala bıyıklı, yaz ve kış göğsü açıkta, güçlü elleriyle demir zincirleri kopardığı gibi en nazik, en ince ve süslü işleri de beceren usta bir demirciydi Çelmay. Yesügey Bahadır, Çelmay'a karşı bizzat saygıyla davranır, onun öğütlerini dinlerdi. Hattâ büyük avlarda, en büyük ulusların elçileri yanında dahi, Çelmay'ı kendi yanına çağırıp kendisiyle konuşmağa vakit bulabiliyordu Yesügey Bahadır. Fakat Yesügey öldükten sonra o da Temuçin'i terk edip gitmişti. Çelmay'ın nerede bulunduğunu, nasıl bir işle meşgul olduğunu kimse bilmiyordu. Batıya göç ettiğini, Tula'da Togrul Han'ın sarayında demircilikle meşgul olduğunu söyleyenler de yok değildi ama, Çelmay gibi bir demirciyi

Targutay Kurulduk'un kendi yanında tutabileceğine inanmıyordu Temuçin.

Ve işte bir gün kağnılarıyla, atlarıyla, her arabaya sekiz at koşulu arabalarıyla kendi çadırları yanında görünce Temuçin şaşa kaldı. Çelmay, çadırın eşiğinde duran Temuçin'i uzun uzun ve ciddî bakışlarıyla süzdükten sonra arabadan atladı. Çelmay'ın yanında, genç olmasına rağmen kendisi kadar boylu boslu, mavi gözleri ışıl ışıl, başka bir adam duruyordu. İkisi de Temuçin'e doğru yürüdüler. Şimdi Yulun Eke, Kasar ve Belgutay da çadırdan çıkmış, onlar da şaşılı gözleriyle Çelmay'a ve Çelmay'ın yanındaki genç adama bakıyorlardı. Targutay mı göndermişti onları Temuçin'in çadırlarına? Neden? Nasıl bir işle? Ama arabaların üstünde çadırları vardı Çelmay'ın. Kötü bir niyetle gelecekse kendisi gelirdi!.

Temuçin'in kuşkusunu Çelmay'ın kendisi çabucak dağıttı. Temuçin karşısında durunca eğilerek, önce Temuçin'i, sonra da arkadakileri selâmladı, Çelmay:

- Mendu, Temuçin! Mendu, Kasar! Mendu, Belgutay ve Yulun Eke!

- Mendu, diye cevap verdi Temuçin, soğuk bir sesle.

- Gök-Tengri senin ömrünü uzun etsin, Temuçin! İlâh Ötegey senin çadırında aşsız susuz kalmasın. Altay'da, Curçen ilinde, Bargut ormanlarında senin adın dillerden düşmesin, Temuçin! İlâh Ötegey yüreğin içindekileri Gök-Tengri'ye bildirsin.

Temuçin eşikten ayrılarak Çelmay'ın üç adım uzağında durdu:

- Sağol, Çelmay! İyi sözler söyledin. Benim için büyük şeref, büyük onur bu!

- Çelmay'ın sözü senin için bir şeref ve onursa, senin sözün Çelmay için bir ömürdür, Temuçin. Bir ömür kadar değerlidir, Yesügey Bahadır'ın oğlu Temuçin. Yulun Eke seni doğurduğu gün senin şerefine bir kılıç yapmıştım.

Sustu Çelmay. Dönüp yanıbaşında duran gencin belinde asılı kılıca baktı.

- İşte, benim oğlum Çarcutay. Çarcutay büyüdü. Kılıcı yalnız belinde taşımasını değil, kullanmayı da iyi bilir.

Gene sustu Çelmay. Gözlerini indirdi. Sesi toklaşıyordu:

- Yesügey ölünce ben de seni terk etmiştim... Evet, öyle. Baba kurt ölünce yavruları niterler? Kendilerine başka bir baba ararlar; ögey de olsa onun arkasına takılır, onun izlerine düşerler. Ama... ama anladım. Sürünün başında yürüyecek olan kurt aslı sensin, Temuçin! Geç anladım bunu. Suç bende. Suçlu olduğum için geldim. Suçsuz olsaydım, yüreğim temiz olsaydı görmezdin Çelmay'ı çadırların yanında; sürülerimi sürmezdim senin otlaklarında. Geldim. Af dilemek için değil, sana etimi, kanımı, canımı vermek için geldim. Ama nasıl? Ben kocadım, Temuçin. Ama bak, benim oğlum Çarcutay genç ve dinçtir. Al onu, Temuçin. Senin olsun. Atının üzengisini tutsun sana, senin girip çıktığın çadırların kapısını açsın. Senin yanında yaşasın, senin yanıbaşında savaşsın. Alırsan, ölünce ihtiyar Çelmay'ın canı rahat eder, Temuçin. Uzak Orda'larda yaşarken hep bunu düşündüm, senin Orda'na geleceğim günü bekledim.

Çelmay'ın bu duygulu sözleri Temuçin'e eski yaraların acısını bile unutturmuştu. İkisi birbirinin kucağına atıldı, birbirinin elini tutarak Yulun Eke'nin çadırına girdiler.

Çelmay'ın, Temuçin'in küçük Orda'sına katılışı büyük bir zaferdi; ama, herşeyden çok, Çelmay'ın Gölyalgu'ya getirdiği haberle seviniyordu Temuçin. Temuçin'in boyundurukla Targutay Kurulduk'un Orda'sından kaçışı büyük bir heyecan uyandırmıştı Moğollar arasında. Onon'da Temuçin'in adı dillerden düşmüyor, yaşlı Moğollar ise genç Moğollara Yesügey Bahadır'ın yiğitliğinden,

parlak zaferlerinden söz ediyorlardı. Çelmay'ın dediğine göre Targutay Kurulduk da, Moğolları kendisine karşı ayaklandırmamak için, Temuçin'i ele geçirmek düşüncesinden vazgeçmiş ve kendi öz itibarını yükseltmek maksadıyla Nayman çadırlarına, Togrul Han'ın otlaklarına, hatta batıda Kırgız topraklarına akınlar yapmayı düşünüyordu. Gerçekten de yazın ilk ayları Targutay Kurulduk'tan ses soluk çıkmadı. Temuçin'e katılmış bulunan Moğollarla Temuçin'in sürüleri bir hayli kabardı. Hayvanlar için yem, insanlar için hayli kurutulmuş balık, et, ayran, ok, kargı biriktirilmişti. Kışlık otlaklara göç için hazırlığa başlandığı bir sırada genç Temuçin, ömründe gene de çok önemli bir olayla karşılaştı.

Yazın ortasıydı. Hayvanlar otlaklarda idi. Hatunlar, kızlar gün boyunca sık ormanlarda ok kesmek, Sungur'da balık tutmak işleriyle yorgun ve bitkin, yavrularını yedirince uyumuşlardı. Temuçin, Çelmay'ın akrabası Akartay'ın çadırında oturuyordu. Çelmay ve Tütenay da çadırda idi, ve Daylıun-Baldak dolaylarına göç etme meselesi üzerinde konuşuyorlardı. Çelmay atları nallamak, araba ve kağnıları düzene koymak için ne kadar zaman gerektiğini anlatırken, çadırdakilerin kulaklarına, nereden geldiğini bilmedikleri, atların nal sesleri çalındı. Çelmay susarak çadırdan dışarıya baktı. Az ötede, çadırın önündeki ensere bağlı Sorgan Şira'nın Temuçin'e hediye ettiği at yabani bir kişneme savurunca üçü de ayağa atılarak çadırdan çıktılar.

Yeryüzüne hafif bir karanlık çökmüştü. Gölyalgu'nun üzerinde uçuşan kuşların gürültüleri yavaş yavaş kesiliyordu. Uzaktaki ormanlar karanlığa bürünüp gözden kayboluyorlardı. Temuçin, onun yanında Çelmay'la Tütenay ormana bakıyorlardı.

Ormandan çıkmış bulunan bir atlı atını dolu dizgin Temuçin'in çadırına doğru koşturuyordu. Üçü birden ağır

adımlarla kendilerine yaklaşan atlıya doğru yürüdüler. Yürürken Çelmay:

- Kasar mı acaba? dedi.

Temuçin Çelmay'ın sözünü gerçekledi:

- Evet. Kasar.

Kasar, terli, köpüklü atını zorla durdurdu, ve atın sırtından atlamadan bağırdı:

- Atları çaldılar! Atları... Taycuutlar çaldılar!

Temuçin ensere bağlı atına doğru koştu. Kasar atının sırtından inmişti; Temuçin'in arkasından seslendi:

- Bekle, Temuçin. Bekle! Belgutay da geliyor!

- Ne yöne kaçtılar? diye sordu Temuçin.

- Bilmiyorum. Belgutay atların başındaydı. O bilir. Koşmuş arkalarından Belgutay... ama nafile. Senin sürüden sekiz at aldılar. İşte, Belgutay geliyor.

Belgutay yorgun ve bitkin, ayaklarını sürüye sürüye Temuçin'e yaklaştı. Temuçin sordu:

- Taycuutlar mı, Belgutay?

- Evet, dedi Belgutay. Taycuut çobanları.

- Kaç kişi?

- On. Atları Sungur nehrinin kıyısınca sürdüler; sonra Gün-doğuya doğruldular. Ormanlara kadar arkalarından koştum, ama neye yarar?.. Sekiz at, sekiz at!...

Temuçin fazla ses etmedi. Yüzü, gözleri soğuktu Temuçin'in. Sırtını Kasar'la Belgutay'a çevirdi, Çelmay'a ve Tütenay'a kısa bir bakış attı, ağır ağır yürüdü, çadırın önünde ensere bağlı atın yanında durup hayvanın kafasını bir hayli okşadıktan sonra Yulun Eke'nin çadırına girdi.

Çadırdan çıktığında karanlık bir tamam yeryüzüne çökmüş, Gölyalgu'nun üzerinde uçuşan kuşların gürültüleri çoktan kesilmişti. Yulun Eke çıkındaki kuru etleri, ayran savutunu atın eğerine bağlarken Kasar atı eğerliyor, Belgutay da Temuçin'in okluğuna ok dolduruyordu. Te-

muçin kimsenin dikkatini üzerine çekmeksizin gene de çadıra girdi. Çadırın karşıki duvarı dibinde duran alçak kürsünün üstünde yanmakta olan mumun solgun ışığıyla aydınlanmış ilâh Ötegey'in önünde dizüstü çöktü. Yüzü sap-sarıydı Temuçin'in, dudakları kuru. Önce boğuk, sonra fısıltılı bir sesle konuştu ilâh Ötegey'e:

- Sen bunları görüyorsundur, ilâh Ötegey. Elbette görüyorsundur. Namusumu, ve benim olanı korumak hakkımdır elbet. Babam Yesügey Bahadır hayatta iken kimse bana itsin, kölesin, demedi. Moğol toprakları üstünde ben de, her Moğol gibi, özgürdüm. Ama şimdi... Bak, boynumdaki boyunduruk yaralarına, bak! Babam ölünce bu ulusun yılanları, tilkileri har vurup harman savurdular. Moğol ulusunun özgür kartalları tutsak oldular, hırsız çobanlar otlaklarımızda at oynatıyorlar. Bekledim, ilâh Ötegey, çok bekledim. Bu topraklar üstünde yaşayan insanlar yüreklerini gâraz ve cimriliklerden temizlerler, diye çok bekledim. Yağılarına karşı birleşirler diye çok bekledim. Tanımıyorlar birbirlerini bu insanlar, ilâh Ötegey! Sen de bunu görüyorsundur! Artık beklemeyeceğim. N'olursun, yüreğim içindekileri Gök-Tengri'ye bildir, ilâh Ötegey!

Başı göğsüne düşük, ilâh Ötegey'in karşısında bir süre durduktan sonra çadırdan çıktı Temuçin.

Az sonra Belgutay'la birlikte akşam başında hayvanların otladıkları çayıra yöneldiler. Belgutay, Taycuutların alıp kaçtıkları atların izlerini arayıp buldu, Temuçin'e gösterdi. Belgutay, Temuçin'le gitmeyi ne kadar istedi, hattâ yalvarıp yakardıysa da Temuçin razı olmadı.

- Geri dön, Belgutay, dedi Temuçin. Öteki çadırların hayvanlarını koruyun. Ben burada yokken başka Taycuutlar da otlaklarımıza girmek isteyecekler belki.

Belgutay, ister istemez, Gölyalgu'ya döndü.

YENİ DOST

O gece Temuçin atından inip hayvanların izleri yanında uyudu, ve sabahleyin erken tekrar yola koyuldu. Gün, güneşli başladı ise de, öğleye doğru gökyüzünde kara, etekleri yağmurla dolu bulutlar birikmeğe başladı. Yağmurda hayvanların ayak izlerini kaybedeceğinden korkan Temuçin atını dört nala sürdü. Ormandan çıkıp engin bir düzlüğün kıyısında durduğu zaman gök gürledi, şimşekler çaktı, ve bardaktan boşalırcasına, yağmur yağmağa başladı.

Tekrar sürdü atını Temuçin.

Düzlüğün öteki ucuna vardığı zaman dünden beri takip ettiği hayvanların izleri Temuçin'in gözlerinden silinmişti. Temuçin atını durdurdu. Karşıki dağlar, yarların üzerine eğili dağ yamaçları renksiz sislere bürünmüşlerdi. Çıt yoktu. Yağmur çiseliyordu yalnız sessiz. İz yoktu. Tedirgin bir hava çökmüştü etrafa. Temuçin dağlara bakıyordu. Hayli baktı. Akşam karanlığı gizlice geldi, düzlüğe çöktü. Etraf iyice kararmağa başladığı zaman Temuçin atını sürdü. At, sekiz-on adım koşuyor, durup kafasını

sallıyordu. Nerededir kurtların ürümeleri duyuldu. Tekrar sürdü atını Temuçin. Fakat at, koşu yerine, ard ayakları üzerine dikilerek vahşi bir kişneme savurdu. Ancak o zaman atından indi Temuçin, hayvanın geminden tutarak yürüdü. Her üç adımda durup çevresine bakınıyor, arada çukura düşüyor, dizkapaklarına dek yosunlara batıyor, ayağı bir taşa çarpıyor, yıkılıyor, kalkıp yürümesine devam ediyordu. Ama nereye gidiyordu? Taycuut çobanlarını arayıp bulmağa mı? Ama Taycuutlar nerde? Onları bulabilirse bile, atlarını nasıl alırdı onların elinden? Geri, Gölyalgu'ya mı dönsündü öyleyse?

Aç, bitkin, yarı ölü yarı diri, atıyla sabaha dek kayalıklarda, bataklık ve sazlıklarda yürüdü Temuçin. Ancak üçüncü gün gökyüzü bulutlardan temizlendi, güneş çıktı, yağmurdan ağırlaşmış ağaçların tepelerini altın ışınlarıyla parlattı güneş. Ama yeryüzünde ayak izleri görünmüyordu. Her yer ölüydü sanki, heryer sonsuz bir sessizliğe bürünmüştü sanki. Karşıki ağaçları sık bir ormana girince Temuçin'in kalbi endişeyle çarpmağa başladı. Nereye gidiyordu Temuçin? Bu ormanların neresinde bulacaktı Taycuutları? Bulursa bile... Atı ayak diriyor, kafasını eğiyor, arada dizlerine iniyor, fazla yol yürümeği reddediyordu. Temuçin kadar at da bitkindi. Çıkındaki etler tükenmiş, ayran savutu boştu; boş savutu, yük olmasın diye, çoktan çalıların içine fırlatmıştı, ve yol uzadıkça ışığı sönük gözleriyle bir pınar arıyordu Temuçin. Ama yoktu. Arada atından iniyor, bıçağını çıkarıp hayvanın karnı altına eğiliyor, atın kan damarını kesip az da olsa kan içmek istiyordu; fakat at kafasını çevirip Temuçin'in yüzüne acıklı acıklı baktığında, Temuçin bu fikrinden vazgeçip ilerlemesine devam ediyordu.

Ormana girdiğinde günü, belki geceyi de, ormanda geçireceğini sanmıştı Temuçin. Ama yanılmıştı. Karşıki seyrelen ağaçlar Temuçin'e açıklığa yaklaştığını gösteriyor-

lardı. Güneş ormanın üzerine gelip durduğu sırada ağaçların arasından bir düzlük ilişti Temuçin'in gözlerine. Ormanın sonu muydu burası? Atan kalbiyle ileriye atıldı Temuçin. Evet! Ormanın sonuydu burası! Ağaçların ötesinde hafif bir rüzgâr hışırdıyor, çalıların arasındaki yeşil otlar hafif sallantılarıyla Temuçin'e selâmete ulaştığını bildiriyorlardı sanki. Düzlüğün yüzünden esen hafif rüzgâr ağaçların arasına sokulup Temuçin'in terli alnını okşuyordu. Az daha yürüdü. Ve işte bodur çalıların ötesinde otlak! Ucu bucağı görünmeyen bir deniz gibi, güneşin ılıcık ışıkları altında yatan otlak. Orada burada, kocaman kan damarları gibi, gelincikler... Bazı yerlerde, otlağın sessizliğini koruyorlar gibi, yaban armutlar... Otlak boş. Dersin ki otlağa kimsenin ayağı basmamış yıllar boyunca; kimse atını koşturmamış bu otlakta. Yıllar yılı Temuçin'i beklemişti otlak.

Otlağın kıyısında durdu Temuçin. Hayli arkada kalmış atı, Temuçin'e küsmüşçesine, başını eğmiş, yere bakıyordu. Temuçin hâlâ duygulu, otlağa bakıyordu. Fakat, öylece otlağa bakarken yüreği içinde gene bir ses: «Nereye gidiyorsun, Temuçin» diyordu. «Neredesin, biliyor musun?» diye soruyordu bu ses. «Ne zamana kadar dayanabileceksin? Ayranın tükendi. Atın yorgun. Kendin aç ve bitkinsin. Ne zamana kadar dayanırsın? Getir atını, tarlaya sal, otlasın... Bir gün bir gece dinlen burada, sonra atına binip Gölyalgu'ya dön. İleride seni nedir bekleyen, biliyor musun? İleride ölüm...»

Başını kaldırdı Temuçin, çevresine göz gezdirdi. Demincek gözleri önünde bir kurtuluş yeri gibi duran otlak, şimdi koca bir kapan gibi görünüyordu. Evet, bu otlağı geçip başka ormanlara girerse, ölümden başka neydi onun göreceği? Hiçbir şey! Ölüm bekliyordu Temuçin'i! Atları bulmadan Gölyalgu'ya dönmesi gerekiyordu. Sekiz

at... Son sekiz at, ve nerede bulunduklarını bilmediği Taycuut çobanları!

Kalbi sıkıldı Temuçin'in, gözleri doldu. Targutay'ın tutsağı olduğu günlerde Onon'un kıyısında kalbinin kendisine söylediklerini duyarım umuduyla kendi içini dinledi Temuçin. Ama kalbi ona birşey söylemedi. Dudaklarını ısırdı. Yavaşça:

- Moğolsan güçlü olacaksın, dedi kendi kendine.

Fakat bu sözler onun değildi. Güçsüzdü. Yenilmişti Temuçin. Ormanın kıyısında duran atına doğru yürürken kulağına bir ıslık çalındı Temuçin'in. Birden dizleri üstüne çöktü. Soluğunu göğsüne tutarak kulak kabarttı, dinledi. Orman birden canlanmış gibiydi. Ormandan kulaklarına sürekli bir uğultu geliyordu. Başını az kaldırdı, otlağın yüzüne baktı Temuçin. Gene de ıslık. Ve uzakta, otlağın yüzünde kara bir nokta göründü. Kara nokta gittikçe büyüyordu; büyüyüp Kerulen'in yüzünde yüzen bir kütük gibi gittikçe Temuçin'e yaklaşıyordu. Neydi bu? Temuçin başını silkeledi, ayağa atıldı. Bir biniciydi bu! Bir atlı!... Binici, küçücük, hemen hemen otların içine gömülü atını, dolu dizgin Temuçin'e doğru koşturuyordu. Atlı Temuçin'e bir yüz adım kala atını durdurdu, eğer üstünde doğrularak Temuçin'i seyre daldı.

Uzunca boylu, samur kalpaklı, arkada kalpağına ilişik kızıl tilki kuyruğu omuzu üstüne düşüyordu. Sırtında bol, ipek bir kaftan vardı. Okluydu. Ama Taycuut çobanlarına benzemiyordu. Temuçin'i daha iyi görebilmek için üzengileri üstünde yükseliyor, elini siper ederek Temuçin'e bakıyordu. Adam Temuçin'in gözlerine genç bir adam olarak görünüyordu. Atlıya doğru adımlamıştı ki, adam atını Temuçin'e karşı sürdü ve Temuçin'e bir on adım kala eğerden atlayıp Temuçin'in karşısında dikildi.

Az çok Temuçin'in yaşında, ince ve güler yüzlü, yeşil gözleri ışıl ışıl, yakışıklı bir gençti bu. Görünüşü, urbası, atı, atının dizginleri gencin basit bir aileden olmadığını gösteriyordu. Ama kimdi? Buralarda, bu ıssız yerlerde ne işi vardı bu genç adamın? Temuçin, genç adamla konuşmadan önce, gözünün ucuyla atına baktı. Hayvan küçük olmasına rağmen, Türkmen atlarının ayakları gibi kalın ayaklı, geniş göğüslüydü. Genç adam, çevresine küçük çıngıraklar dizili tilki kuyruklu samur kalpağını arkaya iteledi, alnındaki ter dizilerini yumruğunun tersiyle sildi, ve gözleri Temuçin'in yüzünde, gülerek:

- Mendu! dedi.

- Mendu! diye cevap verdi, Temuçin, az soğuk, biraz da şaşılı bir sesle:

Samur kalpaklı genç hâlâ gülüyordu.

- Görüyorum, uzun yol yürüdün. Atın yorgun. Yüzünde geçtiğin yolların, çektiğin ıstırapların izleri var. Ama mavi gözlerinle bana dostça bakıyorsun. Yüreğin de gözlerin gibi benim dostluğumu arzuluyorsa, bana yaklaş. Gök-Tengri seninle, yolcu! Bizim otlaklarımızda Tengri bizi, ve hayvanlarımızı aç bırakmadıkça, çadırlarımızda ilâh Ötegey tok iken konuklarımız da aç kalmazlar. Ben Nuhu Boyan'ın oğluyum. Adım Bogurçı.

Temuçin güldü. Genç adamın yüzüne baktı:

- Bogurçı mı? Gerçekten Bogurçı mı?*

Genç adam Temuçin'in gülümsemesinde ve sesinde adını alaya aldığını sanmış olacaktı ki, biraz da sert bir sesle:

- Evet, Bogurçı! diye cevap verdi.

- Ben'se Temuçin'im.

- Temuçin mi?

- Yesügey Bahadır'ın oğlu Temuçin.

---

* Bogurçı - Moğolca yanılmaz anlamına da gelir.

Bogurçı şaşkın, iki adım geriye çekildi. Ve hâlâ şaşılı gözleriyle Temuçin'i bir süre süzdü. Sonra başını göğsüne eğdi.

- Moğol atları bozkırın yüzünde bir rüzgâr gibi uçarlar. Irmaklar, dereler, dağlar bile Moğol atlarına engel olamazlar, Yesügey Bahadır'ın oğlu Temuçin. Ama şayialar bu topraklarda Moğol atlarından daha hızlı dağılır dört yana. Gerçek mi yalan mı, bilmiyorum; Targutay Kurulduk seni tutsak etmiş, senin boynuna boyunduruk geçirip, kollarını boyunduruğa zincirlemiş.

Sustu Bogurçı, ve göğsüne düşük başını kaldırmadan gözlerini Temuçin'in yüzüne kaldırdı. Temuçin yavaşça:

- Evet, dedi.

- Sen de boynunda o boyundurukla Targutay Kurulduk'un Orda'sından kaçmışsın.

- Evet, diye tekrarladı gene Temuçin.

İkisi arasına uzun bir sessizlik çöktü. Bogurçı sessizliği bozmak istemiyormuşcasına, yavaş bir sesle:

- Yolun ne yöne, Yesügey Bahadır'ın oğlu, Temuçin?

Temuçin omuz silkti:

- Kendim de bilmiyorum.

- Nuhu Boyan'ın çadırı senin için dar değilse; kımızı senin ağzının tadını gidermezse, Bogurçı'nın dostluğunu küçümsemiyorsan bizim çadırlara buyur, Temuçin.

- Üç gün önce Taycuutlar Gölyalgu'da benim atlarımı alıp kaçtılar. İki gün takip ettim atların izlerini. Dünkü yağmurda izler silindi. Bana yardımda bulunmak istiyorsan, söyle, Nuhu Boyan'ın oğlu, Bogurçı; bu atlar senin gözlerine ilişmediler mi hiç?

İki genç birbirine yaklaşıp karşılıklı durdular, ikisinin de gözleri ışıl ışıldı, ikisi de duygulanmıştı, fakat duygularını içlerinde saklayarak birbirlerinin yüzüne bakıyor, baktıkça da kimbilir nerden gelip yürekleri içine dolmuş asil bir sevgiyle birbirlerine bağlanıyorlardı. Temuçin

önce, genç adamın adını biraz alaya almış oldu ise de, Bogurçı konuştukça gözleri içinden adının gerçek ve sağlam anlamı baktığına yavaş yavaş emin oluyordu.

Temuçin Bogurçı'ya atlarının Taycuutlar tarafından çalınışını, umutsuzluğunu anlatıp bitirdi. Bogurçı, Temuçin'in sözleri üzerine uzun uzun düşündü, sonra başını salladı.

- Senin atlarını, Taycuutları görmedim ben, Yesügey Bahadır'ın oğlu Temuçin. İlişmediler gözlerime. Hem senin gözlerin önünde yayılmış duran bu otlaklar Nuhu Boyan'ın buduna aittir. Çadırlarımız da buradan çok uzakta değildir. Kendimizin olmayan otlaklara sürülerimizi sürmüyoruz, kendi otlaklarımıza da yabancı sürüleri bırakmıyoruz. Ama... ama ötede Taycuutlar var. Onlar senin atlarını kendi otlaklarına sürmüş olabilirler.

Temuçin duygulandı:

- Nerede? Uzak mı?

- Tek at ile iki günlük yol. İki at ile bir gün... belki daha az.

Bogurçı konuşurken başını ormanın gerisine inmek üzere olan güneşe kaldırdı:

- İki at ile yola çıkarsan sabaha yakın bir zamanda ulaşırsın oraya.

- İki at yok bende, dedi Temuçin.

- Görüyorum, tek atla gelmişsin buraya dek. Taycuut otlaklarına da tek at ile mi gitmek istiyorsun?

- Evet.

- Taycuutların atları iyidir. Onların tümü çoban. Atlarını da «Kurt» diye adlandırırlar. Çünkü, atlarının sırtında ölümden kaçan meyus kurtları bile yetişip arkada bırakırlar. Bunu bilmiyor musun sen, Yesügey Bahadır'ın oğlu, Temuçin?

- Biliyorum, ama benim için başka yol yok. Atsız kalmak ölmek demektir bizim için. Nuhu Boyan'ın oğlu,

Bogurçı. Şaka mı ya? Sekiz at bu! Kış aylarında Burhan-Kaldun'da, Kerulen'de yaşayamayız biz. Kış gelmeden önce Daylıun-Baldak'a göç etmeliyiz. Atsız kalmak ölümdür bizim için.

- Öyle. Atsız yaşanılmaz, diye tekrarladı Bogurçı.

Temuçin umutsuz bir tavırla ayakları dibindeki otlağa bakarken genç Bogurçı az daha Temuçin'e yaklaştı, onun kolunu tuttu, yavaş bir sesle, Temuçin'i ürkütmek istemiyormuş gibi, konuştu:

- Temuçin, dedi Bogurçı, dört yanına bak şöyle... Yeryüzü güzeldir. Çok güzeldir yeryüzü. Ama kişioğlu için yaşamak öyle kolay değildir yeryüzünde. Hele yalnız bir kişi için yaşamak çok zordur. Yaz günleri güneş toprağı ısıtırken ne âlâ! Sular akar şırıl şırıl, çayır ve çimenler yeşerir, öküzler böğrüşürler, atlar taylar, inekler buzağılar... Güneşle kişioğlunun yüzü de güler. Ama kış gelince değişir herşey! Sular donar, çayır çimenlikler kaskatı kesilirler, davar acı acı böğürüp birbirini arar. Bak çevrene, gör; insanlar, otlaklarda hayvan sürüleri, nehirlerde keklikler, gökyüzünde uçan turnalar, turaçlar tek tek mi uçar, tek tek mi yaşarlar? Göllerde gugular tek tek mi gezerler? Hayvanlar bile birbirinden yardım umarlar, birbirlerine yaklaşıp koklaşırlar, tanışırlar, birlik olarak yaşarlar, Temuçin! İlktir görüyorum seni. Ama tanırım seni. Öncesi de tanıyordum seni. Seni görmeden önce yüreğimde duydum seni. Bana, benim yüreğime dostluğunu esirgeme, Temuçin. Ben Nuhu Boyan'ın oğluyum. Ama şimdi sana bu söylediklerimi ben değil, benim yüreğim söylüyor. Atın yorgun, kendin bitkinsin. Atını al, bizim atların yanına sür; otlasın, dinlensin; sen de gel, benim kımızımı, zambamı iç; ve sabah tanda ikişer atla yola çıkarız, senin atlarını arayıp buluruz.

Evet, Temuçin'e dostça eli ilk uzatan, Nuhu Boyan'ın oğlu Bogurçı olmuştu.

Bogurçı'nın arzuladığı gibi de yaptılar. Temuçin'in atı gün boyunca Bogurçı'nın atları yanında otladı. Geceleyin iki genç birbirinin yanında yatıp uyudu ve sabah tanda ikişer at ile yola koyuldular.

Civarı iyi biliyordu Bogurçı. Derelere iniyor, sarp yamaçları tırmanıyor, bazan yarlarda, bazan da ırmaklar boyunca atlarını koşturuyor, kestirme yollar arayıp Taycuutların otlaklarına doğru ilerliyorlardı.

Akşama yakın bir zamanda geniş bir düzlüğe çıktılar. Bogurçı atını az arkada kalmış Temuçin'e çevirdi, havada Taycuut çobanlarının kokusunu hissetmiş gibi, derin bir soluk aldı, ve Temuçin'e yaklaşarak:

- Taycuutlara yaklaşıyoruz, dedi.

Temuçin ses etmedi. Bogurçı, Temuçin'in ne düşündüğünü öğrenmek istemişçesine uzun uzun yüzüne baktı. Temuçin'den ses soluk çıkmayınca Bogurçı'nın yüzü ciddî bir tavır takındı:

- Dikkatli olmalıyız, dedi Bogurçı. Buralarda Taycuut çobanlarıyla karşılaşmamız muhtemel.

Temuçin başını göğe kaldırdı. Doğudan batı istikametine rutûbetli bir rüzgâr esiyordu:

- Akşam çabuk geldi; gece yağmurlu olacağa benziyor, Bogurçı.

- Evet. Çakmak kuru mu?

- Kuru.

- Otlar.

- Otlar da kuru.

- Sola dönelim, karşıki şu tepelere doğru... Az daha orada bekleyelim. Karanlık iyice yeryüzüne çökünce Taycuutların ateşlerini görürüz belki.

- Taycuutların ateşlerinden çok atları görmek isterdim.

- Öyle. Ama atlar Taycuutların ateşlerinden uzakta olamazlar.

Konuşurlarken Bugurçı gülümsüyordu. Temuçin Bogurçı'nın neden güldüğünü bilmiyordu. Ama gülerek sordu:

- Neden gülüyorsun, Bogurçı?

- Hiç, dedi, Bogurçı. Şöyle Taycuutların birini yakalarsak fena olmaz diye düşünüyorum da.

- Benim atlarımın otladıkları yeri gösterir mi sanıyorsun?

- Göstermesin de görsün gününü!

Tepelere yaklaştıklarında karanlık iyice yeryüzüne çökmüştü. Hafif bir yağmur çiseliyordu. Tepelerdeki bodur çalıların arasına girdiler. Temuçin eğere bağlı, üstleri keteyle örtülü birkaç tutam kuru ve kavrak otu yokladı. Uzun uzun sessizliği dinlediler; sonra, önce Bogurçı, onun ardından Temuçin atlarından indiler ve atların gemlerinden tutarak yanyana yürüdüler. Fakat çalılardan çok uzaklaşmadan Bogurçı'nın kulağına boğuk bir uluma çalındı. Durdu Bogurçı, dirseğiyle Temuçin'in böğrünü dürttü.

Ulumayı Temuçin de duymuştu:

- Kurt ulumasına benziyor, ama...

Bogurçı Temuçin'in lâfını kesti.

- Değil. Kurt uluması değil.

Sustu Bogurçı. Uzun bir süre düşündü. Ve gözlerini Temuçin'in yüzüne çevirerek:

- Doğru yoldayız, dedi.

- Emin misin? diye sordu Temuçin.

- Eminim. Bu tepelerin ötesinde geniş bir otlak var. Otlağın az ötesinde Taycuutların çadırları..

- Kaç çadır?

- Çok değil. Onlar çoban... Belki beş. Çok çok sekiz çadır. Fazla olamaz.

- İlerleyelim mi öyleyse?

- Evet. Doğru yoldayız.

- Boşuna Bogurçı dememişler sana, Bogurçı!

Fısıltılı seslerle konuşuyorlardı. Karanlık gittikçe koyulaşıyordu. On adım kadar ötedeki çalıları bile göremiyorlardı. Tepenin kıyısına yaklaştıkları zaman uzakta iki zayıf ateş göründü. Bogurçı ıslak yüzünü bol kaftanının yeniyle sildi, yavaşça:

- Oradalar, dedi.

- Bizim aradığımız Taycuutlar mı acaba?

- Onlardır, sanırım. Geçen yazın ortalarında bizim sürüleri de yoklamışlardı. Bu civarda onlardan başka at çalan bulunmaz.

- Yaklaşalım oraya.

- Ateşlere yaklaşabiliriz. Gece karanlık. Göz gözü görmüyor...

İlerlediler. Çıt çıkmıyordu. Atlar havada bir tehlike kokusu almış olacaktılar ki, arada duruyor, homurdanıyor, kafalarını sallıyorlardı. Derken karanlıkta Bogurçı, atının dizginlerini Temuçin'in eline tutuşturdu:

- Bekle burada, Temuçin, dedi Bogurçı.

Ve Temuçin'in yanından ayrılarak karanlığa daldı. Ama çok geçmeden geri döndü:

- Elli adım ötede yamaç... Düzlüğe ineceğiz. Dikkatli olmalıyız.

Oldukça sarp yamacı inip düzlükte durdular. Sık otlar hemen hemen Temuçin'in omuzbaşına kadar yükseliyorlardı. Büsbütün otların içine gömüldükleri zaman Bogurçı atının üzengileri üzerinde yükselerek ateşlere baktı. Ateşler aynı yerdeydiler.

Otlaktan çıktıkları zaman doğuda göğün azıcık ağarmış eteği göründü. İkisi sırılsıklamdı. İkisi birbirine sokularak ateşlere baktılar. Sonra tekrar yürümeğe başladılar. Onlar yürüdükçe karşıki göğün kenarı daha da ağarıyor, yavaş yavaş gökyüzü meydana çıkıyordu. Karanlık seyreldikçe ateşler de küçülüyordu.

Bogurçı boğuk bir sesle:

- Tan yeri ağarıyor, dedi.

Temuçin'e ses etmeğe vakit kalmadan durdukları yerden bir üçyüz adım kadar ötede bir at kişnedi. Sonra uzaklarda, zayıflayan gecenin kucağına taşlar atıyormuşlar gibi, birkaç köpek kesik kesik havladı, ve sustular. Temuçin'le Bogurçı, soluklarını göğüslerinde tutarak havlamaların geldiği yere baktılar. Sessizlik uzadıkça uzadı. Temuçin yavaş bir sesle:

- Bekleyelim mi? diye sordu.

Bogurçı başını salladı.

- Evet. Bekleyelim,

Fakat köpekler tekrar havlamaya başlayınca Bogurçı sessizce ileriye atıldı, karanlığın içinde gözden kaybolup gitti.

Karanlık seyreliyordu.

Bogurçı koşarak Temuçin'in yanına geldiği zaman ötedeki otlakta atlar, kocaman kayalar gibi, Temuçin'in gözleri önünde duruyorlardı. Bogurçı Temuçin'in kolunu kavradı, ve soluyarak:

- Oradalar, dedi. Seninkiler... Sekiz at. Senin atların! İkisi kara, biri ak... Ötekilerin rengi sarıya çalıyor, sanırım. Karanlıkta iyice göremedim.

- Biri ak mı dedin?

- Ak. İki ön ayağı...

- İki ön ayağı kara.

- Tamam.

- Vakit kalmadı. Köpekler sezinlediler bizi. Neredeyseler çıkıp gelecekler Taycuutlar. Atlar serbestler mi?

- Evet. Hemen hareket etmeliyiz... Sonra geç olur.

- Hemen.

- Sen otları çıkar, Temuçin. Atlarımızın yanında kal, ben de ötekileri ormana doğru süreyim.

Bogurçı kuru otları Temuçin'in elinden alır almaz otlaktaki atlara doğru koştu.

Otlaktaki atları sürdüğü anda Temuçin'in içinde umut uyanmıştı. İçi rahat idi artık, Gölyalgu'ya atlarıyla döneceğinden şüphelenmiyordu artık. Ama Bogurçı neredeydi? Çakmak ıslanmış mıydı yoksa? Hayır. Küçük bir kıvılcım ve Bogurçı, iki elinde alevlenmiş otlar, atlara doğru koşuyordu. Şimdi köpekler öncesinden daha vahşi havlıyorlardı. Köpekler havladıkça Temuçin'in yüreği sıkılıyordu. Şimdi bir yagun Taycuut kendilerini ve atları dört yandan sarıverirse... Atsız mı dönecekti Gölyalgu'ya Temuçin? Oh, yok!...

Ürkmüş, durmadan ayak değiştiren atların gemlerini sımsıkı tutarak olanca gücüyle bağırdı Temuçin:

- Çabuk ol, Bogurçı! Çabuk!...

Otlaktaki atların arasına düşen alevli otlarla atlar kıçüstü dikilerek vahşi vahşi kişnediler. Sonra müthiş bir koşu başladı. Temuçin'in ve Bogurçı'nın atları da hırçın hırçın geriliyor, Temuçin'in elinden kurtulmak için kafalarını sağa ve sola fırlatıyorlardı. Sekiz at rüzgâr gibi Temuçin'in yanından geçip gidince Temuçin atına atladı. Bogurçı yetişmişti. O da hayvanın sırtına atlarken korkunç bir sesle bağırdı:

- Taycuuutlaaaar!... Kaç, Temuçiiin!

Doğu ufku üstünde gecelemiş bulutlar dağılmışlardı artık. Doğuda göğün kızıl eteği görünüyordu. Atlarının sırtında dolu dizgin uçarlarken Temuçin arada bir başını çevirip gerilere bakıyordu. Görünürde kimseler yoktu. Ama Bogurçı hem atını kamçılıyor, hem de boyuna bağırıyordu:

- Kaç!... Kaç!... Geliyorlar!... Geliyorlar!..

Nuhu Boyan da Dostluğu Destekliyor

Yeleleri havada dalgalanan atlar, henüz sudan çıkmış balıklar gibi, ayaklarını, dersin ki, yere değdirmeksizin uçuyorlardı. Bozkırın yüzü yeni doğmuş güneşin ışınları altında renkten renge giriyordu. İlerideki tepeler, otların arasından fışkıran çeşitli renkte çiçekler, dalları kırağılarla yüklü ağaçlar sabahın taze ve canlı güzelliğine bürünüyorlardı. Güzeldi bu topraklar. Ama Temuçin de, Bogurçı da toprağın bu güzelliğini görmüyorlardı. Atlarını kamçılaya kamçılaya öndeki sekiz atın izlerince arkalarından kovalayan Taycuutlardan kaçıyorlardı.

Temuçin başını çevirdi. Gözlerine Taycuut falan ilişmeyince dizginleri çekip atı yavaşlattı. Bogurçı da Temuçin'e yaklaştı. Uzun bir süre hafif bir koşuyla, ama sessizce ilerlediler. Bogurçı gülen gözlerini Temuçin'in yüzünde gezdiriyor, arada eğilip eliyle atının yelesini okşuyordu.

Ormana yaklaşıyorlardı. Bogurçı, Temuçin'den yana eğilerek:

- Bu civarı iyi bilirim, dedi.

- Nuhu Boyan'ın otlaklarından çok uzakta mıyız? diye sordu Temuçin.

- Hayli uzak. Bu ormandan çıkınca engin bir bozkıra gireceğiz. Bozkırda bütün gün boyunca koşturacağız atları. Geceleyin başka bir ormana gireceğiz. Ormanın ötesinde bizim otlaklar...

- Başka yol yok mu?

- Yok. Bu yol en yakını. Biz...

Bogurçı'ya lâfının sonunu bitirmeğe vakit kalmadan ilerideki ormanın kıyısına yaklaşan atlar durdular. Atlar yavaş yavaş birbirlerine yaklaştılar. Boğurçı şaşılı gözleriyle bir Temuçin'e bir atlara bakıyordu. Temuçin atını durdurdu. Eğerde doğrularak ormanın kıyısında duran atlara baktı. Bogurçı hâlâ Temuçin'in yüzüne bakarak sordu:

- Birşey mi var orada, Temuçin?

Temuçin ses etmedi. İki at, öteki atların yanından ayrılıp beş-altı adım kadar uzakta durdular, ve kafalarını kaldırarak Temuçin'le Bogurçı'nın durdukları yere baktılar. Atların biri kişnedi; ve ötekiler de ormana girmeyerek öteki atların yanına çekildiler. Bakışları ormanda, Temuçin Bogurçı'nın deminki sorusuna cevap verdi.

- Evet, birşey var orada...

Bogurçı eğerde doğruldu, elini ormana doğru kaldırarak yavaş ama sert bir sesle konuştu:

- Temuçin!.. Bak!.. Kurt!.. Görüyor musun?

- Görüyorum, dedi Temuçin. İki kurt...

- Üç!... Üç!... Dört!... Beş... Altı tane!...

- Ormanın kıyısındalar!

- Tümü meyus... Ne yöne gideceklerini bilmiyorlar.

- Bak hele! İkisi otlakta! Ötekiler de otlaktalar!...

- Ormandan başka kurtlar çıkıyor... Görüyor musun?
- Yok. Kurt değil onlar!.
- Ya ne?
- Sıgın. Kurtların arkalarından koşuyorlar.
- Aaaaa! Ne dediin?
- Kurtların arkasından koşuyorlar, diyorum!
- Ay ayyyy! Moğol ulusunda han yok diye Tengri yüz çevirdi bize! Şamanların ahbapları iblisler idare ediyorlar bu ulusu galiba. Görülmüş bir şey mi, sıgın karaca kurdu kovalasın? Ne diyorsun Temuçin?
- Kötü diyorum, Bogurçı! İşler kötü!
- Neden?
- Taycuutlar bizi gördüler; atlarını sağ yandan sürüp otlağın ötesine geçtiler.
- Öyle mi?
- Başka olamaz. Kurt karaca öyle erkenden çıkmaz ormandan. Ormandalar Taycuutlar. Atlarını bize doğru koşturuyorlar. Her an ormandan çıkacaklar. Hem çok savaşçı var orada. En az otuz kişi. Belki iki yagun...
- Girmemeliyiz ormana öyleyse.
- Giremeyiz ormana.
- Başka bir yol buluruz. Atların ardından!
- Buluruz! diye tekrarladı Temuçin, ve ikisi atlarını kamçıladılar.

Başı boş atlar da bir araya gelmiş, bozkırda koşuyorlardı. Temuçin'in ve Bogurçı'nın yanıbaşlarındaki yedek atları, koşuyu daha sür'atli yapıyorlardı.

Ormandan uzaklaşmışlardı. Ama tehlikeden değil. Ormandan çıkmış bulunan otuza yakın Taycuut atlarını Temuçin'in ve Bogurçı'nın izlerince koşturuyorlardı. Temuçin'in kalbini soğuk birşey sıktı. Başını Taycuutlardan yana çevirdi, ve şaşkın gözlerini açtı... Gördüğü gerçek miydi? Taycuutların, atlarını «Kurt» diye adlandırdıklarını önceden biliyordu Temuçin. Bir kurt gibi sür'atli koştuk-

larını da biliyordu. Ama Taycuutlar küçük atlarını dolu dizgin koştururlarken birden bire çil yavruları gibi dört yana dağılıyorlardı. Bazan âniden duruyorlardı; sonra, meyus kurtlar gibi, sağa sola bakarak, gene de müthiş bir sür'atle atlarını koşturuyorlardı. Çil yavruları gibi nasıl dört yana dağılıyorlarsa gene öylesine bir tezlikle bir araya birikiyorlardı. Bütün bu hareketi biniciler değil de atların kendileri idare ediyorlardı sanki. Temuçin Taycuutlara bakarken, ister istemez gülümsedi. Çünkü ömründe ilk defa görüyordu böyle bir koşuyu. Fakat Taycuutlara bakarken yüzü ciddiyetini takındı. Taycuutların koşusunda gülünç birşey yoktu! Taycuutlarla ikisini ayıran uzaklık gittikçe kısalıyordu. Arkalarından, Baykal gölünün uğultusunu andıran, bir uğultu kovalıyordu kendilerini. Uğultunun içinden kısık sesler, haykırışlar geliyordu kulaklarına.

- Uragş! Uragş!...

Temuçin atını kamçılayıp, ileride eğere büzülmüş, dolu dizgin uçan Bogurçi'ya yetişti. Arkadaki Taycuutlar şimdi aradaki mesafeyi ne uzatıyor, ne de kısaltıyorlardı. Savaşçılar kümeden ayrılmıyorlardı artık. Birbirlerine sıklaştıkça Taycuutların koşuları Çin savaşçılarının intizamlı fakat yeknasak koşularını hatırlatıyordu Temuçin'e. Gene de başını çevirip Taycuutlara baktı Temuçin. Yedek atlariyle otuza yakın Taycuut'un ikisinin yakasını kolay bırakmayacağını iyice anlamıştı Temuçin. Ne yapmalıydı?. Görünürde ne bir ağaç vardı, ne bir tepe! Düzlüğün öbür ucu gittikçe ağaran ufka bağlanıyordu. Kurtuluş yok muydu ki?

Temuçin atını Bogurçi'nın atına yanaştırdı. Atının boynuna eğildi, ve uzanarak Bogurçi'nın bindiği atın dizginlerini kavrayıp kendine doğru çekti.

- Dur, Bogurçi!

- Dur mu? Sen ne...

- Atını yavaşlat!

- Taycuutlar henüz arkada!... Yavaşlayamayız, Temuçin!

- Bu civarda başka orman yok mu?

- Yok!

Atlar az yavaşlar gibi oldular. Temuçin Bogurçı'ya eğilerek sert bir sesle konuştu:

- Taycuutları durduracağız!...

- Onlar Taycuut değil, kurtlar. Ellerine geçersek parçalarlar bizi, Temuçin.

- Öylesine kolay mı?

- Eminim, dedi Bogurçı; ve atını kamçıladı.

Bir süre sessizce ilerlediler. Sonra ikisi başlarını çevirip Taycuutlara baktılar.

- Bizim atlar iyi. Yorulunca yedek atlara atlarız. Yedek atlarımız yorulmadan önce belki ormanlara ulaşırız, dedi Bogurçı.

Bogurçı böyle düşünüyordu. Ama Taycuutlar başka türlü düşünüyorlardı. Önlerinde, başı boş atların izlerince hayvanlarını koşturanların yalnız iki kişi olduğunu anlamışlardı Taycuutlar. Arada kahkahalarla gülüyorlardı bile. Artık ikisine o kadar yaklaşmışlardı ki bozkırın serin ve temiz havasında sırtlarındaki deri postların kokusu iki gencin burnuna vuruyordu. Bogurçı artık başını çevirip Taycuutlara bakmıyordu.

- Sür, Temuçin! Atını sür! Ben geride kalacağım!. Süürr!

- Sen mi kalacaksın?

- Süüür! Atı süüüüür! Sormaa!

- Ooo, yoook! Ben de seninle kalacağım!

- Âlâ! Oku yaya takıyorum! Çekeyim mi?

- Yok yok! Dur hele! Az daha yaklaşsınlar!

- Bak hele, biri ancak yüz adım arkada!.. Arkanını* başı üstünde sallıyor...

- Uzak!.. Oradan arkanla birşey yapamaz! Bırak, az daha yaklaşsın!

- Âlâ! Yaklaşsın!..

- Ötekileri de görebiliyor musun?

- Görüyorum. Ama şunu vurmalıyız! Hayli yaklaşmış. Birini vurursak ötekiler yavaşlarlar. Bu civardaki Taycuutlar öyledirler.

- Yaralı arkadaşlarını bırakmıyorlar mı?

- Hiç. Kurtlardan korkuyorlar.

- İyi öyleyse. Duralım.

Atlarını durdurdular. Bu âni duruşla hayvanlar hırçın hırçın kafalarını sallayıp kişnediler. İkisi Taycuutlardan yana döndükleri sırada, öndeki Taycuut, arkanını başı üzerine sallayarak, atını dolu dizgin koyuverdi.

- Hazır mısın, Bogurçı?

- Hazır!

- Çek okunu!

Bogurçı oku koyuverdi.

Göğsünün ortasına saplanmış oku Taycuut iki eliyle birden kavramıştı ki, Bogurçı ve Temuçin yedek atlarına atladılar. Yaralıya yaklaşan Taycuutların atları altında bozkır garip garip inliyordu. Bogurçı ikinci oku Taycuut'a doğru yöneltti. Ve, Taycuut, kolları havada gerili, yere sırtüstü düştüğü anda Temuçin müthiş bir sesle bağırdı:

- Uraaagş!

Atlılar yerde sırtüstü yatan savaşçıya yaklaşır yaklaşmaz atlarından atladılar. Tümü kendilerinden uzaklaşan Temuçin'in ve Bogurçı'nın arkasından şaşılı gözleriyle bakıyorlardı. Bakışlarında ve yüzlerinde: «Şu iki kurt adamı ısırmasını biliyor» anlamı beliriyordu.

---

* Arkan: Kement

Arkadan başka Taycuutlar da gelip ötekilerin yanında durdular. Yaralıyı yerden kaldırdıkları zaman Temuçin'le Bogurçı büsbütün gözden kaybolmuşlardı.

*
* *

Nuhu Boyan'ın çadırlarına yaklaştıkları zaman akşam olmuştu. Bogurçı babası Nuhu Boyan'a nasıl konuşacağını, ne diyeceğini bilmiyordu. Üç gün olmuştu babasının yanından izinsiz ayrılalı. Bogurçı'nın bu garip durumunu anlamıştı Temuçin. Nuhu Boyan'dan Bogurçı'yı bağışlamasını dilerken bütün suçu kendi üzerine alıyordu Temuçin. Ama Nuhu Boyan Temuçin'in kim olduğunu, ve nereden gelip nereye gittiğini öğrenince elini Temuçin'in omuzu üstüne koymuştu:

- Kötü bir erekle buralara gelmediğini gözlerinin içinde görüyorum, Temuçin! demişti Nuhu Boyan. Kerulen ve Onon sizin için bir ana olduğu gibi bizim için de bir anadır. Bir ananın öz yavruları yürekleri içindekini birbirinden gizlemezler. İnanıyorum senin söylediklerine. Atlarını al, Gölyalgu'ya git. Ama bir şartla: Bogurçı da seninle beraberce gidecek. İşte onun çadırı orada. Sürülerimden altı at alsın, çadırını arabasına yükleyip seninle beraberce Gölyalgu'ya gitsin. Ben kocadım. Sizinle birlikte Gölyalgu'ya gidersem bile elimden ne gelir? Bu yaştan sonra benim ellerim kargı, kılıç için değil; kımız bardağını tutmaya yarar ancak. Ama Bogurçı başka! O genç ve dinç! Onun yüreğinde sen varsın, Temuçin! O seninle yaşıyor; geceleri düşünde, gündüzleri yüreği içinde sen yaşıyorsun. Yüreği ve duyguları seninle olduktan sonra neden kendisi de senin yanında bulunmasın? Beraberce gidiniz Gölyalgu'ya! Bogurçı sana savaşta da göçte de yarar. Bense... Eh, kocamış bir kaplanım ben. Kocayınca

kaplan yuvasına çekilir, gölgede yatar; genç kaplanların savaşını uzaktan seyreder. Öyledir Temuçin.

Ertesi günün sabahı Temuçin'le Bogurçı, Nuhu Boyan'ın bağışladığı hayvanlarla, Gölyalgu'ya koyuldular. O gün genç Temuçin'in en mutlu günlerinden biriydi. Ama ileride kendisini bundan daha önemli, daha mutlu günler beklediğini henüz bilmiyordu Temuçin.

MOĞOLLAR TEMUÇİN'İ UNUTMUYORLAR

GÖLYALGU'ya yaklaşırlarken Temuçin'le Bogurçı iki yagun savaşçıyla karşılaştılar. Yagunlar karşıki tepenin üstünde durmuş, ellerini siper ederek kendilerine yaklaşan Temuçin'i ve Bogurçı'yı seyrediyorlardı. Temuçin önce yagunların Targutay Kurulduk'un Orda'sına mensup olduklarını sanmıştı. Yagunlar tepeden indiler. Çok geçmeden az gerideki ormanın içerisinden başka savaşçılar çıkarak düzlükte bir yarım ay şeklinde durdular. Ancak o zaman Temuçin savaşçıların Targutay Kurulduk'un Orda'sına mensup olmadıklarını anladı.

Targutay'ın savaşçıları olamazlardı. Çoğu silâhsızdı. Çoğu yalınbaş, çoğunun sırtındaki urbası yırtık, çoğu oksuz, kargısızdı; yalnız birkaçının elinde kılıç ve kalkan vardı. Sol yandaki çıplak bayırın dibinde bir sürü koyun otluyordu. Tepenin ötesinden gökyüzüne çadırların ateş dumanları yükseliyordu, ve gene tepenin gerisinden, kısa aralıklarla davulların boğuk gümbürtüleri geliyordu.

Bogurçı sorumlu bakışlarını Temuçin'in yüzüne dikmiş bakarken, karşıki savaşçılar, atlarını ikisine doğru ko-

yuverdiler. Kimdi bunlar? Taycuutlar mıydı? Hayır! Hayır! Targutay Kurulduk'un savaşçıları öyle tolgasız, kara elbisesiz, kılıçsız, kalkansız Burhan - Kaldun'a gelmezlerdi. İkisine yaklaşırlarken savaşçıların göğüslerinden müthiş bir nâra koptu:

- Ha-hu!... Ha-hu!...

Arkadaki yamaç toza dumana büründü. Dersin ki toprağın dibinden fışkırmıştı bu savaşçılar. Atların altında çorak toprak garip garip inliyordu. Bayırın dibinde otlayan koyunlar zehirli yılanlardan kaçarlar gibi, bayırı tırmanıyorlardı..

Tepenin gerisinden başka savaşçılar çıktılar. Dört yandan gelen sesler ve bağrışmalarla Temuçin'in ve Bogurçı' nın atları şaha kalkıyor, öteki başı boş sekiz at, ne yöne kaçacaklarını bilmiyorlar gibi, bayırdaki koyunların arasına giriyorlardı.

Şimdi savaşçıların tümü düzlükteydi ve sür'atle Temuçin'e yaklaşıyorlardı. Temuçin en önde atlarının boyunlarına eğili, durmadan cıyırtılar koparark ellerini sallayan Kasar'la Belgutay'ı tanımakta gecikmedi. Ve ikisini ayırdettiği anda gözderi ışıl ışıl parladı.

- Moğollar!... Benim Moğollarım! Unutmadılar beni! diye bağırdı Temuçin.

Sonra başını göğsüne eğdi, yavaş bir sesle kendi kendine konuştu: «Sağol ilâh Ötegey. Sağol...»

Evet iki yagunun önünde atlarını koşturan Kasar'la Belgutay'dı. Ve şaşılacak bir görüntüydü bu! Nasıl olmuştu da, Targutay Kurulduk'un Orda'sında yaşadıkları halde, Temuçin'e karşı sevgi ve inançları sönmemişti onların? Yoksa onların kalplerinde kimsenin bilmediği gizli birşey mi vardı? Ya Temuçin onların yüreklerine girseydi; yürekleri içindeki gizli gücü görerek onların tümünü Burhan-Kaldun'da toplasaydı?

Bu düşünceleriyle yer ve gök karardı, Temuçin'in gözlerinde; dersin ki, bir kâbus çöktü; sonra gök gürledi, bulutlar açıldılar, güneş çıktı ve bozkırın yüzüne gözkamaştırıcı bir ışıltı çöktü. Temuçin gözlerini yumdu: «İlâh Ötegey, bu savaşçılar Moğol topraklarının hür kartallarıdır. Onların güzel otlaklarına da, ıssız ve çorak topraklarına da yağı ayağı bastırtmayacağım ben; çimenliklerine el değdirtmeyeceğim; bu toprağın kartalları hür yaşayacaklardır. Onları köle etmek isteyenleri onlar köle edecekler» diye düşündü Temuçin.

İkisini dört yandan sarmış bulunan savaşçıları yıldırım çaktı sanki. Atlılar küçük kümelere bölündüler, hayvanlar şaha kalktılar ve üç-dört atlıdan ibaret kümeler atlarını Temuçin'in ve Bogurçı'nın çevresinde koşturarak, göğe yükselen toz ve toprak bulutları içinden bağrışmağa başladılar:

- Ha-hu!... Ha-hu!...

Tepenin gerisinden ardı arkası kesilmek bilmeyen davul gümbürtüleri geliyordu.

Kasar'la Belgutay öteki savaşçıların arasından çıkıp Temuçin'e yaklaştılar. Kasar atını durdurmadan eğildi, Temuçin'in bindiği atın dizginlerini tutarak hayvanı soldaki bayıra doğru sürdü. Toz ve toprak dumanları içinden çıkıp bayırın üstünde durdular. Güneş gökyüzündeydi; ve aşağıda, Temuçin'in gözleri önünde olağanüstü bir manzara yatıyordu. Çadırlar! Yıllar yılı kendi derinliğinde saklamış Gölyalgu şimdi kıyılarına atmıştı, ve güneşin ışınları altında şen bir ışıltıyla ışıldayarak genç Temuçin'i bu çadırlara davet ediyordu. Ne kadar çadır vardı orada! Işıltılı suların ötesindeki çadırlar belki olduklarından daha fazla görünüyordu Temuçin'in gözlerine. Başı göğsüne düşük, bir süre ses etmedi Temuçin; sonra başını kaldırdı, bakışlarını Kasar'ın yüzünden Belgutay'ın yüzüne götürdü. Gördükleri hayal değil miydi? Aşağıda gölün

kıyısında çocuklar koşuyor, taylar kişniyor, keçiler meliyor, çadırların önünde ateşler tütüyor, bazı çadırların önünde atılı deriler üstünde hatunlar yeni doğmuş yavrularını emziriyorlardı. Bu çadır cümbüşünün tam ortasında bir ak çadır vardı, ki oradan uzun ve kısa aralıklarla davul gümbürtüleri geliyordu.

Üçü birden atlarını bayır aşağı sürdüler. Düzlüğe iniyorlardı ki çadırların arasından yaşlı Moğollar çıkıp Temuçin'in karşısında durdular. Topuklarına dek inen bol urbaları içinde saçı sakalı ağarmış ihtiyar Moğollar da vardı aralarında. Ak çadıra varan yolun üstünde at kuyruklu ve çıngıraklı, ve ak kartallı kocaman sancak dikili duruyordu. Sancak Moğol ulusunun yeniden ayağa kalktığını, Moğolların yeni önderin çevresinde birikmeğe hazır olduklarını iyice gösteriyordu.

Önde Temuçin, az arkada Kasar'la Belgutay, yolun her iki kıyısınca duran Moğolların arasından sessizce geçtiler, ak çadırın yanında durdular. Moğollar, suçluymuşlar gibi, başları göğüslerine düşük, sessizce duruyorlardı. Atından inerken yolun kıyısında duran Moğolların arasında Sorgan Şira ilişti Temuçin'in gözlerine. Evet, Sorgan Şira... Sorgan Şira'nın başı dik, gözleri ateşliydi. Temuçin'e bakıyordu. Fakat Onon'daki çadırında Temuçin'e bakan Sorgan Şira'ya benzemiyordu bu. Başka bir Sorgan Şira'ydı. Bakışları imanlı, ve sağlam. Şimdi öteki yaşlı Moğollar da başlarını kaldırmış, bir Temuçin'e bir Sorgan Şira'ya bakıyorlardı. Davul gümbürtüleri kesilmişti, derin bir sessizlik içinde bütün gözler Temuçin'e doğrulmuştu. Ama neden? Neden susuyordu Temuçin? Neden konuşmuyordu? Gölyalgu kıyısında bunca çadırı gördüğünden memnun değil miydi yoksa?

Temuçin Moğolları soğuk bakışlarıyla bir süre süzdü; sonra atın dizginlerini yanıbaşında duran Tütenay'ın eline tutturdu, ve ağır adımlarla Sorgan Şira'ya doğru yürü-

dü. Yolun kıyısında duran Moğollar sağa ve sola çekildiler. Ortada Sorgan Şira ve iki yanında Çınba ile Çıla kaldılar. Temuçin üçünün karşısında durduğu zaman sessizlik daha derin oldu. Bütün sesler Gölyalgu'ya sinmişlerdi sanki; ötede bayırı inen savaşçıların çığlıkları dahi duyulmuyordu.

Derken Temuçin'in dudakları ucundan hafif bir gülümseme uçtu. Kollarını açtı Temuçin, Sorgan Şira'ya az daha yaklaşarak ellerini onun omuzlarına attı.

Temuçin, önünde dizleri üstüne çökmüş duran Sorgan Şira'nın başını okşarken, Sorgan Şira'nın oğulları Temuçin'in sırtındaki kara kaftanının eteklerini öpüyorlardı. Sonra Sorgan Şira ayağa kalktı; Temuçin Çınba'nın ve Çıla'nın omuzlarını bir ahbap samimiyetiyle sıktı ve üçü, yüzleri gülümsemeler içinde, ak çadıra doğru yürüdüler.

O akşam çadırdan çıkmadı Temuçin. Yulun Eke'yi, Kasar ve Belgutay'ı dahi görmeği gerekli bulmadı. Kımızlarını içince, Temuçin bir kedininki kadar küçük ve kıvılcımlı gözlerini Sorgan Şira'nın yüzüne dikti, uzun bir süre baktı, ve üçü yerde keçi derileri üstünde bağdaş kurup oturdular.

Temuçin'in içindeki keder yüzünde belli oluyordu. Çadırın eşiğinde öteki çadırların önünde yanan ateşlere bakarak yavaş bir sesle konuştu Temuçin:

- İhtiyar Munlık gelmedi, dedi.

Ve sustu. Az sustuktan sonra içini çekti.

- Çelmay geldi Gölyalgu'ya... İşte Sorgan Şira da oğullarıyla çıktı geldi Gölyalgu'ya. Ama ihtiyar Munlık yok. Gelmedi.

Gözlerini Sorgan Şira'nın yüzüne çevirdi Temuçin:

- İyi hatırlıyorum ihtiyar Munlık'ı.

Neden, ne maksatla Munlık'tan bahsettiğini henüz bilmiyordu Temuçin. Sorgan Şira'nın konuşmasını, başla-

dığı lâfa Sorgan Şira'nın devam etmesini isteyen bir tavır vardı Temuçin'de. Sorgan Şira da hatırlıyordu ihtiyar Munlık'ı. Ama ne desindi şimdi Temuçin'e? Munlık Gölyalgu'ya gelmediği için Sorgan Şira sorumlu değildi ki! Gerçi Yesügey Bahadır'ın sadık orlukuydu Munlık! Ama Yesügey'in! Temuçin henüz bir Yesügey Bahadır değildi ki! Nasıl gelsindi Munlık oğlu Gökçü'yle Temuçin'in bu küçük ordasına? Hem Munlık'ın oğlu Gökçü'nün bir Menge Gök Tengri* olmak istediğini, güçlü, imanlı bir şaman olduğunu bilmiyor muydu Temuçin? Yalnız Temuçin değil nice nice hanlar, oğlu Gökçü'yle birlikte Munlık'ı kendi ordalarına davet ediyorlardı. Bilmiyor muydu bunu Temuçin? «Gölyalgu'nun kıyısında iki yüz çadır... Bu az, Temuçin. İhtiyar Munlık oğlu Gökçü ile senin ayağına gelemez. Sen Yesügey Bahadır değilsin henüz. Olana dek Kerulen'den çok sular akar» diye düşündü Sorgan Şira.

Sorgan Şira uzun bir süre ses etmeyince Temuçin, hâlâ dışarıya bakarak sordu:

- Sen de hatırlıyor musun ihtiyar Munlık'ı, Sorgan Şira?

- Evet, diye cevap verdi, Sorgan Şira; evet; iyi hatırlıyorum ihtiyar Munlık'ı.

- Yesügey Bahadır öldüğü gün başımı avuçları arasına alıp yüzüme bakmıştı, Munlık. Temuçin, demişti bana, güçlü olman için yanında güçlü, yılmaz ve imanlı adamları bulundurmalısın Moğol toprakları üstünde. Zor günler bekliyor seni, demişti bana. Ben kocadım, demişti. Ama sen gençsin... Gözlerini aç, çevrene bak. Gözlerini iyice açar da çevrene iyice bakarsan benim göremediklerimi sen görürsün, demişti bana. Birçok tilki yaşar bu topraklar üstünde, ama genç ve güçlü kaplanlar da var bu

* Menge Gök Tengri: Ünlü şamanlara verilen bir çeşit ünvan.

topraklarda, demişti. İşte o genç kaplanları çevrene topla, demişti. Ara, bul. Nerde mi bulacaksın? Yalnız Moğol toprakları üstünde yaşamaz bu kaplanlar; Çeksar'da da, Orhon'da da, Bayur'da da, Altay'da da yaşarlar bu kaplanlar, demişti bana. Ben kocadım. Bir gün gözlerimi yumacağım hayata. İşte, ben gözlerimi yumunca çok geçmez, bir gün Togrul Han'ı arayacaksın sen, demişti ihtiyar Munlık bana. Hatırlıyor musun ihtiyar Munlık'ı Sorgan Şira?

- Hatırlıyorum, Temuçin.

- İyi bir orluk'tu Munlık, değil mi?

- İyi.

- İşte, bana onun gibi bir orluk gerek.

Sorgan Şira ses etmedi. Hayli sustuktan sonra düşünceli bir tavırla, sadece:

- Yaa, dedi.

Temuçin aynı sözleri tekrarladı.

- Bana onun gibi bir orluk gerek, Sorgan Şira.

Şimdi Sorgan Şira Temuçin'in yüzüne bakıyordu.

- Evet, ama orda henüz küçük; Munlık gibi bir orluk...

- Öyle mi?

- Öyle.

- Nitelim?

Sorgan Şira Temuçin'in bu sorusuna nedense cevap vermedi. Çenesini avucu içine almış, düşünüyordu. Uzun bir süre sustuktan sonra, kendi kendine konuşur gibi, çok yavaş bir sesle:

- Onunla yalnız bir kere karşılaştım, dedi.

- Kiminle? diye sordu Temuçin.

Sorgan Şira omuz silkti:

- Sordum adını, ama söylemedi. Neyine gerek benim adım, Tengri'ye tapan bir adamım ben, dedi bana.

- Ama kimmiş o?

- Kaplan mı desem? Pençesi kaplan pençesi; ama yüreği kaplan yüreği değil, Temuçin. Kurt mu desem? Gözleri bir kurdun gözleri gibi; ama dimağı kurt dimağı değil, Temuçin. Kimi o'nun Buyur-Nordan'dan geldiğini, kimi Çeksar'dan geldiğini, kimiyse Han Dodo'nun yakınlarından olduğunu söylüyor. Kestiremiyor kişioğlu onun kim olduğunu bir türlü. Kıyı bucaktan bakılırsa yagunlarının başında bir it gibi Targutay Kurulduk'un izlerince yürür. Ama geceleyin, kendisini kimse görüp tanımaması için, sırtına şaman urbası geçirip, genç savaşçıların çadırlarına girerek savaşçılara, Temuçin'e gidiniz; O'dur önder, Targutay'sa bir Tatar kısrağının sası sidiğinden daha sası, Tatar kısrağının gübresinden daha kokmuş bir ittir, der. Genç savaşçıları Targutay Kurulduk'a karşı kışkırtır. Kimse tanımıyor onu; geceleyin yüzünü de gizliyor üstelik. Bazı savaşçılar onun hakkında, o bir insan değil, şamanların dostu iblislerden biridir, diyorlar. Ama öyle değil; çünkü şamanlar da onu bilmiyor ve tanımıyorlar. Şayialar çoğalıyor. Onun dudakları arasından çıkan her kelime yürekten yüreğe giriyor. Kim o? Bilmiyorum. Bir gece benim çadırıma da girmişti. Mumun solgun ışığında ilâh Ötegey'in önünde dizleri üstüne çökmüştü, ve Sorgan Şira, Sorgan Şira demişti. Onun ağzından ilâh Ötegey konuşuyordu adetâ. Ürpermiştim. Bakışlarını ilâh Ötegey'den alıp yüzüme çevirdiği zaman tir tir titriyordum. Kimdi o? Sorgan Şira, diye adımı tekrarlıyordu. Çınba ile Çıla uyanmışlardı. Adam yüzünü oğullarımdan gizleyip, Sorgan Şira! demişti. Neden burada, Targutay Kurulduk'un yanında duruyorsun? Çıla ile Çınba'yı al da Burhan-Kaldun'a git; Temuçin'in yanına git! demişti. Çıla ayağa kalkarak yabancının yüzüne bakmak istediğinde, yabancı elleriyle yüzünü örterek çadırdan çıkmıştı. Kimdi o? Ben de bilmiyorum. Ama Çıla senin kağnıdaki yünlerin altında saklanıp Onon'dan kaçtığın gün iki yagun savaşçıyla

bozkırda kağnıyı durdurup Temuçin'i soruşturan adam olduğuna ilâh Ötegey üzerine yemin ediyor.

Gölyalgu'ya karanlık çökmüştü. Orda derin bir uykudaydı. Çıt çıkmıyordu. Sorgan Şira da susmuştu. Onon' daki meçhul adam üzerine konuşulacak o kadar çok şey vardı ki... Şimdi nedense susuyordu Sorgan Şira.

Uzaktaki kırların eteklerine ak sisler çökmüştü. Kırların gerisinden ay çıkmıştı. Temuçin de susuyordu. Ayın ışınları altında Gölyalgu'nun sakin suları ışıl ışıldı. Derken Sorgan Şira yavaş yavaş ayağa kalktı. Sorgan Şira çadırdan çıkıyordu ki, Temuçin kısık bir sesle onun ardından seslendi:

- Sorgan Şira!

Sorgan Şira durdu. Omuzları çöküк, başı göğsüne düşük, Temuçin'den yana döndü Sorgan Şira.

- Evet, Temuçin; dedi yavaşça.

- Yarın... Yarından sonra, ben burada olmadığımda, sen Orluk olacaksın. Ben burada bulunmadığımda Orda'nın tüm işlerini sen idare edeceksin.

Sorgan Şira'nın gözleri öncesinden çok daha yorgundu. Fakat çadırdan sessizce çıktı, ve sağlam adımlarıyla, yere güçlü güçlü basarak kendi çadırına doğru yürüdü.

Bortay Temuçin'in Hatunu

O gece çadırda sırtüstü yatarak uzun uzun Targutay Kurulduk'un Ordasındaki meçhul savaşçıyı düşündü Temuçin. Şimdi, ömründe ilk defa ulusunun en müşkül, en çetin günleri yaşadığı bir zamanda bu ulusa yardıma koşacak, bütün umutların söndüğü bir anda bu ulus için kanını, hatta canını esirgemeyecek güçlü ve imanlı kişilerin yaşadığını anlamıştı Temuçin. Ama kimdi bu savaşçı? Neyin nesiydi? Adı sanı neydi? Bilmiyordu Temuçin; ve, belki bilmediği için idi ki, ulusunun geleceğine daha güçlü inanıyordu. Bu son günler Temuçin'in ömrü, yok yalnız Temuçin'in ömrü, belki tüm Borhıçın-tögüm diyarı da, bir dönüm noktasında idi. Yüzyıllar boyunca Çin hakanlarının ellerinde bir oyuncak olmuş yurdun ayağa kalkacağına, toprağın her karış yerini masum insanların kanıyla boyanmış o uzun ve yıpratıcı yılların sonu geldiğine hiç şüphelenmiyordu. Borhıçın-tögüm diyarının özgürlük çanları kalbinde ve kulaklarında çalıyordu. Artık kardeş kardeşi, birbiriyle boğuşup kanlanmak için değil, atalar

yurdunu köle edenlerle savaşmak için arayacaktı. Bu duygu, Targutay Kurulduk'un Ordasındaki meçhul savaşçının kalbinde uyandığı gibi, yarın her babanın, her oğulun kalbinde de uyanacaktı; ve işte bu duygu tüm kalplerde uyandığı gün bu ulus, yok yalnız özgür, yüce ve güçlü olacaktı.

Sabahleyin Temuçin, Kasar'la Belgutay'ı uykularından uyandırıp üçü birden Yulun Eke'nin çadırına girdi. İki kardeş işin ciddiliğini Temuçin'in yüzünde görüyorlardı. Ve bu yüzden şaşılı ve sorumlu bakışlarıyla kâh birbirlerine, kâh Yulun Eke'ye bakıyorlardı.

Temuçin, Yulun Eke'nin karşısında dikildi. Gözlerinin içi ışıl ışıldı Temuçin'in. Yulun Eke de şaşkın ve tedirgin, Temuçin'e bakıyordu.

Temuçin:

- Hatun ana! dedi.

Yulun Eke iki adım Temuçin'e attı:

- Ne var, Temuçin? Konuş. Seni...

- Kereyit ulusunun hanı Togrul Han Yesügey Bahadır'ın Anda'sı mıydı?

Evet, dedi Yulun Eke.

- Öyleyse Togrul Han bana da Anda sayılır.

Belgutay'ın dudakları ucundan hafif, biraz da alaycı bir gülümseme uçtu, ama ses etmedi. Kasar'ın yüzü ciddi ve düşünceli bir tavır takındı. Yavaş bir sesle, adetâ Temuçin'in yüzündeki heyecanı dağıtmak istermişçe konuştu Kasar:

- Togrul Han yirmi yıl öncesi Yesügey Bahadır'ın Anda'sıydı, Temuçin. Yirmi yıl önce.

Temuçin'in kaşları çatıldı.

- Yirmi yıl önce Togrul Han Yesügey Bahadır'a Anda olmuşsa neden şimdi benim Anda'm olmasın?

- Yirmi yıl önceki Moğol ulusu bugünkü Moğol ulusuna benzer miydi? Yirmi yıl önce Yesügey Bahadır'a yalnız

Togrul Han değil tüm Tatar İlhanları da togra, samur kürkler gönderirlerdi. Neden? Çünkü güçlüydü Moğollar! Yirmi yıl öncesiydi bu. Ama bugün durum başka. Togrul Han Gölyalgu'nun kıyısında iki yüz çadırın olduğuna anladığı zaman bakacak mı senin yüzüne? Üstelik biz Moğolları sevmeyen Kırgızların tümenleri de onun orda' sındalar. Altay savaşçıları, daha ötelerde Harzem denen yüce kentli ülkenin hanları ona kardeş sayılırlar; Hazreti İsa, Hazreti Muhammed denilen ünlü savaşçılara inanan uluslardan onun huzuruna bilginler geliyor, Togrul Han'a hediyeler getiriyorlar. Bakar mı bizden yana Togrul Han? Yesügey Bahadır'ın Anda'lığı neye yarar?

Kasar bunu bir çırpıda söyleyip bitirdi. Fakat Temuçin' in gözleri içindeki ateşi söndüremedi Kasar. Kasar da bunu iyice anlamış olacaktı ki, sustu. Temuçin gözlerini kırpmadan Yulun Eke'nin yüzüne bakıyordu. Bakarken sordu:

- Çelmay Gölyalgu'ya göç ettiğinde bana samur bir kürk getirmişti. O kürk nerde?

- Burda, çadırda! diye cevap verdi, Yulun Eke.

Kasar'dan yana döndü Temuçin.

- Çelmay'ın bana verdiği o kürkü alıp Tula'ya git. Togrul Han'a. Tütenay da seninle gitsin. Otuz kadar savaşçı al. Tümü iyice giyinsin. Tümü oklu kılıçlı olsun. Her biri iki at alsın. Yarın gün ışıyınca yola çıkın. Samur kürkü Togrul Han'a kendin vereceksin. Kürk, eski Anda'n Yesügey Bahadır'ın oğlu Temuçin'den, diyeceksin Togrul Han'a. Biz, Moğollara kardeş sayılan ve halen tümeniyle Togrul Han'ın orda'sında bulunan Yamuga'ya Temuçin «Mendu» gönderiyor diyeceksin. Unutma ama. Yamuga da Moğol'dur. Anladın mı?

- Anladım, Temuçin.

- Otuz savaşçı al beraberine. Yolda başka yagunlara rastladığınız halde savaşmayın. Targutay Kurulduk'un adamlarına görünmemeğe çalışın. Ama onlar sizi görürlerse...

Sustu bir an. Düşündü. Sonra devam etti:

- Savaşmayın onlarla da. Nerden gelip nereye gittiğinizi sorarlarsa, Gölyalgu'dan Tula'ya gidiyoruz, deyin. Temuçin Tula'da, Togrul Han'ın yanında bulunuyor; bizi Togrul Han çağırdı, kendisine samur kürk götürüyoruz deyin.

Temuçin konuşurken Belgutay'ın dudakları uçlarındaki gülümseme bütün yüzüne dağıldı. Kasar da, gözlerini indirmiş, bıyık altından gülümsüyordu. Fakat Temuçin'in yüzü sert idi. Fazla konuşmadan çadırdan çıktı.

O gün Temuçin'in kararını Tütenay'a bildirdi Kasar, ve hemen hazırlık başladı. Gençler arasında aynı boyda, gösterişli otuz savaşçı seçildi. Uzun kaftanlar, meşin kemerler, çevreleri demir düğmelerle süslü, tepeleri sivri meşin kalpaklar, sadaklar, yeni kargılar daha o gün temizlendi, atlar nallandı, eğerler parlatıldı, herşey düzene kondu, ve ertesi günün sabahı, en önde Kasar, ondan az arkada Tütenay ve otuz savaşçı, yola koyuldular.

Kasar, savaşçıların başında Gölyalgu'dan ayrılınca, Temuçin Yulun Eke'yi, Sorgan Şira'yı, Çelmay'ı, Akartay'ı kendi çadırına çağırdı. Oğlunun yeni bir karar almış olduğunu anlamakta gecikmedi Yulun Eke. Ötekiler çadırdan çıkarlarken oğluna sokuldu, elini Temuçin'in omuzu üstüne koydu ve, uzun bir süre Temuçin'in gözleri içine baktıktan sonra, yavaş bir sesle:

- Bortay mı? diye sordu.

- Evet, anne... Bortay, dedi Temuçin aynı yavaş sesle.

Yulun Eke düşündü. Sonra sağlam bir sesle konuştu:

- Git Temuçin!

- Yesügey Bahadır'ın sağlığında Dai Seçen Bortay'ı bana vaad etmişti. Gümüş eğer verdiydik Dai Seçen'e. Bortay hakkımdır elbet.

- Git, Temuçin! diye tekrarladı Yulun Eke.

- Bortay...

Yulun Eke Temuçin'in lâfını kesti.

- Sen, Gölyalgu'da oturup şu iki yüz çadırlık küçük orda insanlarının çığlıklarını, Sungur'un kıyılarındaki sürülerin böğrüşmelerini dinleyecek değilsin ömrünün sonuna dek. Seni bunlar için doğurmadım ben. Sen burada kendi keyfine gömülür de dağların ötesine batan güneşi görmezsen; bozkırda boranların uğultusunu dinlemezsen; yarlarda atını koşturmaz, fırtına ve tufanlara karışmaz, çöllerin sıcağında yanmazsan bu ulus gene hor, bu insanlar gene aç ve sefil kalacaklardır. Git, Temuçin! Gözlerin içinde geleceğin en parlak ışığı yanar. O ışığı Dai Seçen'e götür. Görsün senin gözlerin içindeki ışığı. Görür. Anlar o. Anlamalıdır. Yalnız Bortay'ı değil, sürülerini de senin otlaklarına sürer.

Aldığı, ve Yulun Eke'nin de desteklediği bu kararı ötekilere bildirdi Temuçin. Ve iki gün sonra, yanında Belgutay ve Bogurçi, Çihurga dağlarına yöneldiler.

Tam bir hafta süren bir yolculuktan sonra Çihurga'ya ulaştılar. Ama Çihurga'ya varmadan önce, Çeksar Tatarlarına, dört yıl önce Tatarlar tarafından öldürülmüş Yesügey Bahadır'ın oğlu olduğunu hatırlatmak için, Tatar orda'sının çadırları yanından geçti Temuçin.

Bir rüzgâr tezliğiyle uçuyordu şayialar bu topraklarda. Eski Yesügey Bahadır'ın orda'sının yoktan dirildiğini; Tula'ya samur kürk gönderildiğini; Burhan-Kaldun'daki ak çadırın önünde ak kartallı bayrağın dikildiğini biliyorlardı Tatarlar. Ama çadırlarından çıkmadılar; davullara vurmadı, ses etmediler. Kaşları çatılı, dar göz kapaklarını daha

da daraltarak, yürekleri içinde kin ve nefret, Temuçin'in arkasından baktılar sadece. «Zaman gelir» diye düşünmüşlerdir belki, Temuçin'in ardından bakarak, «Zaman gelir... Zaman gelince Tatar atlarının gübresinden sana bir kürk yaparız. Bizim atların kokusunu beğenmezsen, elini ayağını bağlayıp seni atlarımızın kuyruğuna bağlar, atlarımızı Onon'un ve Kerulen'in kıyılarında koştururuz. O zaman Togrul Han, sırtında senin göndermiş olduğun şu sasa kürk değil de Semerkant'tan getirilmiş altın yüzüklü, zümrüt bilezikli ellerini göbeği üstünde bağlayıp senin haline kahkahalar atar. Yoktan doğan Moğollar değil, Tatarlardır.»

On yıl sonra Moğollar tarafından kılıçtan geçirilip cesetleri kocaman arabaların havaya dikili oklarından daha yükseğe istif edilmiş Tatarlar, ölmeden önce de böyle mi düşünmüşlerdi acaba?

*
* *

Çihurga'da Ungır çadırlarına yaklaşırken Bortay'ı düşünüyordu Temuçin. Verecek miydi Dai Seçen Bortay'ı Temuçin'e? Dört yıl önce Yesügey Bahadır kırk bin çadırlık bir orda'nın hanıydı. Kırk bin çadır! Dört yıl önce Temuçin, Bortay'ı Kerulen'e götürmüş olsa idi, açlık nedir, sefalet nedir bilmiyecekti Temuçin. Çünkü onun arkasında Dai Seçen duracaktı; Dai Seçen'in arkasında ise güçlü ve mağrur Çin ulusu! Ama yok! Temuçin'in kendisi han değil mi? Kimsenin gücüne güvenmeyecek Temuçin. Onun koruyucusu ne Dai Seçen, ne de Hatang hanları, ne de Togrul Han! O, kendisini yalnız ve yalnız kendisi koruyabilir. Başka hiç kimse! Burhan-Kaldun'da onun da yok mu orda'sı? Temuçin'in adı Altay'da, Orhon'da anılmıyor mu? Şamanlar ona Soto Bogdo demediler mi? Doğ-

rudur; kıymetli hediyeler götürmüyor Dai Seçen'e ama kendisi gidiyor; herşeyden kıymetli değil midir bu? Yesügey Bahadır'ın oğlu değil mi O?

*
* *

Ungırlar Temuçin'i güler yüzle, kendilerine soy bir kabilenin yakın ve dost bir adamını karşılar gibi karşıladılar. Gençler bindikleri atlarını Temuçin'in sağında ve solunda koşturarak Temuçin'e, Dai Seçen'in çadırına kadar refakat ettiler. Dai Seçen'in akrabaları davullara vurdular. Renkli çadırlardan hatunlar, genç kızlar, çocuklar döküldüler. Temuçin daha atının sırtından inmeden Bortay'ın çadırında Çin çalgıcıları şarkılar çalmağa başladılar; genç kızlar, saçlarında türlü renkte çiçekler, Bortay'ın koluna girerek tümü mutlu ve şen, nükteli sesler, kahkahalarla Bortay'ı Dai Seçen'in çadırına götürdüler.

Dai Seçen de memnundu Temuçin'i yeniden gördüğüne. Kısa süren bir selâmlaşmadan sonra iki elini birden Temuçin'in omuzlarına koydu Dai Seçen:

- Görüyorum, aynı Temuçin'sin! dedi Dai Seçen. Sağsın! Biz seni burada beklemiyorduk doğrusu, Temuçin! Senin o kadar çok düşmanın var ki!.. Gökyüzünde ne kadar yıldız varsa; Darhan dağında ne kadar taş varsa, senin de o kadar düşmanın var Temuçin. Desene tilki Targutay Kurulduk'un elinden kaçtın... Hem boyundurukla!...

Temuçin, Targutay Kurulduk'un Orda'sından boynunda boyundurukla kaçışının hikâyesinin buralara dek yayıldığından memnundu. Hele genç ve dinç Ungırların bu olayı coşkunlukla anlatmaları Temuçin'i sevindiriyordu. Dai Seçen de Temuçin'in çevresinde dönüyor, tekrar ve tekrar elini Temuçin'in omuzuna atarak kendisiyle şakalaşıyor, Temuçin'in boyuna bosuna bakıp gülüyordu.

Gerçekten de bu dört yıl içinde Temuçin'in boyu hayli uzamıştı; omuzları, kolları, bilekleri kalın kalın olmuşlardı. Küçük ama bir kedininki gibi ışıltılı gözleri öncesinden daha ışıltılıydı ve insanın yüzüne içini, kalbinin içindeki bütün sırları görmek istermişçesine bakıyordu. Onun bakışları öncesinden daha keskin olmakla beraber Temuçin şimdi ketum, az çekingen tavırlı ve kendi içine saklıydı. Düşüncelerini belli etmiyordu. Öncesinden çok daha az konuşkandı; ama konuştuğu zaman zihninde her sözü, her kelimeyi iyice tartar, düşünür, her kelimeyi ayrı ayrı telaffuz eder ve dudakları arasından çıkan her kelimeyi karanlığı delen keskin bakışıyla takip ederdi.

*
* *

Düğün uzun ve görkemli geçti. Yalnız av bir hafta sürdü. Ava rengârenk elbiseleriyle Çin tüccarları, başlarında kocaman börkler, sırtlarında topuklarına inen kaftanları Altay'dan gelmiş Dai Seçen'in Anda'ları, Kara-Kıtay, Uygur bilginleri ve aydınları katıldılar. Sonra yola hazırlık başladı. Koyunlar kesildi, atlar nallandı, arabalar donatıldı; genç kızlar, yiğitler, yaşlı hatunlar sırtlarında yeni urbalarıyla çadırlardan döküldüler; Temuçin'le Bortay'ın geçecekleri yolda durdular. Dai Seçen Temuçin'e samur bir maşlah vermişti. Genç Temuçin maşlaha bakıyor, baktıkça göğsü kabarıyor, gözleri parlıyordu. Çünkü maşlah kıymetli bir maşlahtı. Elini maşlaha değdirdiği zaman: «Böylesini Togrul Han da sırtına giymemiştir» diye düşünüyordu içinden.

Güneş gökyüzünde idi. Ungır hatunları Bortay'ı ipek ve tüllerle süslü arabaya götürdükleri zaman çadırların ötesinden uzun ve kısa aralıklarla davul gümbürtüleri geliyordu. Temuçin, Dai Seçen'in sürüleri içinde en güzeli

olan ak renkli atın sırtında oturuyor, çevreye alev saçan gözleriyle Bortay'ı takip ediyordu. Ah, ömründe hiç de unutamayacağı bir gündü bu! Genç Ungırlar, sırtlarında kızıl gömlekleriyle, ateşten bir kasırga gibi atlarını Temuçin'e doğru sürüyorlar, Temuçin'e varmadan atlarını şaha kaldırtıp göğüslerinden kopan ha-hu sesleriyle Temuçin'i alkışlıyorlardı. Kadınlar ve kızlar ellerini Temuçin'e doğru uzatıyor, ellerini göğüsleri üzerine koyarak:

- Al! Al, Temuçin, aal! diye inliyorlardı.

Temuçin'in çevresinde o kadar ses, o kadar gürültü vardı ki, kadınların ne söylediklerini, kendisinden ne istediklerini bile Temuçin kestiremiyordu bir türlü. Çadırlar arasındaki dar yollardan başka atlılar çıkıyorlardı. Bazı atların sırtında genç ateş bakışlı Ungır kızları; onlar da Ungır yiğitleri gibi, çığlıklar koparark atlarını Temuçin'in ve Bortay'ın arabaları çevresinde koşturuyorlardı.

Nihayet öndeki Bortay'ın arabasıyla sefahatli cümbüş hareket etti. Davul gümbürtüleri, boru çığlıkları, ha-hu sesleri yeri ve göğü inletti. Çadırlar, yol, atlılar toz ve toprak bulutu içine karıştı, Çihurga dağları görünmez oldu.

Dağın yamacından geçip oldukça geniş vadiye inince arkada kalmış Ungırların çığlıkları yavaş yavaş kesildi.

Belgutay'la Bogurçı arabadan hayli ilerde, Temuçin'se arabanın yanında ilerliyordu. Bakışları sert ve ciddiydi Temuçin'in. Ama neden? İstediği, bütün yüreğiyle arzuladığı Bortay değil miydi? İşte, Bortay arabada oturuyordu; Çihurga dağında bulup kopardığı bir çiçek gibi. Ve bu güzel çiçeği şimdi Temuçin Burhan-Kaldun'a götürüyordu. Daha ne istiyordu Temuçin? Çihurga'ya Bortay'ı almak için gelmemiş miydi?

Bu soruları Bortay kendi kendine soruyordu ve sorarken Temuçin'i yermişçesine açık gözleriyle Temuçin'e bakıyordu. Ama Temuçin'in yüzü hâlâ sert, taş gibi kas-

katıydı. Neydi onun yüreği içindeki? Temuçin'in yüreğini kemiren neydi? Ah, ilâh Ötegey! Bortay Temuçin'i yürekten seviyordu. Bildir ilâh Ötegey Bortay'ın sevgisini Gök-Tengri'ye! Bildirirsen Gök-Tengri Temuçin'in yüreğini yumuşatırdı ve Temuçin Bortay'ın yüzüne gülerek bakardı. Belki de atından inip arabaya çıkar, Bortay'ın yanına otururdu; Bortay'ın küçücük elini avucu içine alıp gülen gözleriyle Bortay'ın yüzüne bakardı belki.

Vadinin dibindeydiler. Temuçin bakmıyordu Bortay'a. Başı göğsüne düşük, hâlâ ciddî bir tavırla derin derin birşeyler düşünüyor, birşeyler tasarlıyordu.

Derken, dersin ki, Çihurga yerinden oynadı. Temuçin'in kulaklarında sürekli bir uğultu vardı. Üzerlerine abanmış dağların bağırlarından çıkar gibi, davul gümbürtüleri duyuldu. Temuçin, atının sırtında doğrulup başını arkaya çevirdiği zaman şaşakaldı. Dağın vadiye sarkan yeşil yamacı kızıl alevler içindeydi. Ungır yiğitleri, Ungır kızları ateşten bir rüzgâr gibi, atlarını Temuçin'e doğru koşturuyorlardı. Yüzlerce ağızlardan çıkan, yüzlerce göğüslerden kopan ha-hu! sesleriyle Çihurga adetâ inliyordu.

İlk atlılar şimdi vadinin dibinde, Temuçin'in sağından ve solundan sür'atle geçip gidiyorlar, atlarını tekrar Temuçin'e çeviriyorlar, Temuçin ve Bortay'ın çevresinde çevreler yaparak:

- Seninle!.. Seninle!.. Biz de seninle birlikte!.. Kerulen'e! Senin orda'na! diye bağırışıyorlardı.

Az sonra Temuçin'in çevresinde birikmiş Ungır gençleri hep birden Burhan dağına yöneldiler.

Ungırların Temuçin'e katılmaları ve Dai Seçen'in Bortay'ı Temuçin'e verişinde yaşlı Moğollar eski Yesügey Bahadır'ın orda'sının yeniden dirildiğini anlamakta gecikmediler. Evet Yesügey'in ordası, Yesügey'in ordasıyla Moğol ulusu yeniden ayağa kalkıyordu.

MERKİT, UDUT, TAYCUUT BASKINI

TEMUÇİN'in orda'sı günden güne kabarıyordu. Yeni savaşçılar geliyordu; yeni çadırlar, yeni sürüler akıyordu Burhan dağına, Gölyalgu ve Sungur kıyılarına. Hayat yerin dibinden fışkırıyordu sanki. Bu topraklar üstünde ne kadar da çok dostu varmış meğer Temuçin'in! Yesügey Bahadır'ın şanlı günlerini hatırlayan ihtiyar Moğollar oğullarını Temuçin'e gönderiyorlardı. İsimlerini bile duymadığı uzak kabilelerin ilhanları, uzak orda'ların orluk'ları kendilerinin eskiden Yesügey Bahadır'ın Anda'ları olduklarını bildiriyorlardı.

Orda halkının çoğunluğunu gençler teşkil ediyorlardı. Temuçin'in yiğitliğine hayran olan gençler aile çadırlarını bırakıp Temuçin'in çevresinde birikiyorlardı. Tasasız, mutlu, şenlik ve eğlence içinde geçiyordu günler. Sıcak kanlar kaynıyordu damarlarında. Yeryüzü onlarındı sanki. Yeryüzünün bütün nimetlerini onlar için yaratmıştı Gök-Tengri sanki. Kara ormanlar, coşkun ırmaklar, derin ve korkunç nehirler atlarına engel olamazlardı. Korkunç Tar-

gutay Kurulduk'u bile unutmuşlardı. Targutay Kurulduk da kim oluyordu? Değil Targutay Kurulduk, önlerine Togrul Han'ın Kırgız savaşçıları çıksaydı bile çiğner geçerlerdi.

At yarışları, serbest kavga ve güreşler, Nayman ve Çin'li zurnacıların çaldıkları ezgilerle şenlikler günlerce devam ediyordu. İhtiyar savaşçılar genç savaşçıların bu umursamazlıklarını gördükçe korku, ve endişeyle başlarını sallıyorlardı; ama Temuçin'in önüne geçip ona öğüt vermeye cesaret edemiyorlardı. Çünkü gençlerin damarlarındaki kan Onon kadar güçlü, Darhan dağındaki kayalar arasında âniden uluyup âniden susan boranlar gibi, alıngandı.

Bortay'ın renkli çadırında da genç kızlar ömürlerinin en mutlu günlerini yaşıyorlardı. Eski Yesügey Bahadır'ın orda'sında olduğu gibi, günlerini ormanlarda ok kesmekle, kargı yontmakla, nehirlerde balık tutmakla geçirmiyorlardı. Bu işler için yaşlı kadınlar vardı; onlarsa genç savaşçılar için yaşıyorlardı. Geceleyin kim kimin çadırına gitti; karanlıkta kim kimin ayak parmağını çimdikledi; kim kimin koynunda yattı... Bunun gibi dedikodu ve kahkahalarla geçiyordu günler.

Sabah olmuştu. Orda uyuyordu daha. Az sonra sislerin içinden çıkıp gene de tasasız günlerinden birini yaşayacaktı Gölyalgu.. Karanlık seyrelirken çadırların güney kıyısındaki otlaklarda atlar kişnedi; bazı çadırların önünde itler, kafalarını güney istikametine çevirerek, acı acı havladılar. Ama orda köpek havlamalarına, atların kişnemelerine aldırmıyordu; uyuyordu hâlâ. Yalnız Bortay'ın çadırında hizmetçi Hoakçın hatun gözlerini açmış, kürklerin üstünde sırtüstü yatarken itlerin ürümelerini dinliyordu. Sonra itlerin ürümelerinde bir tehlike hissetmiş olacaktı ki, sarsıntıyla ayağa kalktı, giderek çadırın eşiğinde durdu. Fakat gözlerine hiçbir şey ilişmeyince

tekrar çadıra dönerek kızıl korların üstüne birkaç çıra attı. Kürklerin üzerine yatıyordu ki gene köpek havlamaları girdi kulağına.

Şimdi Hoakçın hatun Bortay'ın yanında dizüstü durarak, dışardan gelen sesleri dinliyordu. Kulaklarında yerlerin dibinden gelen sonsuz bir uğultu vardı. Hoakçın hatun Bortay'ın üzerine eğildi; yavaş bir sesle:

- Bortay, dedi.

Bortay uyuyordu.

Hoakçın hatun sesini yükselterek konuştu:

- Bortay... Bortay! Kalk, Bortay! Temuçin nerde? Git... Temuçin'in çadırına git, Bortay!.. İtler ürüyor... Atlar kişniyorlar! Bir uğultu geliyor dışardan. Birşeyler oluyor dışarda. Kalk!...

Bortay'a gözlerini açmağa vakit kalmadan orda dört yandan gelen yabani sesler ve çığlıklarla sarsıldı. Bortay ayağa kalktığı zaman çadırlar allak bullak olmuşlardı. Hoakçın hatunla Bortay dört yana kaçan hayvanlar arasından çıkıp küçük meydandaki kağnının yanında durdular. Hoakçın hatun, yakaladığı ürkek atı kağnıya koşarken, Bortay durmaksızın:

- Temuçin! Nerdesin, Temuçin? diye haykırıyordu. Fakat dört yana kaçışan hayvanların ve insanların arasında ne Temuçin'i, ne Kasar'ı, ne de başka birini görebiliyordu.

Hoakçın hatun, şimdi kağnıda, Bortay'ın bağırmasına aldırmaksızın atı sürdü. Çadırlar arasından geçtiler. Oldukça yüksek bir bayırın üstünde durdukları zaman tan yeri ağarmış, Burhan dağı sislerden arınmış, güneşi bekliyordu. Orda çadırları hâlâ toz ve toprak dumanları içindeydi. Çadırların çevresinde atlarını koşturan, atlarını koştururken çadırlara doğru oklarını atan Taycuut ve Merkit savaşçılarının vahşi çığlıkları, çığlıklar içinden hahu sesleri, yagun önderlerinin kesik ve boğuk emirleri duyuluyordu. Temuçin yoktu görünürde. Bortay bağıra-

mıyordu artık. Elleri titriyordu. Elleri dudaklarında, dört yana kaçışan hayvanlara, çöken ve çiğnenen çadırlara baktıkça yüreği kan ağlıyordu. Yaşlı gözleriyle Merkit ve Taycuut savaşçıları arasında yaka paça sürülen esirlere bakıyor, Temuçin'i arıyordu Bortay. Ama Temuçin yoktu görünürde.

Az daha bayıra yukarı tırmanıp tepenin üstünde durdular. Güneş doğdu; Burhan dağının doruğu gümüş bir ışıltıyla parladı. Bortay ayaküstü duruyordu kağnıda. Şimdi Orda çadırlarını daha iyi görebiliyordu. Çadırların çevresinde hâlâ atlarını koşturan yağı tümenlerine bakarken içinden: «Targutay, Targutay!.. Dai Seçen unutmaz bunu. Dai Seçen unutmayacak bunu...» diyordu.

Ama bu korkunç baskını yapanlar yalnız Targutay Kurulduk'un savaşçıları değildi. O gün Temuçin'in çadırlarından hayli uzakta Burhan dolaylarında, sık ormanlar içerisinde gizli dört tümen savaşçı, yeryüzüne karanlık çökünce ormanlardan çıkıp gizlice, kurt sürüleri gibi yavaş yavaş Gölyalgu'ya yaklaşmışlardı. Fakat Gölyagu'ya varmadan tekrar ormanlara girip vaziyet almışlardı. Bu dört tümen'in üçü Merkitlerdendi. Yulun Eke'nin eski kocası Çılaydı'nın kabilesinden olan Udut savaşçılarının başında Hatay Darmala'ydı; dördüncü tümense Targutay Kurulduk'un orda'sına mensup olan Dodo Kıray'ın savaşçılarıydı.

Bortay bunu bilmiyordu henüz. Ama bunun böyle olduğunu sonradan iyice anlamıştı.

Hoakçın hatun aşağıdaki yanan çadırlara bakarken gözlerine üç atlı ilişti. Biniciler hayvanlarını böğrüşen sürülerin arasından sürerek Bortay'ın kağnısı bulunan tepeye doğru ilerliyorlardı. Derken ötede üç savaşçı daha göründü. Onlar da ellerini siper ederek tepeye bakıyorlardı.

Yularları elinde sım sıkı tutan Hoakçın hatun başını atlılardan yana attı:

- Bortay! Onlar bize bakıyorlar!.. Kaçalım, çabuk!... Temuçin..

Lâfının sonunu bitirmeğe vakit kalmadan tepenin dibinde bir araya gelmiş bulunan altı atlı, atlarını kağnıya doğru sürdüler.

- Süür, Hoakçın! Atı, süür! Buraya geliyorlar! diye bağırdı Bortay.

Aşağıda küçük bir düzlük vardı ve düzlüğün az ötesinde orman. Kağnı düzlükteydi. Ormana doğru ilerlerken altı atlı kağnıyı dört yandan kuşattılar. Durmadan ayak değiştiren atlar kadar sırtlarında oturan kurt postlu, kılıç kalkanlı, başlarında uçları sivri, çevreleri uzun tüylü deri kalpaklarıyla savaşçılar da hırçın ve neş'eliydiler.

Ama aralarında sessiz sakin bir savaşçı vardı. Sessiz savaşçının başında demir tolga vardı, sırtında ise tellerden örülü ve dizkapaklarına inen tor bir gümlek. Dudakları soğukta mosmordu. Elmacık kemikleri üstünden başlayıp dudaklarının köşelerine dek inen kılıç yaralarının izleri beliriyordu. Sessizliğine rağmen küçük ve alaylı gözleriyle uzaktan Bortay'ı süzüyordu. Öteki savaşçılar da kâh kağnıya, kâh tor gömlekli savaşçıya bakıyorlardı. Tolgalı ve tor gömlekli savaşçı önderdi; belli.

Önder, Bortay'ı süzerken mor dudakları ucunda hafif bir gülümseme belirdi. Atını az daha kağnıya yaklaştırdı, durdu; ve ne sert , ne de yumuşak olmayan bir sesle Bortay'a doğru seslendi:

- Kimsin sen?

Bortay ses etmedi.

Savaşçı aynı soruyu tekrarladı.

- Kimsin?

Bortay gene de ses etmeyince dudakları ucundaki gülümseme silindi; elini kaldırdı, kağnıda ayaküstü duran Bortay'ı işaret ederek bağırdı:

- Alınız!

İki savaşçı atlarından atladıkları gibi kağnıya doğru koştular; Bortay'sa yumrukları sıkılı, gözleri ışıl ışıl, Önder'e bakarken müthiş bir sesle kükredi:

- Sizi, kokmuş porsuklar, sizi! Defolun!.. Dai Seçen'in kızı Bortay'ım ben! Defolun, sizi yılanlar!.. Defolun, tilkiler!.. Ungır hanı Dai Seçen'in kızı Bortay'ım ben! Defolun!..

Kağnıya doğru koşan iki savaşçı, toprağa saplanmış iki ok gibi, duraksayıp başlarını önderden yana çevirdiler. Şimdi önderin soğuk dudaklarında deminki gülümseme, eliyle boynundaki boncuk tasmasını çekip duruyordu; öteki savaşçılar da alaylı bakışlarını Bortay'dan önderin, önderin yüzünden Bortay'a götürüp gülümsüyorlardı. Bortay susmuştu. Önderin gülümsemesinde korkunç bir tehlike görmüş olacaktı ki, kağnıda büzülmüş, yere bakıyordu. Bayırın ötesinden hayvanların böğrüşmeleri ve hayvanları süren savaşçıların vahşi ıslıkları geliyordu. Uzun bir süre ses etmedi Bortay; kımıldamadı bile. İki savaşçı da, Bortay'ın dudakları arasından dökülmüş kelimelerle korkmuş, bir Altay sihirbazının karşında afallamışlar gibi, duruyor, ne yapacaklarını, nasıl hareket edeceklerini bilmiyorlardı.

Neden sonra tolgalı önder, önce gevrek gevrek güldü; sonra az arkadaki savaşçılarına kısa bir bakış attı, ve bakışlarını Bortay'a doğrultarak geniş bir kahkaha salıverdi. Afallamış duran savaşçılar da, ellerini göbekleri üstüne atarak, gülmeğe başladılar. Fakat önder elini başı üzerine kaldırdığı anda etrafa derin bir sessizlik çöktü. Önder, sessizlik içinde, atını sürüp kağnıya yanaştı.

- Demek ki sen Dai Seçen'in kızısın? dedi önder Bortay'ın yüzüne bakarak.

- Yaa, Bortay'ım, diye cevap verdi, Dai Seçen'in kızı.

- Dai Seçen'in kızı, ve Temuçin'in hatunusun!

- Evet, dedi Bortay. Evet, Temuçin'in hatunuyum.

- Bense Tukta Beyci'yim! Hani senin Temuçin'ini doğurmuş olan Yulun Eke'nin eski kocası Çılaydı Eke'nin Anda'sı, kan kardeşi Tukta Beyci.

Sustu Tukta Beyci.

Az sustuktan sonra yavaş ama öncesinden daha sert bir sesle devam etti:

- Onbeş yıl önce Temuçin'in babası Yesügey Bahadır Çılaydı Eke'nin hatunu olan Yulun Eke'yi çaldığı gibi, ben de onun oğlu olan Temuçin'in hatununu çalıp Udut çadırlarına götüreceğim. Onbeş yıl önce Temuçin'in hatununu çalmağa söz vermiştim Çılaydı'ya! Söz vermek karakımız içmek değildir, Bortay. Hele Tukta Beyci için! Tukta Beyci'nin sözü ne Çin altınıyla alınır, ne de Togrul Han'ın bir tümenine değişilir! Anladın mı?

Kaşları çatıldı Tukta Beyci'nin; yüzü korkunçlaştı; gözleri içinde olağanüstü bir ışık yandı, ve elini kalçasına vurarak gene de konuşmağa başladı:

- Dai Seçen Tukta Beyci'nin adını duyunca Çihurga'nın yerinden oynayacağını mı sandın, Bortay? Dai Seçen Çihurga'dan çıkmayacak. Gene de Çihurga'da oturup suspus Çin tüccarlarına deri satacak. Tümenlerini alıp Orhon'a geleceğini mi sandın?

Şimdi Tukta Beyci'nin yüzü sert, gözleri tehlikeliydi.

- Dai Seçen'in, kızının Tukta Beyci tarafından Merkit ulusuna götürüldüğüne kıvanmayacağını mı sandın, Bortay? Korkma!.. Ben seni Çılaydı'ya verecek değilim; Çılaydı kocadı. Ama onun oğlu, bana da kardeş olan Çilger genç ve dinçtir. Çilger'in çadırına götüreceğim seni. Çilger'in koynunda yatarsan Temuçin gibi, Temuçin'den daha yiğit oğlanlar doğurursun.

Tekrar sustu Tukta Beyci.

Uzun bir sessizlikten sonra elini başı üzerine kaldırarak emir verdi:

- Alınız!

Savaşçılar atlarından fırladılar. Bortay'ın feryadlarına aldırmaksızın yakaladıkları gibi Dai Seçen'in kızını eğere alıp atlarını bayırın ötesindeki yanan çadırlara doğru sürdüler.

*
* *

O gün Merkit ve Taycuut birlikleri bu âni ve korkunç baskınlarında Temuçin'i ele geçirmiş olsaydılar, Temuçin ölümle karşılaşacaktı. Temuçin ok kasırgası içinden kaçıp ormanlarda sığındığına kendisi de inanamıyordu bir türlü. Ama sağdı. Yaşıyordu. Yüreğinde bir kıvanç duydu önce. Ama bu kıvancı uzun sürmedi. Ormanın kıyısına yaklaşıp etrafı yokladı Temuçin. Görünürde kimseler yoktu. Fundaların arasına gizlendi. Fundalıklardan çıkan her çıtırtıya kulak kabartıp dinliyordu. Fundalıkların bir yerinde Targutay Kurulduk'un savaşçılarının boyundurukla kendisini beklediklerini sanıyordu. Kalbi çarpıyordu. Gene de mi tutsak olacaktı? Gene de mi boyununda boyundurukla sürülecekti Orhon'a? Başını avuçları içine alıp ağlamak istedi. Ama ağlamadı. Başını gökyüzüne kaldırdı.

Yüksekte, Burhan dağının doruğu sabahın ilk ışınlarında tanrısal bir taç gibi parlıyordu. Yüreği içindeki sıkıntı ansızın gevşedi. Ellerinde ve ayaklarında, nereden geldiğini bilmediği, bir güç duydu. Güç!.. Yumrukları sıkılıyor, gözleri gene de bir kedininki gibi, ışıl ışıl oluyordu. Yağı tümenlerinin atlarıyla çiğnenmiş çadırlarına gitmek geçti içinden. Üç beş adım koştu. Duraksayıp gene de Burhan dağının doruğuna baktı ve koşmaya başladı. Bayırları tırmanıyor, dizlerine düşüp kalkıyor, çalıları tuta tuta, Burhan dağının doruğuna doğru tırmanıyordu. Dirsekleri, dizleri yara bere, yüzü kan ve ter içindeydi. Burhan dağının doruğu karşısında durunca belinden me-

şin kemerini çözüp bir tezlil işareti olarak boynuna astı ve Burhan dağının doruğu önünde eğili, uzun bir süre kımıldamaksızın durdu. Neden sonra gözlerini açtı ve titreyen dudakları arasından yavaş ama acı bir sesle konuştu:

- Alçağım, ben, dedi. Alçağım ben!... Ben, Yesügey Bahadır'ın oğlu Temuçin'im ve alçağım!

Gözlerini yerden ayırmaksızın deri kalpağını başından eline aldı, kalpağının içini üste çıkardı; tersine çevrilmiş kalpağını göğsüne bastırarak Burhan dağının karşısında yedi kere dizüstü çöküp kalktı; sonra, tersine çevrilmiş kalpağını başına geçirdi, kemere bağlı kımız savutunu kemerden çözerek, savutun içerisinde ne kadar kımız varsa, yere boşalttı. Kımızı yere dökerken de fısıltılı sesiyle:

- Sağol Menge Gök-Tengri! diyordu. Sağol Menge Gök-Tengri; Sen beni kurtardın, diyordu.

Sonra gözleri hâlâ yere dikili, Burhan dağına konuşuyordu:

- İkinci defa Burhan dağına sığınıyorum. Evet evet. Sen de beni bir ana gibi korudun, Burhan. Bana sadık kaldın... Sağol Burhan-Kaldun, sağol!... İlerde, ben, Yesügey Bahadır'ın oğlu, bu ulusa han olunca oğullarıma, oğullarımın oğullarına sana kurban vermeleri için emir vereceğim.

Akşama yakın bir zamanda Gölyalgu'ya indi Temuçin.

*
* *

Merkit ve Taycuut savaşçılarının kılıçlarından kurtulup hayatta kalan savaşçılar yarlarda, vadilerde, orman ve fundalıklarda gizlenmiş, Temuçin'i bekliyorlardı. Yeryüzüne karanlık çökerken gizlendikleri yerlerden çıkıp Sungur'un kıyısında birikmeğe başladılar. Erler hatunlarını,

hatunlar yavrularını arıyor, bulamayınca yumruklarını göğüslerine bastırarak sessizce fakat için için ağlıyorlardı.

Temuçin de Sungur'a geldi. Fakat kimse ilgilenmiyordu Temuçin'le. Kimse bakmıyordu ona. Yalnız Bogurçi; Temuçin'e yaklaşarak birşeyler söylemek istediyse de Temuçin'in yüzündeki acı ızdırabı görünce ses etmeden uzaklaştı. Belgutay, Kasar, Çelmay, Yulun Eke de sağ kalanlar arasındaydı. Bortay yoktu yalnız görünürde. Öldürmüşler miydi acaba? Yulun Eke birikintiden birikintiye koşarak ağlaşan hatunların, erlerin yaralarını saran kızların arasında Bortay'ı arıyordu. Ama Bortay yoktu görünürde. Ancak dağlar büsbütün karanlık gecenin kucağına girip görünmez olduğu bir zamanda Bogurçi yaralı Tütenay'ın koluna girerek kendisini Temuçin'e götürdü.

Temuçin ateşin yanında atılı eğerin üstüne oturmuştu. Göğsüne sarkık başı avuçları arasındaydı; yere bakıyordu. Görmüyordu Bogurçi'yı; belki görmemezlikten geliyordu.

Tütenay kırık bir sesle:

- Kendi gözlerimle gördüm, dedi.

Temuçin ses etmedi. Kımıldamadı bile.

- Kendi gözlerimle gördüm. Hoakçın hatunla birlikte kaçıyordu Bortay...

Bortay'ın adını duyunca başını kaldırdı Temuçin.

Tütenay aynı kırık sesiyle devam etti:

- Biz ormanda idik. Hoakçın hatunla Bortay'ın üstünde oturdukları kağnı ormana yaklaşıyordu. Ama kağnı ormana ulaşamadan Merkit savaşçıları kağnıyı dört yandan kuşatmışlardı. Bortay bir ana kaplan gibi kükredi. Ama bir ana kaplan gibi saldırsaydı bile niterdi? Kağnının çevresinde altı savaşçı vardı. Ormandan gözetliyorduk onları. Ben yaralıydım, ötekiler de... Oksuz.. Savaşçılar Bortay'ı yakaladıkları gibi atlarını bayırın ötesine sürdüler, Bortay'la birlikte atlarını süren savaşçıların ağızlarından Tukta Beyci'nin adını duyduk. Aralarında tolgalı bir

savaşçı vardı. Tukta Beyci'ydi galiba... Seni Çılaydı'ya değil Çilger'e vereceğim, diye bağırıyordu.

Tütenay sustu. Az sustuktan sonra ilâve etti:

- Biz suçsuzuz, Temuçin. Oksuz kılıçsız... Ve yaralı.

Temuçin ses etmedi. Ne desindi? Suçlu olan Temuçin'in kendisiydi. Evet, Temuçin'in kendisiydi suçlu. Gölyalgu'da iki yüz çadırla, savaş görmemiş, ok atmamış bu genç savaşçılarıyla kendisinin bir han olduğunu sanmıştı. Ne söylesindi, ne desindi Tütenay'a? Suçlu olan kendisiydi. Onun yüzünden, onun umursamazlığından Bortay tutsak edilmişti; Gölyalgu'nun üzerinde aç kartallar uçuyorlardı: genç hatunlar ersiz, erler hatunsuz kalmışlardı; yavrular annelerinin kanlı göğüslerinde ağlaşıyorlardı. Hep onun yüzündendi. Suçlu olan Temuçin'in kendisiydi!

Ayağa kalktı Temuçin. Hayli durdu. Sonra, yanında durarak kendisini süzen Tütenay'ın, Bogurçi'nın, Kasar'ın yüzüne bakmadan, hiçbir türlü ses çıkarmadan çekildi gitti. O, artık eski Temuçin değildi. Olamazdı da!

O gece ne yaptı, nerede yattı, nasıl uyudu; kimse bilmiyordu. Ertesi gün de ne Yulun Eke'nin, ne de ötekilerin gözlerine göründü. Ancak üçüncü günün sabahı, on yıldan beridir yüreği içinde koruduğu o gurur zincirini koparıp parçalayarak Togrul Han'dan yardım dilemek için Tula'ya koyuldu.

TOGRUL HAN'IN ÇADIRINDA. BUUR'A DOĞRU

ZEMİNİ kızıl Kâşgar kilimleriyle döşeli çadırda sessizlik inatçasına devam ediyordu. Puf yastıklar üstünde bağdaş kurup oturan Han, bir eliyle seyrek sakalının kıllarını sıvazlarken öteki eliyle uzak diyarlarda yaşayan Hristiyan dostlarının hediyesi olan yeşil elmaslarla süslü, incecik altın zincirli haçı havaya atıp tutarak oyalanıyordu. Eşiğin henüz ötesinde dalkılıç iki Kırgız savaşçısı duruyordu. Savaşçılar gözlerini kırpmadan ileriye bakıyorlardı. Çadırın derinliğindeki loşlukta sırtlarında bol, topuklarına inen kaftanları, başlarında keteden uzun kalpaklar, yüzleri ciddi, yorgun görünen ama Han'ın her hareketini takip eden gözleriyle kendilerini Han'dan daha üstün ve önemli olduklarını açığa vuran dört Uygur bilgini duruyordu. Han'ın yanında, diz üstü Kara-kıtaylı hizmetçi duruyordu. Hizmetçi küçük boylu sıska bir adamdı. İncecik kara örgüleri omuzlarından göğsüne sarkıyordu. Elleri arasında Bizans'dan gelme, içi kımız dolu, bir bardak tu-

tuyordu; ve sessizce, biraz korkulu gözleriyle Han'a bakıyordu.

Hizmetçi'nin bakışları Han'ın bakışlarıyla buluştu. Kara-kıtaylı hizmetçi Han'ın arzusunu hemen anlamış olacaktı ki, dizleri üstünde sürünerek Bizans kilise bardağını oyma çerçeveli alçak kürsünün üzerine yerleştirdi ve, gene de dizleri üstünde, ardın ardın giderek çadırdan çıktı.

Han'ın yanıbaşında genç bir adam oturuyordu. Adamın sırtında bol ve kara bir kaftan vardı. Belinde demir düğmelerle süslü bir kemer bağlıydı. Göğsü açıktı adamın, ve kırılmış yalın başının tepesinde kızıla çalan bir tutam saç vardı. Gözleri kıvılcımlıydı adamın; ama, ötekiler gibi, o da ses soluk çıkarmıyordu. Dört Uygur'un hemen ötesinde duvar dibinde bir mum yanıyordu. Mumun yarı gölgesindeki çemberli sandıklar üstünde süslü vazolar, Bizans heykelcikleri, ünlü ustaların elinden çıkmış fildişi aslancıklar, balıklar, altın ve gümüş bıçaklar, oyma çerçeveli aynalar, türlü biçimde tolgalar, haçlar, kapları yaldızlı meşin kitaplar duruyordu. Han, soğuk bakışları kımız bardağına dikili bakarken, elinde tuttuğu altın zincirli haçı yanıbaşındaki yastığın üstüne bıraktı, ve uzanarak Bizans bardağını iki eli arasına aldı. Bardağı yavaş yavaş dudaklarına doğru kaldırdı, iki yudum içti, ve bardağı dudaklarından ayırmaksızın, gözlerini yanında oturan genç adamın yüzüne çevirdi. Merakla, ama âdeta bir çocuk merakıyla baktı, gencin yüzüne. Ve genç adamın yüzünde tuhaf birşey görmüş gibi, alaylı bir gülümsemeyle güldü. Ama Bizans bardağı altında saklı gülümseyişini ne genç adam gördü, ne de Uygur bilginleri. Bardağı yanıbaşında oturan genç adama doğru uzatırken yüzü önceki ciddi tavrını takındı.

Han, Orhon'la Tula nehrinin arasındaki tümenleriyle uzak Kara-kıtay hakanlarının kalplerine dehşet salan ünlü Togrul Han idi; genç adamsa Temuçin. Evet, birkaç

hafta önce Gölyalgu'daki çadırları Merkit savaşçılarının atları altında çiğnenmiş, canı ağzında Burhan dağının doruğuna tırmanan yenilmiş ve perişan Temuçin'di. Ama şimdi.... İşte, yüce ulusları, kükrediği zaman dağları titreten Togrul Han'la aynı çadırda oturup onunla aynı bardaktan kımız içiyordu.

Onların da görmelerini istiyordu galiba ki, Bizans bardağını kürsüye koymadan önce başını çevirip Uygur bilginlerine baktı Temuçin. Fakat içine, kalbinin içine bir hüzün girip yerleşiyordu. En ağır günlerinde, boynunda boyunduruk, yaralı bir av hayvanı gibi fundalıklarda gizlenirken; nehirleri, dağları kan ve ter içinde aşarken kimseden yardım beklememiş, kimseden kurtuluş dilememişti. Ama şimdi...

«- Ah, Bortay'ı kurtarabilsem..» diye düşündü Temuçin.

Gözlerini yumdu ve içinden:

« - Gelmemeliydim», dedi. «Gelip yabancı bir ulusun hanından yardım istememeliydim» dedi. Ama gene içinden, hemen ilâve etti:

«- Bekle, Togrul Han. Zaman gelir daha. Zaman gelince yalnız Targutay Kurulduk değil Merkit Hanı Toto Han da, sen de, Çin hakanları da benim içtiğim bardaktan kımız içmeyi bir şeref bileceksiniz!» diye düşündü.

Çadırda ağır bir sessizlik sürüp gidiyordu. Çadırdaki bu sessizlik kimbilir ne kadar sürecekti, dışardaki iki Kırgız az ötedeki davullara vurmasaydılar! Davullar kısa aralıklarla boğuk boğuk gümbürdeyip sustular. Neredeyse atlar sökün ettiler. İki Kırgız deminki yerlerine döndüler. Hayli uzaktaki renkli çadırların arasından iki savaşçı çıktı, atlarını dolu dizgin sürerek Togrul Han'ın çadırı önünde durdular. Boylu boslu, kalın kemikli, hantal adamlardı bunlar. Hele birinin, öküz boynuzlu tolgasıyla, yensiz, tüyleri yukarıya doğru dikili kurt postuyla; yalpık burnu

ve burun dibindeki kesik dudağı altından çıkıp alt dudağını kenetleyen, bir kurdun dişi gibi keskin ak dişi ve yumuk gözüyle korkunç bir hali vardı. Öteki genç idi; yakışıklı giyinmişti, fakat gözleri kurnazca bakıyordu. Binicilerin ikisi de silâhlıydı. Kırgızlar ellerini göğüsleri üstüne koyarak kendilerini selâmladıklarına göre, ikisi de önderdi.

İki savaşçı atlarından atlayıp çadıra girdiler. Çadırda Togrul Han'ın bir üç adım uzağında ve tam karşısında durdular. Tolgalı savaşçı Togrul Han'ın yanındaki yastıklar üstünde oturan Temuçin'e tek gözüyle kısa bir bakış attı, ve bakışını Togrul Han'a dikerek:

- Yamuga'yım ben! dedi.

Bunu Temuçin'in iyice duymasını istiyordu galiba ki, şimdi gene onun yüzüne bakıyordu.

Temuçin'e bakarken:

- Yamuga'yım ben, diye tekrarladı.

Togrul Han kımıldanmadı.

Yastık üstünde duran altın haçı eline aldı Togrul Han, haçı havaya atıp tutarken başını Temuçin'den yana çevirdi. Dudakları ucunda gizli bir gülümseme vardı. Gözleri Temuçin'de, eliyle tolgalı savaşçıyı işaret ederek:

- Yamuga, dedi.

Sonra başını öteki savaşçıdan yana attı:

- Şu genç savaşçı da benim karındaşım, Yoganbo!

Kısa bir sessizlik oldu. Togrul Han kımız bardağına uzanırken, tolgalı savaşçı konuşmağa başladı:

- Burhıçın toprakları üstünde ne kadar nehir varsa o kadar ulus, o kadar han vardır. Ama bu ulusların hanları it! Birisi ötekini ısırıyor; birisi ötekine yağı. Yalnız Togrul Han gerçek bir Han'dır. Bir de Yesügey Bahadır vardı. Ama Yesügey Bahadır ölünce Moğol topraklarından geçilmez oldu; Moğolları itler parçalıyorlar. Ben Yamuga'yım! Özüm Moğol, kanım Moğol, etim Moğol! Ama savaşçıla-

rımla Togrul Han'ın topraklarını korumağa and içtim, Togrul Han'a Anda oldum. Yoktur Togrul Han gibi başka bir Han yeryüzünde!

Yamuga gerçeği söylüyordu. Kendisi bir Moğol olmasına rağmen Togrul Han'a bağlı ve sadıktı. En büyük savaşlara girip en çok kanlanan onun savaşçıları olurdu. Fakat gene de Togrul Han savaşa başlamadan önce: «Yamuga Moğol'dur; dikkatli olmalı» diye düşünmekten kendini alamazdı. Şimdi de Moğol Tümeniyle yola çıkacaktı, Merkit çadırlarına akınlar yapacaktı; üstelik yanıbaşında Yesügey Bahadır'ın oğlu Temuçin de bulunacaktı. Yaa; dikkatli olması gerekirdi.

Derken doğruldu Togrul Han. İki elini birden önüne dikili iki dizkapağına vurdu, ve başını çevirerek Uygur bilginlerine baktı. Togrul Han'ın bakışlarındaki anlamı biliyorlardı Uygur bilginleri; sessizce çadırdan çıktılar. Şimdi Togrul Han zincirli haçı havaya atıp tutarken kısılı gözleriyle Yamuga'yı süzüyordu. Ama neydi düşündüğü? Bunu ne Yamuga, ne de Yoganbo biliyorlardı. Yalnız kendisi.

Sessizliğe Yoganbo son verdi. Togrul Han'ın gözlerinden kaçıp biryerlere saklanmak, istiyordu sanki; kaçamayacağının farkına vardığı anda başını göğsüne eğdi ve yavaş bir sesle konuştu:

- Kereyit ulusunun hanı; Kırgız ve Moğol tümenlerinin önderi; Tula'dan Çin topraklarına dek tüm ulusların Ordalarında adı saygı ve korkuyla anılan ulu Togrul Han! Bizi huzuruna çağırmışsın; geldik. Biz senin emrini bekliyoruz, tümenler de bizim emrimizi bekliyorlar.

Yoganbo konuşurken Togrul Han hâlâ Yamuga'nın yüzüne bakıyordu. Yoganbo sustu ve Han, önce yavaş yavaş, sonra tok bir sesle konuştu:

- Sen, Yamuga... sen benim sadık it'imsin! Savaşta, avda, göçde benim izlerimden ayrılmıyorsun. Nayman

çadırlarına akınlarımızda, Merkitlerle savaşlarımızda sen benim için Tao bilginlerinden daha kıymetli ve yakınsın. Bunun içindir ki, ben, güneşin battığı yerlerde Ulu Türkia diye adlanan yüce ülkelerin hanlarına karındaş sayılan ben, Togrul Han, çayır ve otlaklarımı senin sürülerin için açtım, topraklarımda senin tümenlerini barındırdım. Çünkü bilirim, Uygur aydınları da bunu söylüyorlar bana, Türkia denen ulusun hanları ve savaşçıları bana karındaş oldukları kadar sen de özün Moğol, karındaşsın bana. Hatırlıyor musun iki yıl önce bu çadırın içerisinde gösteriler yapan Altay sihirbazlarını? Hatırlıyor musun huzuruma gelmiş Tao bilginlerini? Ne söylemiştiler bana Tao bilginleri hatırlıyor musun, Yamuga? Tao bilginleri bana: Sen yaşıyorken, senin oğulların, oğullarının oğulları Altay'la Orhon arasındaki topraklarda hanlık ederlerken, adın yeryüzünün dört bucağında saygıyla anılacaktır! demişlerdi bana. Ama bak, işte ne oluyor? Neler oluyor, Yamuga? Bak hele, yanıbaşımda oturan Moğol ulusunun eski hanı Yesügey Bahadır'ın oğlu Temuçin'e bak! Yesügey Bahadır ölünce Taycuutların önderi kızıl tilki Targutay, Yesügey'in çadırlarını çiğneyip tüm hayvanlarıyla insanlarını Daylıun Baldak'a sürdü. Tümünü tutsak etti. Temuçin'i yakalayıp boynuna boyunduruk geçirdi. Ama Temuçin, boynunda boyunduruklа Targutay'ın elinden kaçtı, Burhan dağına sığındı. Ama bütün bunlar azdı Targutay için; bütün bunlar yetmiyordu tilki Targutay'a! Bir ay önce Merkit savaşçılarıyla birlikte Burhan'da Temuçin'in çadırlarını çiğnedi. Merkitlerin Udut savaşçılarıyla! Tukta Beyci, Temuçin'in hatunu, asıl han kanından olan Dai Seçen'in kızı Bortay'ı yakalayıp Merkit çadırlarına götürdü. Tukta Beyci Bortay'ı Çılaydı'nın kardeşi Çilger'e verecekmiş!...

Bir süre sustu Togrul Han. Derin bir soluk aldı. Işıltılı gözlerini Yamuga'dan Yoganbo'ya, Yoganbo'dan Yamuga'

nın yüzüne götürdü. Sonra âniden yumruğunu dizine vurdu. Sesi korkunçtu:

- Tao bilginleri nerde?! Nerdeler iblislerin dostları Altay şamanları? Getirin buraya Uygur aydınlarını! Tao bilginlerini getirin buraya! Neden kokmuş Merkitler, bir Tatar atının gübresinden daha sası Targutay Kurulduk'un savaşçıları benim Anda'm Yesügey Bahadır'ın oğlu Temuçin'in çadırlarını çiğnerlerken beni anmadı, benim adımı yüreklerinde duyup suspus olmadılar? Neden? Neden? Getirin Tao bilginlerini, Altay şamanlarını, Uygur bilginlerini buraya! Nerde onlar? Ama yok! İstemem! Gereği yok onların bana! Gelmesinler! İstemem.. İstemem... İstemem; gelmesinler!... Yoganbo!.. Sen... Sen Yoganbo, tümenlerini Merkitlere süreceksin; Bortay'ı kurtaracaksın? Anladın mı? Sonra da tümenlerinle Tukta Beyci'nin çadırları üzerinden geçeceksin. Bir tek yeşil ot kalmayacak Tukta Beyci'nin otlaklarında! Bir tek çadırda ocak tütmeyecek. Ama unutma, önce Bortay Burhan'a dönecek!

Togrul Han sustu, ve çadıra derin bir sessizlik çöktü. Ama bu sefer sessizlik uzun sürmedi. Han, şimdi sakin ve soğuk bakışlarını Yamuga'nın yüzüne daldırdı:

- Sen, Yamuga, Butohan nehrine git; dedi.

- Butohan nehrine mi? diye sordu Yamuga, kaşları çatıldı.

- Yaa, Butohan'a! Orada bizi bekle. Yoganbo'nun tümeni de oraya gidecek; Butohan'da birleşirsiniz. Yoganbo yola çıkmadan önce ben sana haber veririm.

Yamuga'nın yüzü düşünceliydi. Bakışlarını Togrul Han'dan Temuçin'in yüzüne çevirdi:

- Temuçin de benimle gelsin, dedi.

- Olmaz! Temuçin Tula'da kalacak. Burada Kerulen' den gelecek olan yagunları bekleyecek Temuçin. Yagunlar Tula'ya ulaşınca Temuçin Yoganbo'yla birlikte Kimurha

ırmağını geçip Butohan'a yönelecekler. Sen bizi Butohan'da, Borçı ırmağı üstünde bekleyeceksin.

*
* *

Daha o günün akşamı Yamuga, Tula'nın iki günlük uzağındaki tümenlerine, Yoganbo da Tula'nın kuzeyindeki tümenlerine hareket ettiler; Temuçin'se Burhan'dan yola çıkmış bulunan yagunları bekliyordu. Fakat günler, haftalar geçiyor yagunlardan ses soluk çıkmıyordu. Togrul Han'ın emriyle bir kaç kere öncü yagunlar Orhon'un ötelerine geçip Temuçin'in savaşçılarını araştırdı iseler de yagun falan göremeden geri dönmüşlerdi.

Ancak hava iyice soğumağa başladığı bir zamanda yagunlar çıkageldiler.

Dört yüz kadar savaşçı dört yaguna bölünmüştü. Belgutay, Bogurçı, Tütenay ve Çıla yagun subayları olarak Kasar tarafından tayin edilmişlerdi. Atları iyi, giyimleri derli toplu, sadakları kızıla boyalı, okları bol, savaşçıların yürekleri Bortay'ın öcünü almak için yanıp tutuşuyordu.

Moğolların Tula'ya ulaştıkları gün Togrul Han güneybatıya iki manga savaşçı göndererek Yamuga'nın hareket etmesini ve tam üç gün sonra kendisini Butohan'da Borçı ırmağı üstünde beklemesini emretti. Ve gene o günün akşamı davullara vuruldu.

Sabahleyin, daha güneş doğmadan önce, önde Togrul Han'ın kendisi, yanında Temuçin, ikisinden az arkada Togrul Han'ın özel yagunlarından seçilmiş tolgalı, tor gömlekleri üzerine geçirilmiş kısa kürklü, yengil silâhlı iki yagun, onlardan da arkada Temuçin'in yagunları, yola koyuldular.

Tula'dan çıktıkları zaman sulu sepken kar yağıyordu. Sonra yağmura döndü kar. Yağmur bütün gün boyunca

yağdı; akşama yakın bir zamanda dindi. Gökyüzü yavaş yavaş bulutlardan arındı, hava soğudu ve savaşçılar Tula' nın kıyılarından ayrılıp sık ve karanlık ormanlara girdiler. Ay çıkıp orman ağaçlarını gümüş bir ışıltıyla aydınlattı. Soğuk gittikçe artıyordu ve daha da artacaktı galiba ki, öncü yagunlar duraksayıp geridekiler için kestirme yolları araştırırlarken hayvanlar birbirlerine sokulup sıklaşıyorlar, savaşçılarsa başlarını gökyüzüne kaldırıp dolun ayın altından geçen süt beyazı ince uzun bulutlara ve kuzeye bakıyorlardı. Togrul Han, nedense, acele etmiyordu. Temuçin'le ilgilenmiyordu; bakmıyordu, konuşmuyordu Temuçin'le. Soğuk arttıkça, atların ayakları altındaki toprak dondukça içinden: «Senin hatunun için Tula'dan çıktım. Pes! Ilık çadır ve kımız bu yolculuktan daha iyi değil miydi benim için? Pes! Bana ne senin hatunundan?» diyordu kendi kendine.

Çadırını kurmalarını emretti Togrul Han. Ve geceyi ormanda geçirdiler.

Sabaha yakın bir zamanda gökyüzünü gene de ağır kül rengi bulutlar kapladı ve yagunlar ormandan çıkıp Kimurha yoluna koyuldukları zaman sık ve kuru bir kar yağmağa başladı. Ama soğuk amansızdı; bıçak gibi kesiyordu. Arkadan gelen arabaların üstündeki tınazlar donmuştu; genç savaşçıların yanakları mos-mordu.

Akşam oldu. Yeryüzüne karanlık çökerken Kimurha' ya ulaştılar. Daha Kimurha'ya varmadan Yoganbo'nun tümeninden bir yagun savaşçı atlarını koşturarak Togrul Han'ı karşıladılar. Az sonra ikinci yagun da görününce davulların uzak ve ağır gümbürtüleri duyuldu.

Yoganbo'nun tümeni yola hazırdı. Yağız atını güçlükle yatıştırarak Togrul Han'ın karşısında durdu Yoganbo, ve elini ötelerde gittikçe koyulaşan akşam karanlığı içinde yavaş yavaş gözden kaybolan tümen birliklerine doğru kaldırdı:

- Hazır! dedi, Yoganbo, tümen hazır!

Ama Togrul Han boşver tümene der gibi, elini sallayıp atından atladı. İki Kırgız koşarak Han'ın atının dizginlerini tuttular.

Yoganbo:

- Tümen hazır! diye tekrarladı.

- Bu gece değil, dedi Togrul Han. Bu gece değil; yarın çıkacağız yola.

- Butohan'da Yamuga bizi bekliyordur. Borçı ırmağına iki günlük yol daha var.

- Olsun.

Ellerinde zamba bardakları, Yoganbo'nun çadırı önünde duran Kırgızlar, Togrul Han'a doğru adımladılar. Han, zambasını içti, dudaklarını elinin tersiyle sildi, gözlerini Yoganbo'nun yüzüne dikti.

- Yarın, tanda çıkarız yola! Yamuga iki gün bekler, üç gün de bekler; gerekirse beş gün de bekler. İyi bir it'dir Yamuga.

Togrul Han, Yoganbo'nun kışlık çadırında, Kâşgar kilimleri üstünde uyudu o gece. Sabahleyin içeriye giren hizmetçilere gürültülü seslerle dışarıya çıkmalarını emretti. Çadırın içerisindeki sıcaklık ve kımız, dışardaki soğuk ve sürekli rüzgâr Togrul Hanı iki gün olduğu yere bağladı. Ancak üçüncü günde Yoganbo'nun sık sık çadıra girip yalvarışlarıyla yola çıkmağa karar verdi.

Kimurha ile Butohan arasındaki yolu arızasız geçtiler. Atlar ve savaşçılar böylesine soğuk yolculuğa alışıktılar. Butohan donuktu; güneşin ışınları altında gümüşten külçe gibi parlıyordu. Yoganbo tümenine kısa bir mola verip öncü yagunlarını kuzeye yollattı. Yagunlar Borçı ırmağına dek vardı iseler de gözlerine aç kurtlardan başka birşey ilişmedi; geri döndüler. Yoganbo bu yagunların Borçı'da Yamuga'nın birliklerini bulamayacaklarını biliyordu ga-

liba; şaşmadı. Yagunların getirdikleri malûmatı hemen Togrul Han'a yetiştirdi:

- Yamuga Borçı'da yok! Hem bekleyemez Borçı ırmağında bizi! Çok çok iki gün, haydi üç gün; ama altı gün bekleyemez. Hava soğuk. Tınazlar buz kesilmiş; ayranlar donuk.

Togrul Han Yoganbo'nun yüzüne, bir suçlu adamın yüzüne bakar gibi bakıyordu.

Yoganbo sesini alçaltarak konuştu:

- Borçı'nın yarım yol ötesinde Sunay vadisi var; Yamuga tümeniyle bizi Sunay vadisinde bekliyordur. Gitmeliyiz, Hanım.

Togrul Han hemen davullara vurmalarını emretti.

Gerçekten de, Yoganbo'nun tahmin ettiği gibi, Sunay vadisinde buldular Yamuga'nın Moğol savaşçılarını. Ama ne halde! Atların yelelerinden buz salkımları sarkıyordu. Savaşçılar donuk; elleri, yüzleri mos-mordu. Hayvanlar birbirlerine sıklaşmış, kımıldanmıyorlardı. Arabalarda tınazlar, buklakların içinde ayranlar buz kesilmişti. At kuyruklu ve çıngıraklı sancak bir yana atılmıştı. Kargıların demir uçlarını buz kaplamıştı. Bayırlarda yanan ateşlerin çevresinde birikmiş savaşçılar vadiye inen Yoganbo'nun tümenine sessizce, hatta hınçla bakıyorlardı. Neredeyse davullar gümbürdedi ağır ve boğuk; ama gümbürtüler uzun sürmedi. Togrul Han'ın karşısına kimse çıkmıyordu. Sadece vadiye inen tümeni seyrediyorlardı savaşçılar acı bakışlarıyla. Ancak tümenin büyük bir kısmı vadiye inince Yamuga, binmesi için getirdikleri atın üzengisini tutan Moğol'u eliyle kenara itip Togrul Han'a doğru yürüdü. Gözleri ateş saçıyordu Yamuga'nın. Yüzü öfkeden gövermişti, ve korkunçtu. Üç beş adım atıp durdu; dönerek soğukta canlar acısı bir durumda kendisini süzen savaşçılarına baktı. Aldanmıştı Yamuga! Kendi Han'ı, ulusunu gözbebeği gibi koruduğu Togrul Han aldatmıştı onu!

Nitecekti? O, Yamuga, Togrul Han'ın sadık iti Yamuga, aldatılmıştı!

Yumrukları sıkıldı Yamuga'nın, başını kaldırarak savaşçılarına baktı uzun uzun; sonra başını göğsüne eğdi, kımıldamaksızın durdu, sonra da belinde kemeri düzelterek Togrul Han'a doğru adımladı.

Yamuga, hüznünü kendi içinde ne kadar saklamağa çalıştı ise de başaramadı bir türlü. Togrul Hana yaklaşırken Altay şamanlarının ahbapları olan iblislerden biri yüreğinin içine girmiş, Yamuga'ya şöyle diyordu: «Kükre Yamuga! Şöyle kükre bir, Yoganbo'nun tümeni yerin dibine girsin! Pençelerini uzat şöyle bir!... Uzat pençelerini, Togrul Han'ın kafasını kes!.. Togrul Han'ın kellesini atının eğerine bağlayıp atını Yesügey Bahadır'ın oğlu Temuçin'le birlikte Burhan'a, Kerulen'e, Onon'a koştur! Senin yerin orası! Neden duruyorsun burada? Sözünde durmayan bir kokmuş Han'ın karşısında neden duruyorsun böyle? Kırgızların, Uygurların Han'ıdır o; senin değil!»

Üst dudağı altından çıkan ak dişleri alt dudağını hınçlı bir güçle kenetledi. Başını yavaş yavaş göğsüne eğip kaldırdı ve Togrul Han'ın karşısında durarak acı bir sesle konuştu:

- Togrul Han! Hangi boran seni nerelere attı böyle? Hangi ulusun korkmaz kaplanları senin yolunu kestiler? Hangi nehirler taştı da tüm yolları sular bastı?

Sesi, içinin acısını bildirdiği kadar alaycıydı da.

- Sen bana, Borçı'da buluşacağız, beni orda bekle; üç gün bekle, diye haber vermiştin. Seni ben Borçı'da üç gün üç gece bekledim. Hayvanlarımın yemleri dondu, ayranlarımız buz kesildi, etlerimiz taş...

Moğol savaşçıları, soluklarını göğüslerinde tutmuş, Yamuga'ya bakıyorlardı. Tıs yoktu. Yalnız atlar, Yoganbo' nun tümeni vadiye inmesiyle kendilerine kurtuluş geldiğini sezinlemiş olacaktılar ki, durdukları yerlerde ayak

değiştirmeğe başlamışlardı. Togrul Han, Yoganbo, Temuçin susuyorlardı. Ancak Yoganbo, Yamuga'yı iyi biliyordu; onun bu öfkesi ve alınganlığı uzun sürmeyecekti. Togrul Han da Yamuga'dan hiçbir tehlike beklemiyordu galiba ki, Yamuga'yı dinlerken bıyık altından kendi kendine gülümsüyordu. Zaten Yamuga yatışmıştı artık; sesi alçalmıştı.

- Borçı'da sözleşmiştik, dedi Yamuga.

Bir an sustu. Togrul Han gene ses etmeyince Yamuga yavaş, adetâ fısıltılı bir sesle:

- Sözleşmeyi bozan bir savaşçı kendine dost aramamalı, diye bitirdi.

Fakat az sonra Yamuga'nın çadırında önderler bir bardaktan kımız içerlerken Yamuga'nın Togrul Han'a söyledikleri unutuldu.

Yola hazırlık başladı.

Togrul Han Yamuga'nın ve Yoganbo'nun tümenleriyle Kilho ırmağına dek gidecek, ordan öncü yagunlarını Buur nehrinin kıyısındaki Tukta Beyci'nin orda'sına gönderecek; bu öncü yagunlardan durumu iyice öğrendikten sonra iki tümenle ya Buur'a yönelecekti, ya da geri, Tula'ya dönecekti.

Kilho'da iki gün kaldılar. Merkit topraklarının içlerinde bulunan Buur ırmağına gizlice yaklaştı öncü yagunları. Bu yagunlar Tukta Beyci'nin çadırlarını, gücünü, araziyi gözetleyip iyice inceledikten sonra geri dönerek durumu Togrul Han'a açıkladılar. Tukta Beyci'nin bütün gücü bin çadırı aşmıyordu. Hayvanlar kışlık koş'larda, savaşçılar günlerini kımız içmekle geçiriyorlardı. Togrul Han geri Tula'ya döndü. Fakat yola çıkmadan önce Yamuga'nın çadırına gitti, Yamuga'yla beraberce aynı bardaktan kımız içti ve Yamugay'a kendi tolgasını bağışladı.

Öyleydi Togrul Han. Bilirdi işini. Gerekecekti Yamuga Togrul Han'a ilerde. Kış çıkardı, nehirlerde buzlar erirdi, otlaklar yeşerirdi; ve işte o zaman Tukta Beyci'nin Udut

savaşçıları Haat'lar, Hatay Darmala'lar, kimbilir belki Toto Han'ın kendisi de Tula ile Orhon arasındaki engin otlaklara dadanırlardı. Yaa, gerekecekti ilerde Yamuga.

İki tümen Buur'a doğru hareket etti. Yamuga'nın tümeni kuzeye, Yoganbo'nun tümeniyse güneye doğru ilerliyordu. Toprak hâlâ donuktu. Küçük Moğol atları sessizce, av itleri gibi yol alıyorlardı. İki tümen arasında ilerleyen Temuçin'in yagunları aradabir duruyor, gözlerine düşen uzun tüylü yün kalpakları altından Temuçin'e bakarak emir bekliyorlardı. Bazan Tütenay'ın yagunundan iki manga kuzeye ve güney istikametine atlarını koşturuyor, iki tümenin durumunu öğreniyor ve geri dönerek Temuçin'e bildiriyorlardı.

Buur'a yaklaşınca durdular. Temuçin'in yagunları bir araya birikti. Arabalardan yemlikler indirildi. Hayvanları yemlemeğe başlamışlardı ki, kuzeyden bir atlı geldi, Temuçin'in kulağına birşeyler fısıldayıp hemen geldiği yere yöneldi. Temuçin, Bogurçı ve Kasar'ı kendi yanına çağırdı:

- Ben Yamuga'ya gidiyorum, dedi. Beni burada bekleyin.

Ve atına atlayıp uzaklaştı.

Kar yağıyordu gene. Lapa lapa. Yumuşak. Havanın soğuğu eksilmiş gibiydi. Ama akşam âniden gelip yeryüzüne çökmüştü. Karanlıklaşmıştı ortalık. Sırtına bindiği atın kafasını güçlükle görebiliyordu Temuçin inişli yokuşlu bir arazide ilerliyordu. Bazı yerlerde derin çukurlar, sarmaşıklar vardı. Sezgin at arada duruyor, kafasını sallayıp homurdanıyordu.

Derken kulaklarına fısıltılı sesler çalınır gibi oldu. Sonra sadakların birbirine çarpmasından çıkan kuru tıkırtılar. Yamuga'nın tümenine yaklaşıyordu. Ve işte, az ötede sırtı ak karla örtülü bir düzlük. Karanlık seyrelmiş gibi. Evet, savaşçıların kargılarını görebiliyor Temuçin. Yamu-

ga'nın tümeni orda. Yagun ardından yagun. Sıralar sık. Karla örtülü düzlükte soğuk demirden halkalar gibi duruyorlar. Orta yerde karların üzerine atılı kürklerde Yoganbo'yla Yamuga bağdaş kurmuş oturuyorlar. Üçüncü bir kişi ikisinin karşısında dizüstü durmuş, ikisine birşey anlatıyor. Adam yabancı galiba. Savaşçıya benzemiyor. Sırtında bol bir kaftan var. Kemersiz; oksuz ve sadaksız. Şaman belki. Ama değil. İki gündür Buur'un kıyılarındaki fundalıklarda, kayalar arasında gizlenerek Merkitlerin çadırlarını, Tukta Beyci'nin savaşçılarını gözetledi. Şimdi de Buur ırmağının kıyılarında gördüklerini Yoganbo'ya ve Yamuga'ya anlatıyor.

Temuçin atından inerek sessizce onlara yaklaştı. Onlarsa Temuçin'i görmüyorlardı sanki. Dikkatle şaman kılıklı adamı dinliyorlardı. Nihayet konuşmasını bitirdi adam, ayağa kalktı, Yamuga'nın ve Yoganbo'nun karşısında üç kere eğilip doğruldu; sonra ardın ardın giderek öteki savaşçıların arasında gözden kayboldu. Temuçin ikisinin karşısında kürkler üstüne oturdu. Üç önder bakıştılar. Biri ötekinin konuşmasını bekliyordu galiba. Sessizlik uzun sürdü. Neden sonra Yamuga konuştu:

- Kuzeyden akacağız, kuzeyden.

- Benim tümen güneyde, diye kesti Yoganbo.

- Öyle; senin tümen güneyde. Ama güney yanı boş bırakmalıyız. Çadırların güney yanı açıklık ve düzlük. İki tümenle Buur'un kuzeyine geçip çadırların üstüne kuzeyden akarsak, sağ yanda dağ, solda Buur, Tukta Beyci'nin tüm sürüleri güneyde boş kalmış düzlüğe dökülür. Anladın mı? Kuzeyden akarsan Tukta Beyci'nin işi duman. Çadırları çiğnemek işten değil, Yoganbo.

Elinin avucunu açtı Yamuga, elini dudaklarına kaldırarak avucu içine üfürdü:

- İşte, böyle. Tukta Beyci'nin çadırları üstünden geçince, avucum içinde nasıl bir tek kıl yoksa, Tukta Beyci'nin

orda'sında da bir tek çadır, bir tek ot kalmaz. Ama sürüler... Oh, sürüler başka! Tukta Beyci'nin hayvanlarını Buur'da bırakıp Tula'ya dönemeyiz. Sürüleri Tula'ya sürebilmemiz için en iyi yol güney yolu. Kuzeyden akacağız!

Yoganbo'yla Temuçin bakıştılar. Kısa bir sessizlik oldu. Yamuga bakışlarını Temuçin'in yüzünden Yoganbo'ya, Yoganbo'dan Temuçin'in yüzüne götürüyordu. Temuçin kararsızdı. Başı göğsüne sarkıktı, yüzü tasalı bir tavır takınıyordu. Neden Yamuga Bortay'ın sözünü etmiyordu? Güney açık kalacaktı... Tukta Beyci, ya da Çilger baskından bir an önce haberli olur da Bortay'ı atlarına alıp güneye kaçarlarsa... Tüm çadırları geçip Tukta Beyci'nin arkasından kim kovalayacaktı? Güneydeki ormanlarda gizlenirse? Kim bulacaktı Tukta Beyci'yi?

Temuçin başını göğsünden kaldırarak gözlerini Yoganbo'nun yüzüne dikti. Yoganbo Temuçin'i görmüyordu; ileriye uzalı elinin baş parmağı yukarıya doğru dikili, Yamuga'ya bakıyordu. Evet, parmağı yukarıya dikili! Demek ki, Yamugay'ı haklı buluyordu; Yamuga'nın kararını gerçekliyordu. Temuçin de parmağını yukarıya dikmeliydi. Başka türlü hareket edemezdi Temuçin. Düşünemezdi başka türlü Temuçin. Düşünüyorsaydı bile onun sözü geçmezdi burada! Dört yagun savaşçısıyla Yamuga'ya emir verecek durumda değildi ki!

Temuçin de elini ileriye uzatarak parmağını dikti.

*
* *

Yagun ardından yagun, kayalar arasından geçerek Buur ırmağına yaklaşıyorlar ve sabaha yakın bir zamanda Buur'u aşarak Tukta Beyci'nin çadırlarının az uzağında duruyorlar. Tukta Beyci'nin ordası hâlâ derin bir uykuda. Güneyden esen hafif rüzgâr savaşçıların burunlarına kı-

mız, zamba, taze et kokuları getiriyor. Ama savaşçıların yüzleri sert. Taş gibi. Kımıldamıyorlar. Soluk bile almıyorlar. Yagun ardından yagun, kurt sürüleri gibi sessizce az daha çadırlara yaklaşıyorlar. Çıt yok. Buur donuk. Buur'la birlikte Temuçin'in yagunları da donmuşlar sanki. Temuçin, atının sırtında, gözlerini kırpmadan çadırlara bakıyor. O çadırların birinde Bortay uyuyordur. Ama yok! Yalnız Bortay değil. Bortay'dan başka birşey, Bortay'dan daha önemli bir şey; tüm Moğol ulusunu yoksun eden, Moğol ulusunu köle eden, Moğol ulusunu aç ve sefil, yarların dibinde süründüren, onlara herşeyi esirgeyen birşey var orada. Bir canavar uyuyor orada. Moğolların özgürlüğünü pençelerine almış, uyuyor. Sadece Bortay değil, Bortay'dan daha önemli birşey var orada. Kölelik ve özgürlük yatıyor orada birbirinin kucağında. Temuçin onları ayıracak birbirinden. Kölelik veya özgürlük!

Yagunlar hazır.

Bogurçı, atının sırtında, Temuçin'e yaklaştı. Bogurçı'nın yagunundan az arkada Belgutay; sonra Tütenay ve Çıla'nın yagunları. Solda, ırmak yanda Yoganbo'nun tümeni, sağda ise Yamuga.

Temuçin'in yagunları sür'atle çadırlar arasından geçecek, çadırlarda bir panik yaratacak, sağ yandaki dağın yamacında ağaçlar arasında gizlenecekti. Panikten silkinmeye vakit kalmadan çadırların üstünden Yoganbo'nun tümeni geçecekti, sonra da Yamuga... Yoganbo sürüleri güney istikametine sürerken Yamuga hayatta kalabilmiş Tukta Beyci'nin savaşçılarını kesip çadırlarını çiğneyecekti.

Dağların doruklarında karanlık seyrekliyor. Uçurumlar, sırtları karla yüklü yamaçlar, tepeler, ağaçlar karanlıkların içinden çıkıyor; Tukta Beyci'nin ordası yavaş yavaş uykusundan uyanıyordu. Çadırların tepelerindeki deliklerden duman sütunları yükseliyordu havaya. İnekler

böğrüşüyor, bir tehlike kokusu almış köpekler ürüyordu. Yalnız dağlar sessiz, sakindi; Temuçin'in yagunları ise yerin dibine girip gözden kaybolmuşlardı sanki.

Derken boğuk bir gümbürtü duyuldu. Sonra gene sessizlik.. Bazı çadırların eşiğinde, ellerinde süt kovaları, duran kadınlar şaşılı gözleriyle dağlara baktılar. Bazı çadırlardan fırlamış birkaç er çadırları ikiye ayıran yolda koşuyor, köpekler öncesinden daha acıklı seslerle ürüyorlardı. Gene korkunç bir gümbürtü koptu. Gümbürtüleri başka gümbürtüler boğdu ve yüzlerce göğüsten kopan Uraaagş! Uraaagş! çığlıklarıyla yagunlar ileriye fırladılar.

Yamuga'nın ve Yoganbo'nun tümenleri bulunan yönden çadırlara bir ok yağmuru yağmağa başladı. Çadırlardan fırlayan uykulu savaşçılar atlarına doğru koşuyorlardı. Fakat geç. Temuçin'in yagunları çadırlar arasında. Eğersiz, enserlere bağlı atlar iplerini koparark vahşi vahşi kişniyor, başı boş dört yana kaçıyorlardı. Hatunlar, yavrularını göğüslerine bastırmış, canlarının bağışlanmasını diliyorlardı. Fakat Temuçin'in savaşçıları amansızdı. Cehennemden çıkmış savaş habisleri gibi çığlıklar koparark kaçan Udutları kesiyor, kaçan hayvanlar, kesilen kadınlar, çığlıklar atan savaşçılarla çadırlar allak bullak oluyordu. Bu kargaşalık içinde kimin yağı, kimin Udut olduğu da belli olmuyordu. Ancak davul gümbürtüleri duyulunca dört yagun orda'yı kan, et ve kemik içinde bırakıp dağın yamacındaki ormana çekildi.

Ortalığa derin bir sessizlik çökmüştü. Yalnız yaralı kadınların ve yavruların iniltileri duyuluyordu; ve güney istikametine akan sürülerin devamlı ve korkunç uğultusu. Ama baskını, bu korkunç baskını yapan kimdi? Neden Udutlar birbirine geçmişlerdi? Tukta Beyci nerdeydi? Hatay Darmala, Çılaydı nerdeydi? Neden kan içinde yatan

bu yaralı Udutların gözlerine görünüp iki lâf olsun söylemiyorlardı?

Ordayı bırakıp kaçmışlar mıydı yoksa? Ama yok! Yapamazlardı bunu. Tukta Beyci yapamazdı bu kalleşliği öz Udut savaşçılarına!

Orda'nın güneyinde üç beş atlı göründü. Biniciler atlarını orda'nın kuzeyine koşturuyorlardı. Önde Tukta Beyci. Onun yanında Hatay Darmala... Az arkada Çılaydı, Çılaydı'nın kardeşi Çilger; sonra Anda'sı Kargun Batır, Kargun Batır'ın oğlu Birge ve iki gün önce Targutay Kurulduk'un ordasından Buur'a yagunuyla birlikte göç etmiş Kaltugay.

Önderlerini kendi gözleriyle gören hafif yaralı Udut savaşçıları ayağa kalkıyorlar, atlarını ve silâhlarını arıyorlar. Yavaş yavaş Tukta Beyci'nin çevresinde birikiyorlar. Ama yağı kim? Nerden geldiler? Kırgız savaşçıları mı? Yoksa Moğollar mı? Şaşılı gözleriyle kuzeye bakıyorlar. Yağı nerde? Yağı falan yok. Yer mi teprendi yoksa?

Derken gene de müthiş bir gümbürtü duyuldu. Gümbürtü dağların bağrından çıkar gibiydi. Atlar şaha kalktılar. Yoganbo'nun ve Yamuga'nın tümenleri gizlendikleri yerlerden çıkarak bir karabulut gibi çadırların üstüne aktılar. Kimse kimseyi görmüyordu. Bağırmıyorlardı artık Udutlar. Kaçmıyorlardı. Hem nereye? Tukta Beyci'nin çevresinde birikmiş iki yüz kadar savaşçı ölmeyi tercih ediyorlardı ki, atlarını ordaya yaklaşan tümenlere karşı sürdüler.

AŞAĞILIK DUYGUSUNA VEDA

GÖKYÜZÜ kara ve korkunçtu. Savaşçılar yorgun; kolları dirseklerine dek kan içindeydi. Ama gözleri hâlâ alev alevdi. Bazıları, atlarının gemlerinden tutmuş, yerde yatan cesetler arasından geçerek bayır diplerine gidiyor; kalpaklarını, tolgalarını başlarından çıkarıp yere oturuyorlardı. Bazıları kanlı kılıçlarını uzun kaftanlarının eteklerine silip kılıflara yerleştiriyorlardı. Gökyüzü kararıp korkunçlaştıkça savaşçıların kalplerine bir korku giriyordu. Neden öyle kararmıştı gökyüzü? Gök-Tengri mi küsüyordu Temuçin'e, Yoganbo ve Yamuga'nın savaşçılarına? Savaşı kazandılar diye üzerlerine abanmıyacak mıydı gökyüzü?

Çıt yoktu. Ordanın üzerinde uçuşarak savaşın bitmesini bekleyen yabani kuşlar bile ormanlarda, Buur'un kıyısındaki fundalıklarda gizlenmişlerdi. Kurtlar ürmüyor, hayvanlar böğrüşmüyorlardı. Hayvan sürüleri güney istikametine uzaklaşıp gözden kaybolduktan sonra orda ile birlikte dağlar ve ormanlar da ölümsü bir sessizliğe bürünmüşlerdi. Yalnız gökyüzü!... Bulutlar, batmak üzere

güneşin ışınlarında renkten renge giriyor, kıvrıla kıvrıla dağlara iniyorlardı. Gökyüzü kararıp aydınlanıyordu. Dersinki her an gökyüzü yarılacak ve göğün bağrından müthiş bir savaşçı yeryüzüne inerek yenen ve yenilenleri kılıçtan geçirecekti. Udut hatunlarının, yaralı savaşçıların, hatta ölü yavruların yüzlerinde bile bir korku beliriyordu. Temuçin de korkuyordu galiba. O da atının geminden tutmuş, yanında Bogurçı ve Kasar ormanın kıyısına gidiyor. Bakmıyor kimseye. Görmüyor kimseyi. Bortay'ı bile unutmuş Temuçin. Ormana doğru adımlarken aradabir başını kaldırarak korkulu gözleriyle göğe bakıyor. Ve heyhat! Ormana yaklaşırken kalın ve kara bulutların arkasından güneş çıkıyor. Güneş ışıl ışıl. Dağ yamaçlarını, ölüm sessizliğine bürünmüş orda'yı, savaşçıların tolgalarını ve tor gömleklerini göz kamaştırıcı bir ışıltıya gömüyor güneş. Sırtüstü yatan cesetlerin yüzleri âniden canlanmış gibi. Cansız yüzlerindeki donuk ıstırapları silinmiş, güneşe bakan donuk gözleri gülüyor âdeta. Kayalar arasında, ormanlarda gizli savaşçılar meydana dökülüyorlar, meydanda durarak başlarını göğe kaldırıyor, uzun uzun güneşe baktıktan sonra, başlarını göğüslerine eğiyorlar.

Bulutlar dağılmışlardı. Mas-mavi bir gökyüzü vardı üzerlerinde. Savaşçılar yorgunluklarını, korkularını unutuyorlardı. Çadırlara dönmüşlerdi gene. Vahşi seslerle bağıra çağıra ihtiyar hatunları bir yana, genç kızları öbür yana ayırıyorlardı.

Bogurçı ile Belgutay, Çilger'in renkli çadırına gitmişlerdi. Temuçin olduğu yerde duruyor, batmak üzere güneşe bakıyordu. Çadırlar tarafından acı sesler çığlık ve feryadlar geliyordu kulağına. Ama aldırmıyordu Temuçin. Önce Kerulen'de babası Yesügey Bahadır'dan, sonra da Dai Seçen'den ve Çin ve Altay şamanlarından duyduklarını hatırlayıp düşünüyordu:

«- Neden gökyüzü yeryüzüne küsüyordu? Neden gökyüzü gümbürdüyor ve ateşten kamçılar şaklatarak yeryüzünde yaşayan insanların yüreklerine korku salıyordu?» Altay şamanları: «Çünkü yaz günlerinde insanlar ırmaklarda deri, kete yıkıyor; kirli vücutlarını yıkıyor; Gök-Tengri şerefine kara renkli değil de ak renkli hayvanları kesiyorlar, ormanlarda mantar koparıyorlar da gökyüzü küsüyor» diyorlardı. Ama gerçekten öyle miydi acaba? Yoksa gökyüzünü küstüren başka birşey miydi? Ormanlarda mantar koparmaktan, ak kuşlara ok atmaktan, nehir ve ırmaklarda post yıkamak ve ak renkli hayvan kesmekten başka suç işlemiyorlar mı insanlar? Elbette ki işliyorlar. Ya ulusa karşı işlenen suçlar? Yalan, garez, cimrilikler; bunlar suç değil mi? Ya ulusun önderleri? Moğol hatunları yarlar ve vadilerde sürünüp sürüklenirken Çin hakanlarına samur kürkler gönderip, Çin hakanlarının ellerini öpen önderler? Öz ulusunu hakir görüp, öz budunu hakir görüp Çin dilinde konuşanlar? Onlar suçlu değiller mi?

Başını göğsüne eğmiş, düşünüyordu Temuçin. Güneş, batı ufkunu kızıla boyayıp batmıştı.

Başını kaldırıp ufka baktı. «Moğolların tüm otlaklarına han olunca Altay Şamanlarını, Tao bilginlerini, Uygur aydınlarını Burhan dağına çağırıp soracağım. Bana göğün sırrını açıklasınlar; ve onların söylediklerini Çin, Moğol, ve Tatar dilinde Uygurlara yazdıracağım. Bu topraklar üstünde yaşayan insanların göğe ve Gök-Tengri'ye karşı gerçek suçları nedir? Ben bunu ilerde anlayacağım, benden sonra gelenler de anlamış olacaklardır» diye düşünüyordu, Temuçin.

Akşam olmuştu. Kararıyordu ortalık. Hava soğumuştu. Kuzeyden esen hafif yel ormanın ağaçları tepelerinde hışırdıyordu.

Temuçin orda'ya doğru yürüdü. Kesilip yere devrilmiş yatan kütüklere benzeyen cesetler arasından geçerken içinde hâlâ demincek düşündükleri vardı. Cesetler arasında henüz son soluğunu vermemiş yaralılar inliyorlardı. Temuçin onların yanından geçerken:

- Suçlusunuz, suçlusunuz! diye mırıldanıyordu.

Suçluydular. Ama kimdeydi suç? Bunca suçun işlendiği bu topraklar üstünde suçlunun kim, suçsuzun kim olduğunu Temuçin'in kendisi de bilmiyordu belki. Ama birşeyden emindi: Yüzyıllar boyunca örümcek ağları gibi bu yasasız ulusun insanlarının yüreklerini sarmış garez ve düşmanlığı kökünden söküp atacaktı Temuçin.

*
* *

Bortay'ı, Çilger'in çadırında buldular Bogurçi'nın savaşçıları. Bu haberi duyunca Temuçin, Bogurçi'ya, Bortay'ı alıp savaştan çıkmasını emretti. Bogurçi'nın yagunu, aralarında Bortay, ormana çekildi ve ancak savaş sona erdikten sonra döndü.

Bortay'ı Tukta Beyci'nin filizî yeşil, iç duvarları türlü renkte Buhara halılarıyla döşeli çadırına yerleştirdiler. Bortay gebe idi. Kısa süren bir görüşme ve selâmlaşmadan sonra Temuçin çadırdan çıktı, ve uzun bir süre geri dönmedi. Ortalık iyice kararmağa başladığı zamanda geri döndü. Temuçin'in yüzündeki sertlik erimişti. Çadırın arka tarafında Kâşgar döşekleri üstünde oturan Bortay'a yaklaşırken dışardan sesler geldi kulağına. Temuçin duraksayıp çadırın yukarıya doğru katlanan kapısından yana döndü. Çadırın eşiğinde, küçük bir çocuğun elini tutmuş, Çıla duruyordu. Çocuğun sırtında sarıca ve kumral renkte bir kürk, ayaklarında geyik yavrusu tırnaklarından yapılmış ayakkabıları vardı. Çıla küçük gözlerini Temu-

çin'den Bortay'a, Bortay'dan Temuçin'e götürerek gülümsüyordu. Temuçin de çocuğa bakarken dudakları uçlarında hafif bir gülümseme takıldı. Çıla'ya yaklaşarak:

- Kim bu çocuk? diye sordu Temuçin.

Çıla omuzlarını kaldırdı:

- Bilmiyoruz.

- Adı ne?

- Kuyuçı.

- Nerde buldunuz?

- Yol yürüimeğe gücü olmayan hatunlar arasında.

- Eee?

- Yamuga'nın savaşçıları güçsüz hatunları kesiyorlardı... Bir hatunun mintanı altından çıktı bu çocuk. Hatun çocuğu da kendisiyle birlikte öldürmelerini istedi; ama öldürmediler çocuğu.

- Hatunu öldürdüler mi?

- Evet. Ama ölmeden önce çocuğun adını söyledi hatun. Kuyuçı'ymış adı. Yamuga'nın savaşçıları çocuğun sırtındaki kürkü alacaklardı; vermedik. Çocuğu buraya getirdik. Ne yapalım Temuçin?

Temuçin ses etmedi. Önce çocuğu sert bakışlarıyla gözden geçirdi; sonra bakışlarını Bortay'ın yüzüne çevirdi, hayli baktı ve çocuğun kolundan tutarak Bortay'a doğru yürüdü.

Şimdi Temuçin'in yüzü savaşa girmeden önceki gibi gergindi. Bortay'ın yüzüne bakarak konuştu:

- Sen gebesin, Bortay! Ama senin doğuracağın çocuğun kimden olduğunu bilmiyorum ben. Altı ay Çilger'in çadırında yattın. Çocuğunu Burhan'da doğurursun belki. Oğlan doğurursan adı Cuçi* olacak. Anladın mı? Burhan'da başka çocuklar doğurursan başka adlar veririz on-

* Cuçi: (Moğolca) Kim olduğu bilinmeyen anlamında.

lara. Ama karnındaki çocuk oğlan doğarsa adı Cuçi olacak!

Kolundan tuttuğu Kuyuçı çocuğa baktı:

- Şimdi Kuyuçı'yı sana bağışlıyorum. Al.

Çocuğu Bortay'dan yana itti.

Fazla konuşmadı Temuçin. Çadırdan çıktı. Dışarda rüzgâr uluyordu. ordayı talan eden Moğolların sesleri işitilmiyordu artık. Çadırın önündeki ensere bağlı atına atladı Temuçin, yanında Çıla, atlarını Yamuga'nın çadırına doğru sürdüler.

Yamuga'nın çadırına varmadan kar yağmağa başladı. Rüzgâr ve kar soluklarını kesiyordu. Yamuga'nın çadırına yaklaşırlarken Bogurçı, Belgutay ve Tütenay'la karşılaştılar. Üçü yorgun ve bitkin bir haldeydiler. Az uzaklarında bir alay tutsak, açık ağızları ve ürkek gözleriyle Temuçin'e bakıyorlardı. Tutsakların bazıları ellerini Temuçin'e uzatarak birşeyler söylemeğe çalışıyorlardı. Bogurçı atının sırtından inerken Temuçin:

- Ne oluyor ya orda? diye sordu.

- Udutlar, Temuçin! dedi Bogurçı.

- Udutlar mı?

- Evet. Yüz kadar Udut kaldı. Öldürelim mi onları da?

- Yamuga ne diyor?

- Git, Temuçin'e sorunuz; tutsaklar Temuçin'indir benim değil, diyor. Biz de sana sormaya gidiyorduk.

- Tutsakların tümü Tukta Beyci'nin ordasından mı?

- Evet! Aralarında üç Tatar var. Birisi: Burhıçın toprakları üstünde yaşayan insanların tümü Gök-Tengri'ye taparlar; öldürmeyin bizi, canlarımızı bağışlayın, biz barış içinde yaşamak istiyoruz, diyor. Nitelim?

Temuçin'in kaşları çatıldı. Gözleri ışıl ışıldı.

- Barış mı? diye bağırdı.

- Öyle Temuçin! Dostça yaşamak istiyorlar.

- Gölyalgu'daki ordamı bastıkları zaman düşünmemişlerdi barışı? Onlara şunu söyleyin: Ben de barış istiyorum. Ama suçlular yok edilmeden bu topraklar üstünde barış olmaz. Söyleyin onlara! Barış!... Öldürünüz onları!

Konuşurken kaşları altından Bogurçi'yı, Tütenay'ı, Belgutay'ı süzüyordu Temuçin. Onların da mı yüreklerine korku girmişti? Üçünün yüzü soğuk ve taş gibi katıydı.

- Öldürünüz! diye bağırdı gene Temuçin.

Ve, yanında Çıla, atlarını Yamuga'nın çadırına doğru sürdüler.

Mahkûmları Yamuga'nın savaşçıları uçlarına hayvan çene kemiği bağlı uzun değneklerle kafalarına vurup öldürüyorlardı. Sırayla, üçer üçer gelip, üstü başı kanlı cellatların önlerine dizüstü çöküyorlardı Udutlar. Ölümü bekleyen tutsaklar arasında eski Temuçin Üge'nin Anda'sı Kargun Batır da vardı.

Temuçin atının sırtında yanlarından geçip gidince başını kaldırdı Kargun Batır, sorumlu bakışlarıyla Birge'nin yüzüne baktı. Birge ses soluk çıkarmayınca bakışlarını küçük oğlu Kaltugay'ın yüzüne çevirdi. Bakışıyla: «Yanımızdan geçip giden Yesügey Bahadır'ın oğlu Temuçin idi. Neden ses etmedin? Neden konuşmadın Temuçin'e? Canının bağışlanmasını istemiyor musun?» demek istemişti oğluna. Ama Kaltugay babasına bakmıyordu; görmüyordu babasını. Gençti henüz Kaltugay. Uzun boyluydu. Gölyalgu'ya yapılan baskından sonra Targutay Kurulduk'un ordasını bırakıp babası Kargun Batır'ın yanına döneli boyu az daha uzamış, düşünceli gözleri çukura kaçmıştı.

Kargun Batır şimdi oğlunun gözleri içine bakıyordu. Ama Kaltugay görmüyordu babasını. Düşünceli, az tasalı bakışlarıyla Temuçin'in gözden kaybolduğu yere bakıyordu. Kargun Batır oğlunun bakışlarında yüreğinin içinde-

kileri görmüş olacaktı ki, fazla konuşmadı. Uzandı, oğlunun kolunu tutup sıktı, başını göğsüne eğdi.

Ucuna hayvan çenesi bağlı değneğin altına dizüstü çökmeye gitmeden önce babasının koluna girdi Kaltugay. İkisi kendilerini bekleyen Moğollara doğru ağır ağır yürürlerken Kaltugay fısıltılı sesiyle:

«- Bendim,» diyordu. «Bendim Onon'da, Daylıun Baldak'ta, genç Moğolları sana, senin orda'na gönderen. Bendim genç savaşçıları Targutay Kurulduk'a karşı savaşa çağıran. O meçhul savaşçı bendim Temuçin..: Suçsuzum ben!... Ama suçsuz muyum? Bu topraklar üstünde suçlu kim, suçsuz kim Gök-Tengri'nin kendisi de bilmiyordur. Sen suçlu değil misin, Temuçin? Bunu ne sen, ne de biz biliyoruz, Temuçin? Ama senin suçlu olup olmadığını gelecek kuşaklar bileceklerdir. Onlar senin ve bizim suçlarımızı daha iyi görecek, daha iyi anlayacaklar.. İlerde... Suçluysan bile; bu topraklar üstünde yaşayan insanların kalplerinde kardeşlik duygusu uyandırır da onları birbirlerine sevgiyle bağlarsan, Moğol'un değneği dibinde bedenimden ayrılmış ruhum bir gün seni arayıp bulacak, suçluysan bile senin önünde diz çökecek, senin bugün bizi kıran o ellerini öpecek, Temuçin» diyordu.

*
* *

O gece Bortay, Temuçin'i çadırda bekliyordu. Temuçin dönmüyordu. Yarı geceye yakın bir zamanda gökyüzünde bulutlar parçalanıp dağılmışlardı. Dolunay çıkmıştı bulutlar arasından, çadırları, çadırların önünde sançılı kargıları aydınlatmıştı. Bortay kalktı, giyinip Kuyuçı'yı aldı ve çadırdan çıkarak Temuçin'i aramağa koyuldu. Rastladığı nöbetçilere Temuçin'in nerde bulunduğunu soruyordu. Fakat Temuçin'in nerde bulunduğunu bilen yoktu.

Belgutay'ın çadırını soruşturmağa başladı Bortay. Nöbetçi savaşçılar Buyur'un kıyısındaki çadırı işaret ettiler.

Uykulu gözlerini uğuşturarak çadırdan çıkan Belgutay karşısında Bortay'ı görünce şaşkına döndü.

- Bortay!... Ne var, ne arıyorsun burda? Birşey mi oldu? diye sordu.

- Temuçin! diye cevap verdi Bortay. Temuçin nerde?

- Bilmiyor musun nerde Temuçin?

- Bilmiyorum ya.

- Ormanın kıyısındaki ağacın altında... Yamuga'yla beraberce aynı döşekte ve aynı kürkün altında uyuyorlar. Anda oldu Temuçin Yamuga'yla. Bu gece bekleme onu, dönmez artık. Yarın. Şimdi çadırına dön. Yarın gelir.

Bortay çadırına döndü.

Tam üç gün sonra, avını yiyip karnını iyice doyurmuş bir kaplan gibi, ağır ağır Burhan dağına dönüyordu Temuçin'in yagunları. Kocaman kağnıların sağında ve solunda Udut hatunları, aç ve bitkin Udut savaşçıları adımlıyorlardı. Moğollar uzun kamçılarını Udutların başları üzerinde şaklatarak, tutsakları sürüyorlardı. Kağnı ve arabaların hayli ilerisinde ağır ağır ilerleyen Temuçin'in yüzü soğuk, gözleri herzamanki gibi, ışıl ışıldı. Bu küçük ve ışıltılı gözleriyle Burhan'dan, Kerulen'in tüm otlaklarından daha yüce birşey görüyormuş gibi ilerlere bakıyordu. Güneş gökyüzündeydi ve altın sarısı ışınlarıyla Temuçin'in ilerlediği yolu aydınlatıyordu.

SON

1958-1959
LONDRA

BÜTÜN ESERLERİ

Yeryüzünde en büyük imparatorluğu kuran adam: Cengiz Han'ın "Cengiz Han" olmadan önceki bâdireli hayatının romanı... Bozkır yaşayışının çetin şartları.. boylar arasındaki bitmez tükenmez çekişmeler... Esâret, boyunduruğa vuruluş, kurtuluş... Vefânın ve sadakatin Gök-Tengri'ye olan samimî inançla birleşmesi sonucunda sabır ve azimle boylar arasındaki birliğin sağlanışı... Ve Genç Temuçin'in Cengiz Han oluşu...

Bu tarihî romanı Türkçe'nin büyük üstadı Cengiz Dağcı'dan okuyacaksınız.

CENGİZ DAĞCI